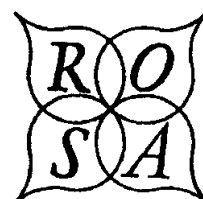

OD DOBRÉHO ÚMYSLU K DOBRÉ SPOLUPRÁCI

**Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci
v případech domácího násilí**

OD DOBRÉHO ÚMYSLU K DOBRÉ SPOLUPRÁCI

Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí

© ROSA, 2006. Kopírování a rozmnožování této publikace je možné pouze se souhlasem autorek a o.s. ROSA.

Text české části manuálu: PhDr. Branislava Vargová, Marie Vavroňová

Překlad anglické části manuálu: PhDr. Branislava Vargová, Mgr. Dana Pokorná

Odborná pomoc: PhDr. Petra Švecová

Grafické zpracování a tisk: SONDY, s.r.o.

Nadace

OPEN SOCIETY FUND PRAHA

Publikace byla vydána za podpory Nadace Open Society Fund Praha

OBSAH

ÚVOD K ČESKÉMU VYDÁNÍ MANUÁLU OD DOBRÉHO ÚMYSLU K DOBRÉ SPOLUPRÁCI	5
--	---

SLOVNÍČEK POJMŮ POUŽÍVANÝCH V MANUÁLU OD DOBRÉHO ÚMYSLU K DOBRÉ SPOLUPRÁCI ..	5
--	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. DYNAMIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ	7
1.1. CYKLUS NÁSILÍ	7
1.2. MÝTY O DOMÁCÍM NÁSILÍ	7

2. PROFIL OBĚTI A PACHATELE	9
2.1. CHARAKTERISTIKA OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ	9
2.2. CHARAKTERISTIKA PACHATELE DOMÁCÍHO NÁSILÍ	10

3. DĚTI, SVĚDCI DOMÁCÍHO NÁSILÍ	11
3.1. DŮSLEDKY PARTNERSKÉHO NÁSILÍ NA DĚTI, JEHO SVĚDKY	11
3.2. DOPORUČENÍ PRO VYTVOŘENÍ PRAVIDEL KONTAKTU DÍTĚTE S NÁSILNÝM RODIČEM V PŘÍPADECH DOMÁCÍHO NÁSILÍ	12

4. STUDIE A STATISTIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	13
4.1. STUDIE REPREZENTATIVNÍHO VZORKU Z CELÉ POPULACE V ČESKÉ REPUBLICE ..	13
4.2. STUDIE ZALOŽENÉ NA ROZBORU KLINICKÝCH ÚDAJŮ	13
4.2.1. <i>Statistiky o.s. ROSA</i>	13
4.2.2. <i>Policejní statistiky</i>	15
4.2.3. <i>Shrnutí</i>	15

5. PRÁVNÍ NORMY TÝKAJÍCÍ SE DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICE	15
5.1. TRESTNÍ ZÁKON	16
5.2. ZÁKON č. 135/2006 Sb., KTERÝM SE MĚNÍ NĚKTERÉ ZÁKONY V OBLASTI OCHRANY PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM	17
5.2.1. <i>Oprávnění rozhodnout o vykázaní ze spo- lečného obydlí a zákazu vstupu do něj</i> ..	17
5.2.2. <i>Intervenční centra</i>	17

EMPIRICKÁ ČÁST

6. MOŽNOSTI A MEZE INTERVENCE JEDNOTLIVÝCH PROFESÍ V PŘÍPADECH DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICE	19
6.1. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY	19
6.2. ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	20
6.3. ZDRAVOTNÍCI	21
6.4. INTERVENČNÍ CENTRA	21
6.5. SPECIALIZOVANÁ PORADENSKÁ CENTRA PRO OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ	21
6.6. ODDĚLENÍ PŘESTUPKŮ	22

7. PODMÍNKY PRO INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCI V ČESKÉ REPUBLICE	22
--	----

8. MODEL INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE V PRAZE 4	24
8.1. PŘÍPRAVA PROJEKTU	24
8.2. CÍLE PROJEKTU	24
8.3. FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ A PODPORA PROJEKTU	24
8.4. KOORDINACE PROJEKTU	24
8.5. PARTNEŘI PROJEKTU	24
8.6. PŮSOBNOST PROJEKTU	24
8.7. NÁPLŇ PRÁCE INTERDISCIPLINÁRNÍHO TÝMU	25

9. VÝSLEDKY INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE V PRAZE 4	25
--	----

10. MODELOVÝ PŘÍKLAD SPOLUPRÁCE	27
---------------------------------------	----

LITERATURA	28
------------------	----

PŘÍLOHY	28
---------------	----

PRAKTICKÁ ČÁST

1. ÚVOD	30
---------------	----

2. TEORETICKÉ POZADÍ	32
2.1. PREVALENCE NÁSILÍ NA ŽENÁCH A DĚTECH	32
2.2. NÁKLADY SPOJENÉ S PROBLEMATIKOU DOMÁCÍHO NÁSILÍ	32
2.3. DEFINICE	33
2.4. MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY V OBLASTI PREVENCE NÁSILÍ NA ŽENÁCH	33
2.4.1. <i>Organizace spojených národů</i>	33
2.4.2. <i>Evropská úmluva o dodržování lidských práv a Rada Evropy</i>	34
2.4.3. <i>Evropská unie a násilí na ženách</i>	34
2.5. PODPORA A PRÁVNÍ OCHRANA OBĚTÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	35
2.6. OD NULOVÉ REAKCE K „INTERVENČNÍM SYSTÉMŮM“ – ROZVOJ INTERDISCIPLINÁRNÍCH PŘÍSTUPŮ V EVROPĚ	36

3. ÚVOD DO PROBLÉMU: KLÍČOVÉ OTÁZKY ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY NÁSILÍ NA ŽENÁCH A DĚTECH	36
3.1. PROČ POTŘEBUJEME NĚCO VĚDĚT O FORMÁCH A DŮSLEDČÍCH DOMÁCÍHO NÁSILÍ?	36
3.2. FORMY NÁSILÍ	37
3.2.1. <i>Fyzické násilí</i>	37
3.2.2. <i>Psychické násilí</i>	37
3.2.3. <i>Sexuální násilí</i>	37
3.2.4. <i>Shrnutí</i>	37
3.3. MECHANISMY NÁSILNÉHO VZTAHU: KONTROLA A MOC	38
3.4. OBZVLÁŠTĚ OHROŽENÉ SKUPINY	38
3.5. DŮSLEDKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ NA DĚTI, JEHO SVĚDKY	38
3.6. DŮSLEDKY PROŽITÉHO NÁSILÍ NA OBĚŤ	38
3.7. STOCKHOLMSKÝ SYNDROM	39

3.8. STRATEGIE JAK PŘEŽÍT NÁSILNÝ VZTAH	39
3.9. RIZIKOVÉ FAKTORY	39
3.10. PROČ OBĚŤ NEODEJDE Z NÁSILNÉHO VZTAHU?	41
3.11. DOMÁCÍ NÁSILÍ JE STÁLE TABU	42
3.12. VYSOKÁ PRAVDĚPODOBNOST OPAKOVANÉ VIKTIMIZACE A MANIPULACE OBĚTI	42
3.13. MÝTY A PŘEDSUDEKY BRÁNÍCÍ EFEKTIVNÍM ZÁSAHŮM PROTI NÁSILÍ V RODINĚ	43
3.14. NULOVÁ TOLERANCE: JASNÝ POSTOJ K PACHATELŮM	43
4. POTŘEBY OBĚTI DOMÁCIHO NÁSILÍ A PRINCIPY POSKYTOVÁNÍ POMOCI	44
5. SÍŤ SPECIALIZOVANÝCH ŽENSKÝCH CENTER JAKO ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLAD EFEKTIVNÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	46
5.1. KOMPLEXNÍ SLUŽBY PRO OBĚTI JAKO NEZBYTNÁ PODMÍNKA PRO ÚSPĚŠNOU INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCI	46
5.2. UKAZATELE „DOBŘE PRAXE“ PŘI ZAJIŠŤOVÁNÍ SLUŽEB PRO OBĚTI DOMÁCIHO NÁSILÍ	47
5.3. ALTERNATIVY K DOMÁCI MU NÁSILÍ: BEZPEČNÝ DOMOV A SKUTEČNÁ ŠANCE OPUSTIT NÁSILNÉHO PARTNERA	47
6. ZÁKLADNÍ STANDARDY POSKYTOVANÝCH SLUŽEB	48
7. STANDARDY PRO JEDNOTLIVÉ INSTITUCE A ORGANIZACE	50
7.1. ŽENSKÉ NEZISKOVÉ ORGANIZACE: PODPOŮRNÉ A PORADENSKÉ SLUŽBY	50
7.2. ZDRAVOTNICTVÍ	52
7.3. ODDĚLENÍ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ A JINÉ INSTITUCE HÁJÍCÍ ZÁJMY DĚTÍ	53
7.4. POLICIE	54
7.5. TRESTNÍ SOUDY	55
7.6. CIVILNÍ SOUDY	55
7.7. CIZINECKÁ POLICIE	56
7.8. PRÁCE S PACHATELI DOMÁCIHO NÁSILÍ	56
7.9. SOCIÁLNÍ, HUMANITNÍ A BYTOVÉ ODBORY	57
7.10. PROGRAMY ZVYŠUJÍCÍ ZAMĚSTNANOST A OPATŘENÍ PODPORUJÍCÍ ROVNOST MUŽŮ A ŽEN	57
7.11. STANDARDY PRO MĚSTSKÉ A KRAJSKÉ ÚŘADY	57
7.12. PŘÍKLAD HODNOCENÍ VLÁDNÍCH AKTIVIT V OBLASTI DOMÁCIHO NÁSILÍ	57
8. VYHODNOCENÍ NEBEZPEČÍ A BEZPEČNOSTNÍ PLÁN	58
8.1. VYHODNOCENÍ NEBEZPEČÍ	58
8.2. BEZPEČNOSTNÍ PLÁN	58
9. INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE – TEORETICKÉ POZADÍ	59
10. KOHO ZAPOJIT?	60
10.1. KTERÉ INSTITUCE BY MĚLY BÝT ZAPOJENY?	60
10.2. KLÍČOVÉ INSTITUCE INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	61
11. JAK ZAPOJIT OBĚTI?	61
12. ZÁKLADNÍ PRVKY EFEKTIVNÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	64
12.1. DŮLEŽITOST DEFINICÍ	64
12.2. VIZE A DLOUHODOBÉ CÍLE	64
12.3. PRINCIPY SPOLUPRÁCE	65
12.4. CÍLE A ÚKOLY INTERDISCIPLINÁRNÍCH INICIATIV	65
13. PROCES SPOLUPRÁCE KROK ZA KROKEM	66
13.1. ZAČÍNÁME	66
13.2. VEDENÍ A KOORDINACE	67
13.3. VYTVOŘENÍ STRUKTURY SETKÁNÍ	67
13.4. PRACUJEME SPOLEČNĚ: PRINCIPY A METODY	67
13.5. CÍLE, POSTUPY A AKČNÍ PLÁNY	68
13.6. ZVIDITELNĚTE SVOU PRÁCI A ÚSILÍ	68
13.7. EVALUACE	68
13.8. ZDROJE A FINANCOVÁNÍ	69
14. MODELY INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	69
14.1. MODELY SPOLUPRÁCE	70
15. PROBLÉMY A MOŽNÁ ŘEŠENÍ	71
15.1. OTEVŘENOST, NASLOUCHÁNÍ A VZÁJEMNÉ UČENÍ SE	71
15.2. NEFORMÁLNÍ SPOLEČNÉ AKTIVITY	71
15.3. PODPORA A POSÍLENÍ	72
15.4. OTÁZKY ROVNÉHO PŘÍSTUPU	72
15.5. ROLE ŽENSKÝCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	72
15.6. OCHOTA KE ZMĚNĚ	72
16. EVALUACE A BEZPEČNOSTNÍ AUDITY	73
16.1. EVALUACE	73
16.2. BEZPEČNOSTNÍ AUDITY	73
LITERATURA	74
PŘÍLOHY	
Příloha - Cvičení 1	78
Příloha – Cvičení 2	78
Příloha – Cvičení 3	78
Příloha – Cvičení 4	79
Příloha – Cvičení 5	79
Příloha – Směrnice a doporučení	80
Příloha – Vyhodnocení rizika a bezpečnostní plán 1	82
Příloha – Vyhodnocení rizika a bezpečnostní plán 2	83
Příloha – Modely a příklady spolupráce	84
Příloha – Další zdroje a odkazy	87
Příloha – Kontaktní adresy	87

ÚVOD K ČESKÉMU VYDÁNÍ MANUÁLU OD DOBRÉHO ÚMYSLU K DOBRÉ SPOLUPRÁCI

Tento manuál vznikl v rámci projektu interdisciplinární spolupráce Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, který je realizován za podpory Nadace Open Society Fund od ledna 2006 na území Městské části Praha 4.

Manuál se skládá ze tří částí. V teoretické části se seznámíte s problematikou domácího násilí z pohledu teorie dynamiky násilí v blízkých vztazích, s profilem oběti a pachatele, vlivem násilí na děti, které jsou jeho svědky, statistickými šetřeními, která byla provedena v České republice a přehledem legislativních opatření v této oblasti.

Kapitoly empirické části manuálu popisují průběh a výsledky práce interdisciplinárního týmu na Praze 4, možnosti a meze jednotlivých institucí a monitoring případů domácího násilí za období od ledna do konce listopadu 2006.

Třetí, praktická část manuálu je překladem Manuálu pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, který byl vytvořen v rámci projektu Bridging Gaps v programu DAPHNE. Více informací o tomto projektu najdete v praktické části tohoto manuálu.

SLOVNÍČEK POJMŮ POUŽÍVANÝCH V MANUÁLU OD DOBRÉHO ÚMYSLU K DOBRÉ SPOLUPRÁCI

Domácí násilí – obecná definice zahrnuje všechny formy násilí kteréhokoliv člena domácnosti vůči jinému členovi domácnosti (zahrnuje tedy partnerské i mezigenerační násilí). V rámci tohoto manuálu se budeme zabývat zejména partnerským násilím. Pro tyto účely budeme vycházet z následující definice domácího násilí:

„K domácímu násilí dochází na základě zneužívání moci a kontroly jednou osobou (nejčastěji mužem) nad jinou osobou (obvykle ženou) v kontextu intimního vztahu. Násilí může nabývat mnoha podob, např. fyzické násilí, psychické násilí a citové vydírání, ekonomickou kontrolu a izolaci oběti, případně omezování jejího pohybu.“

Oběť/osoba ohrožená – tyto dva pojmy jsou v manuálu používány rovnocenně. Vycházíme z toho, že v případech partnerského násilí se oběťmi stávají častěji ženy (95 %) a pro zjednodušení práce s textem bývá do role oběti stavěna žena. Jsme si vědomy tohoto omezení a nepopíráme fakt, že i muži se stávají oběťmi partnerského násilí.

Pachatel domácího násilí – osoba, která se dopouští některé z forem domácího násilí (psychického, fyzického, sexuálního či ekonomického násilí). Z důvodu usnadnění práce s textem užíváme při označování pachatele domácího násilí mužského rodu, i když jsme si vědomy, že domácího násilí se mohou dopouštět i ženy.

Sekundární viktimizace – oběť násilného činu se na základě této životní zkušenosti stává znovu či opakovaně obětí (Hartl P., Hartlová H., 2000).

Interdisciplinární spolupráce – spolupráce několika různých institucí a organizací, v textu někdy označována i jako víceoborová spolupráce.

Azylový dům pro oběti domácího násilí – forma sociální služby, která je specializována na pomoc obětem domácího násilí a kromě ubytování splňuje i další standardy práce s oběťmi násilí (jako např. utajená adresa, specializované poradenství pro oběti i děti, které byly svědky násilí, vypracování a aktualizace bezpečnostního plánu atd...).

Gender – sociální konstrukt, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností (Čermáková a kol., 1998).

TEORETICKÁ ČÁST

KAPITOLA 01

1. DYNAMIKA DOMÁČÍHO NÁSILÍ

Domácí násilí se nevyskytuje jako ojedinělý akt, ale jedná se o dlouhodobý způsob chování jedné osoby vůči druhé osobě. Domácí násilí začíná často verbální agresí, která později přerůstá ve fyzické násilí. Pachatel oběť netýrá neustále, násilné incidenty jsou prokládány obdobími klidu. Mezi obětí a pachatelem násilí se vytváří zvláštní pouto vzájemné závislosti, které nedovoluje ani jedné straně nerovný vztah opustit.

Douglas (1991) zjistil, že v případech partnerského násilí k sobě partneři v počátečních stadiích cyklu násilí cítí vzájemné pozitivní emoce. S postupem času se vzorce násilného chování ustálí a jeho intenzita se zvyšuje. Stále častější násilné incidenty narušují vztah a jeho pozitivní aspekty se vytrácejí. Poté se podle Douglase násilí stává „záměrným, promyšleným a nebezpečným“ a chvíle, kdy oběť neprožívá trestání, kritizování, sledování a omezování, jsou stále vzácnější. Násilná osoba se stává panovačnou a silně kontrolující a snaží se izolovat oběť od rodiny a přátel (Kantor and Jasinski, 1997).

1.1. Cyklus násilí

Předpoklad, že k domácímu násilí dochází v určitém cyklu, vyslovila jako první L. Walker (1979). Tato teorie vychází ze zjištění, že k násilí nedochází permanentně a ochota oběti zůstat v násilném vztahu je udržována cyklickým střídáním jednotlivých fází násilí, které zahrnují i relativně klidná období. Teorie vysvětluje proces viktimizace oběti i vznik a rozvoj chování označovaného jako naučená bezmocnost.

Cykus násilí se skládá ze tří oddělených a odlišných fází:

- **Fáze narůstání tenze** – zahrnuje mírné incidenty (verbální agresí – kritizování, nadávky, facky apod.), u oběti se zvyšuje napětí a strach z možného násilí a oběť se snaží odvrátit budoucí eskalaci násilí.
- **Fáze násilí** – relativně krátká fáze, která může trvat několik minut, ale i hodin, v jejímž průběhu tenze z předchozí fáze eskaluje v otevřené násilí a může mít za následek zranění, případně až smrt.
- **Fáze „líbáněk“, klidu** – situace se uklidní, v průběhu této fáze se násilník omlouvá, slibuje, že násilí se už nebude opakovat, projevuje lítost nad svým chováním (Walker, 1979).

V mnoha případech, i když se pachatel násilí omlouvá, přepisuje vinu za své násilné chování oběti s tím, že pokud oběť změní své chování, násilí se už nebude opakovat. Tato fáze může být v počátku trvání vztahu nejdel-

ší, ale v průběhu času se obvykle stává výrazně kratší, až téměř vymizí velmi rychlým přechodem do fáze narůstání tenze.

Neustálé střídání vlídného a milujícího chování s násilným udržuje oběť ve vztahu a odrazuje ji od odchodu. Na druhé straně střídání jednotlivých fází pachatele násilí nemotivuje ke změně jeho chování. Přestože se jednotlivé fáze střídají v cyklu, je obtížné předvídat začátek a konec jednotlivých etap, zejména vzhledem k jejich závislosti na mnoha situačních faktorech (Walker, 1979).

Obr. 1

Cykus násilí. (převzato a upraveno:

http://www.law.indiana.edu/pop/domestic_violence/cycle.shtml).

Každou fázi cyklu násilí lze charakterizovat specifickým chováním a prožíváním oběti i násilníka. Jejich přehled je uveden v tabulce 1 na straně 8.

1.2. Mýty o domácím násilí

Přestože začíná být fenomén domácího násilí i v České republice vnímán jako závažný celospolečenský problém, ze zkušeností obětí i odborníků, kteří se touto problematikou zabývají, jasně vyplývá, že ve společnosti stále přetrvává řada mýtů, které znesnadňují pozici oběti a naopak pomáhají pachatelům násilí.

Tyto rozšířené předsudky brání obětem, aby otevřeně hovořily o tom, co prožívají, a vedou k jejich další viktimizaci. Tvoří překážky při hledání a poskytování účinné pomoci obětem, omlouvají a racionalizují násilné chování pachatele a odvracejí pozornost od skutečného problému.

Mezi nejčastější mýty patří:

Domácí násilí se týká jen několika lidí...

Studie, které se zabývaly rozšířením jevu partnerského násilí v celé populaci, se shodují, že se nejedná o jev, ke kterému by docházelo výjimečně. Ve Velké Británii například domácí násilí tvoří více než čtvrtinu všech ohlášených trestných činů. 40-50 % zavražděných žen je zabito vlastním partnerem či manželem. Podle Federal Bureau of Investigation (1991) tvoří v USA partnerské násilí hlavní příčinu zranění žen ve věku od 15 do 44 let, více než dopravní nehody a přepadení dohromady. Podle výzkumu Sociologického ústavu AVČR z roku 2003 má zkušenost s některou z forem násilí ze strany svého partnera 28 % žen v České republice, podle výzkumu agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí z roku 2006 přiznalo osobní zkušenost s násilím v roli oběti 13 % dotázaných (www.bkb.cz).

Tabulka 1 - Specifické projevy oběti a pachatele násilí v průběhu cyklu násilí. Upraveno podle Walker, 1979

NARŮSTÁNÍ TENZE	
OBĚŤ	PACHATEL
Pečující, ochotná, souhlasící	Nízká míra hněvu
Dělá cokoli pro to, aby „udržela klid“	Verbální agrese, pokořování
Potlačuje hněv	Lehčí fyzické násilí a ponižování, které
Omlouvá partnerovo chování	se stává častějším
Za násilí viní vnější okolnosti	Jiné chování doma a jiné na veřejnosti
Přisuzuje si zodpovědnost za partnerovo chování, kryje jeho chování	Narůstá obava z možnosti odchodu oběti
Odcizení se od okolí, stažení se do sebe	Vzrůstá potřeba kontroly a žárlivost
Nárůst stresu, úzkosti, hněvu, strachu	Zvyšuje kontrolu aktivit oběti
	Zvyšuje se agresivita a frustrace
NÁSILNÝ AKT	
OBĚŤ	PACHATEL
Pasivní přijímání	Nedostatek kontroly, nepředvídatelný
Naučená bezmocnost: věří, že nemá žádný význam pokoušet se uniknout nebo se bránit	Násilné projevy tenze, např. záchvaty zuřivosti
Disociace, neochota uvěřit tomu, co se stalo, rezervovanost	Touha "dát oběti lekci"
Minimalizace zranění	Omlouvání vlastního chování, obviňování oběti
Emoční zhroucení - 24-48 hodin později	Poškozené vědomí
Deprese, apatie	Emocionální vyčerpání
Izolace	Kontrola nad ukončením této fáze
Odkládání vyhledání pomoci	Snížení sebeúcty
Snížení sebeúcty	
OBDOBÍ KLIDU	
OBĚŤ	PACHATEL
Ztotožnění se s rolí oběti, viktimizace	Milující, vlídný, kající se
Pocity viny při představě odchodu od partnera	Prosí o odpuštění
Zodpovědnost za násilí	Slibuje, že už se to nikdy nebude opakovat
Víra v násilníkovu změnu	Závislost na opětovném přijetí
Posílení přesvědčení zůstat s partnerem	a odpuštění
Cítí se potřebná, hodnotná	Ambivalentní vztah k sobě samému
Ambivalentní vztah sama k sobě	

K domácímu násilí dochází jen v nižších společenských vrstvách...

Z odborných studií i z klinických zkušeností vyplývá, že k partnerskému násilí dochází ve všech společenských vrstvách bez ohledu na vzdělání, příjmy, bydliště (vesnice či město), a mnoho pachatelů i obětí zastává významné společenské postavení (lékaři, právníci, policisté, podnikatelé, zastupitelé atd.) Na jeho výskyt nemají vliv věk, náboženské vyznání ani rasa. Partnerské násilí se vyskytuje jak v heterosexuálních, tak homosexuálních vztazích. Dojem, že se násilí týká jen určitých vrstev, vznikl zřejmě proto, že v některých skupinách společnosti se násilí utahuje více než v jiných.

Domácí násilí jsou jen drobné neshody...

Základními charakteristikami partnerského násilí je dlouhodobé trvání a opakování násilných incidentů. Ty se v cyklu násilí střídají s fázemi klidu. Kromě psychického teroru (zamykání v bytě, kontroly, příkazů, odpírání potravy či spánku) a fyzického násilí (bití, škrčení, pálení) domácí násilí zahrnuje i případy, které končí vážným poraněním s doživotními následky či smrtí. Na základě informací od 188 klientek o.s. ROSA z roku 2005 vyplynulo, že 85 % z nich zažilo fyzické násilí ze strany svého partnera, přičemž 44 žen bylo škrčeno, 22 žen bylo bito v těhotenství, 12 žen bylo ohrožováno nožem a 42 % klientek zažilo sexuální násilí. (ROSA, 2006). Podle Adamse (1989) tvoří 22-35 % žen, které jsou ošetřeny na pohotovosti s vážným zraněním, oběti partnerského násilí. Každá pátá žena, která byla napadena svým partnerem, přiznala, že byla stejnou osobou napadena opakovaně.

(<http://www.cybergrrl.com/views/dv/book/myth.html>).

Týrání je v řadě případů pravděpodobnou příčinou sebevražd žen, kde nebyla stanovena příčina.

To není násilí, je to jen hádka...

Je nutné uvědomit si významný rozdíl mezi hádkou a násilím. Při hádce se jedná o konflikt dvou stran, které jsou přibližně stejně silné, vyrovnané. Většinou jde o konflikt zájmů, přičemž každá strana se snaží prosadit své stanovisko. Pokud je však mezi nimi nerovnost sil a moci (např. jedna strana prosazuje své zájmy prostřednictvím zastrášení, využívání fyzické převahy, zbraní nebo ekonomickou převahou), už se nejedná o hádku, ta se mění v násilí (Cviková a Juráňová, 2001).

Příčinou násilí je alkoholismus partnera...

Alkohol může působit jako stimulant násilí, pod jeho vlivem se odbourávají zábrany a agresivní impulsy se zesilují, není ale příčinou násilí. Stav opilosti je často pachatelé násilí využíván jako omluva pro jejich agresivní chování. Také pro některé ženy je mnohdy přijatelnější věřit tomu, že jejich muž by se nechoval násilně, kdyby nepil. Velmi traumatizující pro ně je, když k násilí dojde, i když partner není opilý.

Ženy muže k násilí vyprovokovaly...

Pachatelé často tvrdí (a bohužel se s takovýmto obviněním setkávají ženy i z úst policistů či pracovníků pomáhajících profesí), že byli k násilí vyprovokováni. Takovýto postoj ale legitimizuje násilné chování a zbavuje pachatele odpovědnosti za jeho chování. Jako záminka k násilí

může posloužit cokoli: ženin názor, kontaktování rodiny či přátel, připravené jídlo, chování dětí a jiné.

Jedním z mechanismů, kterým se ženy vyrovnávají s násilím, je vytváření takových vzorců chování, které minimalizují možnost eskalace násilí. Žádná záminka by neměla sloužit jako omluva násilí. Pokud má agresor zlost na někoho jiného, ve většině případů nikdy situaci neřeší násilím. To, že se jedná o jeho ženu či partnerku, jej nelegitimizuje k agresivnímu a majetnickému chování.

Situace není tak strašná, jinak by žena odešla...

Pro většinu lidí je nepochopitelné, proč oběť od svého partnera neodejde. Tím, že ve vztahu zůstává, je jí připisovaná odpovědnost za další násilné incidenty. Intenzita a nebezpečnost násilí se zvyšují pozvolna, v průběhu času. Oběť mezitím ztrácí vědomí hranic toho, co je pro ni nebezpečné a ohrožující a začíná podceňovat vážnost násilných incidentů.

Důvodů, proč oběť zůstává ve vztahu, je mnoho:

- specifika dynamiky partnerského násilí;
- oběť chce zachovat dětem úplnou rodinu;
- náboženské, kulturní či tradiční tlaky, díky kterým si žena myslí, že je její povinností udržet rodinu za každou cenu;
- má k partnerovi stále citový vztah, omlouvá ho a chce věřit v jeho změnu;
- je ekonomicky a sociálně závislá, nemá kam odejít;
- sociální a právní systém reaguje necitlivě, neefektivně;
- sociální izolace, nedostatek podpory z okolí;
- strach a bezmoc – strach z fyzického napadení či zabití (muž ženě často vyhrožuje, že pokud odejde nebo o situaci někomu řekne, tak ji zabije);
- násilí odchodem nemusí skončit, v době rozchodu či rozvodu naopak často eskaluje. Studie ukazují, že týraným ženám, které odcházejí od svého partnera, hrozí vyšší riziko, že budou zabity než těm, které ve vztahu zůstávají. Podle Hartové (1988) je toto procento vyšší až o 75 %.

(<http://www.cybergrrl.com/views/dv/book/myth.html>).

KAPITOLA 02

2. PROFIL OBĚTI A PACHATELE

2.1. Charakteristika oběti domácího násilí

Obecně se mohou stát oběti domácího násilí všichni členové domácnosti: děti, ženy, senioři, muži. Co se týče násilí mezi partnery, tvoří největší počet obětí ženy (95 %). Termín oběť zcela neodpovídá charakteristice osob, které

mají vlastní zkušenost s domácím násilím. Vyvolává totiž dojem pasivního přístupu a přijímání. Oběti však aktivně vytvářejí strategie jak se vyhnout opakování a eskalaci násilí. Přesněji by se tedy mělo hovořit o osobách, které zažily či mají zkušenost s domácím násilím.

Prožívané násilí ovlivňuje oběť v mnoha oblastech života. Kromě zdravotních potíží byl prokázán vliv násilí na výkonnost v zaměstnání (Pence and Paymar, 1993), což dále ohrožuje její ekonomickou situaci (vyšší riziko ztráty zaměstnání). Snižuje se její sociální status (často musí před násilím uprchnout do azylových domů, část obětí končí bez domova) (Wiehe, 1998). Kromě výše zmíněných vlivů má partnerské násilí výrazný dopad na psychiku oběti. Výzkumy potvrzují, že u obětí se může rozvinout řada emočních poruch a poruch chování.

Psychické důsledky prožitého násilí:

- nízké sebevědomí a sebeúcta;
- deprese;
- pocity úzkosti;
- nesoustředěnost;
- rychlé střídání nálad;
- poruchy spánku;
- poruchy příjmu potravy;
- pocity odpovědnosti za násilí, pocity viny, popírání strachu a hněvu, který cítí;
- pocity studu (oběti se dlouhou dobu snaží situaci zvládat samy, vytěsnit násilí, přizpůsobit se, udělat vše pro to, aby k násilí nedocházelo);
- symptomy posttraumatické stresové poruchy (flashbacky, noční můry, opětovné prožívání traumatizujících zážitků);
- pocity bezmoci;
- sebevražedné myšlenky;
- potíže s alkoholem;
- věří v mýty o domácím násilí, oběti bývají přesvědčeny, že selhaly, že násilí vyprovokovaly apod. (podílí se na tom chování násilníka i postoj společnosti).

Při výzkumu mučení bylo zjištěno **osm kategorií psychického násilí**, kterými je možné zlomit osobnost člověka.

- Izolace (oběť je zcela závislá na svém trýzniteli).
- Omezování a vyčerpání (např. zavalování prací do vyčerpání, kontroly, buzení v noci).
- Znevažování a ponižování (např. „jsi hloupá, ošklivá...“).
- Vyhrožování („najdu si tě všude, zničím tě...“).
- Demonstrace moci (oběť musí o vše žádat, nesmí o ničem ani o sobě rozhodovat...).
- Vynucování triviálních činností (např. oběd musí splňovat přesně daná kritéria).
- Příležitostné projevy náklonnosti (snaha připoutat k sobě oběť).
- Zkreslené vnímání (patologickou žárlivost považuje žena za projev lásky).

Oběti se často plně identifikují s pachatelem (viz Stock-

holmský syndrom, kapitola 3.7. praktické části manuálu). Dlouhotrvající „zajetí“ v násilném vztahu má někdy za následek hluboké změny v prožívání a sebehodnocení oběti.

Uzdravování obětí násilí je založené na jejich postupném posilování, práci se zkreslenou realitou a sníženým sebevědomím. Čím lépe žena rozumí cyklu násilí, tím lépe je schopna ochránit sebe i děti. Je důležité podporovat oběti v tom, aby dokázaly zacházet se svými emocemi, projevat je a aby byly schopny zpracovat své pocity viny. Při práci s oběťmi násilí je vhodné zařadit i techniky práce s tělem a tělesným prožíváním, jako např. focusing, bioenergetické cvičení, ale i jóga a další.

2.2. Charakteristika pachatele domácího násilí

Pachatelé domácího násilí používají manipulativní techniky, jejichž cílem je udržet si kontrolu a moc nad životem oběti. Pachatelé domácího násilí pocházejí z různých socioekonomických i vzdělanostních vrstev. Nelze u nich diagnostikovat jednotnou duševní poruchu, řada z nich však vykazuje podobné rysy, jako např. nedostatek empatie či tzv. „dvojitá tvář“. Navenek obvykle vystupují jako sympatičtí, velmi komunikativní lidé, vůči své partnerce (současné či bývalé) jsou však násilní a bezohlední. Násilí se dopouštějí především z pocitu, že mohou, nikoliv proto, že by trpěli nějakou duševní poruchou. Řada pachatelů domácího násilí má velmi rigidní představy o partnerském vztahu či o rozdělení mužských a ženských rolí. Mnozí pachatelé domácího násilí byli sami v dětství týráni nebo byli svědky násilí vůči matce, zažívali citovou deprivaci, a je pravděpodobné, že v rodinách, kde vyrůstali, byl nedostatek úcty k ženám a dětem obecně. Jako děti se naučili, že za určitých okolností je legitimní a potřebné užít násilí.

Při prevenci násilí, ale také v případech, kdy oběť hodlá ukončit násilný vztah, je důležité identifikovat míru nebezpečnosti pachatele a možnost eskalace násilí. Většina užívaných kritérií byla vytvořena na základě praktických zkušeností odborníků pracujících s oběťmi a pachateli násilí v rodině, podobně jako následující Mederosovo dělení (cit. z Appelt et al., 2000).

Majetnický, žárlivý pachatel domácího násilí:

- netoleruje odloučení od partnerky;
- je (patologicky) žárlivý;
- má tendenci k iracionálnímu obviňování partnerky;
- snaží se mít naprostou kontrolu a dohled nad partnerkou;
- vyhrožuje zabitím partnerky či dětí, případně sebevraždou;
- pokračuje v zastrašování a vyhrožování i po odchodu partnerky.

Sadistický pachatel domácího násilí:

- je fascinován mocí a mstou;
- má neurotické rysy osobnosti;
- má potěšení ze zvláště krutých forem násilí, podobných mučení;
- jeho násilí často končí vážnými zraněními;

- jeho útoky často přicházejí bez varování a jsou nepředvídatelné;
- jeho chování je vedeno touhou po odplatě a mstě;
- obvykle nemá záznam v policejní databázi a okolí jej považuje za bezúhonného a solidního člověka.

Extrémně nebezpečný pachatel domácího násilí:

- má extrémně vysokou predispozici k násilnému chování;
- je přecitlivělý v otázkách vlastní mužnosti;
- cítí povinnost neustále prosazovat své názory a zájmy;
- je extrémně útočný, zvláště v kontaktu s autoritou;
- bývá trestán za napadání a fyzické útoky i mimo rodinu;
- je krutý, když mu oběť odporuje nebo se brání.

Kritéria pro vyhodnocení nebezpečnosti násilného partnera:

- držení zbraně;
- zneužívání alkoholu či drog;
- žárlivost, slídění, špehování;
- násilné chování vůči dalším členům domácnosti či zvířatům;
- násilné chování k okolí obecně;
- zastrasování, vydírání.

Tyto tři typy obvykle neexistují v čisté podobě tak, jak byly výše popsány, ale navzájem se překrývají a prolínají. Ukazují však **základní charakteristiky pachatelů domácího násilí**, mezi něž dále patří:

- nepřijímání odpovědnosti za své chování;
- obviňování partnerky za násilí, jehož se sami dopouštějí;
- nízké sebevědomí;
- zlehčování a podceňování násilí;
- odlišné chování doma a na veřejnosti.

3. Děti, svědci domácího násilí

Domácí násilí bývá označováno za skrytou formu násilí, protože se odehrává v domácnostech, za zavřenými dveřmi. V těchto domácnostech ale vyrůstají děti, které se stávají svědky násilí, a to až v 90 % případů (ROSA, 2005). Tyto děti vidí a slyší, jak mezi osobami, které mají rády, dochází k násilí, jak na sebe křičí, uráží se, vyhrožují.

Cyklus domácího násilí ve smyslu opakování určitého způsobu chování můžeme pozorovat nejen z hlediska opakování se určitých fází v násilném vztahu, ale i z hlediska mezigeneračního přenosu. Děti si v průběhu socializace osvojují řadu postojů a způsobů chování nápodobou. Pokud jsou svědky násilí v rodině, přebírají tento model a aplikují ho ve svých vztazích k sourozencům, vrstevníkům a později i do partnerského života a vůči vlastním dětem.

Jak ukazují některé zahraniční výzkumy a studie (např. Rivera and Widom, 1990; Bailey et al., 1997) mezi pachateli a oběťmi šikany ve školách, stejně jako mezi mladistvými delikventy a pachateli násilných trestných činů ve věku mladších 18 let, tvoří velkou skupinu dětí, které byly přímými svědky násilí v rodině.

3.1. Důsledky partnerského násilí na děti, jeho svědky

Podle některých autorů děti v rodinách s výskytem domácího násilí trpí už jen tím, „že jsou“. Tyto děti prožívají emocionální trauma, pocity strachu, viny a ztráty. Stávají se subjekty a svědky odmítání, nestálosti, protikladného chování a násilí. Mívají narušené vztahy s vrstevníky, protože kvůli devastující zkušenosti, kterou si musely prožít, vnímají a reagují na realitu zcela jinak. Stávají se z nich „malí dospělí“, protože byli v dětském věku přinuceni zaujmout roli dospělého. Na druhé straně se u nich často objevují projevy již překonaných vývojových období a vzhledem k věku neadekvátní a dětské chování.

Děti, které jsou svědky domácího násilí, trpí stejnými obtížemi a dlouhodobými problémy jako ty, které jsou samy týrány. V rodinách, kde dochází k násilí mezi rodiči, narůstá riziko přímého násilí na dětech (ať už v situacích, kdy dítě matku brání, nebo v případech, kdy se stává cílelou obětí násilí). Na prožitá trauma děti reagují celou škálou projevů. Konkrétní podoba ničivých důsledků je dána kombinací celé řady faktorů. Můžeme mezi ně zahrnout:

- věk a pohlaví dítěte;
- míru brutality násilí, jehož byly děti svědky;
- reakci okolí (podpora či netečnost);
- počet útoků, jichž byly děti svědky;
- nestabilní výchovné metody a tělesné tresty;
- zkušenosti a možnosti vytvořit si pozitivní emocionální vazbu na otce (Peled and Davis, 1995).

Projevy dětí, které byly svědky násilí, se podle některých autorů¹⁾ bez ohledu na věk shodují v několika charakteristikách: základní metodou, kterou řeší problémy je agrese, kterou užívají vůči svým vrstevníkům, dospělým, zvířatům i věcem. Často se projevují verbální agresi. Od násilných rodičů se učí nepřijímat odpovědnost za své chování a obviňovat ze svých neúspěchů a chyb okolí. Naopak přebírají zodpovědnost za násilí mezi rodiči a pocíťují pronikavé pocity viny. Byvají zmatené ve svých pocitech vůči svým rodičům: násilného rodiče mají zároveň rády a zároveň se ho bojí a nesnáší ho.

¹⁾ Alessi, J. J. and Hearn, K. (1984)

Kvůli nerovnováze moci a kontroly mezi rodiči mohou děti vnímat matky (oběti násilí) jako vrstevnice či sourozence a mít vůči nim ochranné tendence. V této specifické populaci se vyskytuje vysoká míra úzkostnosti, která se obvykle projevuje kousáním nehtů, trháním vlasů, somatizací pocitů, které se pak projevují v podobě bolestí hlavy či staženého žaludku.

Projevy dětí, které opakovaně přihlížely či slyšely týrání a ponižování své matky, lze rozdělit do několika oblastí.

Psychické projevy: pocity úzkosti, bezmoci (děti nemohou násilí zabránit, ani matku ochránit, nemají kam se schovat či utéci), poruchy koncentrace pozornosti, které vedou ke zhoršení prospěchu, pronikavé pocity ztráty, vzteku, smutku, zmatku, deprese, nízké sebevědomí, suicidální tendence a sebeobviňování. (Obzvláště menší děti si často myslí, že tatínek bije maminku, protože ony něco provedly – neuklidily si hračky, neposlechly, něco rozbily, apod. Není neobvyklé, že si děti násilí vysvětlují v přímé souvislosti se svými vlastnostmi a schopnostmi, které hodnotí příliš kriticky kvůli nízkému sebevědomí. Výjimkou tedy nejsou ani u malých dětí věty typu: „Nikdy jsem se neměl/a narodit, tatínek by se pak nezlobil, nebil by maminku“ apod.) „Mezi další projevy patří strach (čím nejasněji se jeví situace, jež strach vyvolává, tím hrozivěji ji dítě pociťuje a tím prudší jsou jeho pocity)“ (Šilarová, 2005). Děti mohou na prožitá trauma reagovat regresí, tj. návratem do předchozích, již překonaných vývojových období. Příznakem takové reakce bývá často noční pomočování, enkopréza, žvatlání, pasivita a nadměrná přizpůsobivost, žádné projevy přirozené dětské zvědavosti, dobrovolná izolace, noční můry a děsivé sny.

Psychosomatické projevy: nespavost, zimomřivost, bolesti břicha a hlavy, zvýšená nemocnost bez nalezené specifické příčiny apod.

Projevy v chování: poruchy přizpůsobení, projevy verbální i fyzické agrese vůči vrstevníkům i dospělým, útoky z domova, porušování pravidel a nerespektování hranic, vyrušování, dožadování se pozornosti, „věšení se“ na jiné lidi.

Občanské sdružení ROSA poskytuje dětem, které jsou

svědky domácího násilí nejen přímou pomoc, ale věnuje se také monitorování tohoto jevu. V roce 2004 prošlo Informačním a poradenským centrem ROSA 191 klientek. 165 z nich mělo celkem 292 dětí. Svědky domácího násilí bylo 275 dětí (94 %). To je o 13 % více než v průzkumu o.s. ROSA z roku 2003. Pouhých 17 dětí (6 %) podle výpovědí matek nebylo svědky násilí. 7 dětí aktivně bránilo svou napadenou matku a 4 chlapci (nejmladšímu bylo 5 let) volali matce na pomoc policii a lékařskou pomoc (ROSA, 2005).

V roce 2005 prošlo Informačním a poradenským centrem 197 klientek, ke statistice byla využita data 188 žen. Z tohoto počtu mělo 165 žen celkem 287 dětí. Svědky domácího násilí bylo 270 z nich, tedy 94 % dětí. To je zcela stejné procento jako v roce 2004. Nejen svědky, ale i oběťmi domácího násilí se stalo 83 dětí, což je 29 % ze všech dětí, tedy o 8 procent více než v loňském průzkumu. (ROSA, 2006).

3.2. Doporučení pro vytvoření pravidel kontaktu dítěte s násilným rodičem v případech domácího násilí

Ze zahraničních zkušeností a doporučení (Saunders, 1998) vyplývá, že rozhodování o kontaktu dětí s rodičem, který se dopouštěl domácího násilí, by mělo být založeno na následujících obecných principech:

- Kontakt dítěte a rodiče by měl být strukturován tak, aby co nejvíce omezoval možnost přítomnosti dítěte při násilí mezi rodiči.
- V případě pokračujícího násilí nebo oprávněných obav z násilného chování rodiče by měl být kontakt omezen na co nejmenší míru, až zakázán.
- Rodiče by neměli být nuceni k tomu, aby se setkali, trávili spolu čas či se společně účastnili terapeutických sezení.
- Kontakt dětí s rodičem, který se dopouštěl násilí by měl probíhat (pokud nehrozí možnost dalšího násilí) za přítomnosti supervizora (třetí osoby) na neutrálním místě.

Kontakt bez supervizního dohledu by měl být umožněn až poté, co násilný rodič absolvuje specializovaný pro-

Tab. 2 - Příznaky dětí, které byly vystaveny násilí v rodině.

Chování	Emoce	Tělesné symptomy	Kognitivní symptomy	Sociální symptomy
Agresivita Výbuchy hněvu Vzteky Nezralost Chození za školu Delikventní chování Útěky z domova	Úzkost Deprese Uzavření se Nízké sebevědomí Hněv	Opožděný vývoj Nespavost Regrese Poruchy příjmu potravy Zpomalený vývoj motorických funkcí Psychosomatické symptomy	Potíže s koncentrací Opožděný vývoj řeči Potíže s pamětí	Nedostatek empatie Malé kontakty s vrstevníky Nedostatečně sociální dovednosti

gram pro pachatele domácího násilí a nedopouští se násilí či výhrůžek po stanovenou dobu od ukončení programu. Styk by měl být přerušen v případě, že dojde k opakování násilného chování, dále když dítě vykazuje vysokou míru stresu z uskutečňovaných kontaktů nebo když násilný partner vyhrožuje násilím či únosem dítěte. V případě, kdy je umožněn širší nebo nespecifikovaný kontakt dítěte s násilným rodičem, je důležité stanovit přesnou dobu, kdy může násilný partner telefonicky kontaktovat bývalou partnerku, aby bylo zabráněno pokračování psychického násilí a vyhrožování. Děti by měly být seznámeny s bezpečnostním plánem, který by jim umožnil zvýšit možnost vlastní ochrany a prevence před násilím (Hart, 1990).

KAPITOLA 04

4. STUDIE A STATISTIKY DOMÁČÍHO NÁSILÍ

Výzkum partnerského násilí má relativně krátkou historii. V zahraničí začal v 70. letech zjišťováním vlastního výskytu tohoto jevu ve společnosti. Od začátku se výzkumníci setkávali se závažným problémem, který představoval samotný sběr údajů. Byli jedni z prvních, kteří se snažili prolomit bariéru mlčení a soukromí, ve kterém k násilí dochází.

Při výzkumu prevalence partnerského násilí byly používány zejména dvě metody. První z nich zjišťovala četnost násilí mezi partnery na reprezentativním vzorku z celé populace. Příkladem takovýchto šetření mohou být např. National Crime Survey (U. S. Department of Justice, 1980), National Survey of Family Violence (Straus et al., 1980; Straus and Gelles, 1986) nebo Canadian Urban Victimization Survey (Solicitor General of Canada, 1985). Kromě těchto studií, které se zaměřovaly na výskyt násilí mezi partnery v celonárodním měřítku, vznikaly také studie cílené na jednotlivá města nebo oblasti.

Druhou užívanou metodou bylo zkoumání klinických dat. Tyto studie se zaměřily na klientelu sociálního systému, nemocnic, policie a soudů. Některé z nich se zaměřily jen na určité cílové skupiny jako např. univerzitní studenty, těhotné ženy apod. (Dutton, 1998).

Výše zmíněné rozdělení přístupů ke studiu prevalence partnerského násilí nám poslouží jako vhodný teoretický rámec pro zpřehlednění jednotlivých studií.

4.1. Studie reprezentativního vzorku z celé populace v České republice

V České republice proběhlo první reprezentativní šetření v roce 2001. Toto šetření provedla pro Bílý kruh bezpečí agentura STEM na 1720 respondentech starších 15 let. Ten-

to průzkum nerozlišoval pohlaví obětí a pachatelů domácího násilí. Z průzkumu vyplynulo, že téměř dvě třetiny populace (64 %) nesouhlasí s názorem, že se domácího násilí mohou dopouštět lidé, kteří jsou známí svým slušným a společenským chováním. Tři pětiny populace (61 %) znají případy násilí mezi partnery z doslechu a více než čtvrtina (26 %) se s ním setkala přímo, tedy jako svědek, oběť, případně v roli násilníka (STEM pro Bílý kruh bezpečí, 2001).

V roce 2006 provedla pro Bílý kruh bezpečí a Philips Morris ČR agentura STEM na vzorku 1690 respondentů starších 15 let opakovaný výzkum, ze kterého vyplývá, že se 13 % dotázaných stalo obětí domácího násilí. Nejčastěji se jednalo o kombinaci psychického a fyzického násilí (48 %), 18 % dotázaných přiznalo pouze fyzické násilí, 14 % respondentů uvedlo, že se stalo obětí sexuálního násilí v rámci rodiny. O osobních zkušenostech s domácím násilím bylo ochotno vypovídat 770 dotázaných, což je 45 % z celého vzorku (www.bkb.cz).

Další reprezentativní výzkum proběhl v ČR v roce 2003 v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách. Tento výzkum provedl Sociologický ústav AV ČR a Filozofická fakulta UK v Praze. Výsledky výzkumu, jehož vzorek tvořilo 1980 respondentek starších 18 let a který se zaměřoval na zkušenost žen s partnerským násilím, ukazují, že 38 % žen v České republice zažilo během svého života alespoň některou z forem násilí ze strany svého partnera (současného nebo bývalého manžela/přítele).

Mezi nejčastěji uváděné typy násilného chování patří fac-ka, kopání, kousání, úder pěstí, vyhrožování fyzickým ublížením, osahávání, strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy – vyjma osahávání zmínilo zkušenost s těmito formami násilí 20-25 % žen.

Co se týče fyzických zranění v souvislosti s násilnými incidenty ze strany partnera, více než 90 % žen uvedlo modřiny, 27 % řezné rány, škrábnutí, popáleniny, 7 % zlomeniny, poranění hlavy nebo mozku a jiná zranění. 41 % respondentek uvedlo, že v průběhu incidentu cítily, že je jejich život v ohrožení (Pikálková, 2004).

4.2. Studie založené na rozboru klinických údajů

Většina těchto studií domácího násilí se zaměřila na výzkum problematiky týraných žen a je založena na údajích pocházejících z výpovědí žen, obětí partnerského násilí, pracovníků azylových domů pro týrané ženy, v zahraničí také na záznamech policie a zdravotnických zařízení.

4.2.1. Statistiky o.s. ROSA

V roce 2005 prošlo Informačním a poradenským centrem ROSA 197 klientek, kterým bylo poskytnuto 621 hodinových psychosociálních konzultací. Celkem 185 případů se týkalo partnerského násilí, 3 případy mezigeneračního násilí. Tyto ženy zažívaly násilí od svého partnera (manžela či druha), přítele, otce, syna. Data devíti klientek nebylo možné statisticky zpracovat, vzorek je tedy založen na datech 188 žen.

Opakované statistiky potvrzují, že domácí násilí zažívají lidé bez ohledu na své vzdělání či sociální postavení. Mezi oběťmi domácího násilí jsou nejčastěji zastoupeny ženy se středoškolským vzděláním (48 %), následují ženy

s vysokoškolským vzděláním (25,5 %). Muži, kteří se dopouštějí násilí na svých partnerkách mají nejčastěji rovněž středoškolské vzdělání (37,2 %), následují vysokoškoláci (27,6 %) a vyučení (26,1 %).

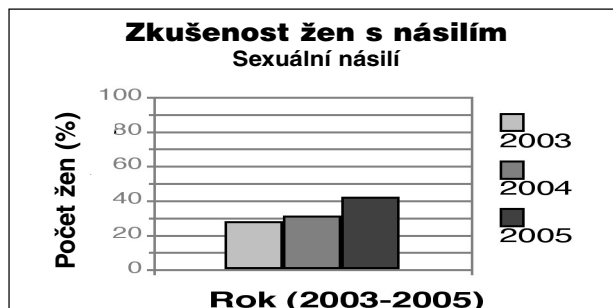
Pokud jde o původní rodinu klientky/oběti domácího násilí, pětina žen zažila rozvod rodičů, desetina žen měla násilnického otce, že otec byl despotický, uvedlo 5,3 % žen a otec byl agresivní alkoholik, uvedlo rovněž 5,3 % žen. Násilí od svého otce přiznávají 2 % klientek. Dominantní matku mělo 4,3 % žen, stejný počet klientek přiznalo hádky mezi rodiči.

Pokud jde o původní rodinu násilného partnera, celých 17 procent partnerů dopouštějících se domácího násilí zažilo rovněž násilí svého otce vůči jejich matce. Rozvod rodičů zažilo 13,3 % násilných mužů, 11,7 % mělo despotického otce, 10,6 % jich mělo otce agresivního alkoholika. Dominantní a despotickou matku mělo 7,44 % partnerů, k matce jako ke služce se chovalo 4,3 % otců násilných partnerů. Násilí svého otce vůči sobě zažilo 4,8 % násilných partnerů.

Formy násilí na ženách

Domácí násilí má několik podob od psychického přes ekonomické, sexuální až po fyzické. Z dat o.s. ROSA vyplývá, že:

- 100 % klientek o.s. ROSA, obětí domácího násilí, má zkušenost s psychickým násilím.
- 85,1 % žen, obětí domácího násilí, má zkušenost s fyzickým násilím.
- 74,4 % žen, obětí domácího násilí, má zkušenost s ekonomickým násilím.
- 42,5 % žen, obětí domácího násilí, má zkušenost se sexuálním násilím.

Graf 1

Zkušenost žen s jednotlivými formami domácího násilí v letech 2003 až 2005 (ROSA, 2006).

Všechny ženy ze sociologické sondy se setkaly s psychickým násilím. To má nejčastěji podobu ponižování, zesměšňování, snižování a shazování (jsi blbá, nemožná, neschopná, beze mě jsi nic, nic nedokážeš, nic neumíš, jsi tupá, neschopná, nedokážeš ani..., neumíš to pořádně...). Ženy se ale setkávají i s hrubými nadávkami, kontrolou, omezováním (nesmí chodit k příbuzným, nesmí mít přátele, některé nesmí chodit do práce, jejich cesta z práce domů je kontrolována, je jim kontrolován telefon, spodní prádlo, partner je sleduje, natáčí, odposlouchává telefon), musí poslouchat příkazy a zákazy. Jejich partner jim odepírá jídlo, spánek, vyhrožuje zabitím, sebevraždou, únosem dětí. S ponižováním se setkalo v letošní sondě 94,7 % žen. Vydírání a zastrahování je 80,8 % žen. Vyhrůžky zabitím vyslovilo 53,2 % násilníků. Kontrolu, zákazy a příkazy poznalo 53,2 % žen. Téměř polovina žen se setkává s omezováním a izolací (49,5 %).

S fyzickým násilím se setkalo 85,1 % klientek, což je o 4,9 procenta méně než v roce 2004, ale o 15,1 procent více než v roce 2003. Nejvíce žen se setkalo s opakovaným fackováním (56,9 % žen), s bitím a ranami pěstmi 55,8 % žen, 25 % žen bylo bito do hlavy a obličeje, hlavou o zed čí nábytek. 11,7 % žen bylo bito v těhotenství, a to v naprosté většině v posledním trimestru těhotenství. Nešlo přitom jen o „facky“ ale i surové útoky včetně zkopání. Škrnceno bylo 23,4 % žen, zkopáno 25,5 %. Dalším ženám byly trhány vlasy, byly tahány za vlasy, byly jim krouceny ruce, byly polévány ledovou vodou nebo naopak vařící tekutinou, byly jim zavírány prsty do dveří, byly svazovány, jedna zažila pokus o upálení, další pálena žehličkou, jedna topena, další zavřena v mrazáku.

Výsledkem útoků bylo 71 ošetření u lékaře. Ne všechny klientky ale po útoku vyhledají lékaře. Nejčastějšími diagnózami byly:

- 20x pohmožděniny, zhmožděniny, hematomy;
- 9x otřes mozku;
- 6x zlomený nos, tržné rány v obličeji, proražený bubínek;
- 3x zlomenina ruky, distorze krční páteře, zlomená žebra;
- 2x zlomený prst, zlomená klíční kost, vyražený zub, krvácení do spodiny lebeční;
- 1x natržení plíce, zhmožděná páteř, rozseknutá noha, nalomený obratel.

S ekonomickou kontrolou se setkalo 140 žen (74,4 %). Cíleně málo peněz od partnera dostává 44,1 % žen. Žádné peníze na chod domácnost nedostává 11,2 % žen. Dalších 6,9 % žen si o peníze musí říkat, jsou jim přidělovány po malých bankovkách a poté musí předložit vyúčto-

Tabulka 3 - Statistika Policejního prezidia ČR (www.mvcr.cz)

ROK 2006 (od 1. 1. do 30. 9.)	Počet případů
Vraždy motivované osobními vztahy	70 (z toho vyšetřováno 63 mužů a 7 žen)
Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí § 215a	343 (z toho vyšetřováno 333 mužů a 10 žen)
ROK 2005	
Počet případů	
Vraždy motivované osobními vztahy	104 (z toho vyšetřováno 83 mužů a 21 žen)
Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí § 215a	421 (z toho vyšetřováno 408 mužů a 13 žen)
ROK 2004	
Vraždy motivované osobními vztahy	120 (z toho vyšetřováno 102 mužů a 18 žen)
Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí § 215a (od 1. 6. 2004)	161 (z toho vyšetřováno 158 mužů a 3 ženy)
ROK 2003	
Vraždy motivované osobními vztahy	106 (z toho vyšetřováno 92 mužů a 14 žen)
§ 215a trestního zákona nebyl v platnosti	

vání. Zakázáno pracovat má 5,3 % žen. Ženy uvádějí, že 3,2 % partnerů si podrobně zapisuje veškeré její výdaje, 2,65 % žen musí posílat své peníze na účet svého manžela, 1,59 % žen nemá vlastní účet.

Sexuální násilí ve vztahu zažilo 80 žen (42,5 %). Nejčastěji ženy uvádějí vynucený sex (36,7 %), dále pak nepříjemné sexuální praktiky (18,6 %), dalších 5,32 % žen bylo svým partnerem znásilněno, jedné je kontrolováno přirození po každém příchodu domů, další byla nucena partnerem k prostituci.

4.2.2. Policejní statistiky

Statistiky Policejního prezidia ČR jsou kategorizovány podle jednotlivých trestných činů. Problematika domácího násilí není specificky sledována, stejně jako se nesleduje, zda se obětí stala žena či muž. Výskyt domácího násilí můžeme mimo jiné zjišťovat např. v následujících kategoriích (viz tabulka 3):

- Vraždy motivované osobními vztahy (v rámci této kategorie se nerozlišuje vztah mezi obětí a pachatelem).
- Týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí – § 215a trestního zákona (v platnosti od 1. 6. 2004).

4.2.3. Shrnutí

V této části byl uveden přehled přístupů ke sběru dat o výskytu partnerského násilí doprovázený ukázkou výsledků několika výzkumných studií. Bez ohledu na zvolený přístup sběru dat můžeme říci, že výskyt násilí mezi partnery není výjimečnou událostí. Rozdílné výsledky výzkumů často vedou k otázce, zda existuje genderová rovnováha mezi pachateli partnerského násilí. Naopak jiným odborníkům se kladení takové otázky zdá absurdní. Při posuzování výsledků jednotlivých studií je třeba brát v úvahu použitou definici partnerského násilí – zda zahrnovala i formy psychického násilí či nikoliv, zda byli dotazováni oba partneři a zda měli respondenti možnost výběru jednotlivých forem násilí nebo byli jen dotázáni, jestli jsou nebo nejsou obětí partnerského násilí. Tyto a řada dalších faktorů totiž mohou značně ovlivnit konečné závěry studie. Zajímavé by bylo zařadit při dotazování na výskyt partnerského násilí také otázku, kdo iniciuje násilí a kdo užívá násilí v sebeobraně. V rámci výzkumu part-

nerského násilí je také třeba učinit jasný rozdíl mezi partnerskou hádkou a násilím. Násilí je charakteristické svou dlouhodobostí, opakovatelností, zvyšující se intenzitou a nerovnováhou sil mezi obětí a násilníkem.

Množství autorů se shoduje na tom, že problematika partnerského násilí není genderově neutrální a ženy se stávají oběťmi partnerského násilí častěji než muži. Statistiky potvrzují, že také muži se stávají oběťmi partnerského násilí, jeho podoby však bývají odlišné a nevedou k tak častým fyzickým zraněním.

KAPITOLA 05

5. PRÁVNÍ NORMY TÝKAJÍCÍ SE DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Ochrana oběti by měla být základem každé intervence v případech domácího násilí. Legislativní opatření a možnosti právní ochrany obětí dané země významným způsobem ovlivňují efektivnost prevence opakování násilí v rodině a pomoc a ochranu osobě ohrožené domácím násilím. České právo nezná normativní definici domácího násilí. Pojmenování tohoto závažného celospolečenského problému v České republice zcela chybělo a na zavedení tohoto pojmu mají zásluhu zejména nestátní neziskové organizace, které se od začátku devadesátých let minulého století začaly problémem domácího násilí zabývat.

Ochrana obětí domácího násilí je v českém právním systému obecně zakotvena v rámci občanského práva, rodinného práva, práva přestupkového a policejního a také v trestním zákoně.

5.1. Trestní zákon

§ 215a – Týrání osoby blízké žijící ve společném domě nebo bytě

V prosinci 2003 byla přijata Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky novela trestního zákona, která vložem § 215a zavádí trestnost týrání osoby blízké žijící ve společném domě nebo bytě, a to s účinností od 1. 6. 2004. Týráním je zde myšleno úmyslné zlé nakládání s blízkou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pocituje jako těžké příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškození, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám nebo jiným činnostem, které týranou osobu neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují). Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající stejně jako vznik následků na zdraví.

Podle § 215a trestního zákona bude ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, potrestán odnětím svobody až na tři léta. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách nebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

Skutková podstata podle § 215a není zařazena ve výčtu trestných činů podle § 163 trestního řádu, tzn. k zahájení trestního stíhání podle § 215a není třeba souhlasu poškozeného/ho (oběti).

Pachatel domácího násilí se může v rámci rodiny dopouštět těchto dalších trestných činů:

§ 197a Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

Kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu, může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Jinou těžkou újmou může být např. i vyhrožování způsobením škody velkého rozsahu nebo na věci vysoké umělecké hodnoty, ke které má navíc poškozený citový vztah anebo vyhrožování usmrcením nebo těžkou újmou na zdraví i osobě poškozenému blízké apod. Důvodnou obavou se rozumí vyšší stupeň tísnivého pocitu ze zla, kterým je vyhrožováno. Pokud je vyhrožování doprovázeno chováním, které ilustruje odhodlání pachatele vyhrůžky splnit (např. vyhrůžka usmrcením nebo způsobením těžké újmy na zdraví doprovázená šermováním nožem či pozvednutím jiné zbraně), lze dovodit, že je způsobilé vzbudit důvodnou obavu. Není třeba, aby ten, jemuž je vyhrožováno, byl přítomen. Stačí, když je vyhrůžka adresována poškozenému takovým způsobem, že pachatel si je vědom toho, že se poškozený o ní dozví (např. prostřednictvím další osoby, telefonicky, dopisem apod.).

§ 213 Zanedbání povinné výživy

Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, může být potrestán odnětím svobody až na tři léta. Jedná se o povinnost, která vyplývá ze zákona o rodině.

§ 215 Týrání svěřené osoby

Toto ustanovení chrání osoby, které jsou vzhledem ke svému věku nebo z jiných důvodů v péči nebo výchově jiných osob. Poškozeným může být nejen dítě, ale i osoba zletilá, která je pro stáří, nemoc, invaliditu, mentální retardaci apod. odkázána na péči jiných osob. Týráním je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti, krutosti, bezcitnosti, bezohlednosti, bolestivosti, a určitou trvalostí, které tato osoba pocituje jako těžké příkoří. Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, může být potrestán odnětím svobody na šest měsíců až osm let.

§ 221 - 222 Ublížení na zdraví

Za „ublížení na zdraví“ můžeme pokládat takový stav (onemocnění, poranění), který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařské ošetření, i když nezanechává trvalé následky. Jedním z důležitých kritérií při posuzování pojmu „ublížení na zdraví“ je pracovní neschopnost, tedy stav, kdy je postižený dočasně vyřazen z pracovního procesu. (Soudní praxe vychází z toho, že znesnadnění obvyklého způsobu života postiženého, popř. pracovní neschopnost musí trvat nejméně sedm dní.) Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, může být potrestán odnětím svobody až na osm let. Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, může být potrestán odnětím svobody na dvě léta až dvanáct let.

§ 235 Vydírání

Pohrůzkou násilí se rozumí jak pohrůžka bezprostředního násilí, tak i pohrůžka násilí, které má být vykonáno nikoliv ihned, ale teprve v bližší nebo vzdálenější budoucnosti. Pohrůžka jiné těžké újmy může spočívat v hrozbě způsobení majetkové újmy, vážné újmy na cti a dobré pověsti, směřovat k rozvratu manželství nebo rodinného života apod. Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, může být potrestán odnětím svobody až na 12 let.

§ 241 Znásilnění

Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí nutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, může být potrestán odnětím svobody na dvě léta až 15 let. Nezáleží na věku osoby ženského pohlaví a vztahu k pachateli (za ženu v tomto smyslu je třeba považovat i malé dítě i manželku). Za násilí se považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu ženy a dosažení soulože proti její vůli. Pohrůžka bezprostředního násilí je taková pohrůžka, z níž by bylo patrné, že násilí bude použito okamžitě, nepodrobí-li se napadená vůli útočníka.

Výše trestu u všech uvedených trestných činů závisí na způsobeném následku a pohnutce jednání pachatele.

Další ustanovení trestního zákona vztahující se k problematice domácího násilí:

§ 171/1,3 Maření výkonu úředního rozhodnutí

§ 185 Nedovolené ozbrojování

§ 202 Výtržnictví

§ 205 Ohrožování mravnosti

§ 216	Únos
§ 217	Ohrožování mravní výchovy mládeže
§ 219	Vražda
§ 231	Omezování osobní svobody
§ 232	Zbavení osobní svobody
§ 237	Útisk
§ 238	Porušování domovní svobody
§ 249	Neoprávněné užívání cizí věci
§ 249a	Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru
§ 257	Poškození cizí věci
§ 242	Pohlavní zneužívání - zneužití osoby mladší 15 let

5.2. Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Dne 14. března 2006 byl přijat zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Modelem pro návrh tohoto zákona byl rakouský zákon proti domácímu násilí, který zavedl tzv. institut vykázaní již v roce 1997. Zákon č. 135/2006 od 1. 1. 2007 umožní v České republice vykázaní pachatele domácího násilí ze společně obývaného bytu či domu na dobu 10 dnů. Předběžným opatřením bude možno požádat o prodloužení této doby, a to maximálně na dobu jednoho roku. Zároveň tento zákon počítá se zřízením tzv. intervenčních center.

Zákonem 135/2006 se mění tyto zákony:

- Zákon o Policii České republiky.
- Občanský soudní řád.
- Trestní zákon.
- Zákon o sociálním zabezpečení .
- Zákon o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

5.2.1. Oprávnění rozhodnout o vykázaní ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj

Od 1. 1. 2007 získává Policie ČR nové oprávnění rozhodnout o vykázaní pachatele domácího násilí ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj.

Podle § 21a, odst. 1 zákona o Policii je policista oprávněn, lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou jakož i z jeho bezprostředního okolí toho, kdo je podezřelý z takového jednání. Součástí vykázaní je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje. Osoba, proti níž vykázaní směřuje (dále jen „vykázaná osoba“), je poté povinna neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázaní vztahuje.

Rozhodnutí o vykázaní se vydává bez projednání věci a z úřední povinnosti, přičemž souhlas ohrožené osoby se

nevyžaduje.

Rozhodnutí o vykázaní se písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí. Vyhotovené rozhodnutí se v opise doručí vykázané osobě a ohrožené osobě. Opis rozhodnutí o vykázaní doručí policista do 24 hodin od jeho vydání spolu s opisem úředního záznamu podle § 21a odst. 6 příslušnému intervenčnímu centru; v případě, že ve společném obydlí, na které se rozhodnutí o vykázaní vztahuje, žije nezletilá osoba, doručí se opis rozhodnutí o vykázaní spolu s opisem úředního záznamu ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

5.2.2. Intervenční centra

Model intervenčních center také vychází ze zkušeností ze sousedního Rakouska. Důvodem pro zřízení intervenčních center v Rakousku bylo poznání, že izolované intervence jednotlivých institucí a organizací nejsou při ochraně obětí a prevenci opakování násilí v rodině tak efektivní jako koordinované a společné zásahy všech zainteresovaných stran. Intervenční centra by měla poskytovat obětem domácího násilí proaktivní služby, to znamená, že by měla aktivně kontaktovat oběti a informovat je o jejich právech, specializovaných centrech a možnostech pomoci. Zřízení tzv. intervenčních center spadá pod novelu zákona o sociálním zabezpečení. Podle § 74a, odstavce 1 tohoto zákona se osobám, které jsou ohroženy násilným chováním ze strany osob blízkých nebo osob žijících s nimi ve společném bytě nebo domě, poskytuje bezprostřední individuální psychologická a sociální pomoc ambulantní nebo azylové povahy. Těmto osobám se rovněž zprostředkuje poskytnutí následné pomoci zejména sociální, lékařské, psychologické a právní. Pro poskytování pomoci těmto osobám se zřizují intervenční centra.

Součástí pomoci podle odstavce 1 je i spolupráce a vzájemná informovanost mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, orgány Policie České republiky a obecní policie, nestátními a charitativními organizacemi. Intervenční centra plní koordinační úlohu mezi zúčastněnými institucemi při pomoci osobám ohroženým násilným chováním a vyhodnocují vzájemnou spolupráci.

Plné znění zákona 135/2006 Sb. naleznete například na www.rosa-os.cz

Přijetí zákona 135/2006 Sb. stejně jako zavedení § 215a trestního zákona jistě znamená krok k větší ochraně obětí domácího násilí. Otázkou však zůstává efektivní aplikace těchto právních instrumentů v praxi. Ta si vyžaduje:

- Průběžné a povinné školení pracovníků všech institucí zasahujících a pomáhajících v případech domácího násilí.
- Monitoring případů domácího násilí všemi zainteresovanými institucemi a organizacemi.
- Evaluace efektivity zásahů v jednotlivých případech.
- Interdisciplinární přístup a koordinaci aktivit jednotlivých institucí.

EMPIRICKÁ ČÁST

KAPITOLA 06

6. Možnosti a meze intervence jednotlivých profesí v případech domácího násilí v České republice

Články Všeobecné deklarace lidských práv, která byla schválena OSN v roce 1948, vyjmenovávají práva, která by měla být zajištěna všem občanům. V případech domácího násilí dochází k ohrožení a porušování hned několika základních práv:

- Článek 3: Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.
- Článek 5: Nikdo nesmí být podroben mučení, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestu.
- Článek 12: Nikdo nesmí být vystaven svévolnému narušení svého soukromí, rodiny, domova či korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má nárok na právní ochranu před takovými útoky.

Jednotlivé členské státy OSN jsou povinny chránit základní lidská práva svých občanů, a to nejen přijímáním odpovídající legislativy, ale i dohlížením na efektivnost implementace těchto zákonů v praxi.

6.1. Policie České republiky

Na policii se osoby ohrožené domácím násilím obracejí zejména v situacích eskalace násilí a přímého ohrožení (voláním na linku 158) a v situacích, kdy akutní ohrožení násilím pominulo a oběť násilí chce podat na pachatele trestní oznámení. Policie bývá přivolána k případům domácího násilí nejen osobou ohroženou, ale i svědky násilí (dětmi či jinými příbuznými), případně sousedy.

Úloha policie v případech domácího násilí spočívá zejména v:

- intervenci – poskytnutí ochrany oběti;
- vyšetřování – shromažďování faktů a důkazů;
- pomoci – zajištění řádné pomoci od jiných organizací.

Činnost Policie České republiky se řídí zákonem číslo 283/1991 Sb. V případech domácího násilí patří mimo jiné podle § 2 tohoto zákona i následující úkoly policie:

- Chránit bezpečnost osob a majetku.
- Odhalovat trestné činy a zjišťovat jejich pachatele.
- Konat vyšetřování o trestných činech.
- Odhalovat přestupky.
- Vést evidenci a statistiky potřebné pro plnění svých úkolů.

- Na základě vyznění orgány Vězeňské služby České republiky provádět úkony související s bezprostředním pronásledováním osob, které uprchly z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody.

Na Policii České republiky a policejní útvary má právo obrátit se s žádostí o pomoc každý občan. Policie je povinna pomoc poskytnout v rozsahu své působnosti (§ 43 zákona o Policii). Policista je oprávněn v případech domácího násilí přistoupit mimo jiné k následujícím úkonům:

- Zajištění osoby, která svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život a nebo život nebo zdraví jiných osob nebo majetek
- Oprávnění k omezení pohybu agresivních osob.
- Oprávnění odebrat zbraň.
- Oprávnění zakázat vstup na určená místa.
- Oprávnění otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor.

Podle *Metodického pokynu ředitele Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidenta ČR, kterým se upravuje postup Policie ČR při oznámení, prověřování a vyšetřování případů domácího násilí* ze dne 10. 9. 2004 je zasahující policista povinen:

- Řádně přijmout a úplně zdokumentovat oznámení od volajícího.
- Zajistit bezpečí na místě pro všechny zúčastněné, oddělit od sebe oběť a pachatele.
- Zdokumentovat všechny informace od oběti, pachatele a svědků.
- Popsat vzniklé škody, poškození zařízení atd.
- Zajistit lékařské ošetření oběti.
- Posoudit rizika hrozby opakování se násilí po odjezdu policie.
- Poskytnout základní informace, kam se může oběť obrátit o další pomoc.

Pozornost policie musí být zaměřena na pomoc oběti a zastavení dalšího násilí.

Od ledna 2007 se v souvislosti s pravomocemi Policie České republiky mění zákonem 135/2006 zákon č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky o Policii České republiky takto:

Oprávnění rozhodnout o vykázaní ze společného bydlí a zákazu vstupu do něj § 21a

(1) Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn toho, kdo je podezřelý z takového jednání, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou (dále jen „společné bydliště“), jakož i z jeho bezprostředního okolí. Součástí vykázaní je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje. Osoba, proti níž vykázaní

směřuje (dále jen „vykázaná osoba“), je poté povinna neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázaní vztahuje.

(2) Není-li ten, vůči komu směřuje opatření podle odstavce 1, v době policejního zákroku přítomen ve společném obydlí, je policista takové osobě oprávněn zakázat vstup do společného obydlí, jakož i do jeho bezprostředního okolí, a to i v době jeho nepřítomnosti. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy se o něm osoba, proti které směřuje, dozví. Osoba, které byl zakázán vstup do společného obydlí, poté nesmí vstupovat na místo, na které se toto rozhodnutí vztahuje.

(3) Rozhodne-li policista o vykázaní osoby ze společného obydlí nebo o zákazu vstupu do něj podle odstavce 1 nebo 2 (dále jen „vykázaní“), vždy specifikuje prostor, na který se tato omezení vztahují, a stanoví rozsah bezprostředního okolí společného obydlí. O takto stanoveném prostoru je policista vykázanou osobu povinen poučit. Územní rozsah vykázaní se určí podle míry požadavku účinné preventivní ochrany osoby ohrožené útokem podle odstavce 1 (dále jen „ohrožená osoba“).

(4) Pokud je vykázaní spojeno s ohrožením provozu objektu nebo znemožněním výkonu zaměstnání vykázané osoby podle zvláštního zákona,^{8b)} je o této skutečnosti třeba bezodkladně vyrozumět zaměstnavatele nebo provozovatele objektu, který přijme příslušná opatření k náhradnímu zajištění provozu objektu.

(5) Při provádění úkonů souvisejících s vydáním rozhodnutí o vykázaní je policista povinen zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, ledaže hrozí nebezpečí z prodlení.

(6) O provedených úkonech a opatřeních sepíše policista neprodleně úřední záznam.

§ 21b

(1) Rozhodnutí o vykázaní se vydává bez projednání věci a z úřední povinnosti, přičemž souhlas ohrožené osoby se nevyžaduje.

(2) Rozhodnutí o vykázaní se písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí. Vyhotovené rozhodnutí se v opise doručí vykázané osobě a ohrožené osobě. Opis rozhodnutí o vykázaní doručí policista do 24 hodin od jeho vydání spolu s opisem úředního záznamu podle § 21a odst. 6 příslušnému intervenčnímu centru;^{8c)} v případě, že ve společném obydlí, na které se rozhodnutí o vykázaní vztahuje, žije nezletilá osoba, doručí se opis rozhodnutí o vykázaní spolu s opisem úředního záznamu ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

(3) Opravným prostředkem proti rozhodnutí o vykázaní je odvolání, které nemá odkladný účinek.

(4) Při vydání rozhodnutí o vykázaní se postupuje, nestanoví-li tento zákon jinak, podle správního řádu.

§ 21c

(1) Rozhodne-li policista o vykázaní, vyzve vykázanou osobu, aby mu vydala všechny klíče od společného obydlí, které drží, a vykázaná osoba je povinna klíče vydat. Policista zároveň poučí vykázanou osobu o následcích neuposlechnutí takové výzvy^{8d)}. Policista je dále povinen umožnit vykázané osobě, aby si nejpozději při výkonu roz-

hodnutí o vykázaní vzala ze společného obydlí výlučně věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a dokumenty, a ve lhůtě do 24 hodin od výkonu rozhodnutí o vykázaní pak další osobní věci a věci nezbytné pro její podnikání nebo výkon povolání.

(2) Vykázané osobě poskytne policista informace o možnostech jejího dalšího ubytování a v souvislosti s tím i nezbytnou součinnost. Policista je povinen vykázanou osobu poučit o jejím právním postavení, o jejích právech a povinnostech a o dalším možném postupu ve věci. Za tímto účelem policista vyžádá od vykázané osoby adresu pro doručování.

(3) Ohroženou osobu poučí policista o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu^{8e)} a o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí. Policista poučí ohroženou osobu i o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při rozhodování o vykázaní přihlíží. Je-li toho třeba, přivolá policista ohrožené osobě nezbytnou lékařskou pomoc.

§ 21d

(1) Vykázaní, o kterém bylo rozhodnuto podle § 21a odst. 1 nebo 2, trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.

(2) Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu v průběhu vykázaní se lhůta uvedená v odstavci 1 prodlužuje až do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

(3) Policista je povinen ve lhůtě do 3 dnů od vydání rozhodnutí o vykázaní provést kontrolu, zda rozhodnutí o vykázaní dodržuje vykázaná osoba i ohrožená osoba. O provedené kontrole sepíše policista úřední záznam.

Pro efektivní implementaci nové pravomoci vykázaní pachatele domácího násilí však prozatím chybí dostatečné proškolení policistů a zejména databáze a možnost přístupu policistů do databáze, ve které by byly vedeny záznamy o zásazích policie v případech domácího násilí a na základě které by zasahující policista mohl vyhodnotit strategii zásahu a možnost vykázaní s ohledem na předcházející útoky.

6.2. Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Na oddělení sociálně-právní ochrany dětí se oběti domácího násilí obracely zejména v situacích, kdy se násilí v rodině už rozvinulo, a to v situacích, kdy jsou ohroženy nezletilé děti (jako svědci násilí mezi rodiči) nebo v případech, kdy se oběť rozhodne násilný vztah ukončit a hledá možnosti azylového ubytování, žádá o úpravu poměrů k nezletilým dětem nebo se ocitla v sociální nouzi. Není neobvyklé, že oběti násilí se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí obracely v první fázi spíše se zástupnými problémy, neidentifikují se s rolí obětí, případně se stydí o násilí hovořit a jako primární problém uvádí jiné důvody. Úloha sociálních pracovníků je při identifikaci a prevenci pokračování násilí v rodině zásadní. Proto je důležité, aby byly pracovnice oddělení sociálně-právní ochrany dětí

proškoleny v metodách práce s obětí a ve způsobech identifikace domácího násilí.

Zákon 134/2006 Sb., který novelizuje Zákon o sociálně-právní ochraně dětí v platnosti od 1. 6. 2006, rozšiřuje mimo jiné v § 6 (přesně vymezuje okruh dětí na který se orgán sociálně-právní ochrany zaměřuje) odst. 1 o písmeno g), kde se zaměřuje na děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami. Od roku 2006 mohou sociální pracovníci ze zákona utajit pobyt nezletilých dětí i osob, které jsou ohroženy domácím násilím.

6.3. Zdravotníci

Lékaři a pracovníci zdravotnických zařízení mohou být jedni z prvních, na koho se oběť domácího násilí obrátí, a to zejména v situacích bezprostředně po útoku. Role těchto pracovníků je tedy při identifikaci domácího násilí a nabídnutí možností pomoci velmi důležitá. Oběti domácího násilí mnohdy neudávají skutečné příčiny zranění, ale ze strachu či studu uvádějí, že si zranění způsobily náhodou či samy. Případy zranění způsobené v situacích domácího násilí nejsou nijak ojedinělé. Během 3 měsíců roku 2003 zaznamenala Všeobecná zdravotní pojišťovna 238 zranění žen. Z toho 110 přiznalo, že úraz byl způsoben manželem či partnerem. Zbývající ženy pachatele neuvedly (proFem, 2004).

Je důležité, aby se pracovníci zdravotnických zařízení oběti zeptali na skutečné příčiny zranění a na to, kdo je způsobil. Je důležité do zdravotnické dokumentace přesně zaznamenat, jakým způsobem ke zranění došlo, popsat rozsah a typ zranění (případně zranění zaznačit do mapy těla), jakou dobu si léčení pravděpodobně vyžádá, jaká způsobí poškozené osobě omezení.

V případě že se zdravotník setká s obětí domácího násilí, je důležité, aby jí vysvětlil, že nikdo nemá právo dopouštět se vůči ní násilí a že se může obrátit na některé ze specializovaných poraden, na něž jí předá kontakty.

Ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví České republiky z dubna 2006 byla vydána metodická opatření pro postup lékařů při poskytování péče osobám ohroženým domácím násilím. Podle tohoto metodického postupu by měli lékaři postupovat i v případě, že mají pouze podezření na možný výskyt násilí v rodině.

Oznamovací povinnost mají lékaři pouze v případě zranění dětí nebo osob, které byly z nějakého důvodu svěřeny do péče jiné osoby, dospělou obětí domácího násilí by však měli informovat i o možnosti právních kroků, které může učinit (např. podat na pachatele domácího násilí trestní oznámení).

6.4. Intervenční centra

Zákonem 135/2006 Sb. dochází ke změně zákona o sociálních službách a zákona o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. Krajské samosprávy by měly zřizovat a spravovat tzv. intervenční centra.

Podle § 74a zákona o sociálních službách se osobám,

kteří jsou ohroženy násilným chováním ze strany osob blízkých nebo osob žijících s nimi ve společném bytě nebo domě, poskytuje bezprostřední individuální psychologická a sociální pomoc ambulantní nebo azylové povahy. Těmto osobám se rovněž zprostředkuje poskytnutí následné pomoci zejména sociální, lékařské, psychologické a právní. Pro poskytování pomoci těmto osobám se zřizují intervenční centra. Součástí pomoci je i spolupráce a vzájemná informovanost mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, orgány Policie České republiky a obecní policie, nestátními a charitativními organizacemi. Intervenční centra plní koordinační úlohu mezi zúčastněnými institucemi při pomoci osobám ohroženým násilným chováním a vyhodnocují vzájemnou spolupráci.

Zaměstnanci intervenčních center jsou při pomoci osobám ohroženým násilným chováním povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se při výkonu své činnosti dozvěděli. Sdělit takové skutečnosti mohou jen se souhlasem osob, kterých se tyto údaje týkají, nebo pro účely trestního řízení orgánům činným v trestním řízení i bez takového souhlasu.

Podle § 74b se pomoc osobám ohroženým násilným chováním poskytuje převážně na základě podnětu doručeného intervenčnímu centru Policií České republiky podle zvláštního právního předpisu; tímto podnětem je opis rozhodnutí o vykázání nebo o zákazu vstupu do společného obydlí a opis úředního záznamu o provedených úkonech. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta na základě žádosti osob ohrožených násilným chováním i bez takového podnětu.

Intervenční centrum je povinno kontaktovat osobu, která byla v rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí označena za osobu ohroženou násilným chováním, a to ve lhůtě nejpozději do 48 hodin od doručení podnětu, jinak vždy bezodkladně poté, co se dozví o ohrožení osoby násilným chováním.

V rámci prvního kontaktu s osobou ohroženou násilným chováním intervenční centrum zjišťuje, zda tato osoba porozuměla všem informacím poskytnutým příslušníky Policie České republiky a zda jí byla zajištěna dostatečná ochrana a bezpečí. Dále pomoc zahrnuje i následnou poradenskou činnost.

Intervenční centrum je povinno oznamovat příslušnému krajskému úřadu počet osob ohrožených násilným chováním, kterým byla poskytnuta pomoc.

6.5. Specializovaná poradenská centra pro oběti domácího násilí

Ve většině případů poskytují specializované služby pro oběti či osoby ohrožené domácím násilím nestátní neziskové organizace. Jejich činnost a rozsah poskytovaných služeb se velmi liší a je určována zejména stanovami organizace, standardy poskytování sociálních služeb, které byly vydány ministerstvem práce a sociálních věcí a vnitřními standardy organizace.

Na specializované poradny se oběti obracejí ve všech

fázích rozvoje násilí v rodině. Z praxe poradenských center můžeme rozlišit tyto typy prvních kontaktů:

- Oběti v krizové situaci bezprostředně po napadení.
- Oběti, které nechťejí ukončit vztah, ale chtějí ukončit násilí (osoba je ohrožená násilím, ale neidentifikuje se jako oběť, násilí v rodině podceňuje a chce poradit, jak má změnit své chování, aby k násilným situacím či ponižování nedocházelo).
- Oběti, které zvažují odchod od násilného partnera.
- Oběti, které se rozhodly ukončit násilný vztah, ale hrozí jim riziko pokračování násilí.

Služby poskytované obětem domácího násilí mohou mít ambulantní i pobytový charakter a dále se mohou dělit na krizovou intervenci, poradenství a terapii. Oběti domácího násilí by měly mít možnost vybrat si délku i rozsah poskytovaných služeb.

Služby poskytované obětem by měly splňovat následující základní charakteristiky:

- Mlčenlivost.
- Bezplatnost.
- Straníci poradenství (ochrana oběti, neutrální postoj je vůči oběti viktimizující).
- Možnost užívání služby anonymně (kromě pobytu v azylovém domě).
- Bezpečí oběti musí být hlavní prioritou.
- Vyhodnocení rizik opakování násilí.
- Vypracování a aktualizace bezpečnostního plánu.
- Spolupráce s dalšími institucemi a organizacemi.

Základními cíli specializovaných poradenských center by mělo být:

- Psychologická a sociálně-právní podpora oběti.
- Zvýšení informovanosti oběti o jejích právech.
- Zvýšení informovanosti oběti o možnostech řešení její situace.
- Podpora samostatnosti a možnosti volby.

6.6. Oddělení přestupků

Oddělení přestupků zpravidla není první institucí, na kterou se oběť domácího násilí obrací, o násilném jednání se oddělení dozvídá v naprosté většině případů ze spisů nebo oznámení odevzdaných Policií ČR. Případů, kdy se oběť na oddělení přestupků obrací z vlastní iniciativy, je z celkového množství výrazná menšina.

V reakci na oznámení Policie České republiky, která vyhodnotila chování osoby podezřelé z násilí v rodině jako přestupek, však samo oddělení kontaktuje oběť, neboť většinou jde o přestupek spáchaný mezi tzv. osobami blízkými (manžel, druh), kdy lze přestupek projednat pouze na návrh „postižené osoby“ (oběti) – oddělení proto oběti zasílá vyznění o podmínkách projednávání návrhových přestupků (aniž by nutně došlo k osobnímu kontaktu). K osobnímu kontaktu dochází, pokud oběť z vlastní iniciativy nebo v reakci na vyznění kontaktuje úřad (poradit se, co to znamená, co dál) nebo až když oběť podáním návrhu zahájí řízení a je následně předvolána v procesním postavení navrhovatelky k ústnímu jednání (eventuálně k doplnění či upřesnění návrhu). Není-li návrh podán do tří

měsíců od spáchání skutku (příp. od data, kdy se oběť dozví o postoupení věci z trestního řízení), je věc odložena. V případech kdy nejde o přestupek spáchaný mezi osobami blízkými (ve smyslu zákona), projednává se přestupek z úřední povinnosti – k ústnímu jednání je pak oběť předvolána v procesním postavení svědkyně (dochází tedy k osobnímu kontaktu), věc řešená z moci úřední však může být ukončena i odložením (zcela bez účasti dotčených osob a bez vyznění), dále v blokovém řízení (kontaktován je pouze pachatel) nebo v příkazním řízení (doručuje se pouze pachateli), tzn. bez účasti oběti.

Ke kontaktu s obětí může dojít též v případě, kdy je od ní zjišťováno, zda v době spáchání přestupku existoval mezi pachatelem a obětí vztah osob blízkých (jde-li o „přítele“, „druha-družku“) a zda se tedy jedná o návrhový přestupek nebo přestupek projednáváný z úřední povinnosti.

Většina případů domácího násilí se však děje mezi osobami blízkými, kdy je delikt oznámen (zpravidla obětí) na policii, oznámení je pak předáno na úřad a ten oběť vyzní o nutnosti podat návrh (resp. o podmínkách projednávání návrhových přestupků). Oběť většinou návrh na projednání přestupku nepodá, čímž komunikace mezi obětí a úřadem končí. Pachatel, nebyl-li předtím vyslechnut policií, v takovém případě nikým kontaktován není.

Informace o institucích, které oběť vyhledala před kontaktem oddělení přestupků, nejsou systematicky zjišťovány, vyplynou spíše z vlastního rozhovoru s obětí. V případě předání případu Policií České republiky je však zřejmé, že oběť je v kontaktu přinejmenším s druhou institucí.

Oddělení přestupků může „nabídnout“ přijetí oznámení o přestupku, seznámení s předpokládaným průběhem řízení a jeho úskalími, sepsání návrhu na projednání přestupku a projednání přestupku. Závažnější věci může dát oddělení k posouzení Obvodnímu státnímu zastupitelství, zda nebyl spáchán trestný čin (zpravidla dle ust. § 215a TZ). V případě že jsou v rodině nebo přímo u projednávaného deliktu přítomny děti, může oddělení informovat OSPOD, tzn. odd. péče o děti. Oddělení též může poskytnout kontakty na organizace, které mohou oběti poskytnout podporu a pomoc.

KAPITOLA 07

7. Podmínky pro interdisciplinární spolupráci v České republice

Pod termínem interdisciplinární spolupráce můžeme najít různé iniciativy, které se mohou lišit v délce svého trvání, struktuře i cílech. Většinou vznikají „směrem zezdola“ a bývají přizpůsobeny lokálnímu kontextu.

Interdisciplinární přístup k problematice domácího násilí se jeví jako dobrý nástroj a strategie pro zvýšení kvantity řešených případů i kvality služeb poskytovaných obětem. Potřeba interdisciplinárního přístupu vyplývá ze specifík domácího násilí, kterými mimo jiné jsou:

- Blízký vztah mezi obětí a pachatelem.
- Závislost oběti na pachateli, která podporuje vznik specifické vazby (viz Stockholmský syndrom).
- Dynamika násilného vztahu (cyklus násilí).
- Dlouhodobost a opakování násilí.
- Izolace oběti (znesnadnění vyhledání pomoci).
- Pokračování násilí i po ukončení vztahu.
- Neochota/strach obětí hlásit případy domácího násilí.
- Děti, svědci domácího násilí.

Marianne Hester a Nicole Westermaland ve své studii zaměřené na efektivitu intervencí zjistily, že „teorie i praxe ukazuje, že domácí násilí je velmi komplexní jev, který vyžaduje interdisciplinární přístup. Jinak řečeno, nekoordinované a izolované intervence nejsou v případech domácího násilí účinné. Přístupy, které měly největší úspěšnost při snižování rizika opakování násilí, kombinovaly intenzivní, proaktivní, celostní a individuálně přizpůsobené formy pomoci a podpory“ (Hester, Westermaland 2005:91).

Oběť domácího násilí hledající pomoc a ochranu se může obrátit na několik institucí či organizací, které se touto problematikou zabývají (police, zdravotníci, sociální pracovníci, specializované poradny pro oběti domácího násilí, krizové linky, azylové domy, soudy atd.). Na kterou z těchto institucí se obrátí jako na první, závisí na několika faktorech:

- Délka trvání násilí a jeho formy.
- Aktuální situace oběti.
- Ohrožení zdraví či života oběti případně dětí, které jsou svědky násilí.
- Předěšlá zkušenost s fungováním instituce a důvěra/nedůvěra v ni.
- Taktiky a techniky násilného partnera/izolace oběti .
- Dostupnost specializovaných poraden pro oběti domácího násilí .
- Informovanost oběti o dostupných zdrojích pomoci .

Představme si modelovou situaci oběti dlouhodobého násilí, která byla opětovně napadena a rozhodla se svou situací řešit. Byla zraněna, ale policie nebyla k násilnému incidentu přivolána. Dvě nezletilé děti byly svědky napadení. Co by měla učinit pro to, aby zajistila své bezpečí a minimalizovala možnost pokračování násilí?

- Jít k lékaři, nechat se ošetřit a sdělit, jak ke zranění došlo.
- Kontaktovat policii a sdělit jí, že dochází k domácímu násilí.
- Jsou-li v rodině nezletilé děti, informovat oddělení sociálně-právní ochrany dětí o násilí, kterého se dopouští partner a jehož jsou svědky i nezletilé děti

- Zůstává-li s násilným partnerem, informovat sousedy či známé o násilí v rodině.
- Chce-li odejít, kontaktovat azylový dům a informovat o tom, že chce odejít z důvodu násilí v rodině.
- Vyhledat specializované centrum pro oběti domácího násilí a svěřit se s násilím, kterého se dopouští její partner.
- Informovat školu/školku dětí o nebezpečí, které vyplývá z chování násilného partnera.
- Rozhodne-li se pro rozvod, kontaktovat advokáta a povědět mu o násilí.
- Dostavit se k soudu a hovořit o násilí, které prožila.

Zde vidíme, kolikrát musí oběť hovořit o své traumatické zkušenosti a kolik aktivity musí vyvinout, zatímco pachatel násilí nadále pokračuje v zastrašování a vyhrožování a své násilné chování ve většině případů zcela popírá.

Pro zajištění bezpečí oběti násilí a prevenci sekundární viktimizace je tedy nezbytné, aby spolu klíčové instituce a organizace komunikovaly a spolupracovaly. Jen tak je možné zvýšit důvěru oběti v systém pomoci a zastavit opakující se cyklus násilí v rodině.

Interdisciplinární aktivity jsou v České republice v začátcích a byly iniciovány zejména nestátními neziskovými organizacemi, které poskytují přímé služby obětem domácího násilí. Podmínky pro jejich rozvoj byly dány zvyšujícím se povědomím o domácím násilí mezi širokou veřejností a snahou neziskových organizací zvýšit kvalitu služeb pro oběti domácího násilí.

První aktivity neziskových organizací můžeme najít už v roce 1998, kdy byl založen Koordinační kruh prevence násilí na ženách. V roce 2002 vznikla v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR Aliance proti domácímu násilí. Aliance vznikla z iniciativy Bílého kruhu bezpečí a jednou z jejích aktivit bylo vypracování návrhu zákona 135/2006 Sb (www.domacinasili.cz). V roce 2003 proběhlo v rámci realizace *Modelového mezioborového projektu k vytvoření právního rámce a metodických postupů pro zavedení interdisciplinárních týmů, spojujících zdravotní, sociální a policejní pomoc při odhalování a stíhání případů domácího násilí* 6 kulatých stolů k této problematice. Odpovědným ministerstvem bylo Ministerstvo vnitra ČR.

Neziskové organizace nadále rozvíjely spolupráci s místními úřady a institucemi, a to zejména ve smyslu spolupráce na jednotlivých projektech poskytování služeb obětem domácího násilí, poskytování školení pro pracovníky sociálních odborů, zdravotnických zařízení, policie a organizování besed pro veřejnost.

V letech 2003 – 2004 realizoval Bílý kruh bezpečí Pilotní projekt interdisciplinárního přístupu k řešení případů domácího násilí na komunitní úrovni v Ostravě (www.bkb.cz).

V roce 2006 začalo občanské sdružení ROSA realizovat za podpory Nadace Open Society Fund projekt interdisciplinární spolupráce na území Prahy 4.

Od ledna 2007 bude interdisciplinární spolupráce zakotvena také podle zákona 135/2006 Sb. v rámci tzv. inter-venčních center.

Ze zahraniční zkušenosti vyplývá, že intervenční projekty mají za cíl koordinovat spolupráci státních institucí, neziskových organizací a místních aktivit a tím zlepšovat služby poskytované obětem násilí. Tyto týmy řeší problematiku domácího násilí jako celek tím, že zkvalitňují služby pro oběti, shledávají pachatele odpovědným za násilí a zapojují se do aktivit zvyšujících povědomí o dané problematice a do preventivních kampaní.

Intervenční programy byly představeny na počátku 90. let ve Velké Británii, posléze se rozšířily do Německa, Rakouska a dalších zemí, které přijaly zákony podporující ochranu obětí a akční plány pro boj proti násilí na ženách. Jako model pro tyto intervenční programy v Evropě sloužil Domestic Abuse Intervention Program (DAP) z Duluthu z Minnesoty, který byl vyvinut v 80. letech (Shepard a Pence 1999; Rösemann 1989).

Intervenční centra mají být dle zákona 135/2006 Sb. zřizována kraji za účelem poskytování bezprostřední individuální psychologické a sociální pomoci osobám ohroženým násilným chováním ze strany osob blízkých nebo osob žijících s nimi ve společném bytě či domě. Součástí poskytované pomoci je i spolupráce a vzájemná informovanost mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, orgány Policie ČR, obecní policií a nestátními a charitativními organizacemi, přičemž intervenční centra mají plnit koordinační funkci.

Jako hlavní problémy efektivní činnosti intervenčních center v současné době vidíme nedostatečně rozvinutou síť specializovaných center a azylových domů pro oběti domácího násilí, stejně jako nedostatečné proškolení pracovníků plánovaných intervenčních center.

8. MODEL INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE V PRAZE 4

8.1. Příprava projektu

Projekt interdisciplinární spolupráce vznikl na základě zkušenosti občanského sdružení ROSA s účastí na mezinárodním projektu Bridging Gaps, který probíhal v letech 2005 a 2006. Koordinátorem projektu byla organizace WAVE a účastnili se ho partneři z 11 zemí Evropské unie. Cílem projektu bylo vytvořit doporučení pro interdisciplinární spolupráci mezi neziskovými organizacemi poskytujícími služby pro oběti domácího násilí a státními institucemi. Překlad tohoto manuálu je součástí této publikace.

8.2. Cíle projektu

- Ustanovit interdisciplinární tým proti domácímu násilí, který by na lokální úrovni vytvářel strategie řešení této problematiky tak, aby byla pomoc obětem domácího násilí efektivnější a aby spolu všechny zainteresované instituce pravidelně komunikovaly.
- Zvýšit informovanost osob ohrožených domácím násilím o možnostech řešení jejich situace.
- Monitoring prevalence domácího násilí na území městské části Praha 4.

8.3. Finanční zajištění a podpora projektu

Tento projekt mohl být realizován díky laskavé podpoře Nadace Open Society Fund Praha. Finanční náklady zahrnovaly náklady na setkávání týmu, práci koordinátorky, překlad anglické verze Manuálu pro efektivní interdisciplinární spolupráci v oblasti domácího násilí, tisk manuálu, náklady na přípravu a tisk informačního letáku pro oběti domácího násilí.

Projektu poskytl oficiální záštitu starosta Městské části Praha 4 pan Bohumil Koukal.

8.4. Koordinace projektu

Projekt byl iniciován a koordinován občanským sdružením ROSA, které od roku 1993 poskytuje podporu obětem domácího násilí. Občanské sdružení ROSA provozuje Informační a poradenské centrum pro ženy, oběti domácího násilí, kde nabízí bezplatné komplexní psychosociální a právní poradenství. Od roku 1998 zajišťuje ROSA také provoz azylového domu pro oběti domácího násilí s utajenou adresou a SOS linku, která je v provozu ve všední dny od 9 do 18 hodin a je využívána ohroženými ženami a jejich příbuznými z celé republiky. Setkávání interdisciplinárního týmu se za o.s. ROSA účastní vedoucí azylového domu a psycholožka.

8.5. Partneři projektu

Setkání interdisciplinárního týmu se účastní zástupci

- Policie České republiky, Obvodní ředitelství Praha IV
- Městská část Praha 4, Oddělení sociálně-právní ochrany dětí
- Městská část Praha 4, Oddělení přestupků
- Městská část Praha 12, Oddělení sociálně-právní ochrany dětí
- Základní škola Mendíků Praha 4
- Právnička
- Psychiatricka
- o.s. ROSA

8.6. Působnost projektu

Model interdisciplinární spolupráce byl realizován na území Městské části Praha 4. Tato lokalita byla vybrána z toho důvodu, že Informační a poradenské centrum pro oběti domácího násilí se nachází právě v této lokalitě a Praha 4 je zároveň nejlidnatější městskou částí Prahy (136 000 obyvatel) a zahrnuje všechny typy zástavby (od vesnic

přes sídliště až po starou zástavbu blíže centru města). Lokální přístup k problematice domácího násilí umožňuje poskytovat efektivní a propojené služby pro oběti domácího násilí v místě jejich bydliště.

8.7. Náplň práce interdisciplinárního týmu

Na počátku spolupráce bylo potřeba vyjasnit si společné cíle, definici domácího násilí, na které se shodnou všechny zainteresované subjekty a základní pravidla spolupráce.

Definice domácího násilí

Obecná definice domácího násilí zahrnuje všechny formy násilí kteréhokoliv člena domácnosti vůči jinému členovi domácnosti (zahrnuje tedy jak týrání dětí, tak také partnerské násilí a násilí na seniorech). Členové interdisciplinárního týmu se shodli na tom, že se budou na počátku spolupráce zaměřovat zejména na násilí páchané mezi dospělými osobami (zejména na partnerské násilí). Pro tyto účely se všichni členové týmu shodli na užívání následující definice domácího násilí:

„K domácímu násilí dochází na základě zneužívání moci a kontroly jednou osobou (nejčastěji mužem) nad jinou osobou (obvykle ženou) v kontextu intimního vztahu. Násilí může nabývat mnoha podob, např. fyzické násilí, psychické násilí a citové vydírání, ekonomickou kontrolu a izolaci oběti, případně omezování jejího pohybu.

Základní principy spolupráce interdisciplinárního týmu

- Násilí není nikdy soukromou záležitostí, ale je vždy veřejným problémem. Proto by násilí odehrávající se v soukromé sféře nemělo být podceňováno a nemělo by s ním být zacházeno jako s méně nebezpečným.
- Oběti domácího násilí mají právo na adekvátní pomoc a podporu jednotlivých institucí a organizací.
- Bezpečí obětí musí být prvořadým zájmem všech koordinovaných intervencí.
- Oběti nejsou odpovědné za násilí a pro násilí neexistuje žádná omluva.
- Instituce by se měly vyvarovat jakéhokoli obviňování a diskriminace obětí.
- Násilí musí být zastaveno a pachatel musí být veden k odpovědnosti za své násilné chování.

Další činnosti interdisciplinárního týmu

- Představení jednotlivých institucí
- Vymezení možností a mezí intervencí v případech domácího násilí
- Strategie vyhodnocení nebezpečí pro opakování násilí a vypracování bezpečnostního plánu
- Příprava informačního letáku pro oběti domácího násilí
- Diskuze nad možnostmi vedení monitoringu případů jednotlivými institucemi
- Příprava na účinnost zákona 135/2006 a předávání informací o osobách ohrožených násilím
- Řešení modelových případů
- Kooperace na konkrétních případech

KAPITOLA 09

9. VÝSLEDKY INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE V PRAZE 4

Beseda o domácím násilí pro širokou veřejnost

Ve spolupráci se Základní školou Mendíků proběhla beseda o problematice domácího násilí pro obyvatele městské části Praha 4. Besedy se zúčastnily také učitelky základní školy. Diskuze byla zaměřena na důsledky domácího násilí na děti, jeho svědky a možnosti včasné detekce domácího násilí pracovníky školy.

Školení pracovníků Městské části Praha 4, oddělení přestupků a humanitního odboru

Po dohodě s personálním oddělením Městské části Praha 4 proběhlo dvoudenní školení pracovníků oddělení přestupků a humanitního odboru. Celkem bylo proškoleny 12 pracovníků. Školení bylo zaměřeno na zcitlivění k problematice domácího násilí, identifikaci těchto případů, vyhodnocení rizikových faktorů a vypracování bezpečnostního plánu pro oběti násilí. Část školení byla zaměřena také na seznámení se s novým zákonem 135/2006, kterým se mění některé zákony v oblasti domácího násilí. Výcvikový program byl sestaven z teoretické a praktické části, která byla zaměřena na rolové hry. Pro školení byl použit výcvikový manuál VAVE (www.wave-network.org).

Školení Policie České republiky, Obvodní ředitelství Praha IV

Po dohodě s vedoucím Odboru obecné kriminality obvodního ředitelství Praha IV byly zorganizovány dvě dvoudenní školení pro celkem 40 účastníků (kriminálnísté, vedoucí místních oddělení i řadoví policisté). Školení bylo zaměřeno na zcitlivění k problematice domácího násilí, identifikaci těchto případů, vyhodnocení rizikových faktorů a vypracování bezpečnostního plánu pro oběti násilí. Část školení byla věnována nové pravomoci Police ČR vykázat pachatele domácího násilí z bytu či domu na dobu 10 dnů. Při školení bylo využito výcvikových manuálů VAVE a Open Society Institute pro zásahy policie v případech domácího násilí.

Tisk informačního letáku pro oběti domácího násilí

V rámci projektu byl vydán informační materiál pro oběti domácího násilí, který kromě základních informací o domácím násilí a bezpečnostním plánu obsahuje také informace o tom, co může osoba ohrožená násilím v rodině požadovat od jednotlivých institucí. Na tex-

tu letáku se podílely všechny participující instituce. Leták je distribuován skrze zástupce jednotlivých organizací na jednotlivá oddělení tak, aby byl pro oběti co nejdostupnější.

Mapování služeb poskytovaných na území Městské části Praha 4

Součástí aktivit práce interdisciplinárního týmu bylo zmapování služeb, které jsou v rámci spolupracujících

institucí v případech domácího násilí poskytovány. Bylo zjištěno, že některé služby jsou poskytovány vícero institucemi, mohou se však lišit ve formě, rozsahu i definici služby. Přehled poskytovaných služeb je uveden v následující tabulce, přičemž prázdná políčka znamenají, že daná instituce službu neposkytuje, A znamená, že služba je standardně poskytována, V značí, že služba je poskytována pouze výjimečně.

Tabulka 4 - Služby poskytované na území Městské části Praha 4

	Policie ČR	OSPOD P4	OSPOD P12	Přestupkové oddělení	Psychiatrická ambulace	Advokátní kancelář	ZŠ/ MŠ	ROSA, o.s.
Poradenství pro oběť (psychologické/ psychiatrické)					A			A
Sociální poradenství pro oběť		A	A			A	A	A
Právní poradenství pro oběť	A“		A	A (omezené)		A		A
Dlouhodobé psychologické poradenství								A
Krizová intervence	A“1	A	A		V			A
Azylové ubytování		Z	A					A
Doprovod k soudu			V			A		V
Doprovod na úřady			V			A		V
Ošetření oběti								
Šetření v rodině	V“1	A	A	V				
Psychologická pomoc pro děti, svědky násilí		Z	A				V	A
Rozhovor s dětmi, svědky násilí	V“1	A	A	Zcela V			A	A
Rozhovor s pachatelem	A“2	A	A	A (při zahájeném řízení, před zahájením V)		Během řízení A		V telefonicky
Zásah proti pachateli	A							
Finanční pomoc		A	A					V
Materiální pomoc							A ⊙	V
Zprostředkování jiných služeb		A		A (předání kontaktů)		A	A ⊙⊙	A
Telefonní poradenství pro oběti				V		A		A

A – Ano, službu poskytujeme standardně; A“ – Zákonně poučení; A“1 – Na místě činu ze zákona o PČR; A“2 – Procesní forma; V – Službu poskytujeme ve výjimečných případech; V“1 – Je-li to třeba k objasnění věci (procesní forma); Z – Zprostředkování; ⊙ – Běžně poskytujeme nutné učební pomůcky; ⊙⊙ – Mimoškolní aktivity (kroužky v odpoledních hodinách pro sociálně slabé zdarma).

Monitoring výskytu domácího násilí na území Prahy 4

Od ledna 2006 probíhal monitoring případů domácího násilí, které řešily jednotlivé instituce zapojené do projektu. V následující tabulce jsou prezentovány výsledky monitoringu od ledna do konce listopadu 2006. Instituce v běžné praxi monitorují různé množství informací o daném případě. Vysvětlivky k jednotlivým číslům jsou uvedeny pod tabulkou.

Tabulka 5 - Monitoring případů domácího násilí na území Městské části Praha 4 za období leden-listopad 2006

POLICIE ČR	OSPOD P4	PŘESTUP. ODD.	PSYCHIATRIE	ROSA, o.s.
9	18	55	13	46

Policie České republiky vede statistiky o trestných činech. Případy domácího násilí mohou být klasifikovány jako různé trestné činy (viz kapitola 5 Legislativa v České republice). V tabulce jsou uvedeny pouze ty případy domácího násilí, které byly vyšetřovány na území Obvodního ředitelství Praha IV (pokrývá území městských částí Praha 4 a Praha 10) jako týrání osoby blízké pod § 215a trestního zákona. Toto číslo nepostihuje všechny případy domácího násilí, které byly trestně stíhané, ale u jiných skutkových podstat není zřejmé, zda se jednalo o násilí mezi blízkými osobami, ani další statistické znaky, a proto tato data nelze v monitoringu použít.

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Praze 4 identifikovalo v období od ledna do konce listopadu 2006 18 případů domácího násilí. Další statistické údaje nejsou k dispozici.

Oddělení přestupků v Praze 4 řešilo v daném období 55 případů přestupků, které byly identifikovány jako domácí násilí. Přestupkové oddělení zjišťuje v případech domácího násilí několik ukazatelů: pohlaví oběti i pachatele, vztah mezi nimi, přítomnost dětí v rodině, předání informací a kontaktů na pomáhající organizace, recidiva atd. Ne u všech případů lze získat všechny sledované údaje. Z monitoringu provedeného pracovníky přestupkového oddělení vyplývá, že z 55 případů se obětí násilí staly ženy v 52 případech, ve dvou případech se stal obětí muž a v jednom případě dítě. Ve 43 případech byl pachatelem domácího násilí současný nebo bývalý manžel či partner, ve 4 případech syn, ve 2 případech dcera, v 1 případě vnuk, v 1 případě se násilí dopouštěli společně dcera, vnučka a zeť a v 1 případě matka a otec. Z celkového počtu 55 případů zjistilo oddělení přestupků, že k násilí v rodině dochází opakovaně (či je opakovaně řešeno) v 16 případech. V 18 případech byly děti prokazatelně svědky násilí, v dalších případech nebyla přítomnost dětí u incidentu zcela jasně prokazatelná.

Psychiatrická ambulance poskytla opakovanou podporu a pomoc 13 ženám, obětem domácího násilí. Příčinou zhoršeného psychického stavu bylo právě prožití trauma.

Občanské sdružení ROSA navštívilo od ledna do listopadu 2006 46 žen, obětí domácího násilí, které

mají trvalé bydliště na území Prahy 4. Z celkového počtu klientek, které do konce listopadu vyhledaly služby Informačního a poradenského centra (N=204), to je 23 %. Těmto ženám bylo poskytnuto celkem 232 hodinových konzultací.

Setkání interdisciplinárního týmu se zástupci dalších neziskových organizací pracujících v oblasti domácího násilí a diskuze nad zkušenostmi s interdisciplinární spoluprací.

Další výsledky spolupráce

- Posílení důvěry jednotlivých organizací a institucí k činnosti ostatních partnerů.
- Zvýšení povědomí o problematice domácího násilí na jednotlivých pracovištích.
- Snazší spolupráce a předávání osob ohrožených násilím v rodině.
- Navázání spolupráce mezi přestupkovým a humanitním odborem, větší sdílení informací.
- Využívání možností konzultace po telefonu (mezi pracovníky jednotlivých institucí).
- Usnadnění oběti kontaktovat jiné potřebné instituce (telefonický kontakt mezi institucemi za přítomnosti klientky).

KAPITOLA 10

10. MODELOVÝ PŘÍKLAD SPOLUPRÁCE

Na telefonickou krizovou linku o.s. ROSA se obrátila žena s žádostí o pomoc. Kontakt na krizovou linku žena získala na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Jednalo se o 29letou vdanou ženu, manželství trvalo 5 let. S manželem má dvě děti, kterým jsou 3 roky a 8 let. Vzhledem k riziku opakování násilí i psychickému stavu klientky jí byl nabídnut akutní termín. V průběhu telefonického hovoru byla klientka poučena o základních možnostech jak reagovat v případě, kdyby hrozilo další napadení, a byly jí předány kontakty na krizová centra, kam se může obrátit v případě ohrožení 24 hodin denně.

Cílem první intervence bylo zajištění bezpečí pro ženu a děti. Na vstupní konzultaci byla probírána historie násilí ve vztahu a vyhodnoceny rizikové faktory. Z konzultace a vyplněného specializovaného dotazníku vyplynulo, že k prvnímu napadení došlo po svatbě, poté opakovaně. Psychické násilí mělo podobu nadávek, ponižování, zamykání, izolace. Fyzické násilí mělo podobu fackování, bití pěstmi, kopání, tlučení hlavy o zeď, topení ve vaně. Paní byla opakovaně vážně zraněna (krvácení do dutiny břišní, natržená slezina,

otřes mozku, potrat, bezvědomí, modřiny, podlitiny). Klientka byla se zraněními opakovaně hospitalizována, většinu napadení však nikdy na policii nehlásila.

V rámci spolupráce interdisciplinárního týmu byl případ (se souhlasem klientky) předán vedoucímu odboru obecné kriminality, který zajistili šetření případu a doprovod ženy policií do bytu pro osobní věci. Pro zajištění bezpečí ženy i nezletilých dětí bylo nutné umístit klientku na utajený pobyt v azylovém domě. Vzhledem k tomu že trvalé bydliště oběti bylo v blízkosti azylu o.s. ROSA a utajení jejího pobytu by mohlo být ohroženo, zajistili jsme příjem matky i s dětmi v jiném azylovém domě. Ve spolupráci s ředitelkou základní školy jsme zajistili individuální studijní plán pro staršího syna tak, aby mohl být realizován bezpečnostní plán.

LITERATURA

Appelt, B., Kaselitz, V., Logar, R. (2000). Training programme. Sensitization and training of professionals on violence against women. Vienna, VAWE.

Bailey, S. L., Flewelling, R. L., Rosenbaum, D. P. (1997). Characteristics of students who bring weapons to school. *Journal of Adolescent Health* 20, 261-270.

COLPI (2003). Domestic violence. Netherlands, Open Society Institute.

Cviková, J., Juráňová, J. (Eds.) (2001). Piata žena. Aspekty násila páchaného na ženách. Bratislava, Aspekt.

Čermáková a kol. (1998). Česká situace 1998. Praha, LionNet.

Eth, S., & Pynoos, R. S. (1994). Children who witness the homicide of a parent. *Psychiatry*, 57(4), 287-306.

Hart, B. J. (1990). Safety planning for children: Strategizing for unsupervised visits with batterers [On-line]. Unpublished manuscript, Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence. Available: <http://www.mincava.umn.edu/hart/safetyp.htm>

Hartl, P., Hartlová, H. (2000). Psychologický slovník. Praha, Portál.

Hester, M. Westermarland, N. (2005). Tackling Domestic Violence, Home Office, London.

Kantor, G. K., Jasinski, J. L. (1997). Dynamics of partner violence and types of abuse and abusers. Family research laboratory, University of New Hampshire, USA.

Peled, E. and Davis, D. (1995). Groupwork with children of battered women. New York, Sage Publications.

Pence, E. and Paymar, M. (1993). Education groups for men who batter, The Duluth model. New York, Springer Publishing Company.

Pikálová, S. (2004). Mezinárodní výzkum násilí na ženách: k prvním výsledkům šetření v České republice. Praha, Sociologický ústav AV ČR.

proFem (2004). Domácí násilí, právní minimum pro lékaře. Praha, proFem.

Rivera, B. and Widom, C. S. (1990). Childhood victimization and violent offending. *Violent Victim*, 5, 19-35.

ROSA (2002). Výroční zpráva občanského sdružení ROSA. Praha, Informační a poradenské centrum ROSA.

ROSA (2006). Ženy a jejich děti – oběti domácího násilí. Praha, Informační a poradenské centrum ROSA.

Rivera, B. and Widom, C. S. (1990). Childhood victimization and violent offending. *Violent Victim*, 5, 19-35.

Saunders, D. (1998). Child Custody and Visitation Decisions in Domestic Violence Cases: Legal Trends, Research Findings, and Recommendations University of Michigan.

Shepard, M., Pence, E. (1999). Coordinating Community Response to Domestic Violence. Thousand Oaks, London.

STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, a.s. (2001). Domácí násilí. Praha, Bílý kruh bezpečí.

STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, a.s. (2006). Domácí násilí II. Praha, Bílý kruh bezpečí.

Straus, M. A. (1980). A sociological perspective on the causes of family violence. In: Green, M. (Ed.): Violence and the family. Colorado, Westview Press.

Šilarová, E. (2005). Reakce dětí, svědků domácího násilí. Přednáška pro o.s. ROSA.

Vargová, B. (2005). Násilí vůči ženám v partnerských vztazích: Jeho důsledky pro trvání vztahu a na prožívání u dětí. Nepublikovaná rigorózní práce, Univerzita Karlova, Praha.

Voňková, J., Huňková, M. a kol. (2004). Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha, proFem.

Walker, L. E. (1979). The battered woman. New York, Harper and Row.

PŘÍLOHY

Kontakty na specializované poradny pro oběti domácího násilí

V době dokončování tohoto manuálu ještě nebyly známy kontakty na organizace a instituce, které by měly od ledna 2007 plnit funkci intervenčních center. Z toho důvodu zde uvádíme pouze kontakty na neziskové organizace, které poskytují pomoc obětem domácího násilí a na které se můžete obrátit i v případě, že budete potřebovat získat kontakt na poradnu či centrum (v budoucnu i intervenční centrum), které je v blízkosti vašeho bydliště či pracoviště. Výčet organizací není úplný.

ROSA – Informační a poradenské centrum pro oběti domácího násilí

Tel. 241 432 466, SOS linka 602 246 102 (Po-Pá 9-18 hod.)

info@rosa-os.cz, www.rosa-os.cz

Psychosociální centrum Acorus

Non stop linka 283 82 772

acorus@atlas.cz, www.acorus.cz

DONA linka, non stop 251 511 313

Liga lidských práv

Tel. 545 245 996, SOS linka 737 834 345 (Po-Pá od 8:30 do 22:00)

domacinasili@lip.cz, www.lip.cz

Magdalenium

Non stop linka 776 718 459

Magdalenium2@volny.cz, www.magdalenium.cz

Magdala

SOS linka 737 234 078, www.magdala.cz

PRAKTICKÁ ČÁST

PŘEKLAD MANUÁLU PRO EFEKTIVNÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCI V PŘÍPADECH DOMÁCIHO NÁSILÍ

KAPITOLA 01

Editor: WAVE Coordination Office/Austrian Women's Shelter Network, Bacherplatz 10/4, A-1050 Vienna, Austria, Tel.: +43/1/548 27 20, Fax.: +43/1/548 27 20 27, office@wave-network.org; www.wave-network.org

Autor: Rosa Logar (projektová manažerka WAVE a Domestic Violence Intervention Centre, Vídeň) s přispěním Ute Rösemann, Maria Rösslhuber, Alina Zacha

Projekt „*Bridging Gaps – Models of Coordination between women's NGO's and state authorities*“ („*Přemostění propastí – Modely spolupráce ženských neziskových organizací a státních instucí*“) byl zpracován v rámci programu Evropské komise DAPHNE (2004-1/157/WYC).

Projektové manažerky a koordinátorky:

Rosa Logar (projektová manažerka WAVE a Domestic Violence Intervention Centre, Vídeň), Maria Pohn-Weidinger (WAVE office, project coordinator), Maria Rösslhuber (WAVE, project and financial manager), Martina K. Steiner (WAVE office, project coordinator), Alina Zachar (WAVE office, project coordinator)

Partneři projektu:

Branislava Vargová (Občanské sdružení ROSA, Česká republika), Sirje Otsavel (Women's Shelter of Tartu, Estonsko), Heike Herold (Interventionsprojekt CORA, Rostock, Německo), Ute Rösemann (Frauenberatungsstelle Gladbeck e.V, Německo), Judit Herman (NANE - Women's Rights Association, Maďarsko), Lilija Vasiliauskienė (Vilnius Women's House, Litva), Spela Veselic (Drustvo SOS Telefon, Slovinsko), Nowakowska Urszula (Centrum Praw Kobiet, Polsko)

Další partneři projektu:

Jytte Meinholt (L.O.K.K. National Organisation of crises centres, Dánsko), Jana Oleáriková (Fenestra, Slovenská republika), Maria Ullmann (BMI Federal Ministry for the Interior, Rakousko), Germaine Watine (FNSF Fédération Nationale de Solidarité Femmes, Francie)

Projekt byl podpořen:

European Commission, Daphne Programme 2004
Austrian Federal Ministry for Social Security and Generations and Consumer Protection
Chief Executive Office Vienna – International Relations (MD-AB)
Chief Executive Office Vienna – Department of Women's Affairs (MA 57) Municipality of Vienna

Grafické zpracování a design: Eveline Wiebach

Edice anglického originálu: Ute Rösemann

Dobrovolné přispění: Jean Datta

Místo a rok vydání: Vídeň 2006

1. ÚVOD

„Násilí na ženách je asi nejhanebnějším porušováním lidských práv. Nezná žádné geografické, kulturní ani majetkové hranice. Dokud pokračuje, nemůžeme říci, že bychom učinili skutečný pokrok směrem k rovnosti, rozvoji a míru.“

Kofi Annan, předseda Organizace spojených národů²⁾

Domácí násilí stále představuje závažný problém ve všech zemích Evropské unie a denně postihuje tisíce občanů, zejména žen a dětí.

V zemích západní Evropy začaly v 70. letech vznikat díky úsilí ženského hnutí první projekty a služby zaměřené na podporu žen a dětí, obětí domácího násilí. Postupem času se do těchto aktivit začaly stále více zapojovat i nejrůznější státní instituce a orgány. V 90. letech se po pádu totalitního režimu začal rozvíjet tento typ služeb i v zemích bývalé východní Evropy. Řada z těchto zemí je v současnosti členy Evropské unie. V některých zemích již byly přijaty zákony zajišťující ochranu oběti a prevenci opakování násilí v rodině. V žádné zemi Evropské unie však neexistuje dostatečně rozvinutá síť služeb poskytujících pomoc a podporu obětem domácího násilí, které by byly dostupné všem obětem. Situace je neuspokojivá zvláště v nových členských zemích EU, kde neexistuje dostatečný počet specializovaných azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí (viz např. stížnost CEDAW versus Maďarsko.³⁾ Důsledkem chybějící sítě služeb v dalších zemích je např. velmi obtížná situace žen, rozhodujících se opustit násilného partnera (nemají jinou dostupnou alternativu řešení své situace než zůstat s násilníkem). V mnoha evropských zemích ještě stále nejsou standardem efektivní zákony chránící oběť a i v případě jejich přijetí je úspěšnost jejich prosazování v praxi velmi diskutabilní a nenaplnuje jejich hlavní poslání, kterým je ochrana oběti před násilím.

Zvláště obtížnou pozici mají zejména ženy - imigrantky, jejichž povolení k pobytu je v mnoha zemích vázáno na partnera, který se vůči nim dopouští násilí. Členské státy Evropské unie by měly zajistit právo na pobyt a zaměstnání pro všechny ženy, které se staly obětí domácího násilí nezávisle na jejich manželovi, a poskytnout jim tak skutečnou šanci na nový život bez násilí.

²⁾ <http://www.un.org/womenwatch/daw/followup/sessi>

³⁾ <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/committee.htm>
(June 23, 2006)

V řadě evropských zemí můžeme vidět neutuchající entuziasmus a aktivitu ženských organizací při řešení problému násilí na ženách. Také v nových členských zemích EU založily ženy, odhodlané změnit situaci v této oblasti, organizace, které poskytují specializované služby a pomoc ženám, obětem domácího násilí. Bohužel, v mnoha zemích bývalého východního bloku se tyto organizace musí potýkat s velkým nedostatkem finančních zdrojů pro udržení jejich činnosti.

Přestože již bylo dosaženo v oblasti eliminace násilí na ženách a dětech mnoha změn, je zde stále řada úkolů, které musí být splněny, abychom mohli říci, že jsme dosáhli „skutečného pokroku směrem k rovnosti, rozvoji a míru,“ jak nastínil Kofi Annan ve svém prohlášení.

O tomto manuálu

Obsah tohoto manuálu byl vytvořen v rámci projektu BRIDGING GAPS, který byl uskutečněn díky podpoře programu DAPHNE a byl realizován organizací WAVE od dubna 2005 do března 2006. Vychází z příspěvků partnerských organizací z 11 evropských zemí a zkušenosti mnoha odborníků z dané oblasti, kteří se mimo jiné podílejí také na výzkumném projektu Evropské komise „Coordinated Action on Human Rights Violations“ (CAHRV). Vzhledem k časovému omezení projektu nebylo možné do něj zahrnout všechny projekty interdisciplinární spolupráce, které vznikly v posledních desetiletích. Přesto editorky tohoto manuálu věří, že výměna zkušeností a nápadů bude v rámci Evropy pokračovat i do budoucna a že tyto aktivity přispějí ke společnému cíli všech partnerů, tedy eliminaci všech forem násilí.

Jak naznačuje název tohoto manuálu, samotný dobrý úmysl nestačí, aby bylo domácí násilí na ženách a dětech efektivně potlačeno: je potřeba rozvíjet efektivní spolupráci mezi všemi institucemi a organizacemi, jimž řešení tohoto problému přísluší. Domácí násilí je závažný problém, který negativně ovlivňuje životy nejen jednotlivců, ale celé společnosti. Ženy a děti jsou soustavně zabíjeny a vážně zraňovány, a to zejména v období, kdy se snaží opustit násilného partnera či otce. Jedním z cílů tohoto manuálu je proto soustředit se na zajištění bezpečí pro ženy a děti, oběti násilí. Všechny instituce zapojené do řešení problematiky domácího násilí, zejména policie a soudní systém, mají odpovědnost chránit je, zabránit opakování dalšího násilí a současně poskytovat efektivní služby, které povedou k zásahu proti pachateli.

Abychom mohli účinně zabránit opakovanému násilí, je v případech domácího násilí nezbytné, aby byly všechny zásahy dobře koordinovány. Jsou-li totiž aktivity jednotlivých institucí izolované, nejsou dostatečně účinné. Tento manuál chce proto přispět k rozvoji nových a zlepšení stávajících interdisciplinárních aktivit a poskytnout základní informace o dané problematice, stejně jako konkrétní rady a doporučení.

Kapitola 2 obsahuje teoretické informace o prevalenci, důsledcích a definicích násilí, včetně přehledu meziná-

rodních dokumentů, právních a sociálních intervencí, které byly vyvinuty v oblasti boje proti násilí na ženách a dětech v evropských zemích. Kapitola 3 nabízí detailní informace o základních otázkách a předpokladech práce s problematikou domácího násilí a slouží tak jako důležitý teoretický základ pro poskytování služeb obětem násilí. Nepochopíme-li kořeny problému, nemůžeme jej ani úspěšně řešit. Kapitola 4 se proto snaží objasnit potřeby oběti domácího násilí a principy poskytování pomoci, abychom předcházeli jejich další traumatizaci.

Kapitola 5 přináší přehled služeb, jejichž zajištění je nezbytným předpokladem pro interdisciplinární přístup k dané problematice. Pokud totiž chybí základní služby podporující oběť násilí, může být interdisciplinární spolupráce neúčinná a do jisté míry zbytečná. Pokud např. lékař odhalí případ domácího násilí, ale nemůže oběť odkázat na specializované centrum, kde by jí bylo nabídnuto poradenství a podpora, je preventivní práce v zásadě nemožná. Kapitola 6 popisuje základní standardy přístupu k problematice násilí v rodině pro všechny zapojené instituce. Pokud totiž jednotlivé instituce nesplňují základní standardy přístupu k oběti a problému jako takovému, znesnadňuje to i vlastní spolupráci s ostatními organizacemi. Nemáme-li např. jasně definovány postupy a metody práce s násilím na ženách a dětech, bude reakce jednotlivých pracovníků naší instituce nejednotná a odlišná. To se projeví i ve spolupráci s dalšími institucemi. Kapitola 7 obsahuje specifické postupy a doporučení pro instituce, které sehrávají v prevenci násilí klíčovou roli. Kapitola 8 se zabývá základními otázkami prevence násilí, zejména pak vyhodnocováním nebezpečí a vypracováním bezpečnostního plánu. Otázka bezpečnostního plánu se prolíná i dalšími částmi tohoto manuálu. Velká pozornost je věnována této otázce proto, že většina obětí je vystavena riziku opakování násilí a že úspěšnost intervence je podmíněna zohledněním důležitosti zajištění bezpečnosti oběti. Kapitola 9 přináší základní teoretické informace o interdisciplinární spolupráci. Kapitola 10 se zabývá otázkou, které instituce a organizace by měly být zapojeny v interdisciplinární spolupráci, a kapitola 11 se soustředí na účast klíčových účastníků této spolupráce, samotných obětí. Význam přispění obětí do procesu interdisciplinární spolupráce bývá totiž mnoha institucemi zanedbáván a podceňován.

Kapitoly 12 a 13 nabízejí praktické informace o zakládání a organizaci interdisciplinární spolupráce, kapitola 14 poté přináší konkrétní modely spolupráce. Interdisciplinární spolupráce není jednoduchým úkolem, jelikož se v jeho procesu setkávají odborníci z odlišných profesí, přístupů a kulturních pozadí a očekává se, že budou kooperovat. S ohledem na tuto skutečnost je obtížné vyhnout se problémům a konfliktům a je potřeba naučit se spolu efektivně hovořit a pracovat.

Abychom mohli zajistit efektivitu a úspěšnost naší spolupráce, je nezbytné její průběžné vyhodnocování. Touto otázkou se zabývá poslední kapitola manuálu. Modely a doporučení uvedené v tomto manuálu jsou zalo-

žené na výzkumu a praktických zkušenostech a autorky se snažily podat co nejucelenější přehled příkladů interdisciplinární spolupráce. Doporučení jsou v mnoha případech prezentována v podobě seznamů. Tento způsob byl zvolen proto, aby bylo možno přizpůsobit manuál každodennímu použití a umožnit srovnání doporučení uvedených v manuálu s praxí zavedenou v jednotlivých institucích. Interdisciplinární přístup v oblasti domácího násilí je stále „ve vývoji“ a jedná se o relativně novou oblast. Neexistuje tedy žádná magická formulka, která by fungovala a zajistila úspěšnost tohoto přístupu v boji proti domácímu násilí. VAWE jako editor manuálu i autorky manuálu budou vděčné za jakékoli podněty, komentáře a doporučení.

Poděkování

Rády bychom poděkovaly Evropské komisi, všem partnerům projektu a přidruženým partnerům projektu, stejně jako všem osobám a institucím, které přímo i nepřímo podpořily tento projekt.

2. TEORETICKÉ POZADÍ

2.1. Prevalence násilí na ženách a dětech

Jak ukazuje mezinárodní studie Světové zdravotnické organizace o násilí na ženách (Study on Women's Health and Domestic Violence against Women, 2005), domov není pro mnoho žen po celém světě bezpečným útočištěm. Ženám hrozí větší riziko, že se stanou obětí násilí ve svých domovech než na jakémkoliv jiném místě. Násilí má vždy vliv i na děti žen, které jsou mu vystaveny. Ve všech případech násilí mezi rodiči jsou děti viktimizovány tím, že jsou svědky násilí, že slyší, jak jejich matky pláčí, tím, že vidí zranění, které utrpěly, tím, že vidí otce, jak bije matku nebo jí vyhrožuje zabitím. V mnoha případech se děti stávají i přímými oběťmi násilí. Proto je důležité si uvědomit, že násilní manželé či partneři jsou zároveň i násilnými otci; děti žijící s násilnými otci nejsou v bezpečí a násilí často pokračuje i po odloučení partnerů (Hester/Radford 1998; Eriksson et al 2005). Ženy a jejich děti tvoří největší skupinu obětí domácího násilí. Podle statistik vídeňské policie jsou v 95 % případů intervence v situacích domácího násilí oběťmi právě ženy a děti, přibližně 95 % pachatelů domácího násilí tvoří jejich mužští rodinní příslušníci, nečastěji manželé nebo partneři (Wiener Interventionssstelle gegen Gewalt in der Familie 1995).

Vzhledem k tomu že případy násilí, které se dostanou na veřejnost, jsou jen špičkou ledovce, mohli jsme dlouhou

dobu skutečný počet případů domácího násilí pouze odhadovat. V uplynulém desetiletí byl rozsah násilí v rodině poodhalen reprezentativními výzkumy, které byly prováděny v několika evropských zemích. První reprezentativní studií byl německý výzkum, zahrnující 10 000 respondentek. Ukázal, že v průměru každá čtvrtá žena (tj. 25 %) zažila fyzické či sexuální násilí ze strany svého partnera (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth 2004). Podle šetření provedeného ve Velké Británii v rámci British Crime Survey se alespoň jednou v životě stalo obětí fyzického násilí či výhrůžek fyzickým násilím 21 % žen (Walby/Allen 2004). Ve finské studii (Heiskanen/Piispa 1998), zaměřené na výskyt partnerského násilí, bylo zjištěno, že 20 % žen žijících ve vztahu zažilo násilí ze strany svého partnera.

Metodologie pro provádění mezinárodního a srovnávacího výzkumu o domácím násilí a násilí v intimních vztazích je v současné době vyvíjena v rámci výzkumného projektu CAHRV (Co-ordination Action on Human Rights Violations).⁴⁾ Výzkumný tým se ve své zprávě shoduje na tom, že „navzdory metodologickým rozdílům mezi jednotlivými studii je míra fyzického, sexuálního i psychického násilí mužů vůči ženám velmi vysoká ve všech zemích“ (Martinez/Schröttle et al 2006).

V mnoha zemích však stále chybí řada statistik a sběr dat je neúplný, což ztěžuje efektivní vyhodnocení celého problému, jakož i predikci budoucího vývoje a stanovení cílů k jeho řešení. Sběr dat společně s kvalitativním výzkumem a analýzou násilí na ženách a jejich dětech může být také formou prevence a intervence.

Odborníci v hloubkové studii o všech formách násilí na ženách vypracované pro OSN uvedli, že takovéto výzkumy a sběr dat „musí být prováděny s ohledem na pozdější aktivity: získané pohledy by měly sloužit jako základna a důležitý nástroj pro rozvoj a uplatňování konkrétních postupů v boji proti domácímu násilí, stejně jako základna pro podporu a pomoc obětem násilí“ (United Nations/ Division for the Advancement of Women 2005). V této zprávě uvádějí autoři řadu doporučení pro efektivní sběr dat.⁵⁾

2.2. Náklady spojené s problematikou domácího násilí

Kromě toho, že násilí způsobuje obětem nesmírné utrpení, má za následek také značné výdaje, které postihují oběti, ale i celou společnost (Walby 2004, Světová zdravotnická organizace 2004). Walby (2004) ve své studii uvádí, že náklady spojené s problematikou domácího násilí jsou v Anglii a Walesu odhadovány ročně na 23 miliard liber.

⁴⁾ CAHRV (Co-ordination Action on Human Rights Violations), 6th Framework Programme of the European Commission, Project No. 506348, <http://www.cahrhv.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm>

⁵⁾ United Nations/Division for the Advancement of Women: Violence against women: a statistical overview, challenges and gaps in data collection and methodology and approaches for overcoming them, Expert Group Meeting 11-14 April, 2005, Geneva. Report: <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/index.html>

2.3. Definice

Jasná a komplexní definice násilí na ženách je nezbytným předpokladem pro vypracování efektivní intervence a její realizaci. Jednou z překážek při vytváření účinných opatření proti násilí na ženách je tendence přehlížet genderovou podstatu problému a používání generalizujících termínů jako „násilí v rodině“ či „domácí násilí“. Aby prevence násilí mohla být úspěšná, je nezbytné pojmenovat příčiny násilí na ženách a věnovat pozornost specifickým historického a sociálního kontextu problému. Definice OSN obsažená v Deklaraci o eliminaci násilí na ženách (1993) i dalších dokumentech OSN by měla sloužit jako základ pro preventivní opatření:

„Termínem „násilí na ženách“ je míněn každý projev rodově podmíněného násilí, který má, nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo psychickou újmu nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrásování a úmyslného omezování svobody, a to jak ve veřejném tak soukromém životě...“

Termín násilí na ženách by měl zahrnovat tyto faktory, neměl by ale na ně být omezen:

- a) Fyzické, sexuální a psychické násilí, ke kterému dochází v rodinách, včetně bití, sexuálního zneužívání dívek, znásilnění v manželství, ženské obřízky a dalších tradičních praktik zraňujících a ohrožujících ženy, násilí mimo partnerský vztah a násilí spojené s vykořisťováním.
- b) Fyzické, sexuální a psychické násilí, které se vyskytuje obecně ve společnosti, včetně znásilnění, sexuálního zneužívání, sexuálního harašení a zastrásování v zaměstnání, vzdělávacích institucích či kdekoli jinde, obchodování se ženami a nucená prostituce.
- c) Fyzické, sexuální a psychické násilí páchané či přehlížené státem, kdekoli se vyskytne.

Co se týče příčin násilí na ženách, Deklarace OSN říká: „... násilí na ženách je manifestací historicky nerovného rozložení rolí mezi muži a ženami, které vedlo k dominanci mužů nad ženami, diskriminaci žen a k zamezení plného rozvoje žen...“

Tato definice jasně poukazuje na jednu z příčin násilí na ženách: nerovné rozložení moci mezi muži a ženami. Zvláště zranitelnou skupinou jsou pak zejména děti, právě kvůli jejich závislosti na rodičích.

2.4. Mezinárodní závazky v oblasti prevence násilí na ženách

Násilí na dětech a ženách, k němuž dochází v mnoha rodinách, není soukromou záležitostí, ale veřejným a politickým problémem. Násilné chování je porušováním lidských práv a jednotlivé země jsou vázány mezinárodními i národními zákony k jejich ochraně. Jsou povinny s největší pečlivostí dbát na prevenci, stíhání a trestání všech projevů násilí na ženách bez ohledu na to, kdo se jich dopouští (Světová zdravotnická organizace, 2005). Některé důležité mezinárodní dokumenty postihující násilí vůči ženám a dětem jsou zmíněny zde.

2.4.1. Organizace spojených národů

Deklarace OSN o Eliminaci násilí na ženách (1993) říká: „Státy by měly násilí na ženách odsoudit a neměly by uplatňovat žádné zvyky, tradice ani náboženské ohledy, skrze které by se vyhýbaly povinnosti eliminace násilí. Všechny státy by měly neodkladně používat všechny vhodné a dostupné prostředky k eliminaci násilí na ženách a jeho ukončení. Za tímto účelem by měly:

- a) zvážit (kde tak ještě neučinily) ratifikaci nebo přistoupení ke Konvenci o eliminaci všech forem diskriminace žen;
- b) vyhnout se páchání jakékoli formy násilí na ženách;
- c) vytrvale prosazovat metody vedoucí k efektivní prevenci, vyšetřování a v souladu s národními zákony i k potrestání všech forem násilí na ženách, ať jsou již tyto činy spáchány jednotlivci, či státem...“ (Organizace spojených národů 1993, článek 4).

Právně závazná Úmluva OSN o právech dítěte (1989) ustanovuje ve svém článku 19 povinnost státních institucí chránit děti před všemi formami fyzického, psychického či sexuálního násilí, včetně dalších forem násilí, jako je např. zanedbávání. Doporučení obsažená v Konvenci OSN o eliminaci všech forem diskriminace žen (OSN, CEDAW, 1979) zavazují členské země prosazovat efektivní opatření k ukončení všech forem násilí a diskriminace žen. Úmluva CEDAW značně posílena prostřednictvím tzv. Optional Protocol (Organizace spojených národů 1999), který umožňuje jednotlivým ženám, stejně jako např. ženským neziskovým organizacím podávat k této komisi stížnosti na nedodržování Úmluvy o eliminaci všech forem diskriminace žen. V roce 2003 podala stížnost k CEDAW komisi např. paní A. T. z Maďarska, která se stala obětí domácího násilí ze strany svého manžela s tvrzením, že maďarský stát porušil její práva tím, že nebyl schopen zajistit její dostatečnou ochranu před dalším násilím a poskytnout jí adekvátní podporu a pomoc (OSN 2005). Ve svém rozhodnutí dospěla CEDAW komise k závěru, že maďarský stát skutečně porušil práva paní A. T. a vyzvala jej k okamžitým krokům, které by vedly k ochraně paní A. T. a jejich dvou dětí, stejně jako dalších žen v podobné situaci (Organizace spojených národů 2005, CEDAW decision).

Problematika násilí na ženách byla zahrnuta jako jeden z 12 zásadních bodů, které vyžadují okamžité řešení, v tzv. Pekingské akční platformě, která vznikla jako programový dokument pro implementaci výsledků 5. světové konference o ženách uspořádané v roce 1995 v Pekingu. Podle něj je „násilí na ženách překážkou k dosažení cílů rovnosti, rozvoje a míru“ a státy by měly přijmout seznam opatření, která povedou k eliminaci všech forem násilí na ženách (Organizace spojených národů 1996, Pekingská deklarace a platforma pro akci, BPFA). V prohlášení ministrů pro genderovou rovnost (Lucembursko, únor 2005) byla znovu zdůrazněna potřeba implementace platformy pro akci a nezbytnost prevence všech forem genderově podmíněného násilí. Všechny členské státy EU by se proto měly zapojit do realizace Pekingské platformy pro akci a zvýšit své dosavadní úsilí (Lucembursko, únor 2005).

2.4.2. Evropská úmluva o dodržování lidských práv a Rada Evropy

Evropská úmluva o dodržování lidských práv (Rada Evropy, 1950) zaručuje všem lidem právo na život, zdraví a svobodu a zakazuje mučení a jiné formy nehumánního či ponižujícího zacházení. Tato klíčová úmluva zavazuje signatářské země, aby aktivně činily kroky proti násilí na ženách a dětech a chránily je před dalším násilím. Paní M. C. z Bulharska podala žalobu k Evropskému soudu pro lidská práva za neposkytnutí efektivní ochrany proti znásilnění a sexuálnímu násilí, jelikož dle bulharského práva byly postihovány pouze ty případy znásilnění, kdy se oběť aktivně bránila. Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že podle článků 3 a 8 Úmluvy o lidských právech mají členské státy povinnost jednak přijímat takové zákony, které by postihovaly případy sexuálního násilí, ale také je aplikovat v praxi prostřednictvím důsledného vyšetřování a trestního řízení, a že v tomto případě bulharský stát pochybil (Evropský soud pro lidská práva 2003).

Rada Evropy vydala celou řadu důležitých doporučení zaměřených na problematiku násilí na ženách a domácího násilí. V doporučení Rady Evropy Rec.(2002)5 zaměřeném na ochranu žen před násilím se jednotlivým členským státům doporučuje, aby:

„I. Přezkoumaly legislativu platnou v dané zemi s ohledem na:

- a) zajištění veškeré podpory a ochrany lidských práv a základních svobod;
- b) zavedení takových opatření, které by zajistily naplňování ekonomických a sociálních práv žen;
- c) zajištění, aby byla všechna opatření koordinována na celonárodní úrovni a zaměřena na potřeby obětí a aby se na procesu zavádění těchto opatření do praxe podílely státní i neziskové organizace;
- d) podporu neziskových organizací, které jsou aktivní v boji proti násilí na ženách, a zavedení pravidelné spolupráci s těmito organizacemi, včetně logistické a finanční podpory;

II. Uznaly odpovědnost státu zajistit prevenci, vyšetřování a trestní stíhání všech násilných činů stejně jako ochranu obětí bez ohledu na to, zda se jich dopouští jednotlivec nebo státní instituce;

III. Uznaly, že mužské násilí na ženách je závažný strukturální a společenský problém, který je založen na nerovnoměrném rozdělení moci mezi muži a ženami, a posilovaly aktivní participaci mužů v projektech zaměřených na boj proti mužskému násilí na ženách;

IV. Podpořily všechny relevantní organizace a instituce pracující s problematikou násilí na ženách (policie, zdravotnická a sociální zařízení), aby spolupracovaly na vytváření a naplňování střednědobých a dlouhodobých akčních plánů, které by vedly k posílení a ochraně obětí;

V. Podporovaly výzkum, sběr dat a spolupráci na národní a mezinárodní úrovni;

VI. Podporovaly výzkumná centra a vzdělávací programy (včetně univerzit), které se zabývají otázkami rov-

nosti mužů a žen, obzvláště pak otázkou násilí na ženách;

VII. Podporovaly komunikaci a spolupráci mezi vědeckými a výzkumnými centry, neziskovými organizacemi, politickými představiteli a institucemi v oblasti zákonodárné, zdravotnické a vzdělávací s cílem vytvořit koordinované přístupy k problematice domácího násilí;

VIII. Přijaly a prosazovaly opatření popsané v příloze tohoto doporučení, přičemž by jednotlivá opatření přizpůsobily kontextu situace v dané zemi a v souladu s tímto cílem formulovaly národní akční plán proti násilí na ženách;

IX. Pravidelně informovaly Radu Evropy o krocích v souladu s tímto doporučením.“ (Rada Evropy 2002).

Na třetím summitu představitelů členských zemí Rady Evropy, který se konal ve Varšavě (16.-17. 5. 2005), přijala Rada Evropy akční plán, jenž zahrnuje také realizaci pan-evropské kampaně proti násilí na ženách, která byla spuštěna koncem roku 2006.

V roce 2006 byla ustanovena komise složená z osmi mezinárodně uznávaných odborníků v problematice násilí na ženách. Úkolem této komise bude vyhodnocovat průběh kampaně na národních úrovních a její výsledky v celoevropském měřítku, jejím cílem poté bude identifikovat mezery v pomoci obětem násilí a zavést opatření k překlenutí těchto nedostatků.

2.4.3. Evropská unie a násilí na ženách

V Amsterodamské dohodě byla rovnost mezi ženami a muži ustanovena jako jeden ze základních cílů všech postupů Evropské unie. Současný vývoj směřuje k rozšíření mandátu Evropské unie na poli rovnosti mužů a žen (Walby, 2003). Opatření proti násilí a sexuálnímu harašení na pracovištích se již stala součástí mandátu EU a jsou regulována příslušnými právními opatřeními. Podobně již existují také směrnice týkající se obchodování se ženami. V oblasti domácího násilí zatím nebyla přijata opatření, která by byla závazná pro členské země, ale aktivity EU v boji proti násilí na ženách a dětech se rozrůstají. Od poloviny devadesátých let minulého století začala Evropská unie zavádět některé iniciativy, jako např. program DAPHNE či kampaň „nulová tolerance“, která je zaměřena na násilí na ženách v zemích Evropské unie (1999). Tyto iniciativy ukazují, že problematika násilí na ženách a dětech nabývá v Evropské unii na významu. Přestože iniciativy v oblasti násilí na ženách neexistují žádné závazné zákony⁶⁾ a regulace, současný rozvoj naznačuje, že tato problematika bude projednávána i v budoucnu. Důležitým a právně závazným nástrojem Evropské unie, týkajícím se problematiky žen a dětí, obětí domácího násilí je rámcové rozhodnutí Rady Evropy o postavení obětí v trestním řízení (2001), které stanovuje minimální práva obětí.⁷⁾

⁶⁾ i.e. Recommendations, promotion of best practice models and transfer of know-how within the framework of community programmes such as DAPHNE.

⁷⁾ European Union (2001): Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings. Official Journal L 82, 22 March 2001.

V únoru 2006 přijal Evropský parlament Rezoluci o současné situaci v oblasti boje proti násilí na ženách a budoucích krocích.

Tato rezoluce doporučuje Komisi a členským státům EU v oblasti mužského násilí na ženách:

- a) považovat násilí na ženách za porušování lidských práv, odrážející nerovné postavení mužů a žen, a přijmout účinné postupy v boji proti tomuto násilí, včetně efektivních metod prevence a postihů;
- b) přijmout rámcový program pro spolupráci mezi vládními a nevládními organizacemi s cílem rozvíjet postupy a strategie boje proti domácímu násilí;
- c) formulovat strategii nulové tolerance ke všem formám násilí na ženách (Evropský parlament, 2006).

Tato rezoluce vyzývá členské státy, aby učinily vhodná opatření, která by vedla k zajištění lepší ochrany a širší pomoci obětem i všem, kdo jsou v ohrožení, že se mohou stát obětí násilí na ženách. Mezi jinými jsou to tato opatření:

- rozpoznání důležitosti služeb, které poskytují pomoc a podporu obětem násilí (ženám i dětem) v jejich úsilí stát se finančně a psychicky nezávislé na pachatelci;
- přijetí proaktivních, preventivních i trestných strategií vůči pachatelům násilí na ženách s cílem omezit možnosti recidivy, poskytovat poradenské služby pro pachatele (které jsou poskytovány na základě jejich vlastní iniciativy, nebo na základě soudního příkazu, vždy však s ohledem na adekvátní odhad rizika, že násilí může pokračovat) tak, aby bylo zajištěno bezpečí žen a dětí, které jsou násilím ohroženy;
- v případě rozchodu či rozvodu poskytnout oběti násilí a dětem veškerou nezbytnou pomoc, včetně přechodného bydlení;
- přistupovat k ženám, které se staly obětí genderově podmíněného násilí, jako ke skupině, která by měla mít prioritní nárok na sociální bydlení;
- zajistit financování dostatečnému počtu bezpečných azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí;
- zřídit specifické programy, které zvýší možnost obětí domácího násilí získat zaměstnání, zpřístupnit jim trh práce a tím jim umožnit větší finanční nezávislost;
- zřizovat služby a centra pro děti žen, které se staly oběťmi domácího násilí;
- poskytovat sociálně-psychologické poradenství pro děti, které se staly svědky domácího násilí;
- poskytovat dostatečnou ochranu imigrantkám, zejména svobodným matkám a jejich dětem, které často nemají dostatek prostředků či znalostí, aby se mohly účinně bránit proti domácímu násilí v členských zemích EU (Evropský parlament, 2006).

Je patrné, že mezinárodní společenství v minulých desetiletích pracovalo intenzivně na potírání násilí na ženách a dětech. Zatímco právní pohled je jasný a dostatečný, často chybí efektivní implementace těchto zákonů na národních úrovních. Pro nadcházející léta je tedy nejdůležitějším úkolem spojení úsilí a zlepšení implementace těchto mezinárodních právních norem.

2.5. Podpora a právní ochrana obětí domácího násilí

V západní Evropě se násilí na ženách stalo společenskou otázkou díky ženskému hnutí v 70. letech minulého století. V roce 1971 byl v Londýně otevřen první azyl pro ženy (Logar et al 1995; Hanmer/Itzen 2000; Hagemann 2002). Během 70. a 80. let, zvláště v zemích severní a západní Evropy, založily ženské organizace velké množství azylových domů pro ženy. Počátkem 90. let byl v Záhřebu, ještě v době komunistického režimu, otevřen první azylový dům pro ženy (Verein Autonome Österreichische Frauenhäuser 2004). V některých zemích, např. v Německu či Velké Británii, byly azylové domy schopny vytvořit síť pomoci ženám, obětem domácího násilí, zatímco v dalších zemích, zvláště nových členských státech Evropské unie, ale také v jižních evropských zemích, jako Řecko nebo Portugalsko, jsou azylové domy pro oběti domácího násilí zřizovány jen málo.

Od 70. let 20. století se pomoc a služby pro ženy a děti, které se staly oběťmi mužského násilí, rozšířily a neustále se zlepšují téměř ve všech zemích Evropské unie. Azylové domy, poradenské služby a regionální či celorepublikové telefonní linky existují již v mnoha zemích EU. I přesto v žádné z nich nejsou poskytovány služby dostatečně komplexní a rozsáhlé. Situace je zvláště nejistá v nových členských státech, v nichž specializované azylové domy pro ženy-oběti domácího násilí téměř neexistují, nebo je jich málo. Služby pro oběti násilí nejsou dostatečné ani v dalších zemích, zvláště v jižní Evropě. Ženy pak často neopouštějí násilné partnery, protože zde pro ně neexistuje žádná jiná alternativa.

Pekingský akční plán OSN (1996) požaduje, aby členské státy „poskytovaly dostatek financí na provoz azylových domů a dalších služeb pro dívky a ženy, které se staly oběťmi násilí, a stejně tak i lékařské, psychologické a další poradenské služby a bezplatnou nebo finančně dostupnou právní pomoc, kde to je potřebné, právě tak jako vhodnou pomoc při hledání možností k zajištění životních prostředků“. Vlády jsou také vyzývány, aby zřídily „jazykově a kulturně přístupné služby pro přistěhovalkyně, a to i pro ženy, které migrují za prací a staly se oběťmi genderově podmíněného násilí“. Pekingský akční plán dále požaduje aby státy „podporovaly aktivity ženských organizací a nevládních organizací po celém světě s cílem zvýšit povědomí o problematice násilí na ženách a přispět tak k jeho eliminaci“. (BPFA, para. 125).

Ve své závěrečné zprávě Rada Evropy doporučuje, aby kapacita specializovaných azylových domů pro oběti domácího násilí splňovala požadavek jednoho místa na 7 500 obyvatel (Council of Europe/Group of Specialists for

Combating Violence against Women 1997). V roce 1987 doporučovala Komise Evropského parlamentu pro ženská práva dostupnost 1 místo na 10 000 obyvatel.

V posledních letech se v několika zemích zlepšila i právní ochrana obětí domácího násilí, např. prostřednictvím nástrojů, jako jsou soudní zákazy přiblížení či posílení pravomoci policie vykázat násilného partnera z domu (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSF 2004; Logar 2005; Humphreys/Carte et al 2006). I přesto v mnoha členských zemích chybí adekvátní právní úprava ochrany obětí či efektivní aplikace existujících zákonů v praxi. (United Nations/Division for the Advancement of Women 2005; Council of Europe/Equality Division Directorate General of Human Rights 2006).

2.6. Od nulové reakce k „intervenčním systémům“ – rozvoj interdisciplinárních přístupů v Evropě

Ušli jsme dlouhou cestu od dob, kdy bylo domácí násilí vnímáno jako soukromá záležitost a kdy policie ani soudní systém na tento problém „nereagovali“, až po současnost, kdy tato otázka začíná být vnímána jako veřejná záležitost a politický problém a kdy začínají být za ochranu obětí odpovědné i státní instituce. Protože se ukázalo, že jsou-li intervence různých institucí nepropojené, jsou méně efektivní, vznikají programy zahrnující interdisciplinární spolupráci. Tento vývoj jde bezpochyby ruku v ruce s tím, že v některých zemích či regionech stále přetrvává starý způsob řešení problematiky násilí na ženách a dětech a to vytváří velmi nesourodou situaci nejen mezi jednotlivými zeměmi, ale i v rámci daných zemí. Situace se nepochybně zlepšila pro mnoho obětí násilí, ale nikoliv pro všechny z nich. Mnoho zemí se stále potýká s nedostatečným poskytováním kvalitních služeb pro oběti, které by byly dostupné pro ženy ze všech regionů a oblastí.

Ve Spojených státech amerických vznikla na začátku 80. let 20. století řada interdisciplinárních iniciativ, které jsou známé jako tzv. coordinated community response (Shepard/Pence 1999). Termín interdisciplinární spolupráce (v originále „multi-agency work“) se objevil ve Velké Británii, zemi s nejdelší tradicí v této oblasti v Evropě. V posledních deseti až patnácti letech byly zorganizovány stovky veřejných i odborných diskuzí na téma násilí na ženách a dětech (Hague/Malos 1996; Humphreys et al 2002). Není náhodou, že právě země jako Velká Británie, Německo či Rakousko, které mají bohaté a dlouhodobé zkušenosti s poskytováním služeb pro ženy, jsou jedny z prvních, které poskytují i tyto nové služby. Bylo to právě ženské hnutí proti násilí, které usilovalo o silnější zapojení a odpovědnost státní moci a státních institucí do boje a prevence násilí na ženách a dětech.

KAPITOLA 03

3. ÚVOD DO PROBLÉMU: KLÍČOVÉ OTÁZKY ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY NÁSILÍ NA ŽENÁCH A DĚTECH

Za účelem poskytování kvalitních služeb pro ženy a děti, které se staly oběťmi domácího násilí, musí všechny instituce, které jsou v této oblasti zainteresovány, sjednotit svůj pohled a přístup k tomuto problému. Sjednocení pojmů a dosažení základní znalosti problému je nezbytné také pro interdisciplinární spolupráci, zvláště v oblasti odhadování rizika pokračování násilí a vytváření bezpečnostního plánu pro oběť. Podcenění nebezpečnosti pachatele domácího násilí se pro oběti může stát osudovým. Bohužel je stále mnoho žen a dětí, obětí domácího násilí, které jsou zabity svými partnery či otci, přestože instituce věděly o předchozích násilných incidentech a výhrůžkách, které poukazovaly na nebezpečí, ve kterém se oběti nacházely. Tyto signály však často nejsou brány vážně. Například 1. září 2003 byla ve Vídni na cestě domů zavražděna svým manželem paní Fatima. Chtěla se rozvést, protože jí manžel opakovaně vyhrožoval zabitím. Hlásila na policii každé napadení i všechny výhrůžky. Státní zástupce však nereagoval, nebral její oznámení vážně a nezadržel jejího manžela. Můžeme toho ale udělat víc! Můžeme zabránit dalšímu násilí na ženách a dětech, pokud se naučíme rozpoznávat signály ukazující na nebezpečí dalšího násilí, budeme-li naslouchat obětem a bude-li naší prioritou ochrana a bezpečí obětí. Následující kapitola se bude zabývat důležitými otázkami prevence násilí na ženách a dětech.

3.1. Proč potřebujeme něco vědět o formách a důsledcích domácího násilí?

Pokud byste byli obětí domácího násilí, zjistili byste, jak těžké je o této zkušenosti hovořit. Styděli byste se a nechtěli nikomu říci o tom, co jste zažili, nebo byste se zmínili pouze o tom, co je skutečně viditelné, např. modřiny a oděrky, ale ne o dalších formách násilí, např. o sexuálním zneužívání. Mají-li intervenující instituce poskytovat účinnou pomoc, je nezbytné, aby věděly, jaké podoby může násilí mít, jaká je dynamika násilného vztahu a jaké jsou jeho důsledky pro oběť.

Profesionálové, kteří pracují s problematikou násilí, by měli také vědět, jak může násilí zasáhnout je samotné: pachatelé domácího násilí velmi často podávají trestní

oznámení na pracovníky různých institucí, zastrašují je a vyhrožují jim. V případech domácího násilí nejsou výjimkou ani útoky a násilí vůči zasahujícím policistům nebo zaměstnankyním azylových domů pro oběti.

Příklad: V jednom azylovém domě pro ženy v Rakousku pachatel domácího násilí zastřelil zasahujícího policistu poté, co vyhrožoval uložením bomby v budově azylu. Policie evakuovala celý azylový dům a prohledala jej. Pachatel se zřejmě dostal do prostorů azylu zadním vchodem a počkal, až policie prohlásí dům za bezpečný. V tu chvíli zaútočil nabitou zbraní na policistu, kterého zastřelil a vážně postřelil svou ženu i syna.

Bohužel, takovéto scény nejsou neobvyklé, což poukazuje na to, jak velmi důležité je vědět, jaké jsou formy násilí, dynamika násilného vztahu a které rizikové faktory je nutno zohlednit. Pachatel násilí se snaží paralyzovat všechny instituce, které se snaží oběti pomoci, a zabránit jim v efektivní ochraně oběti. Proto je nezbytné hovořit o možných důsledcích násilí, jinak by se z nás mohli stát „bezmocní pomáhající.“

3.2. Formy násilí

Domácí násilí na ženách a dětech nesestává z ojedinělých násilných činů. Jedná se o vzorec fyzického, psychického, sexuálního a ekonomického násilného chování.

3.2.1. Fyzické násilí

Fyzické násilí často vede od facek a bití k zabití, pokusu o vraždu až vraždě.

Zahrnuje mnoho forem týrání, jako např. strkání, kopání, bití, tahání za vlasy, pálení, vyhazování z okna, týrání za pomoci různých předmětů, ohrožování zbraní atd. Může vést ke zraněním, jako jsou modřiny, podlitiny, tržné rány, vybití zubů, zlomeniny či řezné rány, které mohou být životu nebezpečné a vést k trvalým následkům. Mnoho žen je svými partnery týráno i v těhotenství, což může vést k porodním komplikacím či potratu. Zranění v důsledku týrání se často nacházejí v oblasti hlavy, krku, hrudníku, prsou a podbřišku.

3.2.2. Psychické násilí

Zahrnuje:

- izolaci;
- výhrůžky, zastrašování, šikanu;
- obtěžování, pronásledování, vzbuzování strachu;
- donucování, užívání moci;
- urážky, ponižování, pomlouvání;
- ekonomické násilí, zneužívání závislého postavení oběti;
- ničení osobních věcí oběti, jejího majetku, týrání domácích zvířat atd.

Příklady:

Obtěžování, pronásledování, vzbuzování strachu jsou častými formami psychického násilí. Obvykle zahrnují prohlášení typu: „Jestli mě opustíš, stejně tě zabiju“, „Zabiju celou tvoji rodinu, jestli zavoláš policii“, „Jestli o tom někomu řekneš, draze za to zaplatíš,“ „Odvezu ti děti a už je nikdy neuvidíš“, „Stejně ti nikdo nebude věřit“ apod. Aby pachatelé násilí získali to, co chtějí, vyhrožují často ublížením třetí osobě (dítěti, příbuzným) či týráním nebo zabi-

tím domácích zvířat. Strach vzbuzený výhrůžkami a zastrašováním je někdy natolik silný, že pachatel ani nemusí použít fyzického násilí. Výsledkem je, že oběť žije v permanentním strachu.

Kontrola, obtěžování a psychický teror zahrnují např. opakované noční telefonáty, výhrůžné dopisy, špehování, pronásledování a obtěžování v zaměstnání. Tyto formy násilí bývají souhrnně označovány jako slídění (stalking). Bývají používány jak v době trvání vztahu (s cílem udržet si kontrolu nad obětí), tak také v období rozchodu nebo po odchodu. Oběti bývají často pronásledovány a zastrašovány ještě dlouho poté, co násilný vztah ukončily.

Urážky, ponižování, pomlouvání mají za cíl zničit sebevědomí a rovnováhu oběti. Postupem času tak žena začne ztrácet víru sama v sebe, ve své schopnosti, svou cenu a její identita se stává narušenou. Přestává věřit, že jako osoba má svá práva a že za sebe může rozhodovat sama. Tento druh násilí zahrnuje vyžadování vykonávání triviálních či ponižujících činností nebo zraňující poznámky a komentáře na její vzhled či chování. Takovými typickými komentáři jsou např. prohlášení, že žena je blázen či hysterka, že je zmatená a není schopná se o sebe postarat, případně jí partner vyhrožuje sebevraždou. Tyto věci říkájí násilní partneři proto, aby odvedli pozornost od svého chování a prezentovali ženu jako hlavní problém.

Ekonomické násilí se vztahuje k nerovnému přístupu k užívání a kontrole rodinných příjmů. To může např. znamenat, že násilný partner nepřispívá na chod domácnosti, vymezuje ženě minimální prostředky, se kterými může nakládat, případně žena musí vyúčtovávat a odůvodnit nákup jakékoli položky.

Izolace je hlavní strategií, kterou násilní partneři užívají, aby si udrželi kontrolu a moc nad obětí, aby ji oslabili a zabránili jí ve vyhledání pomoci. Typickými metodami izolace jsou zákazy stýkat se s rodinou či přáteli, zamykání, zákazy opouštět dům či byt bez dohledu partnera, zákaz používat telefon, odebírání mobilního telefonu, auta apod.

3.2.3. Sexuální násilí

Sexuálním násilím je míněno jakékoli sexuální chování či sexuální praktiky, k nimž je žena nucena nebo které jsou na ní proti její vůli prováděny. Sexuální násilí je násilím, nikoli důsledkem sexuálního vzrušení, které již nelze kontrolovat. Příklady sexuálního násilí jsou: znásilnění (vaginální, orální i anální), penetrace různými předměty, nucení vykonávat sexuální praktiky, které žena vnímá jako ponižující, či nucení sledovat pornografii.

3.2.4. Shrnutí

Je velmi obtížné hovořit o zkušenosti s násilím, zejména sexuálním. Instituce poskytující pomoc obětem si musí být vědomy, že nemohou očekávat přílišnou ochotu a otevřenost obětí hovořit o prožitých formách násilí či o detailech. K obětem násilí musíme přistupovat citlivě, s pochopením a ujistit je, že kroky, které dělají, aby zastavily násilí, jsou v jejich vlastním zájmu, a také je povzbudit, aby o násilí hovořily. To však vyžaduje důvěru obětí. Ty by tak měly být ujištěny, že informace, které sdělí, nebudou použity proti nim nebo jinak zneužity.

3.3. Mechanismy násilného vztahu: Kontrola a moc

Pachatelé používají ve většině případů vícero forem násilí: fyzické a sexuální násilí mají také psychické důsledky. Fyzické násilí zanechává stopy v podobě zranění, což by mohlo pachatele prozradit. Proto násilní partneri často používají takové formy násilí, které nejsou pro okolí tak viditelné, např. bijí ženu mokrým či vlhkým ručníkem nebo ženu bijí do oblasti břicha či částí těla, které jsou zakryty oblečením, aby nezanechali stopy. Velmi častou strategií je užívání násilí v situacích, kdy nejsou přítomni žádní svědkové. Pachatel pak své násilné chování popírá a uvádí např., že si oběť způsobila zranění sama.

V některých násilných vztazích pachatel neužívá fyzického násilí. Zejména v těchto případech bývá pro oběť velmi obtížné týrání prokázat. V některých případech upustili násilní partneri od fyzického násilí poté, co je vyšetřovala policie, nebo poté, co se zúčastnili terapeutického programu pro pachatele násilí, ale i nadále pokračovali v násilí psychickém.

Ve většině případů není násilí na ženách a dětech izolovaným útokem, ale jedná se o dlouhodobou strategii s cílem udržet si kontrolu a vliv nad obětí tak, aby byla v podřízeném postavení vůči pachateli a nemohla ze vztahu uniknout.

Domácí násilí na ženách a dětech je charakterizováno vztahem moci a násilí s různou mírou intenzity. Proto je velmi důležité přistupovat ke každému případu individuálně a zohlednit formy a strategie, které pachatel používá, jakou míru kontroly a moci si násilník udržuje a jaké možnosti má oběť k dispozici, aby z násilného vztahu mohla bezpečně odejít (má-li vůbec nějaké).

3.4. Obzvláště ohrožené skupiny

V kontextu násilí v rodině jsou některé ženy zvláště ohroženy opakovaným násilím, např. starší či handicapované ženy, které jsou závislé na pachateli a které mají jen malou či žádnou možnost žít samostatný život. V mnoha zemích jsou bytová problematika a nízké příjmy žen hlavním důvodem, proč jsou ženy i po rozvodu nuceny dále žít s násilným partnerem a násilí dále snášet. Další ohroženou skupinou jsou ženy, jejichž pobyt v zemi je vázán na svazek s partnerem. V těchto případech často násilníci zastrašují své partnerky, že je udají na policii, pokud jim ve všem nevyhoví. Imigrantky, které kvůli izolaci často neznají jazyk země, v níž s partnerem žijí, policii samy ani přivolat nemohou: neznají telefonní čísla, bojí se, že by jim nikdo nerozuměl či se jejich případem nezabýval. Chudoba a závislé postavení jsou v případech domácího násilí jedny z nejrizikovějších faktorů.

3.5. Důsledky domácího násilí na děti, jeho svědky

Děti žen, které se staly oběťmi, jsou násilím zasaženy, ať už přímo, či nepřímo. Násilní partneri se často chovají násilně i ke svým dětem (Hester/Radford 1998; Eriksson et al 2005). Výzkumy i praxe ukazují, že pravděpodobnost,

že se někdo stane pachatelem či obětí násilí se zvyšuje, pokud byl jako dítě svědkem násilí v rodině.

Násilí vůči matkám v sobě zahrnuje i násilí vůči jejich dětem, stejně jako se může násilí přenést po odchodu ženy z násilného vztahu více na děti (Haller 2002). Násilný partner se může na dětech mstít za to, že jej partnerka opustila, podobně jako tomu bylo v případě dívky, která byla zabita svým otcem v rakouské provincii Styria. Otec se nikdy před tím nechoval násilně vůči svým dětem, ale týral svou partnerku. O víkend, kdy byl soudně určen styk otce s dětmi, otec dívku utopil v jezeře před zraky jejího bratra.

Násilní partneri selhávají i jako otcové a dříve, než je určen jejich styk s dětmi, by měli prokázat možnost svého pozitivního vlivu na děti. Styk by měl být povolen pouze v případě, kdy je zajištěno bezpečí a vhodná péče o děti. Práva otců na styk s dětmi by měla být podpořena pouze v případě, že prokážou, že jejich problém s násilím byl úspěšně léčen, a nikdy by neměla být prosazována proti vůli dětí.

Výzkumy ukázaly, že násilí může být předáváno v rámci několika generací (Appelt/Höllriegl/Logar 2001). U dětí, které byly jako děti svědky domácího násilí, vzrůstá riziko, že se stanou pachateli (chlapci) či oběťmi (dívky). Všechny tyto děti potřebují pomoc a podporu, aby se mohly vyrovnat s prožitým traumatem a nově své zážitky integrovat.

3.6. Důsledky prožitého násilí na oběť

Žít v násilném vztahu znamená neustálý strach a nebezpečí. I když není přítomno fyzické násilí, oběti se necítí v bezpečí. „Připadala jsem si polapená v malém světě plném brutality a nikdo nám nepřišel na pomoc.“ Takto popsala svůj život mladá dívka, která vyrůstala s násilným otcem.

Domácí násilí ovlivňuje životy žen a dětí mnoha způsoby:

- Jsou izolovány od příbuzných a přátel.
- Trpí emočními a psychickými potížemi jako úzkost, deprese, snížené sebevědomí.
- Může dojít ke zhoršení zdravotního stavu.
- Často nastane ztráta příjmů či zaměstnání.
- Násilí může vést i ke smrti.

Prožité násilí znamená traumatickou zkušenost (Herman 1992). Trauma je zhoršováno tím, že násilí je páchano blízkou osobou, členem rodiny. Vzhledem k tomu že oběť je na pachateli v mnoha ohledech závislá, cítí se mu být vydána na milost či nemilost, až je postupně zničeno její sebevědomí. Hrůza z prožitého násilí přetrvává a často bývá prožívána i několik let po odchodu od násilného partnera. V případech brutálního násilí mohou oběti týrání trpět jeho důsledky po celý život a proces „uzdravení“ je velmi obtížný a náročný.

Jak je vidět, prožité násilí zanechává hluboké „jizvy“ jak v tělesném, tak duševním zdraví oběti. Ty mají často pocit, že jim nikdo nemůže pomoci, že z dané situace není úniku, „poddávají se svému osudu“ a mohou být depresivní. Velmi časté jsou také myšlenky na sebevraždu, sebevražedné pokusy či dokončené sebevraždy.

Obětem bývají předepisovány léky na úzkostné poruchy či deprese, ale skutečná příčina jejich obtíží zůstává skryta. Aby se vyrovnaly se svými strachy a úzkostmi, mohou začít užívat ilegální drogy či alkohol, což opět vede k závislosti a jejich dalšímu oslabení (Logar 2003).

3.7. Stockholmský syndrom

Psycholožky Dee Graham a Edna Rawlings zjistily, že reakce a chování týraných žen jsou normálními reakcemi na traumatický zážitek (Graham/Rawlings/Rimini 1988). Ve svém výzkumu, jehož vzorek tvořilo 400 žen, obětí násilí, si všimly reakcí, které odpovídají tzv. Stockholmskému syndromu. Ten byl poprvé popsán v roce 1974, když byli ve Stockholmu zajati 4 lidé jako rukojmí a drženi bankovními lupiči po dobu 6 dnů. V průběhu této doby se vytvořil mezi zajatci a únosci specifický vztah a oběti začaly vnímat policisty jako nepřátele a své únosce bránily.

Stockholmský syndrom se rozvine v případě, že jsou splněny následující předpoklady:

- Život oběti je v ohrožení.
- Oběť nemůže uniknout a nebo se domnívá, že únik není možný.
- Oběť je izolována od okolí.
- Pachatel projevuje oběti přechodně jistou míru náklonnosti či laskavosti.

V takovém případě má oběť tendenci vytvořit si s pachatelem jistou emoční vazbu. Pokud pachatel projeví svou přátelskou, milou tvář, i když by to bylo jen na několik okamžiků, oběť má novou naději, že není tak zlý, že se možná změní a že by mu měla dát ještě jednu šanci. Dee Graham a Edna Rawlings zjistily, že Stockholmský syndrom se nevytváří jen u týraných žen a zajatců, ale i u týraných dětí, vězňů z koncentračních či pracovních táborů, členů sekt, válečných zajatců a politických vězňů. Aby přežili, začínají se po určitém čase identifikovat s agresorem.

Ženy, které se staly obětí násilí v partnerském vztahu, reagují na násilí jako kdokoli jiný. Nevytvářejí si žádné speciální způsoby, jak se s násilím vyrovnat, jak jej přežít. Reagují stejně jako kdokoli jiný, kdo se stal obětí násilí a nevidí ze své situace cestu ven.

3.8. Strategie jak přežít násilný vztah

Ženy a děti, které se staly oběťmi domácího násilí, nejsou jen pouhými pasivními objekty. Vytvářejí si celou řadu strategií, jak se vyhnout násilí a jak uklidnit situaci, která by mohla eskalovat v násilí. Tyto strategie v nebezpečných situacích zahrnují pasivní chování, úslužné chování, plnění přání a požadavků partnera, vyhýbání se mu, uklidňování. Žena tak například v noci vaří manželovi jídlo, když se vrátí opilý, neodmlouvá mu, ale přikyvuje mu, že má ve všem pravdu, neschází se svými známými či příbuznými, pokud jí to partner nedovolí apod.

Tyto obranné strategie jsou velmi efektivní v situacích, kdy hrozí akutní nebezpečí násilí. I přesto nebývá jejich snaha často uznána a jsou obviňovány za to, že se nebrání dostatečně, nebo že si naopak násilí přibarvují. Je velmi důležité, abychom si byli vědomi strategií a technik, které

používají násilní partneři, a co nejvíce se snažili podpořit oběť v jejich vlastních rozhodnutích.

Jak již bylo popsáno dříve, typickou strategií násilníků je izolace a zabránění oběti ve vyhledání pomoci. K tomu, aby jí zabránili hovořit o prožitém násilí, používají často výhrůžky a sílu. Proto ženy a děti, které jsou oběťmi, vyhledávají pomoc tajně a v případě, že partner zjistí, že vyhledaly pomoc v nějakém centru či poradně, může násilí eskalovat. Centra pro oběti domácího násilí i další instituce si musí uvědomovat, že jejich pomoc a asistence mohou ženu v budoucnu ohrozit, a proto musí zajistit opatření, kterými by pokračování násilí či jeho eskalaci mohli zamezit.

Některé oběti se brání vůči násilí fyzicky. Tato forma obrany může být úspěšná, může ale také vést ke stupňování násilí. Oběti násilí obvykle používají takové strategie, které jim pomáhají zabránit vzniku násilných situací. V některých případech však mohou pro přežití použít také aktivnější formy obrany, např. je-li žena škrccena či brutálně bita. Sebeobranu však násilní partneři vnímají jako projev agrese vůči sobě samým. Částečně je to dáno tím, že se chtějí vyhnout odpovědnosti a případnému trestu, částečně se chtějí zbavit viny za své chování. Proto je velmi důležité, zvláště pro profese jako státní zástupce či soudce, být objektivní, velmi podrobně prozkoumat všechna fakta a okolnosti a zajistit chronologický popis událostí.

V extrémních případech může dlouholetá oběť domácího násilí, která nevidí možnou cestu jak násilí zastavit, pachatele těžce zranit, či dokonce zabít. Stává se také, že dospívající chlapci, kteří byli dlouhodobě svědky násilí vůči svým matkám, mohou zabít své násilné otce, protože je nenapadá jiný způsob jak týrání ukončit. Je velmi důležité předcházet takovému extrémním případům eskalace násilí v rodině, přičemž rozhodující je ukázat oběti, že existuje cesta ven a že může najít ve svém okolí pomoc a podporu.

3.9. Rizikové faktory

Jak jsme si již mohli všimnout, v případech domácího násilí existuje vysoké riziko opakování násilných incidentů, přičemž případy ojedinělých útoků jsou spíše výjimečné. V období rozchodu či rozvodu se riziko dalšího násilí zvyšuje: většina vražd, pokusů o vraždu a závažných zranění je spáchána v době, kdy se oběť pokouší násilného partnera opustit. Z tohoto pohledu je tedy paradoxně bezpečnější v násilném vztahu zůstat než jej opustit. Podle kanadské studie, která se zabývala vraždami žen spáchaných jejich rodinnými příslušníky, jsou ženy, které se nacházejí v procesu opouštění svého partnera, nejohroženější skupinou a výrazně se zvyšuje riziko, že budou svými partnery zavražděny (Crawford/Gartner 1992). Oběti by měly být příslušnými organizacemi a institucemi informovány, že se nacházejí ve velmi rizikové situaci a že by měly dodržovat jistá bezpečnostní opatření (viz Kapitola 8).

Domácí násilí musí být bráno velmi vážně a musíme se pokusit zabránit možnému opakování násilí veškerými možnými prostředky. V případech, kdy je pachatel shledán

jako velmi nebezpečný, bývá jeho zadržení jedinou možností prevence dalšího brutálního násilí. V následující části se budeme zabývat faktory, které byly v rámci mezinárodní studie identifikovány jako rizikové a jejichž přítomnost ukazuje na vysokou míru nebezpečí (Gondolf 2001; Robinson 2004; Humphreys et al 2005). Čím více rizikových faktorů je přítomno v daném případě, tím vyšší je riziko, že dojde k opakování či nárůstu násilí.

Předchozí násilné chování vůči partnerce, dětem či jiným členům rodiny

Historie, formy a modely násilí, které pachatel užívá, jsou důležitým indikátorem jeho dalšího možného chování. Je tedy velmi důležité zjistit, zda se již v minulosti dopustil násilného chování, stejně jako zda již existují policejní záznamy o takovém chování.

Rozchod či rozvod jsou období zvýšeného rizika opakování násilí

Jak již bylo zmíněno, domácí násilí velmi často eskaluje v období, kdy oběť chce opustit nebo opouští svého partnera. Tato fáze proto musí být vnímána jako rizikovější sama o sobě.

Závažnost a častost násilí

Důležitou roli při vyhodnocování nebezpečí násilného partnera má také závažnost násilí, kterého se dopustil, a jeho frekvence. Za velmi brutální činy zde považujeme např. použití zbraně nebo různých objektů ke zranění oběti, či škrcení. Pachatel, který se brutálního násilí dopouští často, je zvláště nebezpečný.

Násilí vůči předchozím partnerkám či jiným rodinným příslušníkům

Násilí páchané vůči bývalým partnerkám nebo jiným členům domácnosti také poukazuje na vyšší nebezpečnost pachatele.

Násilí páchané jinými členy rodiny

Násilí páchané rodinnými příslušníky pachatele je dalším rizikovým faktorem. V takovýchto případech je pro oběť zvláště obtížné ukončit násilný vztah, jelikož do kontroly oběti je obvykle zapojena celá rodina, která jí znemožňuje kontakt s okolím a možnost vyhledat pomoc.

Násilí páchané mimo rodinu

Většina pachatelů domácího násilí se takto chová pouze doma, za zavřenými dveřmi. Najdou se však i výjimky, které poukazují na obecnou tendenci některých pachatelů uchýlovat se k násilí. Tito pachatelé mají tendenci napadat také zaměstnankyně azylových domů, center pro oběti nebo pracovníky různých institucí. Zvláštní pozornost si proto vyžaduje také vypracování bezpečnostního plánu pro azylové domy a jednotlivé instituce.

Držení a užívání zbraně

Pokud pachatel drží zbraň (ať již legálně, či nelegálně), zvyšuje se tím riziko ozbrojeného násilí. To je obzvláště vysoké, pokud již v předchozích případech násilí zbraň použil nebo jejím užitím vyhrožoval. Pachatelům domácího násilí by proto mělo být povoleno k držení zbraně odebráno. Jako jistou formu zbraně mohou někteří násilníci používat také speciální techniky bojových umění nebo speciálně vycvičená bojová plemena psů.

Závislost na alkoholu či drogách

Přestože drogy ani alkohol nejsou příčinou násilí, mohou tyto látky u osob, které inklinují k násilnému chování, snížit jeho práh a tím přispět k eskalaci násilí.

Výhrůžky a zastrašování

Vyhrožování by mělo být vždy bráno vážně a nemělo by být podceňováno. Pachatelovy výhrůžky vyjadřují jeho záměry a plány a často poukazují na formy násilí, které chce v budoucnu použít. Není správné předpokládat, že osoby, které „jenom“ vyhrožují, nejsou nebezpečné a že to jsou lidově řečeno pouze „psi, kteří štěkají, ale nekoušou“. Praxe ukazuje, že závažným formám násilí obvykle předchází vyhrožování. Proto jsou výhrůžky důležitým indikátorem nebezpečí pachatele násilí.

Vyhrožování zabitím

Vyhrožování zabitím je velmi traumatizující a musí být vždy bráno vážně. V mnoha případech domácího násilí byly oběti opakovaně zastrašovány, že je partner zabije.

Vyhrožování sebevraždou, deprese

Vyhrožování sebevraždou by mělo také být bráno vždy velmi vážně. Existuje mnoho případů, kdy pachatel zabil sebe i svou partnerku nebo jiného člena domácnosti. Pokud pachatel násilí vyhrožuje sebevraždou, měl by být vždy kontaktován lékař, který by měl odhadnout riziko toho, že pachatel ublíží sobě nebo svému okolí. Přestože pachatelé používají vyhrožování sebevraždou jako nástroj citového vydírání, nikdy nemůžeme říci, zda své výhrůžky skutečně nesplní.

Deprese může být dalším rizikovým faktorem ukazujícím na nebezpečí pachatele. Depresivní fáze jsou charakteristické tunelovitým viděním, kdy jedinec nevidí žádnou alternativu, zdá se mu, že nic nepovede ke změně. V takovémto stavu může násilí eskalovat.

Extrémní žárlivost až posedlost

Pachatelé, kteří se dopustí vážného zranění nebo zabití svých partnerek, bývají často posedlí touhou partnerku vlastnit. Bývají extrémně žárliví a v jistém smyslu vnímají každého muže, který se objeví v blízkosti jejich partnerky, jako rivala. Své partnerky neustále kontrolují a monitorují a nepřetržitě je obviňují z nevěry. To může být obzvláště nebezpečné, protože tito lidé mohou ztrácet kontakt s realitou.

Extrémně patriarchální postoj

Extrémně patriarchální postoj může být jedním z rizikových faktorů při vyhodnocování nebezpečí násilného partnera. Typickým postojem je v tomto kontextu např. názor, že mladá žena či dívka by neměla vést nezávislý život, ale měla by uctívat svého otce, protože on je hlavou rodiny. Takovýto postoj může také znamenat, že dívka je nucena se vdát, vzít si partnera vybraného rodiči nebo je odrazována od rozvodu.

Velmi nebezpečný je v tomto kontextu fakt, že ženy se stávají oběťmi násilí, nebo jsou dokonce zabity proto, že odmítají uposlechnout tato pravidla, nebo proto, že pošpínily jméno rodiny.

Pronásledování, psychický teror

Mnoho násilných partnerů se neumí vyrovnat se ztrátou

partnerky a snaží se jejímu odchodu zabránit všemi prostředky včetně užití násilí. Někteří pachatelé pokračují v násilném chování i po rozchodu a zastrašují své bývalé partnerky po mnoho let.

Ohrožení dětí

V období okolo rozchodu a rozvodu jsou velmi zranitelnou a ohroženou skupinou také děti. Pachatel je podobně jako ženu vnímá jako svůj majetek. Soudy často nutí děti, které byly svědky násilí, se s násilnými otci stýkat a stává se, že v době návštěv může dojít k násilnému chování vůči dětem. Agrese pachatele vůči oběti se může rozšířit i na děti - jejich týrání či vražda bývají formou pomsty. Proto by měl bezpečnostní plán vždy zohledňovat i situaci dětí a otcové, kteří se dopouštěli násilí, by neměli mít umožněn styk s dětmi dokud neprokáží, že úspěšně zvládli svůj problém s násilným chováním.

Porušení zákazu přiblížení či vykázaní

Pokud pachatel poruší zákaz přiblížení či kontaktování oběti nebo vykázaní ze společného bytu či domu, je to také ukazatel zvýšení rizika, že násilí bude pokračovat a narůstat. Pachatel tím totiž ukazuje, že neakceptuje nařízení, které mu bylo vydáno, a že nemíní své chování měnit.

Možné příčiny eskalace násilí

Měli bychom si uvědomit, že určité situace mohou vést k eskalaci násilí. Často je násilí spuštno nějakou změnou ve vztahu (např. když žena nastoupí do zaměstnání nebo ho změni proti vůli partnera, když vyhledá odbornou pomoc, požádá o rozvod nebo když muž obdrží předvolání k soudu apod.). Proto je velmi důležité zvážit, které situace by mohly zapříčinit eskalaci násilí a podniknout adekvátní kroky k jeho prevenci.

Odhad nebezpečí provedený obětí násilí

Edward Gondorf (2002) ve své studii zjišťující riziko opakování útoků v kontextu domácího násilí zjistil, že důležitým indikátorem možnosti opakování násilí je vlastní odhad oběti. Studie ukázala vysokou míru korelace mezi odhadem oběti na jedné straně a skutečným výskytem dalšího násilí na straně druhé. Pro bezpečí oběti je velmi důležité, aby byla dotázána na svůj vlastní odhad možného vývoje násilí, a její názor musí být brán velmi vážně. Strach oběti před dalším násilím by neměl být nikdy podceňován, minimalizován či označován za projev hysterie. Systematický odhad nebezpečí by měl být standardním postupem ve všech případech domácího násilí. Poté by měl být vytvořen individuální bezpečnostní plán, který by měl být pravidelně aktualizován.

3.10. Proč oběť neodejde z násilného vztahu?

Problematika domácího násilí je ve společnosti bohužel stále opředena řadou mýtů a předsudků. Tendence obviňovat za násilí oběť je nejen typickou strategií násilníků jak omluvit vlastní násilné chování, ale také postojem hojně rozšířeným mezi širokou, ale i odbornou veřejností či představiteli různých institucí. Velmi často kladenou otázkou je: „Proč od něj tedy neodejde?“ a „Proč se k němu vrátila, když už od něj odešla?“ Tyto otázky nebývají kla-

deny jen z důvodu snahy porozumět situaci oběti, ale často obsahují implicitní výčitku či předsudek, např. že „oběti se násilí líbí“ nebo „to není tak hrozné, jak říká“. Proto je velmi důležité pochopit, že oběť nikdy nezůstává ve vztahu kvůli násilí, ale i přes něj. Každá situace je jedinečná a je důležité vnímat postavení každé oběti individuálně a citlivě. Cílem každé intervence by mělo být pochopení a podpora oběti. Následující odstavce vyjmenovávají některé typické důvody, proč oběti setrvávají v násilných vztazích a dlouhodobě násilí snášejí. Jeden z hlavních důvodů, specifická emoční vazba mezi pachatelem a obětí násilí (Stockholmský syndrom), byl popsán výše.

Rozchod je náročný proces, který si vyžaduje čas

Rozchod s partnerem je obtížný proces pro každého z nás a vyžaduje si svůj čas. Manželství a rodina jsou pojmy, které mají velkou společenskou hodnotu, a rozhodnutí ukončit vztah není jednoduché. Zvažujete plusy a minusy vztahu, snažíte se vztah zachovat. Čím více pojitek pár spojuje (děti, společný majetek apod.), tím je těžší vztah ukončit. Ženy jsou sociálně a kulturně vedeny k tomu, aby mnohé zvládly a přetrpěly. V rodinách, kde hrají důležitou roli tradiční patriarchální hodnoty, mají ženy jen velmi málo svobody k rozhodnutí opustit svého partnera a žít nezávislý život. Proto je proces, kdy ženy, které prožily násilí ve vztahu, své partnery opouštějí a opět se k nim vrací, zcela normální. Ženy jsou často také pod silným tlakem své či partnerovy rodiny a jsou tlačeny k tomu, aby mu daly ještě jednu šanci. V mnoha případech dojde k definitivnímu rozchodu až po několika pokusech násilného partnera opustit, v momentě, kdy již selhalo několik pokusů a žena nevěří ve sliby, že se partner změní.

Touha ukončit násilí, nikoli vztah

Mnoho týraných žen si přeje, aby se jejich partneři nechováli násilně, ale nechtějí je opustit. Je to oprávněné přání, které by mělo být respektováno. Každá žena má právo se sama rozhodnout, zda chce či nechce setrvávat v určitém vztahu. Je to osobní rozhodnutí, které by mělo být přijato jejím okolím i institucemi, které jsou zaangażovány. Pokud se oběť rozhodne, že prozatím chce ve vztahu zůstat, nemusí to znamenat, že jí násilí vyhovuje. Důležité je, aby všechny zapojené instituce poskytovaly ženě podporu, aby získala na situaci náhled, a podíleli se na prevenci dalšího násilí. Cílem aktivit jednotlivých institucí i mezioborové spolupráce v takovémto případě není požadovat od oběti, aby násilný vztah ukončila, ale zapojit se do boje proti pokračování a eskalaci násilí.

Nedostatek prostředků a možností

Nedostatek prostředků a omezené možnosti bydlení jsou důležitými důvody, proč ženy zůstávají v násilných vztazích. Rozchod může znamenat, že žena přijde o práci, nebo že děti musí měnit školu či školku. V mnoha zemích je pro matky samoživitelky s nízkými příjmy těžké najít samostatné bydlení. Ne všechny země mají dostatek specializovaných azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí. Ženy také nemají v mnoha případech přístup k finanční podpoře a pomoci, která by jim umožnila vrátit se na pracovní trh. Řada otců také neplatí na své děti výživné.

Strach z dalšího násilí: rozchod je velmi rizikové období

Důležitou roli v rozhodování o trvání vztahu hraje strach z dalšího násilí. Jak již bylo popsáno výše, období rozchodu a rozvodu je jedním z nejnebezpečnějších pro výskyt velmi brutálního násilí. Rozchod obvykle neznamená konec násilí, ale vede k jeho dalšímu nárůstu. Pracovníci pomáhajících profesí by měli mít tento fakt na paměti a neměli by bez předchozího zjištění všech rizikových faktorů ženě doporučovat: „Prostě od něj odejděte.“ Neexistuje žádný jednoduchý způsob jak odejít z násilného vztahu. V průběhu separační fáze žena potřebuje posílení, podporu a zajištění bezpečí v co nejvyšší míře.

Pocit zodpovědnosti vůči rodině

Mnoho obětí je i přes svou obtížnou situaci až překvapivě silných a schopných zvládat každodenní problémy a zajišťovat chod domácnosti, přestože ve vztahu zauímají podřízenou roli. Ženy se cítí odpovědné za své rodiny, děti a také za manžela. Proto se snaží zlepšit současnou situaci a motivovat partnera, aby se změnil. Dalo by se říci, že do jisté míry hrají pro své partnery také roli sociálních pracovníků. Nejsou pouze oběťmi, jejich role je také posilovat vazby mezi jednotlivými členy rodiny a zajišťovat pohodu pro všechny členy domácnosti. Výsledkem je, že tyto ženy se nacházejí v situaci, která je paradoxní hned v několika ohledech: jako oběti by se měly postavit násilí a vše nahlásit na policii, jako manželky by měly být loajální vůči svým mužům a vyhýbat se negativním důsledkům. Měly by bránit své děti před násilím, ale také umožnit a zajistit kontakt dětí s otcem. Ve skutečnosti čelí ze strany rodiny i společnosti protichůdným požadavkům, které nemohou splnit, a to je uvrhává do beznaděného dilematu.

Důsledky prožitého násilí

Jak již bylo naznačeno, násilí zanechává hluboké stopy na psychickém i fyzickém zdraví obětí. Psychiatřička a psychoterapeutka Judith Herman ve své knize Trauma a uzdravení (1992) zdůrazňuje, že oběti násilí potřebují intenzivní pomoc a podporu, aby se mohly uzdravit z prožitého traumatu. Lidé, kteří prožili násilí, se mohou začít uzdravovat až tehdy, když jsou v bezpečí a již nejsou vystaveni násilí. Proto je prvním a nejdůležitějším cílem jakékoli intervence zajistit oběti prostředí ochrany a bezpečí.

Nedostatečná nebo neadekvátní pomoc

Nedostatek pomoci nebo její nepřiměřenost jsou častým důvodem, proč oběti v násilném vztahu setrvávají nebo se do něj vrací. Často také neví, kde pomoc vyhledat, nebo již mají frustrující zkušenost z předchozích pokusů. Jak ukazuje studie ze Spojených států amerických, i přes to (byť často zoufale) oběti pomoc hledají: 85 % žen, které byly později svými partnery zabity, minimálně jednou kontaktovalo policii (Sherman a Berk, 1984).

Existuje mnohem více důvodů, proč ženy zůstávají v násilném vztahu, než ty, které již byly zmíněny. Důvody pro setrvání jsou v každém případě rozdílné a je důležité jim porozumět a respektovat je. Oběti by samozřejmě měly být zároveň povzbuzeny vědomím, že existuje řešení celé situace a že nemusí násilí dál snášet. Podstatné je uvědomit si, že odchod si vždy vyžaduje velké množství odva-

hy a připravenosti nést rizika a že je pravděpodobné, že budou čelit dalším sociálním problémům. Aby se mohly vymanit z násilného vztahu, je pro tyto ženy a jejich děti velmi důležitá efektivní a intenzivní podpora okolí.

3.11. Domácí násilí je stále tabu

Charakteristickým rysem násilí v rodině je, že mezi pachatelem a obětí existuje velmi blízký vztah a že oba mohou mít tendenci popírat, co se ve skutečnosti děje. V kontextu domácího násilí je normální, že se oběť chová jako pachatelův „komplic“. Je to velmi specifická situace, kterou by měli brát v potaz jak zasahující a vyšetřující policisté, tak státní zástupci a soudci. Reakce obětí domácího násilí se totiž může v mnoha aspektech lišit od jejich zkušeností s násilím páchaným mezi neznámými lidmi. Na rozdíl od oběti, která byla napadena neznámým pachatelem a která je většinou ochotna ohlásit napadení na policii a podat svědectví, od oběti domácího násilí nelze vzhledem k blízkému vztahu k pachateli očekávat, že bude připravena spolupracovat s policií či soudem.

Ve společnosti stále přetrvává tabu podat trestní oznámení na člena rodiny. Představme si, že bychom byli zbiti a zraněni svým bratrem nebo sestrou. Šli bychom na policii a podali trestní oznámení? S největší pravděpodobností bychom se snažili problém vyřešit sami a pouze v případě, že by násilí pokračovalo, bychom se možná obrátili na přátele nebo širší rodinu. Britská studie ukazuje, že pouze 50 % obětí se s napadením někomu svěří a pouhých 9 % jej nahlásí na policii (Mirrlees-Black 1999:54).

Výsledkem silného pocitu loajality a strachu z dalšího násilí je, že oběti často nevěnují pozornost zajištění vlastní bezpečnosti. Zabývají se tím, co je v zájmu pachatele a rodiny, a to jim zabírá tolik prostoru a energie, že jen minimálně věnují pozornost svým potřebám. Znovu tedy vidíme, že vytvoření bezpečnostního plánu a posílení oběti, aby se zabývala potřebou ochránit se, jsou důležitými strategiemi poskytování efektivní pomoci obětem domácího násilí.

3.12. Vysoká pravděpodobnost opakované viktimizace a manipulace obětí

Nesmíme zapomínat na vysokou míru pravděpodobnosti opakování násilí v rodině. Tato pravděpodobnost je tím vyšší, čím menší byly negativní důsledky či nepřítomnost trestu za předchozí násilné činy. Pachatelé se nepřestanou chovat násilně sami od sebe: ve většině případů jsou pro prevenci dalšího násilí nezbytné intervence a sankce zvenčí.

Dalším typickým znakem domácího násilí je, že pachatel má velmi snadný přístup k oběti: ve většině případů s ní přímo bydlí. S ohledem na to je riziko reviktimizace zvláště vysoké. Pro oběti domácího násilí je mnohem obtížnější chránit se a vyhnout se pachateli než pro oběti jiných druhů násilí. Ženy jsou často nuceny zůstat v kontaktu s pachatelem i po rozvodu, protože pachatel/otec má právo na styk se svými dětmi a žena mu je musí předávat (případně se kontaktu do jisté míry účastnit).

Pachatel domácího násilí má také řadu možností jak ovlivnit oběť, zabránit jí v oznámení násilí nebo ji přinutit její výpověď změnit nebo stáhnout oznámení. V trestním řízení je oběť většinou jediným svědkem a nátlak na ni ze strany partnera nebo širší rodiny bývá masivní.

Blízký vztah mezi obětí a pachatelem má za následek, že pro oběť je velmi obtížné činit jakékoli kroky proti pachateli, např. zavolat policii. To posiluje pachatelovu pozici a snižuje pravděpodobnost jeho potrestání. Pachatelé využívají moci, kterou mají nad obětí, a tím jí zabrání ve vyhledání pomoci. Skrze nátlak a přesvědčování nutí oběť stáhnout nebo odmítnout výpověď. Pro oběť je pak velmi těžké tomuto nátlaku nepodlehnout, obzvláště pokud s pachatelem stále bydlí.

Pachatelé domácího násilí často využívají své oběti jako jakési „narázníky“ mezi nimi a institucemi s cílem vyhnout se sankcím. Oběti mohou mít tendenci chovat se a vypovídat ve prospěch pachatele (viz Stockholmský syndrom). To se však může ve výsledku obrátit proti nim, protože jsou pak považovány za nedůvěryhodné, případně se vystavují nebezpečí trestního stíhání za křivou výpověď. Toto chování oběti bývá považováno za paradoxní či masochistické, protože nejsou rozpoznávány a pochopeny základní strategie chování pachatele vůči oběti. Spíše se předpokládá, že oběť se takto nesmyslně chová sama o sobě, a bývá na ni pohlíženo jako na duševně nemocnou. Jakmile je ale vzata v potaz motivace a zájem pachatele, chování oběti začíná dávat smysl i vnějšímu pozorovateli.

Pokud násilí zůstává soukromou záležitostí, nabízí to pachateli možnost zabránit v účinných intervencích, zlehčovat důsledky násilí nebo prohlašovat, že se proti nechová násilně na veřejnosti. Proto je pro každou zemi zásadní přijmout a aplikovat efektivní zákony proti domácímu násilí, které zajistí ochranu oběti a umožní policii a soudům intervenci a ochranu obětí v jejich vlastních domovech. Zákony proti domácímu násilí, které byly přijaty např. v Rakousku či Německu, jsou dobrými příklady toho, jak umožnit policii vykázat násilného pachatele z domu či bytu (viz Přílohy, Modely a příklady spolupráce). Důležité také je, aby policie a státní zastupitelství velmi pečlivě vedly statistiky a sbíraly všechny důkazy, protože oběť nemusí být ochotna svědčit u soudu nebo její výpověď nemusí poskytnout dostatek důkazů.

3.13. Mýty a předsudky bránící efektivním zásahům proti násilí v rodině

Předsudky vůči obětem domácího násilí jsou ve společnosti stále velmi rozšířené a nabývají mnoha podob. Typickými příklady jsou např. tvrzení, že oběť se chovala tak, že násilí vyprovokovala, že si za násilí může sama, že si vše vymyslela, aby se svému muži pomstila atd. Oběti jsou obviňovány, že snášejí násilí řadu let a situaci neřeší, že násilí nikdy nehlásily na policii, nebo jsou kritizovány za opak: že volaly policii „příliš brzy“, že se vlastně tolik neděje apod. Domácí násilí je stále vnímáno širokou veřejností, ale i státními institucemi jako méně závažné a méně nebezpečné než násilí na ulicích. Počet případů, které jsou překvalifikovány na přestupky, je velmi vysoký.

Rakouská studie např. ukazuje, že pouze každé sedmé trestní oznámení vede k rozsudku (Haller 2002).

Ženy, které přežily násilí, jsou často obviňovány, že si násilí vymýšlí, aby vylepšily svou situaci při rozvodu, a je k nim přistupováno s velkou nedůvěrou. Takovýto přístup však pomáhá pachatelům. Proto bychom se měli soustředit spíše na fakta než podléhat předsudkům. Neexistují žádné studie ani důkazy, které by ukazovaly, že by falešná obvinění byla v případech domácího násilí častá nebo častější než v jiných případech. Naopak existuje spíše pravděpodobnost, že případ domácího násilí nebude na policii vůbec ohlášen a že oběť nikomu neřekne, co prožila, nebo neřekne úplně všechno (Schröttle 2004).

Důsledkem přetrvávajících předsudků je, že pracovníci příslušných institucí selhávají v pochopení skutečné situace oběti a přehlížejí nebo zanedbávají důležitá fakta, zvláště ve vztahu k vyhodnocení rizikových faktorů ukazujících na nebezpečnost pachatele násilí. Proto je velmi důležité, aby pracovníci pomáhajících profesí poznali a reflektovali své vlastní postoje a předsudky vztahující se k problematice domácího násilí.

3.14. Nulová tolerance: Jasný postoj k pachatelům

Pachatelé domácího násilí nejsou obvykle okolím snadno identifikováni. Většina z nich má dvojitou tvář: násilně se chová pouze doma, na veřejnosti působí nenápadně a často velmi přátelsky a mile. Pokud přemýšlíme o násilnících, obvykle si nejdříve vybavíme obrázek brutálního muže nebo „typického“ kriminálního. Pachatelé domácího násilí, kteří více odpovídají této představě, jsou stíháni častěji než ti, kteří působí klidně, vyrovnaně, jsou výřeční a společenská. Pachatelé domácího násilí se však vyskytují ve všech společenských vrstvách, zastávají všechny druhy postů a zaměstnání, většina z nich nikdy nebyla obviněna ani nemá předchozí záznamy v trestním rejstříku.

Muži, kteří se doma dopouštějí násilí na svých partnerkách a dětech, často zastávají tradiční roli muže jako pána domu, který má poslední slovo a může nakládat se svou ženou a svými dětmi jak on chce. Mnoho pachatelů domácího násilí si neuvědomuje, že to, jak se chovají, je špatné. Naopak mají pocit, že jsou v právu a obviňují oběť, společnost nebo zákony za přestupky a trestné činy, jichž se dopustili.

Domácí násilí bylo po dlouhou dobu považováno za soukromou záležitost a soukromí rodiny poskytovalo pachateli ochranu před trestním stíháním. Intervence státních institucí je proto zásadní, aby si pachatel uvědomil, že násilí nebude tolerováno a bude mít negativní důsledky. Efektivní zákony na ochranu obětí a podpora a služby pro oběti jsou nezbytné pro eliminaci násilí.

Základní principy boje proti násilí by měly zohledňovat následující fakta:

- Domácí násilí je trestný čin a nesmí být tolerováno.
- Domácí násilí je neospravedlnitelné, neexistuje žádná omluva pro násilí.
- Za násilí je odpovědný pachatel a musí za své chování nést následky.

4. POTŘEBY OBĚTI DOMÁCIHO NÁSILÍ A PRINCIPY POSKYTOVÁNÍ POMOCI

Ženy, které přežily násilí, potřebují informace a přístup k podpoře a pomoci: bezpečné bydlení, ochranu, právní, sociální a finanční pomoc, psychologickou a zdravotnickou podporu. K překonání traumatické zkušenosti je potřeba jak krizová, tak dlouhodobá pomoc. Stejně tak jsou důležité kvantitativní standardy (služby přístupné všem obětem ve všech částech země) i kvalitativní standardy (bezpečnostní opatření a odborná, specializovaná pomoc). Ženy a děti potřebují více než jen „střechu nad hlavou“ (WAVE 2002): kvalitní služby a profesionální, odbornou pomoc. V rámci jiného projektu DAPHNE vytvořilo WAVE standardy a doporučení pro zakládání a provozování specializovaných azylových domů jako základní službu pro ženy a děti, oběti domácího násilí (WAVE 2004).

Pracovnice ženských center, které mají dlouhodobou zkušenost s podporou obětí násilí, identifikovaly principy, které mohou být při poskytování pomoci aplikovány všemi institucemi, které se touto problematikou zabývají. Mezi důležité standardy patří:

Ukončení a prevence násilí

Společným cílem všech institucí musí být okamžité ukončení aktuálního násilí a prevence jeho opakování. Role mnoha institucí je také v primárně preventivních aktivitách, jako jsou kampaně zaměřené na zvýšení povědomí o domácím násilí nebo preventivní programy na školách. Vzhledem k tomu že velká část případů domácího násilí není nikdy nahlášena a řešena, dalším důležitým cílem spolupráce je zvýšení počtu oznámených případů a podpora obětí při vyhledání specializované pomoci.

Dlouhodobá podpora pro oběti domácího násilí

Zastavení násilí a jeho prevence si vyžadují dlouhodobé poradenství a podporu. Krizová intervence není v těchto případech dostatečná. Dlouhodobá pomoc by měla být obětem přístupná po celou dobu, kdy mohou být ohroženy opakovaním násilí, a dokud ony samy cítí, že takovou pomoc potřebují.

Odpovědnost pachatele za násilí

Jedním z klíčových úkolů je, aby pachatelé byli shledáni za násilí zodpovědní, nesli následky za své chování a všechny násilné činy byly potrestány. Vlastní trest však nestačí. Musí existovat prevence dalšího násilného chování a tlak na to, aby své chování změnili. Vzhledem k tomu že mnoho násilníků není ochotno účastnit se terapeutických

programů dobrovolně, musí být přijaty zákonné prostředky, které by jim účast v těchto programech ukládaly. Programy podporující oběti násilí musí být nedílnou součástí programů pro pachatele (Logar/Rösemann/Zürcher 2002; Dobash 2000; Gondolf 2001).

Principy a standardy pomoci:

Obhajoba práv obětí

Odsouzení násilí znamená přijetí jasného postoje a odsouzení násilí na ženách ve všech jeho formách („Neexistuje žádná omluva pro násilí“). Tendence zachovávat neutrální postoj zvyšuje riziko tolerance násilí. Je nutné vždy jasně formulovat, že za násilí je odpovědný pachatel.

Oběti násilí potřebují služby, které by jim pomohly hájit jejich práva a poskytovaly jim dlouhodobou podporu při celém procesu odpoutání se od násilného partnera. Aktivity jednotlivých institucí přitom musejí být koordinovány.

Ochrana a bezpečí

Pro ženy, které přežily násilí, je nejdůležitější zajistit jejich bezpečí. To by mělo být hlavním cílem všech služeb poskytovaných různými institucemi.

Bezplatnost služeb

Služby pro ženy a děti, oběti domácího násilí, by měly být poskytovány bezplatně, zvláště ženám s minimálním či žádným příjmem. Cílem by mělo být zajištění pomoci pro všechny ohrožené ženy a děti bez ohledu na jejich ekonomickou a sociální situaci.

Posílení

Oběti domácího násilí mají traumatickou zkušenost vlastní bezmoci a naopak absolutní moci pachatele, kterému je oběť vydána na pospas. Cílem všech intervencí by proto mělo být překonání těchto pocitů a posílení žen a dětí do té míry, aby mohly vést samostatný a plnohodnotný život bez násilí. Neměly by být označovány za nemocné či nepřizpůsobivé, protože přidělení takovychto „nálepek“ může vést k dalšímu oslabení jejich pozice. Oslabení je častým důsledkem prožitého násilí. To zanechává šrámy nejen na těle, ale také na duši a sebevědomí. Někteří odborníci mylně přistupují k oslabení obětí jako k jejich charakteristickému rysu a označují oběti za nositelky patologie. Důležité však je pohlížet na tyto ženy jako na možný zdroj změny a také jako na odborníky na jejich vlastní životy. Potřebují podporu v tom, aby mohly svůj život pevně uchopit do vlastních rukou a pochopit, jak došlo k tomu, že jejich partner nad nimi získal takovou moc a kontrolu. Pochopení mechanismů násilného vztahu pomůže ženám a dětem vyvinout účinné strategie jak se násilí bránit. Konečným cílem je žít život bez násilí.

Právo na sebeurčení

Je důležité respektovat právo ženy rozhodovat o svém životě (viz „Posílení“). Rodina, přátelé i odborníci velmi často ženě radí a říkají, co má dělat. Někteří si myslí, že by měla od násilného partnera odejít, jiní doporučují dát mu ještě jednu šanci. Bohužel se stává, že jsou pak zklamáni a někdy i naštváni, když jejich rady neuposlechnou. Takovéto rady však mohou vytvářet na ženu ještě větší tlak a nebývají příliš efektivní. Měli bychom ženu spíše podpořit v tom, že má právo se rozhodnout a že její roz-

hodnutí bude respektováno. Cílem intervence je ukončit násilí, nikoli ukončit vztah. Právo na sebeurčení je důležitým principem práce s obětmi násilí. Jak dlouho chce žena zůstat v azylu, zda chce od partnera odejít, nebo s ním zůstat, je čistě a pouze na ní.

Snadný přístup k službám a proaktivní podpora

Novodobé výzkumy a praxe ukazují, že ženy a děti, oběti domácího násilí, potřebují proaktivní pomoc a podporu (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth 2004; Logar 2005). Vyhledání pomoci může být obtížný proces, v jehož průběhu oběť často kontaktuje několik institucí, než se jí dostane skutečné podpory a pomoci. Služby pro oběti by měly být snadno dostupné a známé. Je úkolem společnosti nabídnout pomoc obětem násilí, nikoli úkolem oběti hledat či dožadovat se pomoci.

Pomoc a podpora pro děti

Jak již bylo zmíněno, děti svědci násilí jsou vždy jeho oběťmi, ať přímými, nebo nepřímými. Bohužel jsou často zapomenutými, tichými oběťmi, protože pouze velmi málo institucí si je vědomo jejich specifickým potřeb. V mnoha specializovaných azylových domech pro ženy se služby pro jejich děti staly integrální součástí nabízených služeb. Poradenství a podpora pro děti by měla být poskytována paralelně s podporou pro ženy, jako jakýsi balíček služeb. To pomůže také posílit vztah mezi matkou a dítětem a podpoří nenásilné vzorce chování v rámci rodiny, která je často jediným zdrojem opory a jistoty dětí.

Rozmanitost

Rozmanitost a různorodost žen by měla být nejen respektována, ale také vnímána jako něco hodnotného, co by mělo být podporováno. Služby musí být ženám a dětem poskytovány bez ohledu na národnost, rasu, etnickou příslušnost, společenskou třídu, věk, handicap, náboženství, kulturu, sexuální orientaci atd. Služby by měly být přístupné všem obětem a musí zohledňovat speciální potřeby žen.

Mlčenlivost a anonymita

Pro ochranu práv ženy a zachování její důvěry je nezbytné, aby se sama mohla rozhodnout, jaké informace o ní mohou být poskytnuty dalším institucím a organizacím. Azylové domy a poradenská centra by neměla poskytovat žádné informace bez ženina souhlasu. Výjimky mohou být učiněny pouze v případech, kdy je ohrožen její život, nebo když jsou v nebezpečí nezletilé děti (např. sebevražedné pokusy, akutní nebezpečí ze strany násilníka, týrání dětí). Žena by také měla mít právo na podporu a poradenství, aniž by musela odhalit svou identitu.

Ženy pomáhají ženám a specializované služby

Týrané ženy velmi trpí tím, že jsou zneužívány a ovládány svými partnery. Proto je pro ně velmi důležité, aby jim byly služby a podpora poskytovány ženskými poradkyněmi, které jsou vyškolené v této problematice. Princip ženské pomoci ženám se proto stal hlavním konceptem práce ženských organizací. Oběti násilí totiž trpí tím, že jsou v oslabené pozici a ztrácejí důvěru ve své vlastní schopnosti a sílu. Ženské organizace poskytující služby obětem proto využívají takový model práce, který jim umožní uvědomit si jejich schopnost vést vlastní aktivní život a sama

o sobě rozhodovat. Tento princip se odráží také ve struktuře azylových domů a ženských krizových center a krizových linek, kde ženy nejen pracují a poskytují služby, ale také je řídí. Takováto struktura pomáhá ženám a dětem přehodnotit a překonat stereotypy o rozdělení ženských a mužských rolí a posiluje je. Instituce, jako jsou azylové domy pro bezdomovce, domy pro lidi řešící bytové problémy či nesespecializované azylové domy, nejsou vhodné a nemohou poskytnout obětem domácího násilí dostatečnou podporu (WAVE 2004).

Služby a instituce, kde dominují muži, jako např. policie, by měly začít zaměstnávat více žen a zajistit, aby ženy, oběti násilí, byly v kontaktu s vyškolenou policistkou (viz kapitola 6). Policie a státní zastupitelství byli velmi úspěšní v řešení tohoto problému zavedením specializovaných jednotek, kde kontakt s obětmi zajišťovaly ženy (být ne výhradně). V některých zemích již policie a soudní systém přišli s doporučením, že žena, která se stane obětí násilí, má právo být vyslychána policistkou.

Zodpovědnost

Při poskytování služeb pro oběti musíme mít na paměti odpovědnost k uživatelkám a uživatelům služeb, organizaci a jejím členům a k společnosti obecně. Aktivita a vedení služeb musí být transparentní a srozumitelné.

Zapojení uživatelek/uživatelů služeb

Poskytování služeb by mělo být strukturováno demokraticky, s možností zapojit jejich uživatelky/uživatele do poskytování a hodnocení služeb (Hague/Mullender/Aris 2003, viz kapitola 11). Zapojení uživatelek/uživatelů, klientek/klientů či pacientek/pacientů je z hlediska moderních konceptů dodržování kvality poskytovaných služeb zásadním principem. Není na ně pohlíženo jen jako na pouhé objekty intervence, ale jsou vnímáni jako důležití partneři, jejichž názor na kvalitu poskytovaných služeb je pro organizaci rozhodující (European Foundation for Quality Management 1999-2003). Zapojení žen a dětí je zvláště důležité v azylových domech a jiných typech zařízení, ve kterých ženy a děti po určitou dobu pobývají. Azylové domy pro ženy by neměly být institucemi, v nichž jsou životy žen ovládány a kontrolovány. Ženy a děti by měly být začleněny do procesu rozhodování.

Kontrola a moc násilného partnera a otce by neměla být nahrazena mocí instituce. S mocí musíme nakládat velmi opatrně: jistá pravidla a řád jsou nezbytné, ale jejich cílem by mělo být vymezení jistých hranic a doporučení, aniž by ženě ukládaly příliš mnoho limitů a omezovaly její osobní svobodu.⁸⁾

Standardy rovných příležitostí

Mužské násilí na ženách odráží historicky nerovné rozdělení moci mezi muži a ženami a také přetrvávající genderové vztahy ve společnosti a politice. Jedná se tedy o sociálně-politický problém, který je ve společnosti hluboce zakořeněn. Spolupráce různých institucí by tedy měla při-

⁸⁾ Modely a způsoby zakládání demokratických struktur v ženských azylových domech viz WAVE 2004 nebo publikaci Azylový dům není jen střecha nad hlavou (ROSA, 2004).

spět i ke zvýšení povědomí o sociálním, historickém, kulturním a politickém pozadí, které tuto formu násilí neustále udržuje při životě.

Interdisciplinární přístup by měl také vytvořit prostor, aby ženy a děti mohly vyjádřit své potřeby a zapojit se do boje proti násilí. Rovnost mezi muži a ženami a genderový mainstreaming by měly být důležitými cíli pro všechny zapojené instituce, což by mělo přispět ke zvýšení důvěryhodnosti organizace respektující a podporující ženská práva.

5. SÍŤ SPECIALIZOVANÝCH ŽENSKÝCH CENTER JAKO ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLAD EFEKTIVNÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

5.1. Komplexní služby pro oběti jako nezbytná podmínka pro úspěšnou interdisciplinární spolupráci

Nezbytným předpokladem pro efektivní interdisciplinární spolupráci je existence adekvátních služeb pro oběti násilí ve všech regionech země. Vezměme srovnání z jiné oblasti: například by v regionu fungovala velmi dobrá záchranná služba, ale nebyla by tam jediná nemocnice, kam by bylo možné zraněné či nemocné osoby převézt. V takovém případě by cíl poskytnout adekvátní zdravotnickou službu nemohl být naplněn. Podobně, v naléhavých případech domácího násilí, nemůže policie zajistit bezpečí žen a dětí před akutním nebezpečím, pokud v regionu neexistuje specializovaný azylový dům pro ženy, oběti domácího násilí. Nemá-li policie k dispozici dostatek výjezdních skupin nebo dostatek aut, jejich pomoc může přijít příliš pozdě.

Dalším předpokladem pro úspěšnou intervenci a efektivní spolupráci v případech domácího násilí je zajištění financování všech institucí a služeb poskytujících pomoc a ochranu obětem. Zatímco jsou komplexní služby policie a zdravotnické péče poskytovány ve všech členských zemích EU pro všechny občany (i když jejich kvalita a účinnost v jednotlivých zemích se může lišit a je potřeba vyvíjet úsilí pro jejich udržení a zlepšení), řada zemí neustále postrádá adekvátní a komplexní služby pro oběti domácího násilí. To představuje velkou překážku při poskytování efektivní intervence: školení pro zdravotnický personál a záchranáře o domácím násilí může být účinné

jen ve velmi omezené míře, pokud nebudou mít k dispozici dostatečnou síť návazných pomáhajících organizací, kam by mohli oběť odkázat.

Odchod z násilného vztahu je velmi obtížný a nebezpečný. Zajištění bezpečného bydlení v ženských azylových domech je proto v každé společnosti nezbytným úkolem. Zákony zajišťující oběti násilí ochranu jsou nezbytné, ale je nutno poznamenat, že neznamenají řešení a pomoc pro všechny oběti. Zkušenost s rakouským zákonem proti domácímu násilí⁹⁾ ukazuje, že počet žen, které hledají pomoc ve specializovaných azylových domech od vydání tohoto zákona, nijak neklesl. *Proto je potřeba si uvědomit, že je nutné pro oběti zajistit obojí, jak kvalitní a efektivní zákony, tak i bezpečné bydlení* (Logar 2005).¹⁰⁾

Rozmístění specializovaných azylových domů po území celé republiky je důležitým indikátorem dobré praxe. Podle doporučení Rady Evropy by mělo být k dispozici 1 místo ve specializovaném azylovém domě pro ženy, oběti domácího násilí na 7 500 obyvatel a minimálním standardem by mělo být jedno takovéto místo na 10 000 obyvatel (Kelly 2000). Tyto specializované azylové domy by měly poskytovat komplexní pomoc a splňovat standardy bezpečnosti, jelikož násilí se nezastaví před jejich dveřmi. Evropská síť WAVE vytvořila standardy kvality pro azylové domy pro oběti domácího násilí (WAVE 2004).

Jedním z klíčových kritérií dobré praxe je usnadnění přístupu k systému pomoci. Důležitým krokem je v tomto směru zřízení celorepublikových a regionálních telefonních linek, dostupných 24 hodin denně. Hovory by měly být bezplatné, protože jak se ukazuje z praxe, ženy často nemají přístup k financím nebo nemají dostatek peněz na telefonní hovory. Takovéto linky pro oběti násilí ulehčují přístup k systému pomoci, jelikož ženy mohou obdržet základní informace o jejich možnostech a právech a zůstat přítom v anonymitě.

Pro ženy, které zažily násilí, by měla být přístupná také dlouhodobá podpora a pomoc. V některých případech může takováto pomoc trvat i rok či déle. Podle Judith Herman (1992) se může trauma plynoucí z násilí začít „hojit“ až v momentě, kdy může žena zažít pocit bezpečí. Po odchodu z násilného vztahu mohou ženy prožívat psychické krize a deprese. Proto je důležité, aby měly ženy i jejich děti přístup k dlouhodobé podpoře a poradenství či terapii.

Vzhledem k tomu že násilí vždy (ať přímo, či nepřímo) ovlivňuje i děti, jeho svědky, potřebují i ony co nejširší paletu péče a podpory. Pokud chceme předejít mezigeneračnímu přenosu násilných vzorců a předcházet dlouhodobým negativním důsledkům násilí v rodině, musí mít všechny děti ohrožené násilím v rodině přístup ke krizové intervenci i terapii.

⁹⁾ Tento zákon umožňuje vykázní pachatele násilí z domu či bytu (pozn. překladatelky)

¹⁰⁾ WAVE: women against violence in europe, <http://www.wave-network.org/>

Imigrantky by měly mít přístup k poradenství a terapii v jejich vlastním (mateřském) jazyce nebo v jazyce, kterým hovoří nejplynuleji. Legislativa by měla zajistit vydávání povolení k pobytu nezávisle na manželovi a možnost získání pracovního povolení a sociální podpory v nouzi. Oběti domácího násilí, které nemají povolení k pobytu nebo dlouhodobému pobytu, vykazují tendenci případy násilí na policii nehlásit. Vystavily by se tím totiž riziku vrácení do jejich vlasti, zatímco pachatel násilí obvykle vyvážne bez jakéhokoli trestu. Ženy by v těchto situacích neměly být posílány zpět do jejich země, ale mělo by jim být zajištěno povolení k pobytu nebo azyl, např. z humanitárních důvodů.

Pro ukončení násilí je také nezbytné pracovat s pachatelem. Programy pro pachatele jsou jednou z forem intervence a měly by být integrovány jako součást celkového intervenčního schématu a propojeny s právní ochranou a podporou oběti (Gondolf 2002; Logar/Rösemann/Zürcher, 2002).

Prioritou programů pro pachatele ale musí zůstat potřeby a bezpečí oběti a tyto programy musí velmi úzce spolupracovat s organizacemi poskytujícími podporu pro oběti.

Každá země/region by měla/l poskytovat komplexní síť pomoci pro ženy a děti, oběti domácího násilí.

5.2. Ukazatelé „dobré praxe“ při zajišťování služeb pro oběti domácího násilí

- Nejméně jedna bezplatná celostátní krizová linka (závisí na velikosti země) poskytující služby 24 hodin denně v několika jazycích.
- Dostatečný počet míst ve specializovaných azylových domech pro ženy, oběti domácího násilí (minimálně 1 místo na 10 000 obyvatel), dostupných 24 hodiny denně ve všech částech země, možnost zajistit přepravu ženy do azylu.
- Adekvátní bezpečnostní standardy v azylových domech.
- Síť poradenských a intervenčních center pokrývající celou republiku (1 centrum na 50 000 obyvatel).
- Proaktivní přístup: pokud násilí v rodině vyjde najevo, oběť musí být aktivně kontaktována ženskou organizací, která poskytuje pomoc obětem, nebo intervenčním centrem a musí jí být nabídnuta pomoc.
- Dostupnost všech služeb.
- Adekvátní pomoc pro různé specifické skupiny žen (imigrantky, postižené ženy, etnické menšiny apod.).
- Komplexní pomoc pro děti, svědky násilí.
- Poradny a služby pro ženy by měly být provozovány zkušenými, nezávislými ženskými neziskovými organizacemi ve spolupráci se státními institucemi.
- Zajištění dostatečného financování ženských organizací státem.
- Služby poskytované obětem by měly být bezplatné.

Další opatření

- Účinná legislativa pro prevenci násilí a ochranu obětí.
- Všechny formy násilí by měly být postižitelné ze zákona.
- Právo na bezplatnou právní pomoc.
- Všechny instituce by měly ve svém přístupu zohledňovat specifickou situaci oběti a přistupovat k nim s pochopením.
- Programy pachatele, které budou efektivní, zdůrazňující bezpečí oběti a jejich cílem bude ukončení násilí.

5.3. Alternativy k domácímu násilí: Bezpečný domov a skutečná šance opustit násilného partnera

Pro vymanění se z násilného vztahu nestačí oběti nabídnout pouze poradenství nebo možnost vznést obvinění. Ty, které přežily násilí, potřebují také praktickou pomoc a finanční podporu. Např. ve Velké Británii v Cardiff Women's Safety Unit nabízejí svým klientkám konkrétní pomoc: služba Homesafe Agency byla zřízena za účelem zajistit pro oběti násilí bezpečnější domov, např. instalací bezpečnostních zámků nebo zajištěním policejních doprovodů v nebezpečných situacích. Výzkum ukázal, že oběti považují tyto formy pomoci za velmi důležité, že zvyšují jejich bezpečnost a jsou účinnou prevencí další viktimizace (Robinson 2005).

Ženy, které naleznou dočasné útočiště a bezpečí v azylových domech, mají často problém získat další bydlení. Proto by měly mít ženy a děti nárok na finanční a sociální podporu, která by jim umožnila opustit násilného partnera a otce a žít plnohodnotný život bez násilí.

Komplexní ekonomická i sociální podpora a pomoc pro oběti domácího násilí by měla kromě jiného zahrnovat:

- Finanční pomoc a podporu bez zbytečných administrativních odkladů a průtahů.
- Finanční podporu na instalaci bezpečnostních zařízení.
- Programy pro bydlení.
- Podporu v osamostatňování ženy (vzdělávací a rekvalifikační programy, znovuzачlenění na trh práce).
- Bezplatnou právní pomoc při podávání návrhů v oblasti ochrany oběti (předběžná opatření, zákaz přiblížení, vykazání pachatele atd.) a podporu v občanských i trestních soudních sporech.
- Pro ženy – imigrantky zajištění práv na povolení k pobytu nezávisle na jejich manželovi, včetně zajištění pracovního povolení.
- Přidělení povolení k pobytu na základě humanitárních důvodů pro ty ženy, které se staly obětí násilí a nemají v pořádku všechny doklady, upuštění od deportace.
- Zajištění politického azylu pro ženy, které by byly ve své zemi vystaveny násilí.

6. ZÁKLADNÍ STANDARDY POSKYTOVANÝCH SLUŽEB

Vyhledání pomoci je pro oběti násilí velmi obtížné. Německá studie zaměřená na výskyt násilí na ženách zjistila, že pomoc mimo rodinu vyhledalo pouhých 11 % obětí domácího násilí (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth 2004). Pro prolomení cyklu násilí je tedy nezbytné:

- a) kontaktovat větší počet obětí a aktivně jim nabízet pomoc,
- b) zvýšit počet nahlášených případů a efektivně využívat všechny právní prostředky, které umožňují prevenci a zastavení násilí.

Oběti násilí v mnoha případech nevyhledají specializovanou pomoc a pokud tak učiní, často nepojmenují svůj problém nebo se nesvěří se všemi formami násilí. Velmi často přicházejí hledat pomoc do různých organizací se zástupnými problémy. Mnoho institucí vlastně každý den pracuje s oběti násilí, aniž by si toho byly vědomy. Pokud si však toto uvědomují a pokud jsou jejich intervence citlivé a podporují oběť, mohou hrát velkou roli v odhalování případů domácího násilí a sloužit jako „vstupní brána“ ke specializovaným organizacím. Řada studií ukazuje, že zařazení otázek na násilí v rodině jako běžnou součást rozhovoru byla velmi účinná zejména ve zdravotnictví a sociálních službách (Hester/Westermarland 2005:viii). Pro odhalování případů domácího násilí a poskytování další podpory obětem je dále nezbytné specializované školení a interdisciplinární spolupráce.

Zajištění kvality poskytovaných služeb

Garance kvality poskytovaných služeb je úkolem managementu organizace a vyžaduje neustálé plánování, realizaci, hodnocení a zlepšování. To by mělo být součástí systému managementu kvality každé organizace (European Foundation for Quality Management 1999-2003). Organizace a instituce musí mít jasné směrnice a postupy při práci s oběti domácího násilí. Management by měl zajistit dostatečný výcvik a školení pracovníků tak, aby byli schopni nabídnout oběti kvalitní služby.

Klíčové instituce

Instituce, které se zabývají problematikou domácího násilí a jejichž úkolem je v těchto případech zasahovat, řešit je a poskytovat služby (např. policie, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, státní zastupitelství, soudy), by pak měly mít ještě propracovanější strategii pro případy násilí, stejně jako jasné pokyny jak v těchto případech nejlépe reagovat, jak podpořit a ochránit oběť a zastavit násilí. Výzkumy ukazují, že instituce, které ustavily specializované

jednotky a oddělení pro boj s domácím násilím a přizpůsobily intervence podle individuálních případů byly úspěšnější v prevenci opětovné viktimizace oběti a v poskytování efektivní pomoci těm, které násilím přežily (Hester/Westermarland 2005; Valley et al 2005; Humphreys et al 2005).

Základní standardy práce s oběti by měly zahrnovat:

Uvědomění problému

- Zaměstnanci všech institucí, které mohou být v kontaktu s oběti domácího násilí (zdravotníci, sociální pracovníci, bytové odbory, školy apod.), by měli být seznámeni s podstatou a rozšířením tohoto problému i důležitostí jeho řešení, a to prostřednictvím doporučení a standardů dané instituce. Stejně tak by se měli dozvědět o možnosti výskytu tohoto jevu v životech klientek, které využívají služby dané instituce, i když jej přímo nepojmenují.
- Instituce by si měly uvědomit, že i jejich vlastní zaměstnanci mohou mít zkušenost s problematikou domácího násilí ve svém osobním životě, a to jak v roli oběti, tak i pachatele.
- Instituce by se měly snažit o vytvoření bezpečného prostředí, které by klientkám/klientům/obětem dalo odvahu násilí ohlásit.
- Instituce by měly být dostupné, podporovat všechny klientky/klienty a brát v potaz speciální potřeby různých skupin (např. etnických menšin, zdravotně postižených apod.).
- V čekárnách by měly být přístupné informační materiály a letáčky s čísly na krizové linky pro ženy, oběti domácího násilí, aby si je mohly vzít s sebou pro sebe nebo ženu z jejich okolí, o níž vědí, že potřebuje pomoc. Ty by jim zároveň ukazovaly, že daná instituce si je vědoma tohoto problému a chce se podílet na jeho řešení.
- Tyto letáčky by měly být přístupné také na dámských toaletách, protože oběti si někdy netroufají vzít si letáčky na veřejnosti.

Stanovení cílů, vize

- Součástí psaných standardů každé instituce by mělo být odsouzení všech forem násilí vůči ženám a dětem.
- Všechny organizace pomáhající obětem násilí by se měly řídit principy vzájemného respektu, rovnosti a partnerství, které by měly prolínat vztahy mezi muži a ženami, rodiči a dětmi a mezi lidmi obecně. Je důležité, aby byli všichni zaměstnanci podporováni ve sdílení těchto principů a vizí.
- Genderová rovnost stejně jako respekt k rozdílnostem by měly být součástí standardů kvality.

Doporučení pro standardy

- Bezpečí oběti musí být v případech domácího násilí hlavní prioritou všech intervencí.
- Všechny organizace a instituce podílející se na řešení tohoto problému by měly mít jasná pravidla a standardy práce s oběti domácího násilí.

- Tato pravidla a standardy by měly mít písemnou formu a všichni zaměstnanci by měli být seznámeni jak s těmito pravidly, tak s postupy jejich implementace v každodenní práci.
- Doporučení pro případy domácího násilí by měla být součástí obecných standardů kvality služeb jednotlivých institucí.
- Standardy by měly obsahovat zásadu, že klientky/klienti by měly/i být informovány/i o všech postupech, intervencích a typech služeb, které jsou jim danou institucí nabízeny. S informacemi získanými od klientek/klientů by mělo být nakládáno jako s důvěrnými, organizace poskytující služby obětem by měly být mlčenlivé, s výjimkou případů akutního ohrožení života a situací vymezených zákonem.
- Vyhodnocení nebezpečí a sestavení bezpečnostního plánu by mělo být standardním postupem v každé instituci a organizaci poskytující pomoc obětem (viz kapitola 8).
- Výpovědi, sdělení obětí i záznamy o zranění by měly být pečlivě zaznamenány, uschovány a pokud je to potřeba, měly by být pořízeny i fotografické snímky zranění.

Vedení případu, prevence opakování násilí a další doporučení

- Oběti domácího násilí potřebují dlouhodobou pomoc a podporu. Proto by instituce a organizace měly zajistit možnost dlouhodobého kontaktu s obětí, případně jí doporučit a předat kontakt na specializované organizace, které takovýto typ služeb poskytují, jako např. poradny pro ženy, oběti násilí.
- Instituce by měly být odpovědné za koordinaci pomoci s jinými organizacemi a za předávání informací, např. o rizikových faktorech. Tato aktivita by neměla být ponechávána oběti.
- Spolupráce a jasná pravidla předávání informací mezi institucemi a organizacemi by měly zajistit, aby byly oběti nasměrovány na typ pomoci, který v daném momentu nejvíce potřebují a aby se vyhnuly frustraci a zklamání z odmítnutí nebo neprofesionálního přístupu. Pro oběť může být velmi pozitivní, pokud první kontakt mezi sebou navážou jednotlivé instituce.
- Hlavním cílem sdílení a předávání informací o klientce by mělo být zvýšení a zajištění jejího bezpečí.
- Pro zvýšení důvěry oběti v jednotlivé instituce by mělo být zajištěno, aby nebyly nuceny jednat při opakovaných kontaktech s různými zaměstnanci (kromě služeb krizové intervence).
- Vedení případu by proto mělo příslušet jedné osobě, která by byla odpovědná za podporu a pomoc pro danou klientku.

Bezpečnost zaměstnanců

- Velmi důležité je také zajištění bezpečnosti pracovníků jednotlivých institucí a bezpečnostní plán by měl být obsažen v běžné praxi (např. co dělat v pří-

padě, že se objeví pachatel násilí, jak se zachovat v případě, že zaměstnanci jsou ohroženi nebo napadeni apod.).

- Pomoc, podpora a informace o domácím násilí by měly být přístupné všem zaměstnancům, kteří jsou sami obětmi násilí.
- Instituce by měly mít připraveny také doporučení a postupy pro případ, že se jejich zaměstnanec stane pachatelem domácího násilí (je velmi problematické, aby s oběťmi násilí pracoval někdo, kdo se ho doma sám dopouští).

Školení zaměstnanců

- Všichni zaměstnanci, kteří se mohou dostat do kontaktu s obětmi násilí, by měli být dostatečně proškoleni v dané problematice (minimálně by mělo jít o dvoudenní školení).
- Školení v problematice domácího násilí by měla být součástí povinného vzdělávání všech pomáhajících profesí.
- Klíčové instituce (policie, soudy, sociální odbory) by měly mít specializované jednotky a zaměstnance, kteří by prošli intenzivním školením (minimálně dvoutýdenním).

Řízení zajištění bezpečnosti a podpory pro oběti

- Implementace, monitoring a vyhodnocení toho, jak jsou naplňovány a dodržovány standardy, je úkolem vedení institucí.
- Pro poskytování kvalitních služeb je nezbytné zajištění vhodných podmínek pro zaměstnance (čas, prostory pro rozhovor s obětí, letáčky, informace o dalších organizacích apod.).
- Vedení by mělo pravidelně monitorovat a vyhodnocovat vedení jednotlivých případů a poskytovat zaměstnancům zajišťujícím poradenství a podporu pro oběti zpětnou vazbu.
- Klíčové instituce by měly mít specializované jednotky či jednotlivce pro případy domácího násilí.
- Za implementaci standardů a postupů by měla být odpovědná osoba/oddělení (např. poradce pro otázky rovnosti mužů a žen nebo poradce v oblasti prevence násilí).

Standardy kvality

- Standardy kvality pro případy práce s problematikou domácího násilí by měly být definovány vedením organizace/instituce ve spolupráci s interními a externími odborníky na danou problematiku.
- Kontrola kvality a její zlepšování: pro zajištění stabilních výsledků a zlepšování standardů kvality by měly být formulovány konkrétní cíle s jasnými ukazateli dosahování těchto cílů.
- Zajištění kvality: pravidelná evaluace výsledků by měla přispět ke zvyšování standardů kvality.

Klientka/klient jako partner

- Pravidelně by měly být zjišťovány názory klientek/klientů na kvalitu služeb (např. prostřednictvím dotazníků, rozhovorů atd., viz kapitola 11).

- Organizace a instituce by měly být otevřené vůči zpětné vazbě ze strany uživatelek/uživatelů služeb, a to i když je negativní či kritická, a měly by hodnocení podporovat (např. anonymními dotazníky apod.).
- Uživatelky/uživatelé služeb by měli být informováni o tom, komu mohou adresovat případné stížnosti.

Spolupráce a koordinace

- Součástí práce každé instituce a organizace by měla být spolupráce s dalšími institucemi, které se zabývají problematikou domácího násilí.
- Interdisciplinární spolupráce by měla být podporována z hlediska financí i materiálního zázemí, ale i ve smyslu času a uvolňování pověřených osob.
- Setkávání interdisciplinárních týmů a mezioborové spolupráce by se měli účastnit pracovníci, kteří mají jisté rozhodovací pravomoci a jsou v daných institucích a organizacích ve vedoucích pozicích.

Dokumentace a hodnocení

- Pro zlepšování kvality služeb pro oběti domácího násilí je nezbytný průběžný sběr dat a zpracovávání statistik.
- Interní vyhodnocování práce s klientkami by mělo být prováděno v pravidelných intervalech.
- Externí evaluace, bezpečnostní audity a výzkum jsou důležitou a nezbytnou součástí strategie rozvoje a zlepšování intervencí a služeb.

Doporučení pro klíčové instituce

- Klíčové instituce, jako policie, státní zastupitelství, soudy, sociální odbory, zdravotníci a specializované poradny pro oběti domácího násilí, sehrávají v ochraně obětí, prevenci dalšího násilí a postihování pachatele nejdůležitější roli. Proto potřebují pro případy domácího násilí jasné a standardizované postupy. Ty by měly obsahovat:
- Specializované policejní jednotky pro případy domácího násilí.
- Specializované státní zástupce a soudy.
- Efektivní zákony pro ochranu obětí (např. zákaz přiblížení, možnost vykázat pachatele z bytu, ochrana práv oběti v trestním řízení apod.).
- Komplexní a vyčerpávající doporučení a instrukce.
- Podrobné školení a výcvik zaměstnanců (minimálně dva týdny).
- Monitoring intervencí prováděný vedením instituce.
- Standardy kvality a kontrola kvality.
- Externí hodnocení a bezpečnostní audity.

Instituce z pohledu oběti

Chcete-li získat představu o tom, jak je vaše instituce či organizace vnímána obětí domácího násilí, můžete si vyzkoušet užitečné cvičení. Představte si, že jste se stal/a obětí násilí a hledáte pomoc u své instituce/organizace. Čeho byste si všimal/a? (popis tohoto cvičení naleznete v příloze).

Více informací o intervencích, které jsou citlivé vůči obětem, najdete v příloze *Vstupní pohovor*.

KAPITOLA 07

7. STANDARDY PRO JEDNOTLIVÉ INSTITUCE A ORGANIZACE

V předešlé kapitole jsme hovořili o tom, že všechny instituce a organizace, na které by se mohla obrátit oběť domácího násilí s žádostí o pomoc by měly mít vypracovány základní standardy práce s touto problematikou. Ty instituce, které sehrávají důležitou a nepostradatelnou roli při řešení problematiky domácího násilí (např. specializované poradny a azylové domy, policie, zdravotníci, soudní systém, programy pro pachatele apod.) musí mít vypracované specifické standardy odpovídající jejich roli, úkolům a posláním. Tyto instituce by také měly spolupracovat s ostatními složkami, které jsou v systému pomoci oběti klíčové a koordinovat s nimi své intervence. Standardy a doporučení pro spolupráci najdete v kapitole 14.

V několika posledních letech byly vypracovány i mezinárodní standardy a doporučení (viz např. Council of Europe 1997; Humphreys et al. 2000; Tayler Browne 2001; WAVE 2004; United Nations/ Division for the Advancement of Women 2005; Hester/Westermarland 2005). V této kapitole uvádíme některá doporučení specificky zaměřená na jednotlivé typy institucí a organizací. Bohužel není v možnostech tohoto manuálu postihnout kompletně všechny typy institucí, které by mohly být součástí interdisciplinární spolupráce a proto se soustředíme zejména na ty z nich, které sehrávají v oblasti prevence opakovaného násilí na ženách a dětech stěžejní roli a mají specifickou odpovědnost při ochraně a podpoře obětí.

7.1. Ženské neziskové organizace: Podpůrné a poradenské služby

Ženská poradenská a konzultační centra sehrávají nezáměnitelnou roli v poskytování komplexní podpory a pomoci obětem domácího násilí a jsou blíže popsány v kapitole 5 (*Sít specializovaných ženských center jako základní předpoklad efektivní interdisciplinární spolupráce*). Jak bylo popsáno v předchozích kapitolách, aby mohly ženy a děti, oběti domácího násilí, přerušit cyklus násilí, potřebují podporu a pomoc zvenčí. Pro tento typ služeb se často používá termín *advocacy*, který může vyjadřovat řadu různých aktivit: zastupování zájmů obětí domácího násilí, podporu a posílení k tomu, aby byly tyto ženy schopny hájit svá práva samy, poskytování informací a poradenských služeb, stejně jako proaktivní a intenzivní podporu přizpůsobenou jejich konkrétní situaci (Parmar/Smardon/Diamond 2005). Zjištění z výzkumů i praxe ukazují, že

pro skutečně efektivní pomoc oběti je potřeba kombinovat aktivity vedoucí k posílení práv oběti, zajistit její bezpečí a nabídnout jí individuálně zaměřenou pomoc a podporu, která bude zahrnovat i emoční posílení. Právě taková kombinace totiž umožní obětem domácího násilí dosáhnout právní ochrany, ale zároveň je posílí v tom, aby získaly důvěru samy v sebe, překonaly trauma z prožitého násilí a mohly žít plnohodnotný život bez strachu a násilí (Hester/Westermarland 2005). Výzkumy také ukazují, že ženy, které obdržely proaktivní, intenzivní a komplexní podporu, projevovaly více spokojenosti s poskytovanými službami. Byly také připravené a ochotné častěji hlásit případy domácího násilí na policii a podniknout právní kroky (v oblasti rodinného, občanského i trestního práva), vedoucí k nápravě jejich situace (Parmar/Sampson/Diamond 2005).

V posledních deseti letech byla založena téměř ve všech zemích Evropy řada ženských poradenských center, které nabízejí komplexní poradenství, odpovídající potřebám obětí násilí. V rámci své činnosti vytvořily doporučení a standardy pro poskytování těchto služeb tak, aby se předcházelo sekundární traumatizaci (WAVE 2002b; WAVE 2004).

Standardy služeb poskytovaných ženskými organizacemi:

- Poradenství „šité na míru“ potřebám oběti.
- Vztah založený na důvěře a empatii.
- Komplexní, intenzivní a v případě potřeby i dlouhodobá podpora a pomoc.
- Proaktivní přístup (udržování kontaktu s obětí, návštěvy oběti, pokud se dostane do krizové situace, posílení pocitu, že v tom není sama a někomu na ní záleží apod.).
- Emocionální podpora a pochopení strachu a obav oběti.
- Průběžné vyhodnocování rizik a příprava bezpečnostního plánu společně s obětí.
- Praktická pomoc a asistence (finance, zaměstnání, bydlení, bezpečnost apod.).
- Komplexní pomoc ve vztahu k dětem.
- Podpora oběti v získávání náhledu na její situaci a opatrné nabourávání postojů, které vedou k tomu, že žena zůstává v násilném vztahu, a které ji brzdí od plnohodnotného prožívání života bez násilí.
- Udržování rovnováhy mezi posilováním žen k tomu, aby učinily právní kroky (např. podaly trestní oznámení, požádaly o rozvod apod.), a tím, aby je organizace netlačila do něčeho, co samy nechtějí nebo na co nejsou připraveny.
- Podpora a posílení žen žít nezávislé životy bez násilí.
- Respektování jejich rozhodnutí.
- Podpora obětí zapojit se do procesu vyhodnocování kvality poskytovaných služeb.
- Úzká spolupráce s dalšími institucemi a organizacemi s cílem motivovat je k větší podpoře obětí domácího násilí.

Poskytování komplexních služeb obětem domácího násilí je velmi náročný úkol a je nezbytné, aby pracovnice těchto center průběžně procházely školeními a výcviky a měly sestavený individuální plán dalšího vzdělávání. Práce s traumatem, které prožívají oběti násilí, je velmi zátěžová a stres i vlastní trauma se mohou přenášet na pracovnice poradenských center. Supervize, emoční podpora a solidarita týmu jsou nezbytné pro zachování energie a předcházení pocitům deprese a vyhoření. K udržení „pozitivního ducha“ přispívá i pozitivní zpětná vazba ze strany klientek.

Služby pro imigrantky a ženy z etnických menšin

Poradenství pro oběti domácího násilí by mělo zahrnovat také adekvátní služby pro oběti - imigrantky a příslušnice etnických menšin a mělo by zohledňovat specifika jejich situace, včetně možné zkušenosti s projevy rasismu. Služby by měly být poskytovány v různých jazycích, případně nabízet možnost překladu (Parmar/Sampson/Diamond 2005a).

Ženy s tělesným postižením

Opatření zajišťující asistenci a podporu pro ženy s nějakou formou postižení by měly zahrnovat bezprahový přístup, v azylových domech i poradnách možnost přijetí ženy na vozíku, informační materiály speciálně upravené pro ženy se zrakovým či sluchovým postižením a poradenství, zaměřené na specifické potřeby žen s těmito typy postižení. K dispozici by měl být i personál speciálně vyškolený pro práci s ženami s mentálním postižením.

Standardy azylových domů pro ženy, oběti násilí a krizové linky

Výše zmíněné standardy jsou platné také pro specializované azylové domy a krizové linky. V azylových domech je však obzvláště důležité zajistit dostatečná bezpečnostní opatření, která by chránila jak oběti, tak i pracovnice. Násilní partneři se velmi často pokoušejí vypátrat místo pobytu svých žen a dětí a přesvědčit je (či je v některých případech násilím donutit), aby se vrátily domů, nebo se jim pomstít za to, že si „dovolily“ je opustit. Proto je velmi důležité, aby specializované azylové domy byly bezpečným místem a byly vybavené bezpečnostními dveřmi, mřížemi a poplašným systémem. Azylové domy pro ženy, oběti domácího násilí, by neměly být hierarchizované instituce s příliš přísnými a striktními pravidly. Kontrola a moc, kterou měl nad ženou její partner, by neměla být nahrazena kontrolou a mocí instituce. Je také nutno odlišovat specializované azylové domy pro oběti, které nabízejí komplexní a specifickou podporu a pomoc od jiných typů azylových domů, které řeší i celou řadu dalších problematik (bytové otázky apod.). Ty jsou do značné míry limitované svým širokým zaměřením a nemohou ve většině případů splňovat standardy požadované pro azylové domy pro oběti domácího násilí (včetně standardu zajištění bezpečnosti, ochrany před pachatelem násilí apod.).

Všechny služby i azylové domy pro oběti domácího násilí by měly být strukturovány demokraticky, posilovat postavení žen, obětí násilí a podporovat ženy, aby se zapojily do procesu rozhodování o poskytovaných službách. Tak např. v řadě azylových domů se ženy setkávají jednou týdně a na těchto schůzkách se podílejí na rozhodování o pravi-

dlech a otázkách týkajících se života v azylovém domě. Síť WAVE¹¹⁾ vytvořila standardy a doporučení pro zakládání azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí, a jejich provoz. Manuál je možno stáhnout v šesti jazycích (angličtina, němčina, italština, finština a maďarština) na internetových stránkách WAVE (viz přílohy).¹²⁾

Nevhodnost párové a rodinné terapie a mediace v případech násilí ve vztahu

Párová a rodinná terapie obdobně jako mediace nejsou vhodnými přístupy a metodami práce v případech, kdy ve vztahu dochází k násilí, protože kladou příliš malý důraz na nerovnost moci mezi pachatelem a obětí a neberou v potaz otázku zastrasování oběti. Domácí násilí není problém, který by pramenil ze vztahu, případně z problémů v komunikaci, ale je zapříčiněn osobou, která se dopouští násilí. Práce na ukončení násilí by se proto měla týkat pachatele, oběti by mělo být poskytnuto specializované poradenství a podpora pro překonání traumatické zkušenosti.

Role ženských neziskových organizací poskytujících podporu pro oběti násilí v interdisciplinární spolupráci

Ženské neziskové organizace poskytující komplexní služby pro oběti domácího násilí představují základní a nezbytný typ služeb v oblasti prevence násilí. Tak jako pacienti s určitým onemocněním potřebují odborného lékaře, který by jim pomohl, potřebují i oběti násilí specializovaný typ služeb, který jim pomůže vyrovnat se s náročnou životní situací a zkušeností, naučí je, jak se ochránit a zajistit si větší bezpečí, překonávat různé negativní důsledky, které s sebou násilí přináší a pomůže jim připravit se na plnohodnotný život bez násilí. Jiné typy institucí, poskytujících služby v širším rozsahu (sociální odborníci, zdravotníci apod.), sehrávají při řešení problému domácího násilí velmi důležitou roli, ale nemohou samy o sobě poskytnout komplexní pomoc. Organizace nabízející specializované služby pro oběti domácího násilí jsou proto hlavním místem, kam mohou ostatní instituce odesílat oběti pro odborné a komplexní poradenství a pomoc, a měly by být dostupné ve všech regionech země (viz kapitola 5).

7.2. Zdravotnictví

Domácí násilí vážně narušuje fyzické i duševní zdraví oběti a má i negativní vliv na její prožívání sebe sama a duševní pohodu (Gloor/Meier 2004; World Health Organization 2002, 2005). Reprezentativní výzkum provedený v Německu ukazuje, že zdravotnictví je velmi často první institucí, kde oběť domácího násilí požádá o pomoc (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSFJ 2004). Oběti často vyhledávají zdravotnickou pomoc i s obtížemi, které s násilím nesouvisí (např. pravidelné kontroly v těhotenství apod.). Zdravotnická zařízení proto mají jedinečnou šanci identifikovat problém domácího násilí a iniciovat další pomoc. Tento

potenciál však často není využíván, ať už z důvodu nedostatečné informovanosti zdravotnického personálu, neznalosti jak reagovat na tyto případy nebo nedostatku kontaktů na organizace poskytující komplexní pomoc.

Pokud oběť vyhledá ošetření, ne vždy přízná skutečný důvod svých zranění a zdravotních problémů. Často se stydí nebo má strach hovořit o násilí, kterého se na ní dopouští blízká osoba. V řadě případů ji do nemocnice doprovází násilný partner, který se jí snaží zabránit říci pravdu. Někdy se zdravotníci mohou cítit nejistí zeptat se na násilí přímo, např. mají-li podezření, ale oběť jej sama otevřeně nepřiznává. Zpráva vydaná British Home Office uvádí vyjádření jedné z obětí, která popisuje její návštěvu u obvodního lékaře:

„Řekla jsem mu, že jsem upadla. ... Nezeptal se mě na žádné podrobnosti. Řekla jsem, že jsem upadla a jeho pohled jasně říkal ‚no, myslím že to tak docela nebylo, ale když jinak nedáte...‘ Pamatuji si, jak jsem tam seděla a říkala si ‚zeptej se mě, zeptej se mě, no tak, udělej to, prosím,‘ ale on se nezeptal. Protože se mě nezeptal, nic jsem neřekla.“ (Home Office 2004:1).

Jestliže se u pacientky objeví symptomy, jejichž příčinou by mohlo být partnerské/domácí násilí, zdravotníci by se měli vždy přímo a citlivě dotázat na původ zranění. Způsob dotazování by měl být empatický, oběť by neměla být obviňována. Zdravotníci se na násilí neptají přímo, protože je jim to nepříjemné nebo proto, že nevědí, jak se zeptat šetrně, aniž by vyvolali obrannou reakci pacientky. Dalším důvodem je také domněnka, že oběť si nepřeje o násilí hovořit, pokud sama nezačne. Výzkumy mezi pacienty však ukazují, že oběti i ti, kdo násilí ve vztahu nikdy nezažili, spíše oceňují, když se zdravotníci na možnost výskytu násilí ve vztahu zeptají, a nehodnotí tento typ otázek negativně (Taket/Beringer/Irvine/Garfield 2004). Ve zdravotnictví existuje bohatá diskuze na téma způsobu dotazování na násilí v rodině. Ann Taket a její spolupracovníci nabízejí dvě základní metody, ze kterých můžeme vycházet:

Rutiní dotazování

Znamená přímé dotazování se na zkušenost s násilím ve vztahu každé ženy, která vyhledá lékařskou pomoc a to bez ohledu na přítomnost podezřelých okolností nebo podezření na násilí.

Selektivní dotazování

Přímé dotazování na násilí ve vztahu pouze v případech, kdy existuje podezření, že tyto příčiny vedly ke zranění a kdy jsou přítomny specifické symptomy.

Seznam možných znaků/symptomů domácího násilí

V následující části uvádíme ne zcela vyčerpávající seznam možných projevů týrání, převzato podle Ann Taket (2004:2):

Fyzické symptomy

- Potíže spojené se stresem, bolesti hlavy, problémy se zažíváním apod.
- Sexuálně přenosná onemocnění, vaginální infekce nebo jiné gynekologické problémy, potrat (či předcházející potraty).
- Opakovaná přerušování těhotenství, narození mrtvého dítěte.

¹¹⁾ Women Against Violence in Europe

¹²⁾ Organizace ROSA vytvořila manuál doporučení v českém jazyce a je k dispozici pod názvem Azylový dům není jen střecha nad hlavou v o.s. ROSA

- Předčasný porod.
- Nízká porodní váha dítěte.
- Fraktury zárodku.
- Modřiny na těle, zejména na prsou a břiše.
- Zranění na obličeji, hlavě nebo krku.
- Mnohočetná zranění v různých stadiích hojení.
- Popáleniny – cigaretové popáleniny a spáleniny ze svazování.
- Ztráta vlasů (odpovídající trhání a tahání za vlasy).
- Neobjasněná zranění nebo zranění která neodpovídají udaným příčinám.
- Nevysvětlené „nehody“, které utrpěly děti.

Symptomy v chování

- Pacientka se chová ustrašeně, vyhybavě, rozpačitě.
- Partner odpovídá za ženu.
- Zneužití alkoholu, drog (např. uklidňujících prostředků apod.).
- Poruchy příjmu potravy.
- Časté užívání léků na tlášení bolesti.
- Neurčité symptomy a okolnosti.

Psychické symptomy

- Deprese, úzkost, panické ataky.
- Sebepoškozování.
- Pokusy o sebevraždu.

Ann Taket (2004) doporučuje, aby bylo selektivní dotazování běžnou praxí ve všech zdravotnických zařízeních. Některé základní zdravotnické služby by měly provádět rutinní/běžné dotazování všech pacientek bez rozdílu (např. gynekologie, pohotovost apod.). Výzkumy v této oblasti totiž ukazují, že v např. v těhotenství vzrůstá riziko (prvního) fyzického napadení.

Rutinní dotazování má několik výhod:

- Poskytuje všem ženám bez rozdílu informace, co je to domácí násilí (nejen fyzické), a rozšiřuje myšlenku, že násilné chování je neakceptovatelné.
- Přispívá tedy ke zvyšování obecného povědomí o této problematice a k šíření důležitých informací (ženy pak mohou předat tyto informace svým známým či kamarádkám, které mohou mít problém s násilím ve vztahu).
- Pomáhá snižovat pocit stigmatizace spojený se zneužíváním a tabu, která obestírají tento problém.
- Přináší obětem jasnou zprávu, že nejsou jediné, kdo zažívá něco takového, že násilí je nepřijatelné a jeho oběti si zaslouží pomoc.

Doporučení pro zdravotníky

Zaměstnanci zdravotnických zařízení by měli:

- Rozpoznávat signály a symptomy násilí.
- Zabezpečit soukromí při rozhovoru s pacientkou.
- Dotazovat se na násilí (otázky na násilí jako součást běžné praxe nebo předkládání specializovaných dotazníků).
- Citlivě přistupovat a zacházet s fyzickými, psychickými a emočními traumaty, včetně možných psycho-

somatických onemocnění nebo jiných potíží pramenících z prožitého násilí.

- Zajistit pomoc a podporu.
- Zajistit, že nebezpečí bude vyhodnoceno a bude vypracován bezpečnostní plán (např. podpořit oběť, aby se nevracela do společného bytu k násilnému partnerovi, pokud se nachází v nebezpečné situaci, pomoci najít jí i dětem bezpečné místo, kam by mohly odejít apod.).
- Důsledně dokumentovat zranění a další symptomy (včetně případného pořízení fotografií).
- Sběr a zajištění důkazů, které mohou být vyžádány z důvodu forenzní analýzy.
- Zajistit důvěrnost sdělení, a pokud to není možné z určitého právního závazku, měla by o tom být oběť dopředu informována.
- Poskytnutí informací o dostupných službách a možné pomoci, kontaktování je na organizace poskytující pomoc obětem násilí (např. kontakty na poradenská centra, azylové domy apod.).

Doporučení pro management zdravotnických služeb

- Vypracujte jasná doporučení a metody práce s oběťmi domácího násilí, která budou zahrnovat i způsoby její podpory.
- Zavedte systém dotazování se na násilí ve vztahu/rodině (alespoň selektivní dotazování by mělo být standardem ve všech zdravotnických zařízeních).

Zajistěte pro pracovníky specializované školení (viz kapitola 6), detailní doporučení pro dobrou praxi najdete v manuálu pro zdravotníky, který vydal např. Department of Health ve Velké Británii (2005).

Modely spolupráce

Zdravotnická zařízení by měla úzce spolupracovat s ženskými organizacemi nabízejícími odbornou pomoc obětem domácího násilí a definovat jasný způsob předávání klientek a informací. Velká zdravotnická zařízení, jako např. nemocnice, někdy mají oddělení specializovaná na tuto problematiku, která poskytují socio-psychologickou podporu a pomoc obětem násilí. Jistou formou interdisciplinární pomoci může být i nabízení těchto specializovaných služeb v ordinaci lékaře (např. jednou týdně), což může být velmi užitečné např. na venkově nebo v jiných těžko dostupných oblastech.

7.3. Oddělení sociálně-právní ochrany dětí a jiné instituce hájící zájmy dětí

Domácí násilí má negativní vliv nejen na přímé oběti (ve většině případů ženy), ale i na děti, jeho svědky. Muži se často dopouštějí násilí i vůči svým dětem, ale i v případech, kdy nejsou děti samy přímo vystaveny násilí, musí být násilí vůči jejich matkám vnímáno jako násilí vůči nim samotným, které v mnoha směrech negativně ovlivňuje jejich zdravý vývoj (Mullender et al. 2002; Jaffe/Lemon/Poisson 2003; Eriksson/Hester/Keskinen/Pringle 2005; Humphreys/Stanley 2006).

Teoretické výzkumy i praxe ukazují, že násilí vůči dětem (a ženám) nekončí ani po odchodu matky od násilného otce, naopak může dojít k jeho eskalaci. Proto je potřeba zajistit ochranu dětí před dalším násilím a poskytovat jim podporu a pomoc v průběhu všech fází separačního procesu (soudy o svěřování dětí do péče jednoho z rodičů, kontakt dětí s druhým rodičem apod.), ale i po něm. A to až do doby, než se podaří překonat traumatizující zkušenost a znovu nastolit pocit jistoty a důvěry. Děti by nikdy neměly být nuceny ke kontaktu s násilným rodičem. Klid, bezpečí a zdravý vývoj by měl mít přednost před právem rodiče na kontakt s dítětem.

Konvence o právech dítěte (OSN, 1989) zaručuje všem dětem právo na ochranu před násilím a zároveň uvádí, že dítě má právo na kontakt s oběma rodiči, což v sobě zahrnuje také právo kontakt nechtít (jinak by se nejednalo o právo, ale o povinnost). Přítomnost při násilí (přímá i nepřímá) děti zraňuje, vyvolává v nich pocity nejistoty, strachu a viny. Násilní otcové se sami svým násilným chováním „diskvalifikují“ z plnohodnotné otcovské role a než jim bude umožněno se s dětmi stýkat, měli by dokázat, že se změnili (a že se nechovají násilně).

Vyhodnocení nebezpečí, ve kterém se děti nacházejí, a vypracování bezpečnostního plánu pro děti a jejich matku by mělo být běžnou součástí práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších institucí pracujících s dětmi. Podle Audrey Mullender (2004:3) zastávají profesionálové pracující s dětmi, včetně učitelů, sociálních pracovníků, psychologů, lékařů atd., velmi důležitou roli při odhalování případů domácího násilí a měli by na to být patřičně připraveni a postupovat velmi citlivě a ohleduplně.

Profesionálové pracující s dětmi by měli:

- Najít bezpečný a citlivý způsob, jak se dítěte zeptat co se děje, když si všimnou jakýchkoli symptomů násilí (na dítěti nebo v rodině).
- Vnímat násilí v rodině jako častou příčinu různých problémů, které děti trápí.
- Dát dětem možnost otevřeně hovořit.
- Věřit jim to, co říkají.
- Znat kontakty na centra, kde nabídnou pomoc dětem i jejich matkám, které jsou vystaveny domácímu násilí. Měli by je podpořit v tom, aby specializovanou pomoc vyhledaly.

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí a další instituce mají ze zákona povinnost chránit děti, svědky domácího násilí, a činit právní kroky k zajištění jejich bezpečí. Proto by měli mít vypracované jasné standardy postupu práce s oběti a její podpory, ochrany a podpory dětí a snažit se, aby pachatelé násilí byli vedeni k odpovědnosti za své chování.

Doporučení pro pracovníce oddělení sociálně-právní ochrany by měla obsahovat následující body:

- Bezpečí pro děti a jejich matky musí být na prvním místě všech intervencí.
- Vztah mezi dětmi a nenásilným rodičem by měl být posilován, protože pro děti, které byly vystaveny násilí, to často znamená jedinou jistotu. Posílení dětí a posílení jejich matek je tudíž paralelním procesem.

Děti by nikdy neměly být nuceny stýkat se s násilným rodičem, pokud by to znamenalo jejich ohrožení nebo ohrožení rodiče, který se stal obětí násilí (většinou matky). Násilní rodiče by měli za své chování nést odpovědnost (právní i morální), a pokud se chtějí se svými dětmi stýkat, měli by nejdříve své chování změnit (tj. zastavit násilí, absolvovat programy pro pachatele násilí apod.).

7.4. Policie

Do prevence domácího násilí se v posledních dvaceti letech zapojila v mnoha evropských zemích velmi aktivně i policie. Tento posun je patrný už i v nových členských zemích Evropské unie. Policie se stává institucí, která se nejčastěji zapojuje do projektů interdisciplinární spolupráce a také aplikuje řadu nových postupů a změn. Přesto však není řada zásahů policie uspokojivá a v mnoha zemích je ještě potřeba přijmout řadu opatření, včetně intenzivního školení policistů. Oběti domácího násilí se stále setkávají s nevlídným a odmítavým přístupem a často musí čelit podceňování násilí ze strany policie. Domácí násilí bývá ještě vnímáno jako „soukromá záležitost“ a není řešeno „dokud neteče krev“. Oběti, které mají zkušenost s takovými „nezásahy“, pak ve většině případů policii znovu nekontaktují, nebo ji přivolají příliš pozdě.

To představuje vážnou překážku prevence násilí v rodině a napomáhá pachatelům pokračovat v páchání trestné činnosti bez potrestání. Důvěra oběti v policii a aktivní intervence jsou proto základními faktory efektivní prevence kriminality v oblasti domácího násilí. Policie poskytuje své služby všem občanům ve všech regionech 24 hodin denně a je snadno dostupná přes nouzové číslo (158). Nejdůležitější rolí policie je zastavení násilí, ochrana oběti a prevence dalšího násilí. Aby mohla efektivně vykonávat všechny tyto úkoly, musí mít policie dostatečné pravomoci, např. moci v naléhavých případech vstoupit do bytu či domu, zadržet nebo vykázat pachatele násilí z bytu (viz model spolupráce v Rakousku a Německu v přílohách). Další důležitou rolí policie je pečlivě a důsledně vyšetřovat všechny případy násilí v rodině a zajistit všechny dostupné důkazy.

Policie by měla mít vypracovány jasné standardy a doporučení pro případy domácího násilí i pro přístup k oběti. Pro zvýšení efektivity policejních zásahů byly v několika zemích ustanoveny specializované jednotky pro vyšetřování těchto případů. Ochrana před násilím a efektivní vyšetřování jsou úkolem pro policejní management a měly by být organizovány ve směru „ze shora dolů“. Jako příklad můžeme uvést strategii London Metropolitan Police (Londýnské metropolitní policie) „Enough is enough“ („Dost je dost“, kontakt viz přílohy).

ACPO - The Association of Chief Police Officers (Asociace policejních důstojníků) vydala dokument „Doporučení pro vyšetřování případů domácího násilí“ („*Guidance on Investigating Domestic Violence*“), který poskytuje doporučení pro případy domácího násilí, která se týkají průběhu zásahu, taktiky i strategií.

Podle ACPO jsou priority policie při řešení domácího násilí následující:

- Ochránit život dospělých i dětí, kteří jsou ohroženi násilím v rodině.

- Vyšetřit všechny nahlášené případy domácího násilí.
- Napomoci efektivnímu zásahu tak, aby byli pachatelé domácího násilí za své chování trestně stíháni.
- Přijmout proaktivní interdisciplinární přístup k prevenci a potlačování domácího násilí (National Centre for Policing Excellence 2004:5).

Nejnovějším přístupem na poli domácího násilí je aplikace nástrojů, které slouží k identifikaci obětí, u nichž hrozí nejvyšší riziko opakování násilí a další viktimizace, včetně vážných ublížení na zdraví až smrti oběti (viz Multi-Agency Risk Assessment Conferences – MARACS).

Londýnská metropolitní policie vyvinula na základě interdisciplinární spolupráce s dalšími organizacemi a institucemi a na základě dat ze studie *London multi-agency murder reviews and serious sexual and physical assaults* model vyhodnocování nebezpečí nazvaný SPECSS. Tento třístupňový model zahrnuje:

1. Prvotní kontakt
2. Vyhodnocení nebezpečí
3. Intervenci vedoucí k prevenci vyhodnocených rizikových faktorů (Humphreys et al. 2005).

V Rakousku se velmi dobře osvědčily následující prvky obsažené v zákoně proti domácímu násilí (*Austrian Protection Against Violence Bill*, viz přílohy):

- Všechna práva a povinnosti policie jsou jasně specifikovány v zákoně (Police Security Bill).
- Na tísňová volání musí policie reagovat okamžitě, tyto případy mají nejvyšší prioritu.
- Policie má možnost a povinnost vstoupit do bytu, a to i přes nesouhlas pachatele násilí.
- Ochrana a bezpečí oběti jsou hlavním cílem intervence.
- Vykázání pachatele a zákaz přiblížení jsou velmi efektivní nástroje, které umožňují policii ochránit oběť před dalším násilím, a měly by být používány.
- Používání zákazů přiblížení a vykázání pachatele je detailně popsáno zákonem, včetně jejich trvání, a není závislé na rozhodnutí jednotlivých policistů v individuálních případech.
- V případě že je člověk ohrožen na životě, zdraví nebo svobodě, policie musí vydat příkaz k vykázání nebo zákaz přiblížení.
- Policie musí monitorovat dodržování zákazů přiblížení i vykázání z bytu.
- Oběť je zbavena břemene souhlasit s vydáním příkazu na vykázání nebo zákazu přiblížení.
- Oběť i pachatel mají zákonné právo na informace, tyto informace jim předává policie při intervenci.
- Spolupráce policie a soudů, intervenčních center a oddělení péče o děti je integrována v systému pomoci, a tudíž nezávisí na vůli jednotlivce.
- Policie je povinna stíhat jakýkoli trestný čin (ze zákona).
- Pečlivé vyšetřování a hodnocení důkazů je povinné stejně jako dokumentace všech zásahů.
- Občané mají právo podat stížnost na policejní postup u nezávislého soudu (Logar 2005).

7.5. Trestní soudy

Jak bylo zmíněno v kapitole 3, u obětí domácího násilí se objevují specifické překážky podat na pachatele trestní oznámení a účastnit se trestního řízení. Stud, tabu „udat“ člena rodiny na policii nebo strach z odplaty a dalšího násilí brání obětem ohlásit násilí a vypovídat na policii a u soudu. Abychom mohli stíhat a potrestat případy násilí v rodině, musíme brát v potaz dynamiku násilného vztahu. Oběti, kterým je poskytnuta specializovaná pomoc a podpora, jsou připravenější a ochotnější svědčit a spolupracovat s policií i trestním senátem (Hester/Westermarland 2005). Soudní řízení je pro oběť velmi stresující záležitost a hrozí vysoká míra sekundární traumatizace. Proto by soudní systém měl do praxe zavádět takové postupy, které by redukovaly viktimizaci oběti.

Příklady dobré praxe:

- Všechny formy násilí na ženách by měly být trestně (včetně znásilnění v manželství).
- Projevy násilí by neměly podléhat nižším trestům, pokud k nim dochází v rodině, naopak by to měla být přitěžující okolnost.
- Za iniciaci trestního stíhání vůči pachateli domácího násilí by měl nést odpovědnost stát, ne oběť domácího násilí.
- Násilí na ženách by mělo být efektivně trestáno (s důrazem na pečlivé vyšetřování a sběr důkazů).
- V průběhu trestního řízení by měla být aplikována všechna dostupná opatření pro ochranu oběti a prevenci dalšího násilí.
- Oběti by měly mít právo účastnit se trestního řízení, klást otázky, přinášet důkazy a žádat náhradu škody (v rámci trestního nebo občanského práva).
- Oběti mají mít právo na bezplatné zastupování a právní poradenství v průběhu trestního řízení.
- Zvláštní pozornost musí být věnována bezpečí oběti před, v průběhu a po výslechu u soudu, nemělo by dojít ke konfrontaci oběti a pachatele (např. je třeba zajistit oddělené místnosti pro čekání na výslech apod.).
- Oběti by měly mít právo na zvláštní ochranu a zacházení i při výslechu a předkládání důkazů.
- Soudci, státní zástupci a obhájci by měli projít školením o zacházení s obětí násilí s cílem předejít sekundární viktimizaci.
- Oběti by neměly být nuceny k opakovaným výpovědím (na policii, u soudu atd.).
- Oběti mají mít zaručen přístup k informacím o svých právech v trestním řízení (rámcové rozhodnutí Rady Evropy).
- Soudy a státní zastupitelství by měly ustanovit specializovaná oddělení, která se by se zabývala problematikou násilí na ženách (Logar 2005).

7.6. Civilní soudy

Aby mohly zákony skutečně chránit oběti před násilím, je potřeba, aby nebyly pouze na papíře, ale byly důsledně naplňovány i v praxi. Zákonná opatření musí jít ruku v ruce

s dostatečným množstvím dostupných služeb pro oběti násilí a intervenčními centry koordinujícími aktivity ve prospěch obětí (viz Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSF 2004; Humphreys et al. 2006; United Nations 2005; Council of Europe 2006). Důsledná aplikace zákonů na ochranu obětí před násilím je jedním z pilířů „dobré praxe“ a zahrnuje celou řadu strategií, jako např.:

- Co největší počet pracovníků z institucí, které zajišťují aplikaci zákonů na ochranu obětí v praxi, by měl projít školením a mít přístup k informacím o problematice domácího násilí.
- Školení by nemělo být zaměřeno jen na právní aspekty, ale také na smysl a implementaci zákona.
- Vypracování systému školení, který by prostupoval celou institucí ve směru shora dolů (ve smyslu hierarchie).
- V rámci instituce by měly být vyškoleni školitelé pro danou oblast.
- Informace o aplikaci práva na ochranu obětí musí být poskytovány také široké veřejnosti.

Základními prvky efektivní ochrany obětí jsou:

- Jasně regulovaná ochranná nařízení, ochrana pro všechny ženy/osoby žijící v rodinách a blízkých vztazích.
- Aplikace ochranných nařízení i v případech psychického násilí a tzv. slídění.
- Ochrana individuální sféry oběti (domov, zaměstnání, školky, školy atd.) a zákaz kontaktovat oběť (i telefonicky či písemně).
- Rychlý přístup k ochranným mechanismům, právní pomoc a podpora pro oběti.
- Rychlé vydávání ochranných opatření, např. ve formě předběžných opatření.
- Efektivní aplikace ochranných opatření (např. v Rakousku má policie právo zajistit dodržování těchto opatření).
- Úzká spolupráce soudů s policií a organizacemi poskytujícími pomoc a ochranu oběti.

7.7. Cizinecká policie

Legislativa by měla zajistit, aby imigrantky dostávaly povolení k trvalému pobytu nezávisle na manželovi a aby měly přístup k pracovnímu povolení a sociální síti. Ženy, které nemají legální povolení k pobytu a jsou vystaveny násilí v partnerském vztahu, jsou zvláště ohroženou skupinou, protože se bojí vyhledat jakoukoli pomoc, především ochranu ze strany policie. Jsou totiž vystaveny riziku vyhoštění, zatímco jejich partneři velmi často nejsou za své násilné chování nijak postihováni. Ženy v takovéto situaci by neměly být vyhoštěny, ale mělo by jim být zajištěno právo k trvalému pobytu/azylu na základě humanitárních důvodů.

7.8. Práce s pachatelem domácího násilí

K ukončení násilí je potřeba pracovat i s pachatelem domácího násilí. Programy pro pachatele jsou jednou z forem intervence, musí proto být integrovány do celkového přístupu boje proti násilí, doplněné právní ochranou

a komplexní psychosociální podporou oběti (Gondolf 2001, in Logar/Rösemann/Zürcher 2002).

Potřeby a bezpečí oběti musí být hlavními prioritami programů pro pachatele násilí. Ty musí být provozovány v úzké spolupráci se službami podporujícími oběti.

Příklady:

Od roku 1999 provozují *Men's Counselling Service* a Vídeňské intervenční centrum program pro pachatele domácího násilí jako společný projekt, splňující nároky mezinárodních standardů.¹³⁾

Ve Velké Británii představuje jeden z příkladů projektů práce pachatelem domácího násilí organizace RESPECT. Sdružuje individuálně pracující profesionály, školitele a poradce, kteří pracují s pachatelem násilí a jejich (bývalými) partnery.

Filozofii RESPECTu je:

- Domácí násilí je nepřijatelné a musí být řešeno všechny jeho případy.
- Mužské násilí vůči partnerkám a bývalým partnerkám je projevem zneužívání moci a kontroly v kontextu mužské dominance nad ženami.
- Případy násilí v homosexuálních vztazích nebo případy násilí žen vůči mužům nemají stejný základ jako násilí mužů vůči ženám.
- Pachatelé jsou odpovědní za násilí, kterého se dopouštějí.
- Pachatelé se mohou změnit.
- Programy pro pachatele musí být integrovány do systému pomoci obětem.
- Každý, kdo je zasažen domácím násilím, má mít přístup ke specializované pomoci.
- Součástí práce s pachatelem i oběťmi domácího násilí musí být podpora alternativních, pozitivních a konstruktivních modelů vztahů mezi lidmi.
- Profesionálové pracují v oblasti domácího násilí by se měli snažit aplikovat tyto principy i ve svém osobním životě.

Hlavní cíle RESPECTu jsou:

- Bezpečí žen a dětí zaujímá přední místo v práci všech členů Respektu.
- Podpora intervencí, které vedou k prevenci násilí a týrání s cílem zajistit větší bezpečí pro osoby ohrožené násilím.
- Zajištění odpovídajících podmínek pro programy pro pachatele domácího násilí s tím, že tyto programy doprovázejí služby podporující a ochraňující oběť.
- Antidiskriminační vztahy mezi členy RESPECTu, model rovného vztahu mezi muži a ženami, jedinci a institucemi.
- Zajištění dalšího vzdělávání, vzájemné podpory i výzkumné činnosti pro členy RESPECTu.
- Umožnění sdílení informací a zkušeností mezi členy RESPECTu.

¹³⁾ www.interventionstelle-wien.at

- Spolupráce se všemi státními i nestátními organizacemi, které jsou aktivní v oblasti domácího násilí, s cílem vytvořit systém fungující v zájmu:
 1. žen a dětí, které zažily domácí násilí;
 2. pachatelů, kteří jsou motivováni změnit své postoje a pracovat se svým násilným chováním;
 3. pomáhajících pracovníků¹⁴.

7.9. Sociální, humanitní a bytové odbory

Ženy, oběti domácího násilí, potřebují finanční pomoc, která by jim umožnila odchod od násilného partnera a ochranu před opakováním násilí. V případech, kdy je žena nucena odejít do azylového domu nebo kdy je pachatel zakázán vstup do společného obydlí, by žena měla mít nárok na okamžitou sociální pomoc. V těchto situacích se totiž ženy často ocitají bez prostředků (často nemají přístup k žádným společným financím - viz ekonomické násilí). Specializovanými azylovými domy by pomoc neměla končit, ale měl by na ni navazovat fungující systém zajištění dalšího bydlení. Oběti se do tíživé situace nedostávají vlastní vinou, ale odchod z domova je často jediný způsob jak ochránit zdraví a život sobě i dětem.

7.10. Programy zvyšující zaměstnanost a opatření podporující rovnost mužů a žen

Ekonomická závislost a chudoba představují pro ženy zvýšené riziko, že se stanou obětí násilí. Pro posílení nezávislosti žen je potřeba celé škály rekvalifikačních a vzdělávacích programů, které jsou zároveň důležitým faktorem osobnostního rozvoje, posilují ženy v porozumění jejich vlastní situaci i společenským podmínkám, což jim umožní aktivně se zapojit i do procesů sociální změny. Mezinárodní instituce i ženské neziskové organizace vnímají násilí na ženách jako projev historicky podmíněné nerovnosti mezi muži a ženami. Proto existuje důvod domnívat se, že genderově podmíněné násilí bude existovat, dokud bude existovat nerovné postavení mezi pohlavími. Je potřeba zajistit opatření podporující rovnost mezi muži a ženami a to i v kontextu ekonomického života (obzvláště na trhu práce). Pro ženy je zásadní mít vlastní příjem, který jim umožní žít život nezávislý na jejich partnerovi, obzvláště pokud mají děti.

7.11. Standardy pro městské a krajské úřady

Základním požadavkem v této oblasti je existence Národního akčního plánu boje proti násilí na ženách. Na Páté světové konferenci o ženách se členské státy OSN zavázaly připravit a přijmout akční plány, jejichž prostřednictvím by zajistily podporu a propagaci zájmů žen a boj proti jejich diskriminaci (viz OSN 1996). Národní akční plán by měl sloužit jako ukazatel politických priorit v oblasti dané problematiky.

● Ukazateli efektivní činnosti městských a krajských úřadů a vlády jsou:

- Jasně definovaná odpovědnost a kompetence jednotlivých institucí na vládní, regionální a místní úrovni v oblasti boje proti domácímu násilí.
- Fungující oddělení specializované na problematiku domácího násilí, jehož fungování je zajištěno z hlediska lidských i finančních zdrojů.
- Administrativní oddělení zajišťující genderový mainstreaming.
- Národní akční plán boje proti násilí na ženách a zajištění finančních zdrojů pro jeho naplňování.
- Průběžné aktivity naplňující akční plán, jejich hodnocení a aktualizace.
- Úzká spolupráce s občanským sektorem, zejména ženskými neziskovými organizacemi.
- Dostatečná finanční podpora specializovaných azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí, a dalších služeb podporujících a pomáhajících obětem, zajištění efektivní sociální, psychologické, právní a ekonomické pomoci všem ženám, které zažily některou z forem domácího násilí, včetně podpory jejich dětí.
- Přijetí ustanovení, která by zajišťovala efektivní právní ochranu obětí domácího násilí a jejich realizaci v praxi.
- Systematický sběr dat v oblasti domácího násilí ve všech relevantních oblastech.
- Průběžné zvyšování povědomí o dané problematice prostřednictvím mediálních kampaní.
- Antidiskriminační opatření ochraňující ženy ve všech sférách sociálního i politického života, genderový mainstreaming.
- Integrace vzdělávání v oblasti lidských práv do vzdělávacích programů pro učitele.
- Respektování a realizace mezinárodních standardů pro lidská práva v praxi.

7.12. Příklad hodnocení vládních aktivit v oblasti domácího násilí

Ve Velké Británii se spojilo více než 50 organizací v iniciativě *EVAW, End Violence Against Women* (Ukončeme násilí na ženách). Tato koalice upozorňuje a vyzývá vládu, aby realizovala strategie ochrany žen před všemi formami násilí. Tato koalice sdružuje organizace jako např. Amnesty International UK, Women's Aid, azylové domy pro oběti domácího násilí, Women's National Commission, Trade Union Congress a mnoho dalších.

EVAW hodnotí pozitivně změny, které se v oblasti potlačování násilí na ženách v poslední době ve Velké Británii uskutečnily, včetně pilotního projektu soudů specializovaných na případy domácího násilí, přijetí nových zákonů chránících dívky před ženskou obřízkou, celkovou novelizací zákonů o sexuálních trestních činech a založení specializovaných jednotek zabývajících se problematikou nucených sňatků v rámci ministerstva zahraničních věcí. EVAW ale zároveň poznamenává, že je stále ještě celá řada věcí, které je potřeba zlepšit a zavést do praxe. V listopadu 2005 byla Women's National Commission (WNC)

¹⁴ www.changeweb.org.uk/respect.htm (June 23, 2006)

publikována studie zaměřená na nezávislou analýzu aktivit vlády v oblasti boje proti násilí na ženách („Making the Grade: An independent analysis of Government violence against women’s initiatives“). Tato zpráva analyzuje kroky vlády v dané oblasti, dosažené úspěchy i změny, kterých je potřeba dosáhnout (odkaz na tuto zprávu viz přílohy).

KAPITOLA 08

8. VYHODNOCENÍ NEBEZPEČÍ A BEZPEČNOSTNÍ PLÁN

8.1. Vyhodnocení nebezpečí

Oběti domácího násilí neustále čelí riziku, že dojde k opakování násilí. S pachatelem mají blízký vztah a často jsou na něm závislé. Specifikem je, že pachatel má nad obětí velký vliv a moc – nejen prostřednictvím výhrůžek či násilí, ale také odvoláváním se na lásku a pocity odpovědnosti za vztah a rodinu. Ukončení násilného vztahu je proto v mnoha směrech velmi obtížné (viz kapitola 3).

Odborná literatura ukazuje, že:

- Nejjednodušším a nejspolehlivějším ukazatelem domácího násilí jsou předešlá napadení nebo opakovaná viktimizace oběti. Čím vyšší je počet předchozích útoků, tím pravděpodobnější je riziko dalšího násilí.
- Druhým ukazatelem zvýšeného rizika násilí je odchod či rozchod. To je také období, ve kterém vyhledá pomoc nějaké instituce nejvíce obětí (Walby and Myhill 2000).

Ženy a děti, které byly vystaveny opakovanému násilí, jsou velmi těžce traumatizovány. Prvním krokem pro to, aby mohly důsledky masivního traumatu překonat a „žít dál“, je tedy zajištění jejich bezpečí a obnovení jejich vlastní kontroly (Herman 1992).

Spolupráce různých institucí na lokální či regionální úrovni je důležitým nástrojem ochrany obětí (Shepard/Pence 1999). V některých zemích, např. ve Velké Británii, vytvořili speciální typ služeb pro skupiny zvláště ohrožené násilím, jako jsou např. interdisciplinární setkávání pro vyhodnocování nebezpečí násilí (MARACs) nebo speciální modely intervence, jako např. *Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model* (Robinson 2005, Humphreys et al 2005).

Amanda Robinson (2005:6f) identifikovala pět klíčových způsobů zajištění a posílení bezpečnosti žen a dětí, které jsou vystaveny domácímu násilí:

1. Zajištění průběžné komunikace mezi institucemi a organizacemi, nezbytnost sdílení informací

Aby mohla být zajištěna efektivita práce interdisciplinár-

ních týmů, je nezbytné zajistit průběžné informování o krocích jiných institucí.

2. Vyhodnocování rizikových faktorů

Instituce by měly pomáhat obětem pochopit, že jejich vlastní vnímání rizika a ohrožení je velmi důležité, a pokud se cítí ohrožené, neměly by tento strach podceňovat. Vyhodnocení nebezpečí, že se násilí bude opakovat, je důležitým nástrojem prevence a mělo by vést k identifikaci možností jak zajistit bezpečí obětí.

3. Zpřístupnění služeb pro oběti

Snadný přístup ke specializovaným službám slouží jako nástroj ochrany před dalším týráním. Studie ukazují, že čím více má oběť ve svém okolí osob, které stojí na její straně a podporují ji, tím více vzrůstají možnosti její ochrany a bezpečí.

4. Uplatnění doporučení a standardů v praxi

Shepard a Pence (1999) zkoumali ve své studii způsoby, které by zvýšily efektivitu víceoborové spolupráce, a zjistili, že jedním z nejdůležitějších faktorů je zapojení a proškolení pracovníků, kteří přicházejí do přímého kontaktu s oběťmi

5. Odpovědnost za násilí musí nést pachatel

Pokud pachatelé násilí nebudou muset nést odpovědnost za své chování, bude se neustále zvyšovat riziko opakování násilí. Ukazuje se také, že spolupráce mezi soudy a terapeutickými programy pro pachatele mají pozitivní výsledky v prevenci vážného fyzického násilí (Shepard a Pence 1999, Gondolf 2001).

8.2. Bezpečnostní plán

Nezbytnou součástí poskytovaných služeb musí být vyhodnocování nebezpečí a bezpečnostní plán. Ten by měl vycházet vždy z aktuální situace ženy a měl by být pravidelně aktualizován. Systematické vyhodnocování nebezpečí a vypracovávání bezpečnostních plánů se již stalo běžnou součástí standardních služeb poskytovaných specializovanými ženskými poradenskými centry (viz přílohy). Tyto postupy by se měly stát běžnou součástí práce i dalších institucí, např. policie, státních zastupitelství, soudů, probačních služeb apod.

Doporučení/standardy

- Bezpečí obětí musí být hlavním cílem všech intervencí a jakékoli spolupráce mezi institucemi.
- Intervence a spolupráce musí být průběžně monitorována a vyhodnocována, aby byla zajištěna kvalita a efektivita poskytovaných služeb.
- Součástí standardů každé instituce by mělo být zajištění bezpečnosti obětí.
- Vyloučeny by měly být postupy, které by mohly bezpečí oběti ohrozit.
- Pro zajištění efektivní pomoci je nezbytné zajistit bezpečnostní standardy pro vlastní zaměstnance.

Kontrolní seznam

Toto je krátký seznam, na kterém si můžete ověřit, jaké bezpečnostní standardy splňuje vaše instituce či organizace:

- Důležitým cílem poskytování služeb obětem domácího násilí je jejich bezpečnost.

- Pro zajištění bezpečí oběti jsou používány všechny dostupné zákonné prostředky.
- Oběti jsou v bezpečí, když přicházejí, zůstávají i když opouštějí naši organizaci.
- Vyhodnocení nebezpečí, které oběti hrozí, je u nás běžným postupem.
- Vyhodnocení nebezpečí je prováděno podle standardizovaných postupů a doporučení.
- Vypracování bezpečnostního plánu je povinné.
- Pro vypracování bezpečnostního plánu jsou používány standardizované seznamy a doporučení
- Bezpečnostní plán je pravidelně aktualizován
- Při plánování bezpečnosti zastáváme proaktivní přístup a s obětí zůstáváme v kontaktu, abychom mohli reagovat na její aktuální potřeby
- Poskytujeme nebo zprostředkováváme praktickou pomoc a podporu, např. instalaci bezpečnostních zámků, poskytování mobilních telefonů, alarmů atd.
- Poskytujeme nebo zprostředkováváme bezpečnostní služby
- Součástí vnitřních standardů je i zajištění bezpečnosti našich zaměstnanců

KAPITOLA 09

9. INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE – TEORETICKÉ POZADÍ

Koncem 60. a začátkem 70. let se v mnoha zemích začaly aktivistky ženského hnutí zabývat problematikou násilí na ženách a dětech. Postupně se tímto tématem začaly zabývat také vlády různých zemí stejně jako mezinárodní instituce, např. Organizace spojených národů nebo Rada Evropy. V zemích, které mají tradici služeb pro ženy a děti ohrožené násilím, se počátkem 90. let začaly rozvíjet programy interdisciplinární (víceoborové) spolupráce. Ty jsou založené na zjištění, že efektivní eliminace a prevence násilí je možná pouze tehdy, pokud se do ní zapojí všechny zainteresované instituce a organizace (Shepard a Pence 1999; Hague, Malos a Dear 1996; Gloor, Meier, Baeriswyl a Büchler 2000; Seith 2003; Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSFJ 2004).

Od dob, kdy byla problematika domácího násilí vnímána jako soukromá záležitost bez potřeby intervence z vnějšku, se v současnosti setkáváme s komplexnějším přístupem, který počítá s intervenčním přístupem, jenž zahrnuje spolupráci různých institucí a propojuje jejich odpovědnost za řešení případu.

V mnoha zemích však stále přetrvává starý přístup k této problematice, a to způsobuje do jisté míry jen těžko srovnatelnou situaci v jednotlivých zemích. Ta se zlepšila bezpochyby pro řadu obětí, nikoli však pro všechny z nich. Často se totiž setkávají s velmi protichůdnými reakcemi různých institucí. Na jedné policejní stanici se např. mohou setkat s velmi pozitivním přístupem a jinde mohou být za násilí obviňovány a násilí může být bagatelizováno.

Marianne Hester a Nicole Westermaland ve své studii zaměřené na efektivitu intervencí zjistily, že „teorie i praxe ukazují, že domácí násilí je velmi komplexní jev, který vyžaduje interdisciplinární přístup. Ten by měl zahrnovat podporu a obhajobu práv oběti, stejně jako zapojení soudního systému a dalších institucí. Jinak řečeno, nekoordinované a izolované intervence nejsou v případech domácího násilí účinné. Přístupy, které měly největší úspěšnost při snižování rizika opakování násilí, kombinovaly intenzivní, proaktivní, celostní a individuálně přizpůsobené formy pomoci a podpory. Pro boj proti násilí je však také nezbytné zahrnout dotazování na násilí v rodině do každodenní praxe“. (Hester, Westermaland 2005:91). Interdisciplinární přístup se jeví jako dobrý nástroj či strategie pro zvýšení kvantity řešených případů i kvality služeb poskytovaných obětem. Intervenční projekty mají za cíl koordinovat spolupráci státních institucí, neziskových organizací a místních aktivit a tím zlepšovat služby poskytované obětem násilí. Tyto týmy řeší problematiku domácího násilí jako celek tím, že zkvalitňují služby pro oběti, shledávají pachatele odpovědným za násilí a zapojují se do aktivit zvyšujících povědomí o dané problematice a do preventivních kampaní.

Intervenční programy byly představeny na počátku 90. let ve Velké Británii, posléze se rozšířily do Německa, Rakouska a dalších zemí, které přijaly zákony podporující ochranu obětí a akční plány boje proti násilí na ženách. Jako model pro tyto intervenční programy v Evropě sloužil *Domestic Abuse Intervention Program* (DAP) z Duluthu (Minnesota), který byl vyvinut v 80. letech (Shepard a Pence 1999; Rösemann 1989).

Pod termínem interdisciplinární spolupráce můžeme najít v různých zemích a regionech různé iniciativy a zřejmě nenajdeme dvě zcela totožné. Většinou vznikají „směrem zezdola“ a bývají přizpůsobeny lokálnímu kontextu. Mohou se lišit v délce svého trvání, struktuře i cílech. Neexistuje jeden model, který by se dal aplikovat všude. Modely tohoto druhu spolupráce ale mohou sloužit jako inspirace pro nové iniciativy, které si z nich mohou vybrat to, co by bylo aplikovatelné v kontextu daného regionu. Cílem tohoto manuálu také není podat přesný návod, jak by interdisciplinární spolupráce měla fungovat, ale spíše nabídnout přehled různých přístupů s ohledem na jejich výhody a možné nevýhody a na cíle, které by měly naplňovat a pro které jsou naopak nevhodné.

Interdisciplinární přístupy nejsou účinné jaksi automaticky, v některých případech nejsou ničím jiným než projevem dobré vůle s minimálními praktickými výsledky a nebo se z nich stanou místa, kde si lidé mohou spolu popovídat.

Cílem autorek tohoto manuálu proto bylo pojmenovat hlavní elementy, které určují efektivní a úspěšnou interdis-

ciplinární spolupráci a poukázat na některé modely tzv. dobré praxe.

Některé indikátory úspěšné interdisciplinární spolupráce (Hague/Malos/Dear 1996; Humphreys et al. 2000; Logar 2005) jsou zmíněny zde:

- Vyškolené odbornice z ženských organizací poskytujících služby pro oběti násilí sehrávají klíčovou roli.
- Instituce zapojené do spolupráce jsou ochotné a kompetentní provést určité změny ve své vlastní praxi.
- Spolupráce není pouhým plánováním a hovořením o problému, ale zahrnuje konkrétní akce, má formulovány konkrétní cíle a konkrétní postupy potřebné k jejich dosažení. Ty jsou ve svém průběhu monitorovány a vyhodnocovány.
- Každá z institucí přispívá personálním obsazením, ale i finančními zdroji, které jsou nutné k implementaci konkrétních plánů a stanovených cílů.
- Interdisciplinární tým i instituce samy o sobě se snaží propagovat v praxi rovnost mezi muži a ženami (gender mainstreaming).
- Interdisciplinární spolupráce vyžaduje také podporu ze strany politické scény, včetně dostatečné finanční podpory.

Zde uvádíme některé cíle interdisciplinární spolupráce:

- Monitoring služeb a intervencí v oblasti domácího násilí.
- Identifikace nedostatků a chybějících služeb.
- Koordinace poskytovaných služeb.
- Vypracování doporučení a standardů.
- Organizování školení.
- Preventivní práce v rámci regionu.

Pro efektivní spolupráci je velmi důležité určení základních cílů, hodnot a úkolů, stejně jako akčního plánu a jeho implementace a evaluace. Detailnější informace o této problematice naleznete v kapitolách 12 a 13.

10. KOHO ZAPOJIT?

V ideálním případě by měli být členy interdisciplinárního týmu zástupci všech institucí a organizací, které se dostávají do kontaktu s oběťmi domácího násilí a které jsou povinny podílet se na zlepšování poskytovaných služeb a prevenci násilí v rodině. Praxe však ukazuje, že získat pro tento typ spolupráce všechny klíčové instituce není jednoduché. Obzvláště obtížné se v mnoha zemích jeví zapojení soudů a státních zástupců. Příkladem dobré praxe je zřizování specializovaných státních zastupitelství a trestních soudů právě pro případy domácího násilí, jak je

tomu např. v Estonsku, některých spolkových zemích Německa a ve Velké Británii. Ze zkušeností se zakládáním interdisciplinární spolupráce vyplývá, že pokud chceme s takovou aktivitou začít, není potřeba spolupracovat se všemi institucemi hned od začátku. Naopak, příliš mnoho členů týmu může být do jisté míry překážkou pro dosažení prvních konkrétních cílů. Vzhledem k tomu že většina těchto iniciativ nemá stabilní a dostatečné finanční zájmy a nemá možnost ustanovit hned od začátku celkovou organizační strukturu, zdá se jako výhodnější začít v menší skupině, do které se v průběhu spolupráce přibírají noví členové. Dalším důležitým mottem pro zakládání interdisciplinární iniciativy je: „kdekoli se o problematiku zajímá, je tou správnou osobou“. To znamená, že byste měli začít s těmi institucemi a osobami, kterým skutečně záleží na zlepšení situace obětí domácího násilí a kteří v tomto směru skutečně chtějí zlepšit své služby.

Teoretický výzkum i praxe ukazují, že efektivita práce interdisciplinárních týmů se zvyšuje, pokud se setkávání interdisciplinárního týmu účastní pracovníci ve vedoucích pozicích, kteří mohou alespoň do jisté míry ovlivnit implementaci společných cílů na daném pracovišti, stejně jako pracovníci, kteří jsou v přímém kontaktu s oběťmi. Ukázalo se také, že členové, kteří neměli o problematiku skutečný zájem, nebo byli na setkání vysláni nadřizenou osobou (což byla jejich jediná motivace se setkání zúčastnit), většinou „napáchali více škody“, než přispěli k dosažení společně stanovených cílů.

Z těchto důvodů je možná lepší začít s menší skupinou motivovaných členů a okruh účastníků rozšiřovat postupně a pomalu.

Zaměstnanci jednotlivých institucí se dost často obměňují, což může být jak výhodou, tak nevýhodou interdisciplinární spolupráce: v případě motivovaného a aktivního člena se může jednat o velkou ztrátu, ale v jiném případě to může znamenat zapojení někoho nového, kdo se o problematiku skutečně zajímá.

Jak již bylo zmíněno, výhodou může být zapojení managementu instituce stejně jako osoby, která je v každodenním kontaktu s přímou realitou oběti.

SHRNUTÍ

- Začněte pomalu a v menší skupině.
- Své aktivity rozšiřujte postupně, s ohledem na dostupné zdroje.
- Jednejte podle principu: „Kdo je pro věc zapálen, je ten pravý/á.“
- Průběžně hledejte zdroje a osoby, které by posílily práci interdisciplinárního týmu

10.1. Které instituce by měly být zapojeny?

Na interdisciplinárním přístupu by se měla podílet celá řada organizací a institucí, a to jak státních, tak i neziskových. Důležitým momentem tohoto typu spolupráce je účast a zapojení ženských organizací, které poskytují služby pro oběti násilí a dlouhodobě se snaží o zlepšení jejich situace. Jsou velmi důležitými, nezbytnými organizacemi, které by neměly chybět v žádné formě interdisciplinární spolupráce a měly by v ní mít centrální a koordi-

nační roli. Důležité je zapojit také instituce, které se podílejí na prevenci a zvyšování povědomí o násilí na ženách, a místní orgány samosprávy. Interdisciplinární spolupráce funguje nejlépe na lokální úrovni a při zapojení institucí, které spolu mohou být a jsou v kontaktu v běžné praxi. Důležitou poznámkou je, že ne všichni partneři se musí setkávat ve stejnou dobu: na činnosti interdisciplinárního týmu se mohou podílet i tzv. nepravidelní členové. Jinou formou je ustanovení řídicí komise, která se schází pravidelně, přičemž ostatní členové týmu jsou přizváni, jen když to vyžaduje náplň a cíl setkání týmu.

10.2. Klíčové instituce interdisciplinární spolupráce

- organizace poskytující služby pro oběti násilí (specializované azylové domy pro ženy, oběti násilí, krizové linky, krizová nebo poradenská centra atd.);
- poradny a instituce pro imigrantky a národnostní menšiny;
- policie;
- oddělení sociálně-právní ochrany dětí;
- sociální a humanitární odbory;
- bytové odbory;
- cizinecká policie;
- zdravotníci;
- poradny a služby pro oběti násilí;
- právníci;
- programy a organizace pro děti;
- soudci a zaměstnanci soudů;
- státní zastupitelství;
- probační služby;
- odbory místní samosprávy (oddělení pro rovné příležitosti mužů a žen, oddělení prevence kriminality apod.);
- školy a odbory školství;
- ženské a místní organizace;
- výzkumná a univerzitní centra, která se zabývají danou problematikou;
- zákonodárci;
- ženy, které mají zkušenost s násilím, a jejich děti jsou v celém procesu velmi důležitými osobami a měli bychom neustále držet v patrnosti jejich klíčovou roli v celém systému interdisciplinárního přístupu (Hague/Mullender/Aris 2003, viz také kapitola 11).

V případě že budete připravovat veřejné kampaně zaměřené na zvýšení povědomí o problematice domácího násilí, je důležité do jejich přípravy i realizace zahrnout také instituce a organizace jako např.:

- nábožensky a kulturně zaměřené organizace;
- nadace;
- grantové agentury;
- firmy a společnosti prosazující korporátní odpovědnost firem apod.

KAPITOLA 11

11. JAK ZAPOJIT OBĚTI?

Nesmíme zapomínat ani na ty, kvůli kterým intervenční projekty vznikají, tedy ženy, oběti násilí. Jsou totiž našimi partnery a vzhledem k tomu, že jsou to právě ony, které nakonec budou hodnotit účinnost a efektivitu poskytovaných služeb, měly by sehrávat v celém procesu interdisciplinární pomoci důležitou roli. Bohužel v současné době ještě není „zapojování uživatelů a uživatelek“ běžnou praxí (Hague/ Mullender/ Aris 2003). Ženy, oběti násilí, nebývají přizvány ke spolupráci v intervenčních týmech, a to ani v případech, že i jejich vlastní profese by mohla být práci týmu přínosná.

Účast a zapojení obětí by pro ně přitom mohlo znamenat velké posílení, podporu a pomoc při překonávání traumatu z prožitého násilí, nové spojení se světem i transformaci jejich zkušenosti v pocit kompetence a vlastní hodnoty.

Ve skutečnosti se však oběti setkávají spíše s opačným přístupem a často čelí sekundární viktimizaci a obviňování za prožité násilí. Výsledkem je prohloubení pocitů bezmoci a pocitů viny. Oběti domácího násilí a jejich děti totiž často nejsou brány vážně, není jim dostatečně nasloucháno a bývají stigmatizovány (Hague/Mullender/Aris 2003:80).

I samotní pracovníci pomáhajících profesí, kteří v průběhu svého života zažili některou z forem násilí, se stydí o této zkušenosti hovořit, protože řada z nich se setkala s negativní reakcí lidí ze svého okolí. Erving Goffman (1963) definoval koncept stigmatu, který popisuje, jak stigmatizace ze strany okolí vede u obětí k pocitům „přeorganizování či přeměny“ a „zkaženosti“. Stigmatizace se projevuje např. ve formě předsudků či stereotypů, jako např. „ona je divná“, „je to slabá osobnost“, „musela násilí vyprovokovat“ apod. Goffman dále popisuje, jak stigma ovlivňuje prožívání jedince a vede ke stažení a izolaci od společnosti a k pocitům zahanbení, viny a nepochopení. Stigmatizované osoby pak často (oprávněně) vnímají, že okolí je nepřijímá, vyhýbá se kontaktu s nimi a nejedná s nimi jako se sobě rovnými partnery (Goffman, citováno v Hague/Mullender/Aris 2003:82).

Tento fenomén může být jednou z překážek, které brání zapojení obětí násilí do procesu vytváření postupů a standardů při potírání násilí, a důvodem, proč je toto zapojení „uživatelů a uživatelů služeb“ tak málo rozvinuto. Abychom předešli diskriminaci a porušování lidských práv obětí násilí, musíme tento mechanismus překonat a brát v potaz skutečné potřeby obětí. Důležitým krokem je přestat hovořit o obětech jako o „nich“, ale začít hovořit o „nás“, protože i my sami můžeme být, a s velkou pravděpodobností jsme v určité fázi našeho života byli, nebo budeme, obětí násilí.

Současné koncepty standardů kvality kladou spokojenost klientky/klienta do centra zájmu organizace či instituce a stále více se názor cílových skupin a obyvatel zohledňuje také v rámci komunitního plánování. Např. ve zdravotnictví získávají svou důležitost a hlas také svépomocné skupiny a organizace pacientů s různými typy onemocnění a stále častěji vyjadřují svůj názor při plánování a rozvoji služeb. Stejně tak organizace pracující v oblasti prevence násilí by měly zvýšit svoje úsilí a více s oběťmi spolupracovat a reflektovat jejich pocity a potřeby.

Jak již bylo řečeno, spoluúčast na hodnocení služeb nebo spolupráce v interdisciplinárních projektech mohou být pro oběti velmi posilující a podpůrné. „Základem všech strategií pro zapojení obětí musí být to, že nasloucháte příběhu týrané ženy s velkou úctou a respektem a prosazujete její potřeby a názory bez vynášení hodnotících soudů. Takovýto přístup pak oběť posílí sám o sobě.“ (Hague/Mullender/Aris 2003:83).

Způsob zapojení oběti však musí být pečlivě naplánován a zvážen. Musíme se vyhnout riziku diskriminace, zacházení s obětí jako s objektem nebo nekompetentní osobou. Nezbytným předpokladem pro dobrou spolupráci je pak zajištění bezpečí, klidu, jistoty a respektu.

Činnost institucí i interdisciplinárních týmů by měla počítat se začleněním a spoluúčastí obětí násilí na jejich fungování a také počítat s určitými náklady, které si to vyžádá. Ty by měly pokrýt přípravu, implementaci a evaluaci jednotlivých kroků, ale také proplacení výdajů na účast obětí. V tomto smyslu by měly být hrazeny minimálně náklady na dopravu, hlídání dětí, případně náhrada za ušlou mzdu. Pokud je to možné, měly by oběti obdržet také finanční částku za svou účast a příspěví, obzvláště pokud se účastní setkání týmu opakovaně. Odborníci a partneři spolupracující v interdisciplinárních týmech jsou obvykle za svou účast a příspěví placeni svými institucemi, alespoň v rámci pracovní doby, a proto bychom neměli předpokládat, že oběti se budou účastnit a podílet na práci týmu zdarma. Jejich příspěvek by měl být hodnocen jako odborná práce a nejen jako „vyprávění jejich příběhů“, protože to by vedlo k jejich další diskriminaci.

Je také třeba mít na paměti, aby při výběru spolupracujících žen byla brána v potaz jejich různorodost a aby byly zastoupeny také ty, které jsou znevýhodněny, ať již kvůli zdravotnímu handicapu, jazykové bariéře nebo z nějakého jiného důvodu. Proto bychom měli počítat také s náklady na přepravu nebo překlad.

Organizace i interdisciplinární programy by se měly vyhnout zapojení žen z tak říkajících kosmetických důvodů („měli bychom to udělat, budeme pak vypadat lépe“ apod.). Jak již bylo popsáno, zapojení uživatelek a uživatelů služeb by mělo být plánováno s ohledem na bezpečí oběti a každý kontakt s obětí by měl být prováděn s respektem a úctou. Těmito principy by se pak měly řídit individuální i společné aktivity všech zainteresovaných institucí.

Gill Hague, Audrey Mullender a Rosemary Aris identifikovaly tři znaky smysluplného a efektivního zapojení uživatelek/uživatelů služeb:

- Kreativita společných setkání, citlivá facilitace a zohledňování otázek rovnosti a rozdílnosti.
- Převedení výsledků diskuze do praxe a změna dosavadních postupů.
- Zavedení mechanismů kontroly a průběžného informování o výsledcích Hague/Mullender/Aris 2003:95).

Abychom zabránili tomu, že společná setkávání nepovedou k žádným konkrétním výsledkům, nebo že oběti násilí budou zklamané, že jejich příspěvky nebyly zohledněny, měli bychom vždy následovat tři výše zmíněná doporučení.

Velký význam má pečlivá příprava způsobu zapojení oběti. Neměli bychom na oběť vyvíjet příliš velký tlak ani ji stavět do zranitelné pozice. Proto pouhé pozvání oběti na setkání interdisciplinárního týmu, kde bude konfrontována se skupinou odborníků a profesionálů, nebývá šťastným řešením (pokud oběť není již dostatečně posílena a připravena na takové setkání).

Také projednávání jejího vlastního příběhu a hledání jeho řešení klade na oběť příliš velkou zátěž. Prostor pro analýzy individuálních případů poskytují spíše konzultační centra nebo svépomocné skupiny.

Ženské organizace poskytující služby obětem domácího násilí by měly být dlouhodobě podporovány, aby mohly zajistit opakované konzultace a podporu pro oběti, ale i jejich zapojení do procesu prevence násilí. Nejdelší tradici v zapojování obětí do interdisciplinárních projektů má Velká Británie. Dlouhodobou zkušenost mají také se zakládáním poradních a monitorujících skupin. Některé z nich jsou integrovány v tzv. fórech domácího násilí a jsou pak označovány za fóra obětí domácího násilí, jako např. Phoenix Group v rámci Westminster Domestic Violence Forum v Londýně.¹⁵⁾ Členky tohoto fóra se aktivně podílejí na vytváření preventivních programů a přípravě školení v oblasti domácího násilí. Jedna z členek říká:

„Oběti násilí tam mají stejná práva i stejně důležitý hlas jako jakýkoli jiný člen. Mohou přijít s jakýmkoli problémem a všichni ostatní jim naslouchají. Tak například jsme se zabývali potřebou zřídit krizovou linku. Tato otázka vzešla přímo od obětí násilí a v současné době ji řešíme a nyní připravujeme spuštění SOS linky pro oběti násilí.“ (Oběť násilí, citováno v Hague/Mullender/Aris 2003:82).

SHRNUTÍ

Aby se členové interdisciplinárních týmů mohli cítit jako „efektivní, přínosná a integrovaná součást poskytovaných služeb, je potřeba pečlivě zvážet a zajistit financování práce týmu a začlenit ji jako součást běžných nákladů jednotlivých institucí (Hague/Mullender/Aris 2003:103). Řadu zajímavých zjištění a doporučení pro zapojení obětí přináší výzkum Gill Hagueové, Audrey Mullenderové a Rosemary Arisové:

Zapojení obětí

V této části budou prezentovány některé z metod a strategií zapojení obětí do procesu zlepšování služeb. Jak již bylo řečeno, ženské organizace poskytující poradenství pro oběti násilí mají v procesu zapojování obětí do interdisciplinárních projektů velmi důležitou roli. To by mělo být vnímáno

¹⁵⁾ <http://www.westminsterdomesticviolenceforum.org.uk/> (June 27, 2006)

jako důležitá část jejich práce a přínos, nikoli jako něco, co se děje jaksimimo chodem, prostě proto, že se dostávají do každodenního kontaktu s oběťmi. Pokud má být zapojení obětí do procesu bráno vážně a zodpovědně, musí být i tato práce dostatečně financována a podporována a měla by se stát centrálním bodem dalšího rozvoje služeb poskytovaných těmito organizacemi. Neměli bychom očekávat, že ženské neziskové organizace, které jsou většinou přetíženy poskytováním poradenství a dalších služeb, budou tuto činnost vykonávat navíc a bez jakékoli podpory.

Doporučení pro zapojení obětí

- Mějte na paměti, že oběti násilí se mohou vyskytovat i v roli zaměstnankyň jednotlivých institucí a organizací. Projevte jim respekt a úctu a oceňte jejich přínos pro práci týmu.
- Spolupracujte se svépomocnými skupinami pro oběti násilí a přizvěte je ke spolupráci např. jako konzultantky pro interdisciplinární spolupráci.
- Podporujte zakládání svépomocných skupin.
- Zakládejte poradní nebo monitorující skupiny v azylových domech pro ženy i v rámci dalších poskytovaných služeb.
- Zakládejte poradní nebo monitorující skupiny jako součást interdisciplinární spolupráce (překážkou může být, že zakládání takovýchto skupin je dost obtížné, a to i z hlediska nalezení obětí, které by byly ochotné v takovýchto skupinách pracovat delší dobu. Jistou formou řešení může být poskytnutí finanční kompenzace obětem za poskytnuté odborné rady a doporučení).
- Zajistěte průběžnou spolupráci se svépomocnými skupinami (např. požádejte spolupracující osoby ze svépomocné skupiny, aby připomínkovaly návrhy různých doporučení nebo informačních materiálů pro oběti).
- Navštěvujte poradenská centra pro ženy, oběti násilí (např. jeden nebo dva členové interdisciplinárního týmu by mohli být přizváni na setkání se ženami v azylovém domě nebo v poradenském centru a vyslechnout si jejich zkušenosti, potřeby a doporučení a pak je přednést na setkání interdisciplinárního týmu).
- Poskytněte podporu a informace ženám, které by se chtěly zapojit.
- Specifické problémy konzultujte se specializovanými organizacemi (např. s organizacemi pro uprchlíky apod.).
- Vypracujte postup pravidelné integrace zkušenosti a doporučení obětí násilí do postupů interdisciplinárních týmů a rozvoje poskytovaných služeb.
- Informujte spolupracující skupiny obětí o dosažených výsledcích.
- O výsledcích spolupráce interdisciplinárního týmu informujte pravidelně ženy na skupinách a setkáních v azylových domech.
- Zaměstnejte odbornice a profesionálky, které se staly oběti násilí, jako koordinátorky interdisciplinárních týmů.

Další způsoby zapojení obětí

- Oběti by se měly podílet na hodnocení činnosti všech zapojených institucí.

- K vyhodnocování spokojenosti uživatelů/živatelů služeb (jako součást zajištění standardů kvality) by měly být pravidelně používány dotazníky, přičemž musí být zajištěna anonymita klientek/klientů.
- Novým prostředkem pro získávání názorů obětí na kvalitu poskytovaných služeb může být i internet.¹⁶⁾ K tomu můžeme využít např. online diskuze s ženami. Tento prostředek zároveň zpřístupní problematiku domácího násilí i ženám z venkova, pro které je přístup k jiným formám informací velmi obtížný. I zde je však potřeba dbát na bezpečí obětí. Pachatel totiž může kontrolovat pohyb oběti po internetu, a proto by stránky měly obsahovat upozornění na tuto možnost, návod na vymazání historie a snadnou cestu jak prohlížení ukončit.
- Výsledky a odpovědi z dotazníků musí být integrovány do průběžného procesu vytváření strategie organizace a zvyšování kvality služeb.

Zapojení do výzkumných studií a hodnotících zpráv

- Uživatelky/uživatelé služeb by měly/i být zapojeny/i také do výzkumných studií, a to buď individuálně, nebo v rámci pracovních skupin pracujících na výzkumu.
- Pracovní skupina pracující na výzkumu je zde chápána jako skupina složená z obětí, která poskytuje doporučení a odborné názory k výzkumu, členky takovéto skupiny se nemusí navzájem znát, nemusí se tedy jednat o svépomocné skupiny.
- Tyto pracovní skupiny by měly být specializované, např. pracovní skupina pro menšiny nebo pracovní skupina pro ženy s nějakou formou handicapu apod.
- Zapojení těchto pracovních skupin do výzkumu si vyžaduje zapojení zkušeného odborníka, který by zároveň mohl poskytnout obětem podporu a posílení.
- Při sestavování pracovních skupin a zajišťování jejich fungování musí být brány v potaz otázky bezpečnosti obětí, zajištění hlídání dětí, překladu pro cizinky stejně jako proplacení nákladů spojených s účastí žen na výzkumu.
- Výzkumné studie by měly být prováděny zkušenými výzkumnými pracovníky nebo institucemi, které jsou senzitivní k situaci oběti a k otázkám jejího bezpečí.

Podpora práv obětí

- Oběti domácího násilí by měly mít přístup k informacím, jak mohou požadovat ochranu svých práv, včetně kontaktu na ombudsmana a jiné instituce.
- Poradkyně a organizace zabývající se otázkami práv žen a práv obětí by měly posilovat a podporovat ženy v tom, aby v případech, kdy státní instituce dostatečně nehájí jejich práva, podávaly stížnosti na tyto postupy, a to jak na úrovni národních, tak i mezinárodních soudů.

¹⁶⁾ Internet je také stále častějším zdrojem informací o domácím násilí jak pro oběti, tak i pro pracovníky pomáhajících profesí. Viz např. stránky Women's Aid England TheHideout for children <http://www.thehideout.org.uk/>

KAPITOLA 12

12. ZÁKLADNÍ PRVKY EFEKTIVNÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

Interdisciplinární spolupráce je komplexní a stále se měnící úsilí. Jak již bylo řečeno, je velmi variabilní a v podstatě nenajdeme dva projekty, které by byly zcela totožné. Každý si musí vybudovat vlastní strukturu a podobu. Přesto však může být velmi užitečné poučit se ze zkušeností jiných a tím se vyhnout některým nástrahám, které na nás mohou čekat. V této kapitole se budeme věnovat několika faktorům interdisciplinární spolupráce, které bychom měli brát v úvahu při přípravě úspěšného a efektivního projektu.

12.1. Důležitost definic

Pokud chceme pracovat s problematikou násilí na ženách a dětech, je nezbytné najít společnou definici tohoto problému (může se stát, že jednotlivé instituce a organizace používají ve své praxi odlišné definice). Definice používaná při interdisciplinární spolupráci by měla zahrnovat různorodost forem domácího násilí a jeho genderovou podstatu. Většina již fungujících interdisciplinárních projektů se shodla na tom, že domácí násilí je genderově podmíněný problém, většinou obětí tvoří ženy a děti a většinou pachatelů muži (manželé, partneři, otcové).

Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách z roku 1993 říká, že: „násilí na ženách je manifestací historicky nerovného vztahu mezi muži a ženami, který vedl k dominanci mužů, diskriminaci žen a zamezení naplnění potenciálu žen“. Pokud není dostatečně brán v potaz historický a genderový původ domácího násilí, ukazuje se, že vyvíjená opatření pro prevenci násilí nebývají dostatečně efektivní.

Zde uvádíme některé příklady definic domácího násilí:

Definice z Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách (1993)

„Pojem násilí na ženách znamená jakýkoli projev genderově podmíněného násilí, které má nebo by mohlo mít za následek fyzickou, sexuální nebo psychickou újmu nebo utrpení žen, včetně vyhrožování takovýmito chováním, nátlaku a omezování osobní svobody, které se odehrává jak ve veřejném tak osobním životě.“

Pojem násilí na ženách zahrnuje:¹⁷⁾

- fyzické, sexuální a psychické násilí vyskytující se v rodině, včetně bití, sexuálního zneužívání nezletilých dívek, znásilnění v manželství, ženskou obřízku a další tradiční způsoby, které jsou pro ženy zraňující a škodlivé, násilí mimo manželský svazek a násilí spojené s vykořisťováním;

- fyzické, sexuální a psychické násilí vyskytující se obecně ve společnosti, včetně znásilnění; sexuálního zneužívání, sexuálního obtěžování a zastrašování na pracovišti, ve školství a kdekoli jinde, obchodování se ženami a nucené prostituce;
- fyzické, sexuální a psychické násilí páchané nebo přehlížené státem a státními institucemi, kdekoli k němu dochází.

Ženy jsou v plné míře oprávněny k užívání plné ochrany lidských práv a základních svobod v oblasti politiky, ekonomiky, v sociální, kulturní, občanské i jakékoli další oblasti.“

Definice používaná v *Bath and North East Somerset Housing and Social Services*

Domácí násilí obvykle zahrnuje vzorce fyzického, sexuálního a psychického týrání a zastrašování a má tendenci se v průběhu času stupňovat ve své frekvenci i brutalitě. Je projevem zneužívání moci a kontroly jednoho partnera nad druhým, většinou muže nad ženou, výjimečně ženy nad mužem (v těchto případech bez mechanismu jakési „společenské dohody“ tak, jak funguje u mužského násilí na ženách). Dochází k němu i v homosexuálních vztazích. Domácí násilí má hluboké negativní důsledky na jednotlivce, rodinu i celou společnost. (Definice vytvořená Audrey Mullender a Catherine Humphreys, 1998, citováno z Humphreys et al. 2000:25.)

12.2. Vize a dlouhodobé cíle

Vybudování společné a jednotné vize je velmi důležitým krokem pro jednotlivé instituce i pro interdisciplinární přístup. Vize mohou být definovány v podobě dlouhodobých cílů jako ideály, kterých by organizace a instituce v rámci vzájemné spolupráce chtěly dosáhnout, jako „společné sny“. Společná vize je velmi důležitou hnací silou, která vytváří energii potřebnou k udržení spolupráce a překonání nejrůznějších překážek.

Hlavní vizí v oblasti prevence násilí může být představa světa, v němž si budou lidé rovni a kde bude projevován respekt k odlišnostem různých lidí, světa, kde budou žít muži a ženy, rodiče a děti a další členové rodiny jako rovnocenné bytosti, kde budou vztahy v rodinách i společnosti podmiňovány respektem k individualitě a zároveň nezbytností projevovat si navzájem lásku a péči.

Inspirace společnými cíli a společnou vizí a odhodláním k jejich naplnění jsou základem pro vybudování aktivní, dynamické a úspěšné spolupráce mezi organizacemi a institucemi. Rozvoj společných vizí a cílů je také nezbytnou součástí budování hlavních cílů a posílání jednotlivých organizací a měly by být uvedeny v jejich stanovách.

Krátkodobější cíle interdisciplinární spolupráce v oblasti domácího násilí mohou vycházet z představy, jak by měla společnost přistupovat k násilí páchanému na ženách a dětech a jak by měly v ideálním případě vypadat koordinované aktivity. Interdisciplinární přístup by se měl zabývat procesem hledání ideálních přístupů, např. ve formě cvičení založeného na případové studii s cílem nalézt ideální

¹⁷⁾ Pojem násilí na ženách zahrnuje výčet těchto forem násilí, není však úplný, a tudíž bychom jím neměli být limitováni

řešení a intervenci interdisciplinárního týmu (viz přílohy, sekce cvičení). Překvapivě může být velmi těžké popustit svou fantazii a nechat dostatek prostoru pro kreativitu a invenci a „nezajet do vyjetých kolejí“. Pokud se nám podaří zapojit fantazii a kreativitu, můžeme přijít na velmi inovativní přístupy a možnosti, jak řešit daný problém. Nemůžeme uskutečnit pouze ty věci, které nevymyslíme! Jinak řečeno: „Včerejší vize a sny jsou realitou dneška.“

12.3. Principy spolupráce

Spolupráce interdisciplinárního týmu by měla mít definovány základní principy, kterými by se měli řídit všichni členové. Společně s vizemi a cíli vytváří principy spolupráce teoretický základ práce interdisciplinárního týmu a charakterizují činnost týmu pro oběti i širokou veřejnost.

Příklady principů práce interdisciplinárních týmů

- Násilí není soukromou záležitostí, ale vždy je veřejným problémem. Proto by s domácím násilím nebo násilím odehrávajícím se v soukromí nemělo být zacházeno jako s méně nebezpečným a méně závažným než s násilím odehrávajícím se na veřejnosti.
- Oběti nenesou odpovědnost za násilí, kterého se na nich někdo dopustil. Pro násilí neexistuje žádná omluva. Všechny instituce a organizace by se ve své práci měly vyhnout obviňování oběti.
- Bezpečí obětí/uživatelek a uživatelů služeb musí být na prvním místě jakýchkoli společných aktivit.
- Oběti mají nárok na odbornou a specializovanou podporu a pomoc od všech institucí a organizací, které s oběťmi přicházejí do kontaktu.
- Násilné chování musí být zastaveno a pachatel za něj musí nést odpovědnost.

Další důležité principy podpory a pomoci obětem násilí jsou uvedeny v kapitole 4.

12.4. Cíle a úkoly interdisciplinárních iniciativ

Kromě vizí a dlouhodobých cílů potřebuje každá koordinovaná aktivita i konkrétní a praktické cíle, kterých může být dosaženo v průběhu trvání projektu nebo v rámci dané spolupráce.

Každý interdisciplinární tým si musí vytvořit vlastní program a rámec úkolů, které mají být splněny. Zároveň by se měl vyhnout opakování činností a kroků, které již provádí v dané lokalitě někdo jiný. V takovém případě by se spíše měl k těmto aktivitám připojit a dále je rozvíjet. Odbornost a dlouhodobé zkušenosti ženských organizací, které poskytují pomoc a podporu obětem násilí, by měly být brány v potaz a měly by tvořit základ interdisciplinárních aktivit. Tyto organizace totiž velmi dobře znají problematiku domácího násilí, ale i situaci a potřeby obětí.

Gill Hague a Ellen Malos (1996) identifikovaly následující úkoly interdisciplinární spolupráce:

- Monitoring služeb pro oběti domácího násilí, identifikace nedostatků v poskytovaných službách a snaha o překonání těchto nedostatků.

- Koordinace poskytovaných služeb.
- Zlepšování současného stavu, vytváření strategií boje proti domácímu násilí, vytváření metodiky a standardů poskytování služeb.
- Zajišťování školení v oblasti domácího násilí.
- Zapojení do preventivních a vzdělávacích aktivit (včetně rozvoje a přípravy programů pro pachatele násilí, veřejných kampaní, informačních materiálů atd.).

Cíle a úkoly koordinované spolupráce

Cíle a úkoly koordinované spolupráce v různých oblastech mohou zahrnovat:

Cíl: prevence násilí

- Nejdůležitějším cílem jakékoli spolupráce je zvýšení bezpečnosti a ochrany obětí.
- Je známo, že domácí násilí je jeden z nejméně ohlašovaných a řešených trestných činů. Důležitým cílem je proto zvýšení počtu ohlášených případů.
- Násilí na ženách a dětech bývá také nedostatečně dokumentováno. Dalším cílem spolupráce by proto mělo být vyvinutí nebo zdokonalení stávající dokumentace a formulářů pro zaznamenávání případů násilí a sběr statistických dat.
- Oběti násilí se často zdráhají vyhledat pomoc ze strachu z odmítnutí nebo bagatelizace problému, ze studu, obav z nechtěných důsledků ohlášení nebo kvůli špatným zkušenostem z minulosti. Dalším cílem kooperace by proto mělo být zlepšení možností přístupu žen ke službám pro oběti a širší nabídka služeb.
- Pachatelé domácího násilí jsou jen v mizivém počtu případů nuceni nést odpovědnost za své chování. Důležitým cílem je proto také zvýšení počtu řešených případů a potrestaných pachatelů (ať ve smyslu přestupkového řízení, podmíněčného odsouzení nebo trestu odnětí svobody).¹⁸⁾

Cíl: monitoring služeb, identifikace nedostatků v poskytovaných službách a snaha o překonání těchto nedostatků

- Iniciovat nebo řešit na místní úrovni výzkumné projekty, které by se zaměřovaly na potřeby obětí domácího násilí.
- Věnovat se také potřebám specifických skupin (oběti z řad imigrantek, handicapovaných žen apod.).
- Mapovat poskytované služby.
- Identifikovat modely dobré praxe.
- Identifikovat (kvalitativní i kvantitativní) nedostatky v poskytovaných službách.
- Zavádět projekty, které by překlenuly nedostatky v poskytovaných službách a zakládat nové služby.

Cíl: koordinace poskytovaných služeb pro oběti násilí

- Zlepšování dostupnosti služeb.

¹⁸⁾ V České republice zatím bohužel nefungují specializované terapeutické skupiny pro pachatele domácího násilí jako jedna z forem přenesení odpovědnosti a důsledků násilného chování na pachatele

- Tvorba a distribuce informačních materiálů (letáčky, adresáře, internetové stránky apod.).
- Propojení jednotlivých služeb.
- Zlepšování komunikace a spolupráce mezi jednotlivými organizacemi a institucemi.
- Monitoring a zlepšování způsobů předávání klientek.
- Organizování interdisciplinárních konferencí, setkání umožňujících výměnu zkušeností a školení.

Cíl: vytváření doporučení a metodických pokynů

- Formulace doporučení pro spolupráci v rámci více-oborové spolupráce.
- Zlepšování bezpečnostních standardů poskytovaných služeb.
- Odborná pomoc a vedení jednotlivých institucí a organizací při tvorbě jejich vlastních standardů a doporučení.

Cíl: školení

- Zjistit rozsah provedených školení v rámci jednotlivých institucí (kolik lidí bylo vyškoleno, kdy, jak dlouho trvalo školení, jaká byla témata).
- Vyhnout se opakování aktivit, při plánování školení čerpat ze zkušeností organizací, které se školením v problematice domácího násilí zabývají dlouhodobě.
- Vytvořit podskupinu, která by zajišťovala školení.
- Využívat kvalitní školicí manuály a programy, případně vytvořit vlastní materiály.
- Zorganizovat školení školitelů (zástupců různých institucí a organizací).
- Pomoc a podpora při tvorbě vzdělávacích programů a plánu školení pro zaměstnance jednotlivých institucí.
- Zaměřit školení na různé cílové skupiny (pracovníci v přímém kontaktu s oběti, vedení apod.).
- Školení by mělo obsahovat teoretické informace o domácím násilí i praktické metody práce s oběti.
- Zahrnout do školení také pohled obětí – jejich potřeby, problémy, kterým čelí při kontaktu s institucemi apod.
- Školení by mělo zohledňovat kulturní, náboženské, rasové a genderové otázky, stejně jako problematiku handicapovaných obětí (čímž nechceme říct, že by násilí mohlo být omluvitelné vzhledem ke kulturním nebo náboženským podmínkám!).
- Zajištění dlouhodobého interdisciplinárního školení včetně zajištění finančních zdrojů pro školení.
- Průběžná evaluace školení.

Cíl: preventivní činnost

- Výroba informačních letáků pro oběti domácího násilí (se zaměřením na specifické skupiny, tzn. např. i letáky v cizím jazyce apod.).
- Regionální kampaně proti domácímu násilí (můžeme využít zkušenosti z úspěšných projektů, jako byla např. kampaň Nulová tolerance, která proběhla ve Skotsku). (odkaz viz přílohy)
- Účast na mezinárodních kampaních, jako je např. „16 akčních dnů proti násilí na ženách“ (odkaz viz přílohy).

- Pořádání výstav a kulturních akcí zaměřených na problematiku násilí na ženách a dětech.
- Spolupráce s preventivními programy na školách.

KAPITOLA 13

13. PROCES SPOLUPRÁCE KROK ZA KROKEM

Jak již bylo zdůrazněno v předešlých kapitolách, spolupráce mezi institucemi a organizacemi může nabývat mnoha podob - od informačních sítí až po institucionalizované týmy. Cílem interdisciplinární či mezioborové spolupráce je jít nad rámec neformálních setkávání a dosáhnout závaznějších forem spolupráce, jejichž výsledkem by mělo být zavedení změn a zlepšení služeb poskytovaných obětem domácího násilí. Interdisciplinární fóra a kulaté stoly se již pořádají v mnoha zemích, a to na regionální i celonárodní úrovni. Tato kapitola poskytuje informace o tom, jak začít s interdisciplinární iniciativou, a zabývá se také možnými strukturami a pracovními metodami mezioborových týmů.

13.1. Začínáme

Mnoho interdisciplinárních iniciativ vzniklo z popudu ženských neziskových organizací, které poskytují služby obětem domácího násilí. To není nic překvapivého, jelikož potřebu a tlak zlepšit postupy řešení případů násilí cítí nejpalčivěji ti, kteří se ve své každodenní práci setkávají s oběti násilí a pomáhají jim jejich situaci řešit. Většina ženských neziskových organizací se však potýká s problémem zajistit finance alespoň na poskytování základních služeb pro oběti a jakákoli aktivita v rámci interdisciplinární spolupráce je vnímána jako „luxus“. I přesto je řada ženských neziskových organizací aktivní i v tomto směru, jelikož si uvědomují, že skutečnou a efektivní pomoc obětem zajistí pouze interdisciplinární přístup a zapojení všech zainteresovaných státních i nestátních institucí. Jak již bylo zmíněno v kapitole 10, je lepší začít interdisciplinární spolupráci spíše s menším okruhem účastníků a plynule rozšiřovat počet členů, úkoly i financování.

Nápady a doporučení do začátku:

Příprava

- Sbírejte a zpracováváte statistiky o výskytu násilí na ženách a dětech ve vašem regionu, informace o počtu klientek, které se obrátily na vaši či jinou organizaci, stejně jako výzkumy a studie o současném stavu poskytovaných služeb a způsobech řešení problému násilí v rodině.
- Prostudujte a připravte si národní a mezinárodní dokumenty, akční plány a další materiály, které

zavazují vládu na celorepublikové, regionální i lokální úrovni poskytovat účinnou pomoc a ochranu obětem domácího násilí (viz kapitola 2), a použijte tyto dokumenty jako základ svých doporučení.

Mapování

- Zamyslete se, se kterými institucemi a organizacemi již úspěšně spolupracujete.

Naplánujte první setkání

- Svolejte dvě až tři setkání a pozvěte na ně zástupce institucí a organizací, které jste identifikovali jako potenciální „spojence“. Cílem setkání by mělo být založení mezioborové iniciativy ve vašem městě/regionu.
- Jmenujte malou pracovní nebo řídicí skupinu, která bude dále koordinovat vaše aktivity.
- Stanovte si pravidelný rámec společných setkání.

Koho přizvat (viz kapitola 10)

S jakými aktivitami můžete začít?

- Prvním cílem by mělo být navzájem se poznat a podělit se o své zkušenosti s problematikou domácího násilí.
- Zorganizujte víceoborové školení, abyste navzájem prohloubili své znalosti o činnosti jednotlivých institucí a o vašich zkušenostech.
- Zamyslete se, co jednotlivé instituce očekávají od vzájemné spolupráce a proč jsou ochotné spolupracovat.
- Pro první setkání identifikujte konkrétní cíle.
- Identifikujte, jaké služby pro oběti v oblasti chybí.
- Vytvořte společnou vizi, co byste chtěli dosáhnout, a zamyslete se nad ideálním řešením případu domácího násilí (viz cvičení v kapitole 12 a v přílohách).

13.2. Vedení a koordinace

Pro zajištění úspěšné a produktivní spolupráce je potřeba jasně si vymezit roli vedoucího a koordinátora kontaktů s ostatními organizacemi a jednotlivci. V některých případech interdisciplinární spolupráce se jejich členové rozhodli pro tzv. střídavé vedení, jinde jmenovali jednu organizaci, která má za úkol zajistit koordinaci spolupráce. Bez ohledu na to, jak vyřešíte tuto otázku, je důležité mít na paměti, aby byla ohodnocena odbornost a zkušenosti těch organizací, které jsou nejvíce zapojeny do pomoci obětem (azylové domy pro oběti násilí, specializovaná poradenská centra apod.)

V mnoha víceoborových projektech se osvědčilo, když náplň setkání týmů i jejich koordinaci vedly odbornice z ženských neziskových organizací, které mají bohaté odborné i praktické zkušenosti s danou problematikou. Pokud se setkávání mohou účastnit dvě pracovnice organizace specializované na problematiku domácího násilí, mohou pak být naplněny dvě důležité role – facilitace/koordinace a vlastního přispění do dění v týmu. Přestože to zejména pro menší neziskové organizace znamená jistou zátěž, již v mnoha projektech se tento model osvědčil. Příkladem může být projekt kulatých stolů v Gladbecku v Německu (viz přílohy).

13.3. Vytvoření struktury setkání

Základ pracovního plánu

Lokální interdisciplinární iniciativy by měly mít vytvořenou alespoň základní strukturu pracovních setkání. Zde najdete seznam základních bodů, na které byste neměli zapomenout:

- Organizace, která má na starost koordinaci, připraví program setkání a vede jej.
- Vytvoření mailing listu.
- Pozvánky na setkání.
- Pravidelnost setkávání (zpočátku bude možná potřeba scházet se častěji, např. jednou za měsíc nebo jednou za tři týdny, později, když spolupráce dobře poběží, mohou stačit schůzky např. jednou za dva měsíce. Četnost schůzek závisí na cílech projektu a dostupných zdrojích).
- Souhlas s pravidelnou účastí jednotlivých členů (může být časově ohraničen, např. po dobu trvání projektu apod.).
- Vypracování a definice konkrétních cílů a kroků vedoucích k jejich naplnění.
- Zápisy z každého setkání a všech aktivit, rozesílání zápisů všem členům týmu.
- Hodnocení průběhu a výsledků spolupráce.
- Průběžné hodnocení společných aktivit a výsledků spolupráce je důležité i pro to, abychom zabránili proměně setkání týmu na pouhé „mluvení a stěžování.“

Pracovní skupiny

Pokud se interdisciplinární spolupráce účastní větší množství členů, může být obtížné zajistit, aby spolupráce byla plodná, nikoho nenudila a byla motivující. Vhodnou metodou, jak vyřešit tento problém, může být ustanovení pracovních skupin. To může zajistit vyšší produktivitu práce a předcházení frustrace z pocitu promarněného času. Vodítkem pro rozdělení do pracovních skupin mohou být různé specifické oblasti problematiky domácího násilí (např. právní opatření na ochranu obětí, situace imigrantek a násilí, důsledky násilí na děti, programy pro pachatele apod.) nebo mohou tyto skupiny vznikat na základě konkrétních úkolů (např. organizování konference nebo školení).

Řídicí skupina

Pokud se činnost interdisciplinárního týmu rozšiřuje a vytvářejí se různé pracovní skupiny, může být důležité zformovat skupinu, která by řídila a koordinovala jednotlivé aktivity. Ta by pak měla fungovat jako vedoucí článěk spolupráce jednotlivých institucí. Jejím úkolem může být koordinace postupů práce a aktivit týmu, zajišťování finančních prostředků na další aktivity nebo spolupráce s dalšími iniciativami a projekty, ať už v dané zemi, nebo na mezinárodní úrovni. Řídicí skupina by neměla mít příliš mnoho členů, ale měli bychom zajistit, aby v ní byly reprezentovány organizace poskytující přímou pomoc obětem.

13.4. Pracujeme společně: Principy a metody

Společný základ, respekt a dialog

- Je důležité pojmenovat společný základ, z něhož

vycházíme a na kterém se shodnou všechny zapojené instituce. Tuto základnu můžeme postupně rozšiřovat (viz kapitola 12).

- Nesmíme zapomenout pojmenovat také body, na kterých se účastníci neshodnou, a odhalit příčiny rozdílných postojů namísto přesvědčování a dohadů.
- Je důležité respektovat názory a zkušenosti organizací, které mají dlouhodobou zkušenost s prací s oběťmi násilí.
- Základ spolupráce by měl vycházet z antidiskriminačních a antisexistických postojů.
- Pozice každé instituce v procesu pomoci oběti by měla být respektována.

Rozhodování

Za účelem překonání neformálního setkávání a přechodu ke společným akcím je potřeba zamyslet se i nad procesem rozhodování ve skupině. Zde jsou uvedené některé faktory, které bychom měli zohlednit:

- Společná rozhodnutí přispívají k budování identity interdisciplinárního týmu.
- Je potřeba vytvořit takovou metodu přijímání rozhodnutí, která by byla schůdná a v rámci daných možností uskutečnitelná.
- Rozdíly v zastoupených institucích a organizacích (např. malé organizace x velké organizace, „bohaté“ organizace x „chudé“ apod.) by se neměly odrážet v procesu rozhodování a „váže“ hlasu dané organizace.
- Centrálním zájmem by měla být v procesu rozhodování situace obětí násilí (jejich názory, potřeby a zájmy, viz kapitola 11).
- Pokud je to možné, rozhodnutí by měla být prováděna na základě dohody či shody tak, aby se všechny zastoupené organizace a instituce cítily respektovány a zahrnuty do procesu.

Cílem činnosti interdisciplinárních týmů je zlepšování současné situace, a proto by se rozhodovací proces neměl zastavit na hledání minimálního společného jmenovatele a tím pádem jisté shody. Účastníci by neměli blokovat progres a aktivity vedoucí ke zlepšení situace obětí.

V zájmu budování důvěry jednotlivých členů v práci týmu je dobré shodnout se na tom, že o práci týmu nebudou jednotliví členové informovat média bez předešlé dohody s ostatními členy (viz přílohy: Kulaté stoly v Gladbecku).

13.5. Cíle, postupy a akční plány

Abychom postoupili ze stadia hovoření o tom, co by se mělo změnit, ke konkrétním akcím, je potřeba stanovit si konkrétní cíle, kterých chceme dosáhnout (viz kapitola 12).

Akční plány, dohody podepsané všemi účastníky a vytvoření závazné struktury práce představují důležitý základ pro udržitelnost a funkčnost činnosti interdisciplinárního týmu.

Akční plány by měly obsahovat dlouhodobé i krátkodobé cíle. Ty dlouhodobé jsou širší a popisují obecné vize a plány, kterých by mělo být dosaženo, např. zlepšení kvality služeb pro oběti domácího násilí. Tyto obecnější cíle by pak měly být rozpracovány do konkrétních cílů a jasně

formulovány (např. zlepšení kvality služeb pro oběti domácího násilí podporou založení specializovaného azylového domu v regionu, tato podpora zahrnuje aktivity, které jsou jmenovány níže a budou provedeny v následujících 3 měsících apod.)

Abychom mohli sledovat a vyhodnocovat naplňování konkrétních cílů, musíme je formulovat velmi konkrétně a definovat ukazatele, podle nichž budeme schopni určit úspěšnost našich aktivit. Tyto ukazatele mohou být kvalitativní nebo kvantitativní povahy. Pokud je cílem např. vytvoření pravidel spolupráce mezi dvěma institucemi, indikátorem dosažení cíle může být existence psaných pravidel a jejich aplikace v činnosti obou institucí do určitého data.

Je důležité, aby plánované cíle odpovídaly zdrojům a prostředkům (finančním, infrastrukturním, personálním), které máme k dispozici. Pečlivé a realistické plánování je nezbytné, abychom se vyhnuli zklamání a frustraci, které mohou vést i k ukončení mezioborové spolupráce.

Cíle, na nichž se tým shodne, by měly být formulovány v akčním plánu, který by měl mít písemnou podobu a byl stvrzen podpisy všech účastníků. Akční plán by měl obsahovat:

- Společnou definici problému.
- Poslání a cíle spolupráce.
- Analýzu současného stavu a popis potřebných změn.
- Globální a operační cíle.
- Časový rámeček.
- Odpovědné instituce a osoby.
- Zdroje určené na naplnění akčního plánu (personální, finanční, materiální atd.).
- Způsoby vyhodnocování.

13.6. Zviditelněte svou práci a úsilí

Nezapomínejte na to, že je důležité o činnosti interdisciplinárních týmů informovat (oběti, širokou veřejnost, média, jiné organizace pracující v dané oblasti). Můžete to udělat například prostřednictvím:

- Informačních letáčků.
- Výročních zpráv.
- Výzkumných a hodnotících zpráv.
- Internetu atd.

13.7. Evaluace

Naplňování dohodnutých cílů a akčního plánu musí být průběžně vyhodnocováno. Jako model pro jednotné vyhodnocování nám může posloužit cyklus kontroly kvality. Minimálně jednou ročně by se měl vyčlenit čas a prostor pro vyhodnocení činností a aktivit, které se uskutečnily. Doporučujeme najmout si na tento úkol externího odborníka (viz kapitola 17).

Cyklus aktivit zaměřených na dosažení určitého cíle

- Definujte obecné cíle.
- Analyzujte současnou situaci v oblasti, ve které chcete dosáhnout změny, sbírejte data a informace.
- Definujte konkrétní a realistický cíl(e).
- Vytvořte akční plán vedoucí k dosažení cílů (strategie, metody, zdroje a prostředky)

- Definujte ukazatele, které chcete sledovat, a určete podle nich, zda byly cíle dosaženy.
- Analyzujte a vyhodnoťte výsledky (co fungovalo a proč, co nefungovalo a proč, co je potřeba změnit nebo zlepšit).
- Učiňte kroky vedoucí ke zlepšení a znovu definujte cíle.

13.8. Zdroje a financování

Interdisciplinární projekty se ukázaly jako velmi důležitý nástroj v boji proti násilí, v jeho prevenci a ve zkvalitňování poskytovaných služeb pro oběti (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSFJ 2004; Hester/Westermarland 2005), ale úspěch nemůže být dosažen bez patřičných zdrojů. Víceoborová spolupráce neznamená scházet se a společensky si popovídat, ale představuje činnost zaměřenou na dosahování konkrétních cílů, zlepšování a změnu stávajících struktur a vyvíjení nových aktivit.

Nedostatek finančních zdrojů bývá hlavním důvodem, proč se započaté iniciativy nerozvíjejí nebo proč nevznikají nové. Aby mohly interdisciplinární projekty dosahovat udržitelných výsledků, je pro ně nezbytné zajistit financování. Každá instituce a organizace by měla vyčlenit finanční příspěvek, nebo alespoň zajistit uvolňování pracovníků pro účast v interdisciplinárních projektech v rámci jejich pracovní doby a umožnit jim plnění jednotlivých úkolů.

Malé organizace, jako např. ženské neziskové organizace, často čelí nedostatku zaměstnankyň a s obtížemi zajišťují vlastní poradenskou činnost. Řadu aktivit vykonávají zcela zdarma, na dobrovolnické bázi. Z těchto důvodů je pro ně obtížné účastnit se víceoborových projektů. Tento fakt by měl být brán v potaz při získávání finančních prostředků a jejich rozdělování.

Základním standardem by měla být pravidelná finanční podpora místních a krajských úřadů, která by pokrývala alespoň koordinaci setkávání týmu a náklady na konkrétní projekty či cíle. Jednotlivé instituce a organizace by pak měly zajistit účast pověřené osoby a uplatňování dohodnutých postupů a cílů v praxi. Ukázalo se, že pro velké instituce, jako je např. policie nebo státní zastupitelství, je z ekonomického hlediska i z hlediska efektivity prevence násilí výhodné založit specializované týmy či oddělení zabývající se problematikou domácího násilí (Hester/Westermarland 2005; Valley et al. 2005).

Malé organizace, např. ženské neziskové organizace, by měly být místními a krajskými úřady podporovány i dalšími příspěvky, aby nemusely odčerpávat finance potřebné ke své participaci v interdisciplinárních projektech ze zdrojů určených na zajištění chodu organizace.

Finanční prostředky na podporu interdisciplinárních iniciativ by neměly být brány z rozpočtu určeného pro podporu organizací poskytujících služby a poradenství pro oběti násilí. To by bylo kontraproduktivní, jelikož by to negativně ovlivnilo kvalitu poskytovaných služeb i ochotu spolupracovat. Financování by proto mělo pocházet z jiných zdrojů a fondů.

Minimální standardy podpory interdisciplinárních iniciativ:

- Místní nebo krajské úřady by měly poskytovat finanční zdroje, a to minimálně pro jednoho koordinátora plus náklady na fungování projektu (prostory, telefon, poštovné apod.).
- Místní nebo krajské úřady by měly poskytnout prostory pro setkávání interdisciplinárního týmu.
- Interdisciplinární spolupráce by měla být součástí pracovní náplně představitelů jednotlivých institucí a měla by být zahrnuta jako psaná součást pracovní smlouvy.
- Velké instituce, např. policie nebo státní zastupitelství, by měly zformovat specializované jednotky pro boj s domácím násilím a představitelé těchto jednotek/oddělení by se měli účastnit interdisciplinární spolupráce.
- Instituce by měly zajistit aplikaci dohodnutých postupů a pravidel na jejich pracovištích.
- Školení v oblasti domácího násilí by mělo být zahrnuto do individuálních plánů vzdělávání jednotlivých pracovníků.

KAPITOLA 14

14. MODELY INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

Již jsme zmínili, že neexistuje jeden model interdisciplinární spolupráce, ale že aktivity tohoto typu se liší v lokálním nebo regionálním kontextu i svým původem. Podíváme-li se na tuto problematiku blíže, můžeme si všimnout některých společných znaků i rozdílů, které jednotlivé programy od sebe navzájem odlišují. Ve Spojených státech začaly vznikat víceoborové projekty, známé jako tzv. *coordinated community response* na počátku 80. let (Shepard/Pence 1999). Termín víceoborová či interdisciplinární spolupráce („multi-agency work“) vznikl ve Velké Británii, zemi, která má v Evropě v tomto směru nejdélejší tradici a nejvíce zkušeností. V posledních deseti až patnácti letech zde byly zorganizovány stovky kulatých stolů a diskuzí zabývajících se problematikou násilí na ženách a dětech (Hague/Malos/Dear 1996; Humphreys a kol. 2002).

Ženské neziskové organizace se staly nedílnou součástí občanské společnosti a mají důležitou úlohu v boji za společnost bez násilí. Státní instituce by měly respektovat jejich dlouholeté zkušenosti a odbornost v dané problematice, podporovat jejich úsilí a spolupracovat s nimi.

V německy hovořících zemích (Rakousko, Německo, Švýcarsko) se interdisciplinární přístup při řešení problematiky domácího násilí začal rozvíjet v posledních pěti až deseti

letech a to zejména v kontextu zavádění nových právních opatření vedoucích k větší ochraně obětí domácího násilí. Bývají často nazývány jako *Interventionsprojekte* (intervenční projekty) nebo *Interventionsstellen* (intervenční centra nebo intervenční programy) (Gloor/Meier/Baeriswyl/Büchler 2000; Dearing/Haller 2000; Seith 2003; Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSFJ 2004; Logar 2000, 2005).

V Německu mají intervenční projekty (často nazývané jako *runde Tische* – kulaté stoly) podobné cíle a zaměření jako fóra o domácím násilí (*domestic violence forums*) ve Velké Británii. Umožňují setkání představitelů různých institucí „u jednoho stolu“ a nabízejí prostor pro diskuzi a stanovení cílů, které by vedly ke zlepšení kvality a zvýšení kvantity služeb pro oběti a koordinaci činností jednotlivých institucí.

Snaha zlepšit a koordinovat aktivity v oblasti domácího násilí přirozeně vedla k vytváření nového druhu víceoborových služeb, jako jsou např. intervenční centra, a i mnoho dalších forem interdisciplinární spolupráce je již v současné době institucionalizováno. Charakteristické je, že tyto nové služby překonávají zastaralý způsob (kdy různé instituce postupovaly rozdílnými způsoby a nechávaly na oběti, aby je kontaktovala a obcházela a často i předávala informace z jedné instituce do jiné) a přinášejí koordinované intervence (prostřednictvím budování intervenčních systémů a řetězců, které zajišťují efektivnější ochranu a podporu obětem násilí).

V současné době můžeme sledovat přeměnu modelů víceoborové spolupráce z pouhého vytváření kontaktů mezi dvěma či více organizacemi ve stabilizovanější formy spolupráce, orientované na dosahování konkrétních cílů (jako např. fóra, kulaté stoly a koordinované interdisciplinární služby pro oběti násilí). Tato změna není lineární nebo stejnoměrná. V jedné zemi, regionu nebo i v jednom městě můžeme najít různé formy víceoborových aktivit, které se nacházejí v různých stadiích rozvoje. Interdisciplinární spolupráce v oblasti prevence domácího násilí je v současné době ještě „v plenkách“, a přestože některé země EU mají v této oblasti již několikaleté zkušenosti, jiné země ještě téměř nezačaly.

V zemích s delší historií interdisciplinárních přístupů se začínají rozvíjet projekty, nabízející „služby na míru“ různým skupinám obětí, např. obětem patřícím k etnickým menšinám, imigrantkám nebo obětem, kterým hrozí vysoká míra další viktimizace. Ve Velké Británii byl odstartován projekt MARACs (*multi-agency risk-assessment conferences* – volně přeloženo jako setkání/zasedání odborníků z více oborů, jehož cílem je vyhodnocení nebezpečí a rizika dalšího násilí). Tento projekt funguje v několika regionech Velké Británie a jeho cílem je ochrana obětí obzvláště ohrožených reviktimizací. První výsledky těchto projektů jsou slibné: výzkumy z Velké Británie a Německa ukazují, že oběti jsou spokojenější s poskytovanými službami, riziko reviktimizace je nižší a pachatelé jsou častěji postihováni (Robinson 2005; Vallely et al 2005; Hester/Westermarland 2005).

Další podobou víceoborové spolupráce mohou být společné aktivity organizací a institucí směrem k politickým

představitelům na národní, regionální nebo místní úrovni. Takovýchto aktivit vzniká celá řada a jejich činnost je nejefektivnější, pokud se zaměří na uskutečňování konkrétních cílů, např. národního akčního plánu v rámci určitého časového období.

14.1. Modely spolupráce

Jak bylo popsáno výše, interdisciplinární spolupráce může být rozdělena do následujících kategorií:

- Networking a interdisciplinární spolupráce.
- Interdisciplinární spolupráce na úrovni vytváření doporučení.
- Interdisciplinární služby.

V této části se budeme zabývat popisem různých modelů spolupráce, které budou doplněny konkrétními příklady z různých zemí.¹⁹⁾ Modely, kterými se zde budeme zabývat, spadají do prvních dvou kategorií interdisciplinární spolupráce tak, jak bylo popsáno výše.

NETWORKING

Networking je neformální způsob spolupráce několika institucí a organizací a může být prvním krokem k institucionalizovanějším formám spolupráce.

Je to dobrá strategie pro:

- Vzájemné poznání.
- Výměnu nápadů, informací a zkušeností.
- Vzájemnou podporu a možnost učení se jeden od druhého.
- Identifikaci nedostatků v poskytovaných službách.
- Zlepšování spolupráce.
- Organizování školení a dalších aktivit.

Nebezpečí, které skrývá tato forma spolupráce, spočívá v tom, že účastníci se nemusí dostat přes první fázi výměny nápadů a zkušeností a že se z této aktivity stane pouze prostor pro mluvení, bez konkrétních výsledků a výstupů. Interdisciplinární spolupráce by neměla být aktivitou sama pro sebe. Měli bychom se vyhýbat pseudoaktivitám, které pouze předstírají, že se něco děje. Jsou ztrátou času a mrháním prostředků a často vedou k pocitům frustrace a ke stagnaci. Proto je důležité pravidelně vyhodnocovat společné aktivity, monitorovat jejich úspěšnost a zlepšovat i formy vlastní spolupráce.

DVOUSTRANNÁ SPOLUPRÁCE

Dvoustranná spolupráce může být velmi plodnou a efektivní strategií. Může vycházet z rozhodnutí dvou organizací nebo institucí úzce spolupracovat nebo vyvinout pro oběti domácího násilí společné služby. Dvoustranná spolupráce může být také prvním krokem k širší spolupráci více organizací, nebo být formou spolupráce, která běží paralelně s tou víceoborovou. Dvoustranné iniciativy mají výhodu, že jsou méně komplexní a zahrnují menší počet lidí, které se na nich podílejí. Pracovníci mohou otevřeněji hodnotit vlastní praxi, protože velká fóra skýtají více prostou pro obavy z „obviňování“ i pro přehazování chyb

¹⁹⁾ Bohužel nebylo v možnostech tohoto manuálu citovat všechny modely dobré spolupráce. V přílohách pro zájemce uvádíme alespoň kontakty na tyto iniciativy.

z jedné instituce na druhou. To pak může vést k obranným reakcím a zablokovat celý proces spolupráce. Dvoustranná spolupráce může přispět k vybudování vzájemné důvěry, posílit tak pracovní vztahy a vytvořit pevný základ pro tu víceoborovou. Poskytuje také více prostoru pro diskuzi, kdy se něco nepodařilo nebo nevyšlo, vyhodnocení případů a poučení z chyb. Také může být vhodným nástrojem při vytváření metodiky práce s obětí násilí.

INTERDISCIPLINÁRNÍ FÓRA A KULATÉ STOLY

Interdisciplinární fóra představují další krok spolupráce a mají závaznější formu než networking. Tyto iniciativy si většinou stanovují cíle a pracovní programy a snaží se prakticky zlepšit služby pro oběti a řešení případů domácího násilí (viz kapitola 13).

ROZŠÍŘENÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

Interdisciplinární spolupráce v sobě zahrnuje také šíření povědomí o problematice domácího násilí mezi odborníky z dalších oborů a profesí. K účasti na kulatých stolech bývají zváni odborníci z různých oborů a tím se povědomí o problematice násilí na ženách a dětech šíří i do jiných projektů (např. prevence kriminality, nízkoprahové projekty pro děti a mládež apod.)

INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE NA POLITICKÉ A VLÁDNÍ ÚROVNI

Interdisciplinární spolupráce má své významné místo i na úrovni tvorby vládních doporučení, přípravy nových zákonů a strategií boje proti násilí na ženách a dětech i preventivních programů. Pak může mít podobu poradního orgánu pro vládu nebo orgánu pro implementaci a vyhodnocování plnění plánů. Politická vůle a finanční zdroje jsou pak nezbytným předpokladem pro vytvoření efektivního orgánu, který by skutečně dohlížel na implementaci konkrétních cílů a neproměnil se v zástěrku předstírající aktivitu vlády v oblasti boje proti násilí na ženách a dětech. Vlády mnoha zemí totiž předkládají velmi oslnivé zprávy o pokroku v této oblasti a poukazují na akční plány na národní i regionální úrovni, ale situace skutečných obětí se ve většině případů změnila k lepšímu jen minimálně. Ženské neziskové organizace by měly být vždy zahrnuty do procesu vytváření strategií boje proti násilí na regionální i celonárodní úrovni a hodnocení jejich efektivity by se měly účastnit zejména oběti domácího násilí (viz kapitola 11).

Příklady různých modelů spolupráce najdete v příloze.

KAPITOLA 15

15. PROBLÉMY A MOŽNÁ ŘEŠENÍ

Úspěšná interdisciplinární spolupráce není sama o sobě jednoduchým úkolem. Setkávají se zde organizace s různými

historií, strukturou, různě velké a s odlišným pozadím, aby spojily svá úsilí a vytvořily či zlepšily služby poskytované obětem domácího násilí. Rozdíly mezi nimi mohou být inspirativní a motivující, zároveň ale mohou vytvářet překážky pro efektivní spolupráci, a v některých případech dokonce znamenat i její konec. Mezi konflikty, které mohou způsobit problémy v kooperaci, například patří:

- Rozdílné přístupy státních institucí (např. policie či soudů) a ženských neziskových organizací k dané problematice.
- Nízká míra přijetí a ocenění práce ženských neziskových organizací státními institucemi.
- Předsudky neziskových organizací vůči policii, soudnímu systému atd.
- Nerovnováha moci mezi jednotlivými organizacemi a institucemi.
- Diskriminace, rasistické či sexistické postoje, nerovnost.
- Rozdíly v kulturním pozadí jednotlivých institucí.

V další části kapitoly uvádíme několik návrhů jak překonat překážky při interdisciplinární spolupráci.

15.1. Otevřenost, naslouchání a vzájemné učení se

Abychom mohli efektivně spolupracovat, je nezbytné nejprve se navzájem dobře poznat a učit od jiných organizací a institucí. Předsudky a stereotypní postoje typu „všechny feministky nenávidí muže“ nebo „všichni policajti jsou agresivní a nechce jim nic řešit“ musejí být v rámci týmu otevřeně diskutovány a překonány. Důležitým prvním krokem interdisciplinární spolupráce je zájem dozvědět se o práci jiných institucí a organizací, které jsou do řešení případů domácího násilí zapojeny, obeznámit se s jejich cíli, úkoly, kompetencemi i jejich strukturou. Stejně důležitá je i ochota poskytovat jiným institucím informace o vlastní organizaci a způsobech intervence v případech domácího násilí.

Seznámení se s činností a strukturou jednotlivých institucí je důležitým krokem, chceme-li se vyhnout zklamání z nerealistických očekávání od vzájemné spolupráce, při stanovování dosažitelných cílů a při optimálním využívání potenciálu ke změně, který interdisciplinární spolupráce má.

15.2. Neformální společné aktivity

Jak již bylo zmíněno, do interdisciplinární spolupráce jsou zapojeni představitelé institucí se zcela odlišným pozadím a strukturou. To může způsobovat napětí a různá nedorozumění, přičemž na formálních setkáních není příliš času ani prostoru, aby byly tyto odlišnosti diskutovány a zpracovány.

Proto může být přínosné nesetkávat se jen na pracovních setkáních, ale organizovat i neformální diskuze, např. na různých kulturních, společenských či jiných akcích. To může být i dobrou metodou, jak se zbavit různých předsudků a stereotypů a zjistit, že všichni jsme lidské bytosti s různými zvyky, silnými i slabými stránkami.

Neformální společné aktivity mohou interdisciplinární spo-

lupraci stmelit, o čemž existuje celá řada konkrétních příkladů. NANE, ženská neziskové organizace z Maďarska, zorganizovala společný zahraniční výlet s partnery z ministerstva spravedlnosti; odbornice z ženského krizového centra v Estonsku pravidelně pořádají volnočasové aktivity s kolegy z partnerských organizací; v Rakousku zase při přípravě společného školení připravili pracovníci policejního oddělení a odbornice z ženské neziskové organizace večírek. Všechny tyto společné aktivity přinesly v interdisciplinární spolupráci velký posun, protože díky nim došlo k jakémusi prolomení ledů a ke zvýšení vzájemného respektu k práci těch druhých.

15.3. Podpora a posílení

Nerovnoměrné rozdělení rolí může při spolupráci způsobovat frustraci a problémy a tím pádem může znamenat překážku při efektivním dosahování společných cílů. V horším případě může dokonce vést ke zneužívání moci, dominanci a prohloubení nerovného postavení. Proto je velmi důležité citlivě zacházet s otázkami souvisejícími s mocí, ale i s rozdílnými možnostmi ve finančních zdrojích. Mezi organizacemi, které spolupracují v interdisciplinárních aktivitách, v tomto ohledu často existují velké rozdíly. Dobrovolnické, ženské a jiné neziskové organizace jsou obvykle malé a potýkají se s nedostatkem finančních zdrojů, který často ohrožuje jejich vlastní existenci. Státní instituce, jako např. policie, státní zastupitelství, soudy nebo zdravotní a sociální systém, mohou také čelit nedostatečnému financování, většinou jsou ale již nějakým způsobem zakotveny v systému a nemusejí každým rokem doslova bojovat o přežití. Jejich činnost také není z větší části založena na dobrovolnické práci, jako je tomu u neziskových organizací.

Tyto rozdíly bychom měli brát v potaz, rozdělujeme-li úkoly a zdroje mezi jednotlivé participující organizace. Interdisciplinární iniciativy by měly hledat rovnováhu v rozdělení moci a zdrojů v co nejširší míře a podporovat neziskové organizace v jejich snaze zajistit odpovídající financování za služby, které poskytují.

15.4. Otázky rovného přístupu

Diskriminační, sexistické či rasové předsudky mohou být dalšími překážkami, které musí být v rámci interdisciplinární spolupráce pojmenovány a překonány. Snaha o dosažení rovného postavení mezi muži a ženami, stejně jako mezi lidmi s rozdílnou kulturou, národností či etnickým původem, musí být jedním z hlavních principů všech spolupracujících organizací. Jakákoli diskriminace na základě pohlaví, rasy, etnického původu, národnosti, náboženství, sexuální orientace, věku nebo postižení musí být eliminována, a to jak v rámci poskytovaných služeb, tak v rámci struktury každé organizace. Otázky rovného přístupu by měly být zohledňovány i v praxi a struktuře interdisciplinární spolupráce. Organizace pracující s oběmi domácího násilí z řad imigrantek nebo etnických menšin by neměly být odsouvány na okraj, naopak by měly být zastoupeny na všech úrovních interdisciplinární spolupráce. Zvláštní pozornost by měla být věnována integraci skupin žen, které jsou zvláště ohroženy či marginalizová-

ny. Pomoci mohou např. poradní skupiny specializované např. na cizinky, Romky nebo zdravotně postižené ženy. Informační materiály by měly být přístupné všem ženám bez rozdílu - měly by být tedy přeloženy do cizích jazyků a upraveny pro ženy s různými formami postižení. Informace o otázkách rovnosti a rovného přístupu by měly být součástí každého školení o domácím násilí.

15.5. Role ženských neziskových organizací

Jak již bylo zmíněno, ženské neziskové organizace sehrávají v poskytování pomoci obětem domácího násilí nezapustitelnou roli. V mnoha zemích to byly právě ony, kdo „přinesl“ otázku násilí na ženách a dětech na veřejnost, založil iniciativy na jeho eliminaci a začal poskytovat podpůrné služby pro oběti. Celá řada mezinárodních organizací a institucí, jako je např. Organizace spojených národů, Rada Evropy, Světová zdravotnická organizace, Evropská unie a další, zdůraznily v mnoha dokumentech důležitou roli ženských neziskových organizací jakožto významných činitelů přispívajících ke změně v problematice boje proti násilí a vyzvaly národní vlády, aby k jednáním přizvaly odbornice z ženských azylových domů, ženských krizových center a dalších ženských iniciativ. V těchto dokumentech byly vlády jednotlivých zemí vyzvány k finanční podpoře těchto organizací.

V řadě zemí byla rozvinuta úzká spolupráce mezi ženskými neziskovými organizacemi a státními institucemi, což vedlo ke konkrétním výsledkům, například přijetí efektivních právních opatření k prevenci násilí. Oběti násilí mají často větší důvěru ke specializovaným neziskovým organizacím než ke státním institucím, které jsou více byrokratické a někdy mají tendenci oběti „stigmatizovat“. Proto jsou ženské neziskové organizace při poskytování služeb obětem násilí pro stát vhodným partnerem a jejich spolupráce by měla být rozvíjena. Bohužel, ženské neziskové organizace nejsou ve všech zemích a regionech Evropské unie do této spolupráce zapojovány a v dostatečné míře podporovány. V některých nových členských státech jsou dokonce vnímány spíše jako nepřátelé než partneři. Vzhledem ke krátké tradici neziskových organizací a jejich významu pro demokratickou občanskou společnost ještě nebyla ve všech státech plně uznána důležitá role ženských organizací v oblasti boje proti násilí. Mnoho z nich tak jen stěží získává finanční podporu z veřejných zdrojů a musí se spoléhat na soukromé dárce a práci dobrovolníků. Tato situace je jednou z hlavních překážek efektivní prevence a eliminace násilí a musí být nutně překonána. Vlády by proto měly podporovat a ocenit práci nezávislých ženských neziskových organizací, podpořit je veškerými možnými finančními prostředky a přizvat je k účasti na všech rozhodovacích procesech vztahujících se k problematice násilí na ženách.

15.6. Ochota ke změně

Řada organizací funguje na základě dlouhodobě rozvíjených norem a struktur. Změny v takovýchto organizacích postupují jen velmi pomalu a vyžadují vůli i motivaci na všech úrovních, včetně managementu. Důležitým zdrojem

motivace k efektivní spolupráci je společná vize „lepšího světa“, v němž mají oběti domácího násilí přístup k okamžité a efektivní pomoci, pachatelé jsou vedeni k odpovědnosti za své chování, patřičně potrestáni a počet případů domácího násilí se snižuje. Interdisciplinární spolupráce se podobá maratónu, který vyžaduje odhodlání, energii a trpělivost. Eliminace násilí na ženách a dětech však nemůže být na rozdíl od maratónského běhu dosažena jednotlivcem, ale vyžaduje úsilí celé společnosti.

KAPITOLA 16

16. EVALUACE A BEZPEČNOSTNÍ AUDITY

16.1. Evaluace

Interní a externí evaluace interdisciplinární práce je důležitým nástrojem neustále se zlepšujících služeb pro oběti domácího násilí. Interní evaluace může být provedena např. expertem pozvaným z vnějšku, který jednou ročně uskuteční evaluační seminář. Externí evaluace by měla být provedena nezávislou organizací, jako jsou např. univerzity nebo výzkumné instituty. Takovýchto institucí, ochotných ke spolupráci, je však bohužel často nedostatek. Cílem interdisciplinárních iniciativ by tak kromě jiného mělo být lobování za financování výzkumu. Jako příklad lze uvést Německo. Federální ministerstvo pro rodinné záležitosti, seniory, ženy a mládež financovalo řadu evaluačních výzkumných studií o nových zákonných a sociálních opatřeních, aby tím zabránilo pokračování násilí páchaného na ženách a dětech. Ministerstvo vnitra Velké Británie má oddělení pro vědu, výzkum a statistiku, které se také zabývá násilím na ženách a které přiděluje kontrakty nezávislým výzkumníkům (odkazy viz příloha).

16.2. Bezpečnostní audity

Ellen Pence z Praxis International (viz příloha) přizpůsobila metodu analýzy známou jako *institucionální etnografie* tak, aby práce právních a sociálních institucí více odpovídala potřebám žen a dětí. V oblasti domácího násilí se použití této metody stalo známé pod jménem Audit bezpečnosti a odpovědnosti. Ten používá novou metodu vnitro-organizační práce, která:

- se vyhýbá napětí mezi organizacemi, s nimiž se v minulosti setkali zakladatelé interdisciplinárních aktivit;
- prohlubuje analýzu toho, jakým způsobem dochází k vytváření závěrů v určité problematice;
- rozvíjí konkrétní strukturální řešení některých opakujících se problémů, s nimiž se setkávají pracovníci při práci s oběťmi násilí.

Příklad

Když žena, oběť domácího násilí, zavolá o pomoc na číslo 112 (Evropské tísňové číslo), aktivuje tím reakci řady institucí, které jsou odpovědné za veřejnou bezpečnost. Během několika minut je její hovor zaznamenán tak, aby na její situaci mohla instituce okamžitě reagovat. Její zážitek se stane případem domácího napadení.

V průběhu následujících 24 hodin se jejím případem zabývá řada lidí. Pocházejí z 5 různých organizací a reprezentují 4 úrovně správy. Během následujícího roku se počet organizací a lidí, kteří se zabývají jejím případem a tedy i její bezpečností, více než zdvojnásobí. Do běhu událostí, který byl aktivován jejím zavoláním, se postupně zapojují operátoři tísňové linky, dispečeri, hlídkující policisté, doktoři a sestry z pohotovosti, pracovníce azylových domů, státní zástupci, sociální pracovníci oddělení péče o děti, civilní, trestní a rodinní soudci, terapeuti, probační úředníci, vězeňští dozorcí, odborníci pracující s dětmi, právní zástupci, facilitátoři podpůrných skupin z azylů a další.

Během posledních 20 let řada států, regionů a obcí iniciovala reformy trestního a civilního soudnictví tak, aby zvýšila bezpečí oběti a činila pachatele odpovědnými za násilí, kterého se dopouští. Měnily se zákony, byla sepsána různá doporučení, revidovaly se postupy a organizovala se školení.

Jsou dnes komunity pro oběti domácího násilí a jejich děti bezpečnější? Jsou pachatelé hnáni k zodpovědnosti za násilí a vyhrožování? Pomohly, nebo spíše uškodily naše dobré záměry?

Bezpečnostní audity pomáhají odpovědět na tyto otázky z hlediska žen, obětí domácího násilí, a jejich dětí. Zatímco auditorský tým je nucen ptát se na otázky z hlediska žen, samotný tým je tvořen z pracovníků různých institucí, odborníků a advokátů.

Audit by měl vytvořit ucelený pohled na to, jak se v průběhu řešení případu zážitek ženy uchová a zda bezpečí oběti a odpovědnost pachatele za násilí jsou či nejsou zahrnuty do běžné denní praxe profesionálů zabývajících se případem. Protože audit je strukturován tak, aby reflektoval momentální zkušenosti a pracovní funkce těch, kteří intervenují v případech domácího násilí, angažuje pracovníky k praktickému a užitečnému procesu změny. Audit není revizí individuálního výkonu nebo efektivity, ale zjišťuje, jak jsou pracovníci institucionálně, administrativně i konceptuálně koordinováni, aby o případech přemýšleli a jednali. Auditorský tým odkrývá systémy a ty vztahy mezi systémy, které zajišťují bezpečnost. Tým prozkoumává každý bod procesu vedení případu prostřednictvím rozhovorů, pozorování, kontrolou dokumentace případu a analýzou institucionálních směrnic, formulářů a pravidel, které určují postup pracovníka. Týmové analýzy poskytují směrnice ke specifickým změnám v technologii a zdrojích, pravidlech a nařízeních, administrativních postupech, systémových propojeních a školeních. Analýzy též, s ohledem na bezpečnost oběti, popisují, jak instituce zacházejí s faktory sociálního statutu, které ovlivňují bezpečnost oběti a odpovědnost pachatele (například rasa, třída, drogová závislost, zaměstnanost, vzdělání, imigrační status, jazyk nebo sexuální orientace).

Otázky pro audit

Audity by měly klást otázky začínající příslovcem „jak...“. Audit odhaluje, jak může rutinní institucionalizovaná práce vyústit v neefektivní pomoc obětem násilí. Ptá se z hlediska oběti, ale v centru zájmu nejsou jednotliví soudci, policisté či sociální pracovníci, dokonce ani samotná oběť či pachatel. Jedná se spíše o zpracování vedení případů domácího násilí danou institucí. Audit pak začíná otázkami, které zdůrazňují rozdíly mezi zkušeností oběti a standardy práce jednotlivých institucí.

Příklady:

- Jak intervence vaší instituce zajišťuje bezpečí oběti domácího násilí a v čem jí může vystavovat riziku opakování násilí?
- Jak soudní systém zasahuje v případech, kdy oběť použije násilí vůči pachateli? Snižují tyto intervence riziko opakování násilí na obou stranách? Mohou tyto intervence naopak přispět k opakování násilných útoků?
- Dochází k obviňování oběti za násilí např. v poradnách pro oběti, na sociálních odborech či soudech? Jaké má formy?

Zaměříme-li se na otázky typu jak/jakým způsobem se něco děje, spíše než na otázky typu kdo co způsobil, můžeme odhalit systémové chyby a problémy a dospět tak k doporučením, která povedou k dlouhodobé změně. Další informace o bezpečnostních auditech v oblasti domácího násilí můžeme najít na internetových stránkách firmy Praxis International (viz příloha).

LITERATURA

Appelt, Birgit / Höllriegl, Angelika / Logar, Rosa (2001): Gewalt gegen Frauen und ihre Kinder, in: Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generationen (Hg.): Gewalt in der Familie. Gewaltbericht 2001. Von der Enttabuisierung zur Professionalisierung, Wien, S. 377 – 502

Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generationen (Hg.) (2001): Gewalt in der Familie Gewaltbericht 2001. Von der Enttabuisierung zur Professionalisierung, Sien

CAHRV (Co-ordination Action on Human Rights Violations) 6th Framework Programme of the European Commission 2004-2007), Project No. 506348 <http://www.cahrvi.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm> (June 12, 2006)

Crawford M. / Gartner R.: Woman Killing. Intimate femicide in Ontario 1974 - 1990. Bericht für das 'Women We Honour Action Committee'. Ontario 1992

Council of Europe (1950): Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms European, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/005.htm> (March 23, 2006)

Council of Europe/Group of Specialists for Combating Violence against Women (EG-S-VL): Final Report of Activities of the EG-S-VL including a Plan of Action for combating violence against women, Strasbourg, June 1997

Council of Europe: The Protection of Women against Violence,

Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum, Strasbourg 2002, http://www.coe.int/t/e/Human_Rights/Equality/ (March 23, 2006)

Council of Europe/Equality Division Directorate General of Human Rights (2006): Draft Stocktaking study on the measures and actions taken in Council of Europe member States to combat violence against women; prepared by Prof. Carol Hagemann-White et al., University of Osnabrück Dackweiler, Regina-Maria / Schäfer, Reinhild (Hg.) (2002): Gewalt-Verhältnisse. Feministische Perspektiven auf Geschlecht und Gewalt Frankfurt am Main

Department of Health (2005): Responding to domestic abuse: a handbook for health professionals, UK Department of Health, London http://www.dh.gov.uk/PublicationsAndStatistics/Publications/PublicationsPolicyAndGuidance/PublicationsPolicyAndGuidanceArticle/fs/en?CONTENT_ID=4126161&chk=MeOJT5 (January 31, 2006)

Dearing, Albin / Haller, Birgitt (2000): Das österreichische Gewaltschutzgesetz, Sien

Dobash, Emerson R. / Dobash, Russel, P / Cavanagh, Kate / Lewis, Ruth (2000): Changing Violent Men, Thousand Oaks/London/New Delhi

Eriksson, Maria / Hester, Marianne, Keskinen, Suvi / Pringle, Keith (2005): Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas, The Policy Press, Bristol

European Foundation of Quality Management (Ed.) (1999-2003): Fundamental Concepts of Excellence, Brussels, ISBN 90-5236-079-0, <http://www.efqm.org/Default.aspx?tabid=102>; (January 30, 2006)

European Court of Human Rights (2003): Chamber Judgment in the case of M.C. v. Bulgaria, 621/ (December 4, 2003) <http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2003/dec/ChamberjudgmentinthecaseofMCvBulgaria.htm>; (June 12, 2006)

European Union (2001): Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings. Official Journal L 82, 22 March 2001

European Parliament - Committee on Women's Rights: Report on the need to establish a European Union wide campaign for zero tolerance of violence against women, 16. Juli 1997

European Parliament (2006): European Parliament resolution on the current situation in combating violence against women and any future action (2004/2220(INI)), adopted 2 February 2006, Brussels

<http://www.europarl.eu.int/omk/sipade3?TYPE=DOC=TA&REF=P6-TA-2006-0038&MODE=SIP&L=EN&LSTDOC=N>; (March 23, 2006)

Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth BMFSFJ (2004): Health, Well-Being and Personal Safety of Women in Germany. A Representative Study of Violence against Women in Germany-Summary of the central research results, Berlin

Graham / Rowlings / Rimini (1988): Survivors of terror. Battered women, hostages and the Stockholm Syndrome

- me.In: Yllö/Bogard (ed.): Feminist perspectives on wife abuse. Sage publications
- Goffman, Erving (1963); Stigma. Notes on the management of spoiled identity, New York:Prentice-Hall
- Gondolf, W. Edward: Batterer Intervention Systems. Issues, Outcomes and Recommendations, Thousand Oaks/London/New Delhi 2001
- Gloor, Daniela / Meier, Hanna / Baeriswyl, Pascale / Büchler, Andrea (2000): Interventionsprojekte gegen Gewalt in Ehe und Partnerschaft. Grundlagen und Evaluation zum Pilotprojekt Halt-Gewalt, Bern/Stuttgart/Sien
- Gloor Daniel / Meier, Hanna (2004): Frauen, Gesundheit und Gewalt im sozialen Nahraum. Repräsentativbefragung bei Patientinnen der Maternité Inselhof Triemli, Klinik für Geburtshilfe und Gynäkologie, Studie herausgegeben vom Büro für die Gleichstellung von Frau und Mann der Stadt Zürich, Zürich
- Hagemann-White, Carol: Gewalt im Geschlechterverhältnis als Gegenstand sozialwissenschaftlicher Forschung und Theoriebildung, in: Dackweiler, Regina-Maria / Schäfer, Reinhild (Hg.) (2002): Gewalt-Verhältnisse. Feministische Perspektiven auf Geschlecht und Gewalt Frankfurt am Main, S. 29 - 52
- Hague, Gill / Malos, Ellen / Dear, Wendy (1996): Multi-agency work and domestic violence, Bristol
- Hague, Gill / Mullender, Audrey / Aris, Rosemary (2003): In Anyone Listening? Accountability and womensurvivors of domestic violence, Routledge, London
- Heiskanen, Markku / Piispa, Minna (1998): Faith, Hope, Battering. A Survey of Men's Violence against Women in Finland, Helsinki
- Herman, Judith L. (1992): Trauma and Recovery. The aftermath of violence – from domestic abuse to politicalterror.
- Hester, Marianne / Radford, Loraine (1998): From Periphery to Centre: Domestic violence in Work with Abused Children, Policy Press, Bristol
- Hester, Marianne / Westermarland, Nicole (2005): Tackling Domestic Violence: effective interventions and approaches, Home Office Research Study 290, Home Office London
- Home Office (Ed.) (2004): Tackling Domestic Violence: the role of health professionals, Home Office Development and Practice Report 2nd Edition, prepared by: Ann Taket, London South Bank University/Faculty of Health and Social Care, London
- www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/dpr32.pdf (March 30, 2006)
- Humphreys, Catherine / Hester, Marianne / Hague, Gill / Mullender, Audrey / Abrahams, Hilary, Lowe, Pam (2000): From good intentions to good practice, Mapping services working with families where there is domestic violence, The Policy Press, Bristol
- Humphreys, Cathy / Thiara, Ravi K. / Regan, Linda / Lovett, Jo / Kennedy, Lorna / Gibson, Andy (2005): Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model (SPECSS), Final Report, University of Warwick/Centre for the Study of Safety and Wellbeing, London Metropolitan University/Child and Women Abuse Studies Unit
- Humphreys, C. / Carter, R. et al. (2006): The justice system as an arena for the protection of human rights for women and children experiencing violence and abuse <http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm> (April 12, 2006)
- Humphreys, Cathy / Stanley, Nick (Ed.) (2006): Domestic Violence and Child Protection, London: Jessica Kingsley Publisher
- Jaffe, P.G. / Lemon, N.K.D. / Poisson, S.E. (2003): Child custody and domestic violence: A call for safety and accountability, Thousand Oaks/CA/London/NewDehli: Sage Publications
- Logar; Rosa (1995): Gewalt gegen Frauen in der Familie, hg. mit Renate Egger, Elfriede Fröschl, Lisa Lercher, und Hermine Sieder, Verlag für Gesellschaftskritik Sien
- Logar, Rosa (2000): Feministinnen und Staat gegen Männergewalt, in: Schwarzer, Alice (Hg.): Man wird nicht als Frauen geboren, Köln, S. 191 – 204
- Logar, Rosa: Täter müssen gehen, Opfer können bleiben – neue Wege der Gewaltprävention in Wien, in: Häupl, Michael (Hg.) (2000): Das Neue und die Stadt, Wien, S. 85 – 108
- Logar, Rosa: Gewalt an Frauen in Familien, in: Fröschl E. / Gruber Ch. (Hg.) (2000): Gender Aspekte in der sozialen Arbeit, Wien, S. 175 – 200
- Logar, Rosa / Rösemann, Ute / Zürcher, Urs (Hg.) (2002): Gewalttätige Männer verändern (sich). Rahmenbedingungen und Handbuch für ein soziales Trainingsprogramm, Bern/Stuttgart/Sien
- Logar, Rosa: Gewalt die Frauen süchtig macht?“ Annäherung aus zwei Perspektiven. Die Perspektive der Gewaltschutzzeineinrichtung, in: HeXenhaus Espelkamp (2003): EU Daphne Projekte „Sucht als Über- Lebenschance? für Frauen mit Gewalterfahrungen / Addiction as Chance of Survival? for Women with Experience of Violence“, Abschlussbericht S. 30 – 57
- Logar, Rosa: The Austrian model of intervention in cases of domestic violence“, paper for the UN Study on Violence against women, presented at the United Nation Expert Group Meeting „Violence against women: Good practice in combating and eliminating violence against women“ 17 – 20 May 2005, Vienna, Austria
- <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-gp-2005/documents.html#EP> (June 23, 2006)
- Martinez, M. / Schröttle, M. et al. (2006): State of European research on the prevalence of interpersonal violence and its impact on health and human rights <http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm>; (April 12, 2006)
- Ministerial Declaration of the Conference of Ministers of Gender Equality (2005) (Luxembourg, 4 February 2005) http://www.eu2005.lu/en/actualites/documents_travail/2005/02/04pekin-declmin/ (June 12, 2006)
- Mirrlees-Black: Home Office Research Study, London 1999, Quelle: HORS 191 Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/bcs1.html> (January 30, 2006)

- Mullender, Audrey (2004): Tackling Domestic Violence: providing support for children who have witnessed domestic violence, UK Home Office, London
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/violencewomen.html>
 (January 31, 2006)
- National Centre for Policing Excellence (Ed.) (2004): Guidance on Investigating Domestic Violence, provided for the Association of Chief of Police Officers, Hampshire/UK
www.acpo.police.uk
- Parmar, Alpa / Sampson, Alice / Diamond, Alana (2005): Tackling Domestic Violence: providing advocacy and support to survivors of domestic violence, UK Home Office, London
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/violencewomen.html>
 (January 31, 2006)
- Pence, Ellen: Moving women's safety from margins to the centre of institutional response, in: Northern Ireland Women's Aid Federation: Prevention Protection Provision. Effective Intervention in Domestic Violence, Report on a conference held on 11 and 12 of June 1997, Belfast 1997
- Robinson, Amanda L. (2004): Domestic violence MARACs (Multi-Agency Risk Assessment Conferences) for Very High-Risk Victims in Cardiff, Wales: A Process and Outcome Evaluation, Cardiff University
<http://www.crarg.org.uk/> (February 13, 2006)
- Robinson, Amanda L. (2005): The Cardiff Women's Safety Unit: Understanding the Costs and Consequences of Domestic Violence, Cardiff University
<http://www.crarg.org.uk/> (February 13, 2006)
- Rösemann, Ute (1989): Untersuchung zur Übertragbarkeit des Amerikanischen Modells DAIP; Intervention gegen Gewalt in der Familie; Forschungsprojekt des BuMiJFFG, Selbstverlag, Gladbeck
- Seith, Corinna (2003): Öffentliche Interventionen gegen häusliche Gewalt. Zur Rolle von Polizei, Sozialdienst und Frauenhäusern, Frankfurt/New York: Campus Verlag
- Sherman L. / Berk R. (1984): The specific deterrent effects of arrest for domestic assault. American sociological review. Band 49.
- Shepard, Melanie F. / Pence, Ellen L. (Eds.): Coordinating Community Response to Domestic Violence – Lessons from Duluth and Beyond, Thousand Oaks/London/New Delhi 1999
- Taket, Ann / Beringer, A. / Irvine, A. / Garfield, S. (2004): Tackling Domestic Violence: exploring the healthservice contribution, Home Office Online Report 52/04, London
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/violencewomen.html>
 (June 17, 2006)
- Taylor-Browne, Julie (Ed.) 2001: What Works in Reducing Domestic Violence?, London
- United Nations (1979): CEDAW (Convention on Elimination of all Forms of Discrimination against Women) and its recommendations
- United Nations (1989): Convention on the Rights of the Child; General Assembly resolution 44/25, adopted 20 November 1989, entry into force 2 September 1990, New York,
<http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm> (March 23, 2006)
- United Nations (1993): Declaration on the elimination of violence against women, New York/December
- United Nations (1996): The Beijing Declaration and the Platform for Action, Fourth World Conference on Women Beijing, China 4-15 September 1995, New York
- United Nations (1999): CEDAW Convention on Elimination of all Forms of Discrimination against Women) Optional Protocol
- United Nations (2005): Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Decision on Communication No 2/2003, Ms. A.T. v. Hungary, adopted at the thirty-second session on 26 January 2005,
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/dec-views.htm> (June 12, 2006)
- United Nations/Division for the Advancement of Women (2005): Violence against women: a statistical overview, challenges and gaps in data collection and methodology and approaches for overcoming them, Expert Group Meeting 11-14 April, 2005, Geneva, Report
<http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/index.html> (June 12, 2006)
- Vallely, Christine / Robinson, Amanda / Burton, Mandy / Tregidga, Jasmin (2005): Evaluation of Domestic Violence Pilot Sites at Caerphilly (Gwent) and Croydon 2004/2005, Crown Prosecution Service
- Verein Autonome österreichische Frauenhäuser (Hg.) (2004): 30 Jahre Frauenhausbewegung in Europa, Sien Walby, Sylvia / Myhill, Andrew (2000): New survey methodologies in researching violence against women, British Journal of Criminology 41, 3, S. 502 – 522
- Walby, Sylvia (2003): Globalization, Modernity and Difference, Thousand Oaks/London/New Delhi
- Walby, Sylvia (2004): The Costs of Domestic Violence, Study of the Women & Equality Unit, London,
www.womenandequalityunit.gov.uk
- Walby, Sylvia / Allen, Jonathan (2004): Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey, Home Office Study 276, London
- WAVE-Network (Women against Violence Europe) (2002): More than a roof over your head. A survey of Quality Standards in European Women's Refuges, Vinna
<http://www.wave-network.org/start.asp?b=6&sub=14> (April 30, 2005)
- WAVE-Network (Women against Violence Europe) (2004): Away from Violence. European Guidelines for Setting up and Running a Women's Refuge, Manual, Vinna
<http://www.wave-network.org/start.asp?b=6&sub=14> (April 30, 2005)
- Wiener Interventionsstelle gegen Gewalt in der Familie 2004, www.interventionsstelle-wien.at
- World Health Organisation (2002): World report on violence and health, Geneva, S. 91
- World Health Organisation (2004): The economic dimensions of interpersonal violence, Geneva, S. 19
- World Health Organization (2005): WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women, Geneva, ISBN 92 4 159351 2
- Yllö, K. / Bograd M. (Ed.) (1988): Feminist perspectives on wife abuse, Beverly Hills 1988

PŘÍLOHY

PŘÍLOHY – CVIČENÍ

PŘÍLOHY – DOPORUČENÍ

PŘÍLOHY – VYHODNOCOVÁNÍ NEBEZPEČÍ A BEZPEČNOSTNÍ PLÁN

PŘÍLOHY – MODELY A PŘÍKLADY SPOLUPRÁCE

PŘÍLOHY – DALŠÍ ZDROJE A ODKAZY

PŘÍLOHY – KONTAKTNÍ ADRESY

Následující cvičení byla vytvořena v rámci projektu Bridging Gaps. Mohou sloužit jako užitečné metody pro školení či založení a zlepšení interdisciplinární spolupráce. Podporují a vedou účastníky k tomu, aby se na problém domácího násilí pohlíželo z perspektivy oběti. K poskytnutí kvalitních služeb je nezbytné zaměřit se na potřeby a zájmy klientek/klientů. Cvičení by měla být prováděna vždy pod vedením facilitátora zkušeného v rolových hrách a skupinové práci.

Příloha - Cvičení 1

NÁSILÍ V MÉ RODINĚ – CO DĚLAT?

Metoda: skupinová práce

Čas: cca 30 minut

Úkol:

Bydlíte v malém městě někde v Evropě. Vaše sestra se svou rodinou bydlí nedaleko. Naneštěstí se její manželství nevydařilo, její manžel se chová agresivně. Ona se stydí o násilí hovořit, ale každý v rodině o tom ví.

Její manžel, váš švagr, je členem hasičského sboru ve vašem obvodu a každý ho zná. Jednou, při velmi hrubém incidentu, váš švagr napadne vaši sestru tak surově, že jejich třináctiletý syn zavolá policii. Švagr je policií vykázan z domu, je sepsáno hlášení a je zahájeno jeho stíhání. Vaše sestra se bojí následků a chce, aby stíhání bylo zastaveno.

Prodiskutujte tuto situaci s ohledem na následující otázky:

Jak byste reagovali na tuto situaci? Jak byste se cítili?

Co byste dělali, abyste podpořili svou sestru?

Co si myslíte, že by sestře mohlo v této situaci pomoci (ze strany rodiny)?

Co by nepomohlo a naopak ještě zhoršilo její situaci?

Jaká podpora zvenčí by byla užitečná?

Jaký druh podpory potřebuje syn vaší sestry?

Co dalšího by mělo být uděláno (kým a proč)?

Příloha – Cvičení 2

NÁVAZNOST INTERVENČNÍCH SLUŽEB – VIZE IDEÁLNÍ INTERVENCE PRO PODPORU OBĚTÍ A ZABRÁNĚNÍ DALŠÍMU NÁSILÍ

Metoda: skupinová práce

Čas: cca 60 minut

Prezentace: výsledky na flip chartu

Případová studie 1

Jednoho večera se na policejní stanici v malém městě v Evropě objevila mladá dívka (Violeta). Plakala a sotva mohla mluvit. Byly s ní její dvě děti, 8 a 6 let. Řekla policii, že ji včera zbil její manžel Marko a vyhrožoval, že bití bude pokračovat, až se vrátí z práce. Violeta měla podlitinu na oku. Řekla policii, že nemá kam jít, a neví, co dělat.

Úkoly

1. Vize:

Prodiskutujte situaci a navrhnete ideální a koordinované postupy sloužící k:

a) Pomoci a podpoře Violety a jejích dvou dětí.

b) Zabránění dalších násilných činů Marka.

Napište své nápady na flip chart.

2. Plánování budoucnosti:

Která z diskutovaných opatření existují ve vaší zemi?

Mají všechny oběti k pomoci přístup?

Jaká opatření ve vaší zemi chybí?

Co byste nejdříve potřebovali (tedy jaké jsou priority)?

Co můžete společně udělat v blízké budoucnosti ke zlepšení služeb a intervencí ve vašem městě (regionu, zemi)?

Příloha – Cvičení 3

NÁVAZNOST INTERVENČNÍCH SLUŽEB – VIZE IDEÁLNÍ INTERDISCIPLINÁRNÍ INTERVENCE PRO PODPORU OBĚTÍ A ZABRÁNĚNÍ DALŠÍMU NÁSILÍ

Metoda: skupinová práce (zástupci dvou nebo tří zemí společně)

Čas: cca 60 minut

Prezentace: výsledky na flip chartu

Případová studie 2

Jednoho večera přijela Violeta se svým manželem Markem do nemocnice. Violeta byla ve třetím měsíci těhotenství. Začala krvácet, a proto se při hledání pomoci obrátila na nemocnici. Měla podlitinu na oku a řekla lékařovi, že spadla ze schodů. Neodvážila se lékařovi říci, že ji manžel včera večer přinutil k sexu a že ji zbil, protože ona s ním spát nechtěla. Violeta a Marko mají dvě děti, Rosu (8 let) a Petra (6 let), které nechali doma u sousedů.

Úkoly

1. Vize:

Prodiskutujte situaci a navrhnete ideální a koordinované postupy sloužící k:

- a) Pomoci a podpoře Violety a jejích dvou dětí.
 b) Zabránění dalších násilných činů Marka.
 Napište své nápady na flip chart.

2. Plánování budoucnosti:

- Která z identifikovaných opatření existují ve vaší zemi?
 Mají všechny oběti přístup k pomoci?
 Jaká opatření ve vaší zemi chybí?
 Co byste nejurgentněji potřebovali (tedy jaké jsou priority)?
 Co můžete udělat společně v blízké budoucnosti ke zlepšení služeb a intervencí ve vašem městě (regionu, zemi)?

Příloha – Cvičení 4

ORGANIZACE SE DÍVÁ OČIMA UŽIVATELE

Metoda: skupinová práce

Čas: cca 45 minut

Dobrou metodou pro reflexi služeb poskytovaných obětem domácího násilí vaší organizací by mohlo být následující cvičení. Představte si, že jste obětí domácího násilí hledající pomoc ve své vlastní organizaci.

Otázky k zodpovězení:

- Jaké by to bylo? S čím byste se setkali?
- Je jednoduché nalézt telefon a adresu? Jak probíhá první kontakt?
- Je jednoduché domluvit si schůzku?
- Jak naleznete adresu? Je přístupná obětem s postižením?
- Jak se vám líbí místo?
- Kdo by otevřel dveře a jaké by bylo první setkání?
- Je to místo bezpečné? Cítíte se vítáni?
- Musíte čekat, a pokud ano, kde?
- Můžete s sebou vzít děti, pohlídají vám je?
- Jsou tu informační materiály, plakáty, letáky, které poukazují na to, že organizace má povědomí o problému?
- Kdo s vámi hovoří jako první? Jaké je prostředí?
- Je tu překladatel (nebo rodilý mluvčí) jako poradce?
- Mají na vás pracovníci dostatek času a prostoru bez vyrušování?
- Můžete mluvit s někým důvěrně tak, aby to nikdo jiný neslyšel?
- Pokouší se osoba, se kterou hovoříte, vyslechnout vás s pochopením a bez předsudků?
- Jaký druh pomoci je vám nabídnut? Jak konkrétní je pomoc?
- Byli byste schopni důvěřovat organizaci? Proč? Proč ne?
- Jste odkázáni na jiné organizace? Je to uspokojivé?
- Pomohli vám najít kontakt? Uskutečnili kontakt za vás?
- Byli byste spokojeni se službami obecně? Proč? Proč ne?

Můžete vymyslet i další otázky.

Výsledky by měly být sepsány jako mapa pozitiv a negativ v poskytování služeb a sloužit jako nástroj ke zlepšení poskytování služeb.

Příloha – Cvičení 5

MĚSTO BEZ NÁSILÍ

Metoda: skupinová práce, hraní rolí

Čas: cca 50 – 60 minut (příprava 20 – 30 minut; rollové hry - 30 minut)

Toto cvičení může sloužit jako příprava pro interdisciplinární spolupráci nebo může být využito během interdisciplinárních školicích aktivit, kde budou mít účastníci možnost zkusit si „na vlastní kůži“ činnost, možnosti a meze ostatních institucí, aby si lépe porozuměli, což je nezbytným předpokladem k nalezení společných cílů a řešení.

Situace

Ve městě bez násilí se prvně koná kulatý stůl týkající se ochrany, opatření a prevence domácího násilí. První setkání připravuje azylový dům pro ženy spolu se zástupcem města z oddělení pro rovné příležitosti. Cílem prvního setkání je navzájem se poznat a definovat obecné cíle pro budoucí spolupráci. Azylový dům pro ženy pozve na setkání dvě ženy ze svépomocné skupiny pro oběti. Jedna z žen (cizinka) si s sebou jako překladatelku vezme svou dospívající dceru.

Prostředí

Ve městě je jen jeden azylový dům pro ženy s malým počtem míst a policie nemá žádné legální prostředky k vykázní násilníka. Soudní zákaz přiblížení je v občanském zákoníku ukotven, ale je jen zřídka uplatňován.

Účastníci kulatého stolu/role:

- 2 zaměstnankyně azylového domu pro ženy;
 - 1 instruktor/pozorovatel;
 - 2 ženy ze svépomocné skupiny a 1 dospívající dcera,
 - 1 instruktor/pozorovatel;
 - 1 představitel městského oddělení pro rovné příležitosti;
 - 1 člen policejního sboru;
 - 1 člen oddělení sociálně-právní ochrany dětí;
 - 1 soudce z oblasti rodinného práva;
 - 1 státní zástupce;
 - 1 člen odboru státní sociální podpory;
 - 1 osoba ze starostovy kanceláře;
 - 1 obecný instruktor/pozorovatel;
- Celkem = 15 osob.

Příprava

Představitelé zaměstnankyň azylového domu pro ženy spolu se členem Oddělení pro rovné příležitosti připraví za podpory instruktora rollovou hru. Během hry mají instruktoři funkci pozorovatelů. Dvě ženy ze svépomocné skupiny spolu s dospívající dcerou si své role připraví za podpory instruktora/pozorovatele.

Zúčastnění by si měli vymyslet své vlastní charakteristiky (jméno, věk, profesi, postavení, historii, potřeby, zkušenosti, cíle pro setkání, skryté úmysl, atd.).

Reflexe

Po ukončení rolové hry by měl být vymezen alespoň dvouhodinový prostor pro reflexi vedenou facilitátorem. Každý účastník by měl dostat možnost reflektovat hraní role. Zvláštní důraz by měl být zaměřen na účastníky, kteří hráli oběti, protože jejich potřeby a zájmy jsou nejdůležitější pro zlepšení služeb a intervencí.

Příloha – Směrnice a doporučení

VSTUPNÍ KONZULTACE – SMĚRNICE PRO ORGANIZACE, KTERÉ SE NESPECIALIZUJÍ NA DOMÁCÍ NÁSILÍ

Jestliže žena, která zažila domácí násilí, navštíví vaši organizaci, pak je důležité udělat následující:

Atmosféra, zázemí

- Poskytněte bezpečné a pohodlné místo ke konzultaci.
- Jestliže žena přivede děti, mějte někoho, kdo je pohlídá, nebo alespoň místnost, kde si mohou hrát (zajistěte nějaké hračky, knihy nebo papíry a tužky, aby si děti měly s čím hrát).
- Dejte jí čas na uklidnění.
- Nabídněte jí kávu, čaj nebo sklenici vody.
- Poskytněte jí papírové kapesníčky.
- Ujistěte se, že máte informační materiály o problematice a letáčky organizací, které se na problematiku specializují (ženské organizace), dostupné v několika jazycích.
- Mějte plakáty s čísly na krizové linky, abyste ukázali, že o problematice víte a že klientka není jediná, kdo má tento problém.

Objasnění toho, co můžete udělat

- Najděte kompetentní osobu, která může s klientkou hovořit.
- Představte se jí.
- Hovořte s ní s empatií a soucitem.
- Řekněte jí, že je velmi dobře, že sem přišla.
- Vyhněte se obviňujícím otázkám jako: „Proč jste nepřišla dříve?“
- Řekněte jí, že jí pomůžete nebo že jí pomůžete vyhledat adekvátní pomoc.
- Sdělte jí, že s veškerými informacemi budete nakládat opatrně a důvěrně.
- Pokud jí nemůžete zaručit důvěrnost, informujte klientku o postupech, které musíte dodržet.
- Povzbudte ji, aby mluvila, ale sdělte jí, že s vámi hovořit nemusí, například pokud by to vedlo k důsledkům,

kteří ona momentálně nechce (například policie v mnoha zemích musí vyplnit formulář o podání vysvětlení ve chvíli, kdy oběť násilí nahlásí).

- Nechte ji svobodně se rozhodnout, zda s vámi chce hovořit nebo ne a ukažte jí, že má na výběr (to je důležité pro posílení obětí, jestliže jí něco vnutíte, bude se cítit ještě více bezmocná).
- Řekněte jí, že jí pomůžete vyhledat jinou organizaci (ženské krizové centrum nebo azylový dům), aby jí pomohla. Jestliže žena s vámi váhá mluvit, pomozte jí kontaktovat tuto organizaci.

Porozumění situaci

Jestliže se oběť rozhodne s vámi hovořit:

- Poslouchejte ji pozorně, dejte najevo svůj zájem.
- Uznejte, že je obtížné mluvit o násilí, řekněte jí, že se nemusí stydět, že to není její vina, že i jiné ženy jsou ve stejné situaci, že pomoc existuje.
- Uvědomte si, že mluvení o násilí může vyvolat trauma a že oběť se může dostat do velkého stresu, buďte proto velmi citliví a obezřetní.
- Sdělte jí, že jí chcete pomoci, že není sama, dejte jí naději a povzbudte ji.
- Řekněte jí, že máte čas, nemusí se cítit pod tlakem.
- Ptejte se otevřenými otázkami, abyste jí pomohli hovořit (např. Kdo vám to udělal?, Co se stalo včera?, Co jste dělala potom?, Jak jste se cítila? atd.).
- Vyhněte se uzavřeným otázkám, např. Zbil vás váš manžel?, Chcete se rozvést? (Cílem je, abyste sami porozuměli situaci a pomohli s porozuměním celé situaci i klientce. Dalším krokem je zjistit potřeby klientky.)
- Vyhněte se kladení mnoha otázek a tomu, abyste byli dotěrní či klientku „vyslýchali“.
- Vyhněte se dotazování na detailní informace o násilí, jestliže jste zatím nedosáhli důvěry a vhodného vztahu pro pomoc nebo pokud vaše organizace nemůže tuto pomoc nabídnout.
- Při první konzultaci není nutné se dotazovat na celou historii problému, ať se žena rozhodne, co chce říci.
- Cílem je porozumět její aktuální situaci, abyste byli schopni poskytnout jí pomoc.
- Dejte najevo pochopení a respekt ke způsobu, jakým se žena rozhodla řešit situaci, zeptejte se jí, co doposud dělala, aby se ochránila a změnila situaci.
- Sdělte jí jasně, že násilí není její vina a že pro násilí neexistuje žádná omluva. Současně se vyhněte negativním poznámkám o násilném partnerovi.
- Vyhněte se jakémukoliv obviňování oběti.
- Nepoužívejte žádné obviňující otázky typu: Proč jste si ho brala?, Proč jste se nerozvedla? nebo Proč jste s ním měla děti? Toto jsou osobní rozhodnutí, která by měla být respektována, navíc takovéto otázky nepo-

mohou. Naopak způsobují, že se jako osoba hledající pomoc cítíme špatně (v takových situacích potřebujeme být povzbuzeni a nikoliv snižováni).

- Během konverzace občas opakujte to, co klientka říká, abyste ji ujistili, že jí rozumíte.

Zjišťování okamžitých potřeb

- Došlo-li k násilnému útoku před krátkou dobou, zeptejte se ženy, jestli jí něco bolí, nebo je-li zraněna.
- Zeptejte se jí, zda potřebuje zdravotní pomoc a zajistěte ji.
- Pokuste se jí pomoci zjistit, co potřebuje právě teď.
- Zásadní otázkou je, zda je pro ni bezpečné vrátit se domů a co je nyní nutné udělat pro její vlastní bezpečí a bezpečí jejích dětí.
- Pokuste se zjistit, jak je situace nebezpečná pro ni a pro její děti, jak velké je riziko, že ji násilný partner opět napadne ještě ten den nebo v nejbližších dnech (viz Přílohy, Vyhodnocování nebezpečí a bezpečnostní plán).
- Pokud se nemůže rozhodnout, zda chce odejít od partnera nebo ne, sdělte jí, že nemusí spěchat, že takové rozhodnutí potřebuje čas a že ona by si ho měla nechat tolik, kolik potřebuje a využít podporu a poradenství k tomu, aby se mohla jasně rozhodnout.
- Řekněte jí, že v nebezpečných situacích může být pro zajištění jejího bezpečí důležité dočasně od partnera odejít.
- Počítejte také s tím, že ženy mohou mít kvůli násilí finanční problémy, žádný příjem, problém s pracovním místem nebo vízy. Zjistěte, jaké další problémy takového druhu může mít a informujte ji o jejích možnostech.

Plánování bezpečí a informace

Plánování bezpečí by mělo být standardním postupem v každé organizaci, na kterou se žena může obrátit o pomoc:

- Informujte klientku o možnostech právní ochrany a o bezpečném ubytování v azylových domech pro ženy.
- V situaci akutního ohrožení jí pomozte iniciovat vydání ochranného nařízení soudu (či omezujícího nařízení vydávaného policií).
- Pokud neexistují žádná taková nařízení nebo pokud je násilník velmi nebezpečný, pomozte ženě a jejím dětem najít ubytování v azylovém domě pro ženy.
- Pokud neexistují ve vašem regionu žádné azylové domy pro ženy nebo tam nejsou volná místa, pomozte ženě najít jiné bezpečné ubytování (rodina, přátelé, jiné azylové domy).
- Projděte s ní bezpečnostní plán (viz Přílohy, Vyhodno-

cování nebezpečí a bezpečnostní plán) a ujistěte se, že má informace o tísňových telefonních číslech, které jí mohou příště pomoci.

- Povzbudte ji, aby zapojila děti do bezpečnostního plánu.

Opatření na závěr

- Sdělte klientce, jakou další pomoc nebo podporu jí můžete poskytnout.
- Dejte jí vizitku a sdělte jí, kdy a jak vás může zastihnout.
- Pokud nejste specializovaná organizace (azylový dům pro ženy, ženské krizové centrum, intervenční centrum, krizová linka) zabývající se problémem násilí na ženách a jejich dětech, poradte jí, aby vyhledala podporu takovéto organizace a pomozte jí se s ní spojit.
- Jestliže nabízíte další pomoc, domluvte se s klientkou, jak budete postupovat, co pro ni uděláte a kdy se opět uvidíte.
- Jestliže je to možné, nabídněte jí konkrétní pomoc a podporu při řešení problému, například zajištění finančních dávek ze sociálního odboru místo toho, abyste ji jen poslali do jiné organizace (pro lidi v krizi je vyčerpávající a zahlcující vyřizovat vše osobně), pomozte jí najít cestu v „džungli sociálního systému“ – což je úkol, který je dost obtížný, i když nejste ve stresu, a to někdy i pro profesionály.
- Povzbudte ji, aby se starala o své fyzické a psychické zdraví a aby dostala podporu a adekvátní ošetření, informujte ji o možnostech.
- Konkrétní pomoc ukáže oběti a jejím dětem, že se o ně skutečně zajímáte a že to nejsou „jen řeči“, toto je velmi důležitý krok pro znovuzískávání důvěry ve světě a probuzení naděje, že je možné se přes problém přenést.

Zodpovědnost, management služeb

- Nenechávejte oběť samotnou, sdělte jí, že se cítíte zodpovědní za to, že se jí dostane adekvátní pomoci a že vás může opět kontaktovat, pokud se něco bude špatného dít.
- Spolupracujte s dalšími organizacemi a ujistěte se, že se jí dostalo rychlé pomoci bez byrokracie.
- Zeptejte se oběti, zda ji můžete opět kontaktovat, jak a kdy.
- Aktivně ji opět kontaktujte a nabídněte proaktivní pomoc, zvláště pokud se nedostaví na konzultaci, kterou jste si domluvili.
- Převzměte zodpovědnost za management a koordinaci poskytování služeb, alespoň dokud oběť nezačne věřit jiné organizaci, například specializované organizaci, která tuto zodpovědnost převzme.

Příloha – Vyhodnocení rizika a bezpečnostní plán 1

VYHODNOCENÍ NEBEZPEČÍ

Během posledních desetiletí se ve výzkumu a praxi vyvíjelo několik nástrojů, které slouží k odhadnutí nebezpečnosti pachatele domácího násilí. Bohužel však tyto nástroje nejsou navrženy k přesnému měření nebo předpovědi rizika. Spíše slouží k systematickému sbírání informací a jejich porovnání s předchozími znalostmi a zkušenostmi, aby bylo možno určit, zda existuje riziko vážného zranění

oběti. Při interdisciplinární spolupráci je důležité sdílet informace a pracovat na koordinovaném vyhodnocení rizika. Vyhodnocení rizika by mělo být provedeno ve spolupráci s obětí násilí a jen tehdy, když se podaří vybudovat vztah založený na důvěře a podpoře. Vždy by mělo být doprovázeno bezpečnostním plánem.

BIG 26 (Duluth, Minnesota)

Program Intervenice v případech domácího násilí (DAIP - The Domestic Abuse Intervention Program) v Duluthu ve státě Minnesota, USA vyvinul 26 otázek k vyhodnocení nebezpečnosti pachatele:

	ano	ne	nevím	
1.	☐	☐	☐	Stal se pachatel násilnějším, brutálnějším nebo nebezpečnějším?
2.	☐	☐	☐	Zranil vás někdy tak, že jste potřebovala zdravotnickou pomoc?
3.	☐	☐	☐	Pokoušel se vás někdy škrtnout?
4.	☐	☐	☐	Zranil nebo zabil někdy vaše domácí zvíře?
5.	☐	☐	☐	Hrozil vám někdy, že vás uškrtní?
6.	☐	☐	☐	Znásilnil vás někdy?
7.	☐	☐	☐	Hrozil vám někdy zbraní? Pokud ano, jakou?
8.	☐	☐	☐	Je majetnický nebo extrémně žárlivý a sleduje vás či kontroluje?
9.	☐	☐	☐	Jsou jeho útoky častější?
10.	☐	☐	☐	Hrozil někdy tím, že spáchá sebevraždu, nebo se o to někdy pokusil?
11.	☐	☐	☐	Napadl vás někdy během těhotenství?
12.	☐	☐	☐	Odešla jste, nebo jste se pokusila od partnera odejít během posledních 12 měsíců?
13.	☐	☐	☐	Pokoušela jste se během posledních 12 měsíců vyhledat pomoc (policie, poradenská centra, ženský azylový dům atd.)?
14.	☐	☐	☐	Byla jste izolována nebo vám bylo zabráněno vyhledat pomoc (telefon, auto, rodina, přátelé atd.)?
15.	☐	☐	☐	Byl pachatel za posledních 12 měsíců pod výjimečným stresem (ztráta zaměstnání, úmrtí někoho blízkého, finanční potíže apod.)?
16.	☐	☐	☐	Pije pachatel ve větší míře alkohol nebo má s alkoholem problém?
17.	☐	☐	☐	Měl někdy abstinenční příznaky/podstoupil někdy odvykací léčbu kvůli závislosti na drogách nebo alkoholu?
18.	☐	☐	☐	Má pachatel zbraň, nosí ji u sebe, nebo má jiný přístup ke zbraním?
19.	☐	☐	☐	Myslíte, že by vás mohl vážně zranit nebo zbit?
20.	☐	☐	☐	Pokusila jste se pachatele nějakým způsobem ochránit (pokusila jste se změnit výpověď na policii, nebo zaplatit kauci apod.)?
21.	☐	☐	☐	Byl sám pachatel zneužit nějakým členem své rodiny během dětství?
22.	☐	☐	☐	Byl pachatel svědkem týrání své matky?
23.	☐	☐	☐	Měl někdy pachatel kvůli incidentu výčitky svědomí, nebo ukázal lítost?
24.	☐	☐	☐	Spáchal nějaký jiný trestný čin (kromě domácího násilí)?
25.	☐	☐	☐	Zneužil někdy pachatel jiné lidi (mimo rodinu)?
26.	☐	☐	☐	Bere pachatel drogy (speed, kokain, crack atd.)?

Čím je vyšší počet odpovědí „ano“, tím vyšší je riziko zranění.

DALŠÍ NÁSTROJE PRO STANOVENÍ NEBEZPEČÍ

NÁSTROJE PRO STANOVENÍ NEBEZPEČÍ OD JACQUELYN C. CAMPBELL

Jacquelyn C. Campbell vytvořila podobné nástroje k určení nebezpečí, které jsou ke stažení na webových stránkách. Rovněž nabízí online školení pro vyhodnocení nebezpečí eskalace domácího násilí.

<http://www.dangerassessment.com/WebApplication1/pages/da/>

FORMULÁŘ PRO POČÁTEČNÍ ZJIŠTĚNÍ RIZIKA

Organizace ASSIST z města Glasgow ve Skotsku vyvinula formulář určení rizika pro právníky, který můžete najít na webových stránkách CAADA (Co-ordinated Action Against Domestic Abuse).

http://www.crarg.org.uk/library_resources.html2

MODEL LONDÝNSKÉ METROPOLITNÍ POLICIE PRO URČOVÁNÍ RIZIKA V PŘÍPADECH DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Londýnská metropolitní policie připravila postup pro určování rizika (SPECSS) pro své policejní sbory, které je možné stáhnout na jejich webových stránkách.

www.met.police.uk/csu/pdfs/AppendixIII.pdf

EVALUACE NÁSTROJŮ K VYHODNOCOVÁNÍ RIZIKA

Evaluace využití nástrojů k vyhodnocení rizika byla provedena Univerzitou ve Warwicku a je ke stažení na webových stránkách.

<http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/shss/swell/research/>

Příloha – Vyhodnocení rizika a bezpečnostní plán 2

BEZPEČNOSTNÍ PLÁN

BEZPEČNOSTNÍ PLÁN PRO OBĚTI

Převzato z manuálu WAVE (2004) „Pryč od násilí“ (Away from violence).

Následující body by měly být zohledněny při poskytování pomoci obětem (a dětem obětí) domácího násilí.

- Komu může říci o své situaci a komu může věřit (přátelé, příbuzní, zaměstnavatel, učitelé ve škole atd.)?
- Měla by si sbalit tašku s nejdůležitějšími věcmi a s věcmi dětí, důležitými dokumenty a nechat ji u někoho, komu může věřit. Připomeňte jí, že má mít vždy klíče od domu/bytu a od auta u sebe, aby je nezapomněla vzít s sebou.
- Jestliže jsou v domě zbraně, zjistěte, zda je možné je odstranit.
- Co jí nejlépe pomůže v případě ohrožení?
- Komu může v případě ohrožení zavolat?
- Povzbudte ji, ať zavolá policii v případě, že se násilí bude opakovat. Jak může zavolat policii? Má mobilní telefon? (Číslo na policii (158) může být vytočeno, i když je telefon blokován nebo nemá dostatečný kredit, 112 je číslem tísňového volání ve všech zemích EU).
- Může si domluvit signál s dětmi nebo sousedy, aby zavolali policii, pokud ona sama nebude moci?
- Pokud potřebuje okamžitě uniknout, kam může jít? Pomozte jí projít několik míst, kam může odejít v případě ohrožení. Napište adresy a telefonní čísla a řekněte jí, ať je ukryje někde, kde je násilník nemůže najít.

- Jestliže musí uniknout, jaké jsou únikové cesty?
- Připomeňte jí, že během napadení je nejlepší se pokusit utéct nebo někdy uklidnit útočnicka: cokoliv, co ochrání ji i děti

Když žena plánuje násilného partnera opustit:

- Jak a kdy může nejbezpečněji odejít?
- Má se jak přepravit, má peníze, místo, kam jít?
- Ví, jak se dostat do nejbližšího azylového domu pro ženy? Zná telefonní číslo? Poradte jí, ať si ho zapíše a ukryje někde, kde ho partner nenajde.
- Co ona a ostatní mohou udělat pro to, aby ji partner nenašel?
- Komu ze své podpůrné sítě může věřit, že ji ochrání a podpoří ji?
- Jak bude bezpečně jezdit do/z práce nebo školy/mateřské školy, aby vyzvedla děti?
- Jaká právní opatření jí mohou pomoci, aby se cítila bezpečněji?
- Jaká opatření ohledně péče o děti a styku s dětmi by jí pomohla ochránit sebe a své děti?
- Může se domoci zákazu přiblížení, aby zamezila partnerovi v tom, aby se k ní dostal nebo ji kontaktoval?

Pokud žena od násilného partnera odešla, proberte s ní následující:

- Zvýšení bezpečnostních opatření, jako je výměna nebo instalace bezpečnostních zámků ve dveřích a oknech.
- Pokud je to možné, instalace lepšího bezpečnostního systému (okenní mříže, zámky, lepší osvětlení, hasicí přístroj atd.).
- Informování dětí nebo rodiny (či přátel), aby zavolali policii v nebezpečné situaci.
- Informovat učitele ve škole a mateřské škole, kdo je oprávněn děti vyzvedávat, a vytvořit další zvláštní opatření k ochraně dětí.
- Vybudování sociální sítě pro její podporu, například zajištění podpůrných služeb pro ženy, požádat rodinu, přátele, kolegy o podporu atd.
- Obdržení omezovacího příkazu od policie/soudu, pokud je to možné.

Bezpečnostní taška:

Poradte klientce, ať má ve své bezpečnostní tašce následující (pro případ, že by ona a děti potřebovaly uniknout):

- Pasy, rodné listy sebe i dětí.
- Oddací list.
- Průkazy zdravotního pojištění a očkovací průkazy.
- Imigrační dokumenty.
- Řidičský průkaz, doklady od auta.
- Doklady o rozvodu nebo právní dokumenty a důležité smlouvy.
- Telefonní čísla a adresy rodiny, přátel a místních služeb
- Oblečení, osobní věci a věci dětí.
- Klíče (dům, auto atd.).
- Oblíbené hračky dětí, školní knihy atd.

BEZPEČNOSTNÍ PLÁN PRO INSTITUTE

Služby a instituce mohou úspěšně podpořit a ochránit oběť jen tehdy, když se starají také o své vlastní bezpečí. Co se týká policie, bezpečnostní opatření pro policisty je obvykle každodenní rutinou. V sociálních a zdravotních

službách není bezpečí zaměstnanců vždy hlavním bodem. Ochrana zaměstnanců a klientek/klientů od všech druhů násilí, stejně jako jejich podpora, by měla být součástí standardů každé organizace, která je součástí prevence domácího násilí.

Bezpečnostní plán pro instituce byl vyvinut Intervencním centrem pro domácí násilí ve Vídni podle následujících směrnic.

Kroky bezpečnostního plánu

1. Politika organizace

Musí existovat jasná politika ohledně výskytu násilí, obtěžování nebo diskriminace a opatření pro plánování bezpečí. To zahrnuje:

- Vyvinutí bezpečnostního plánu pro podporu zaměstnanců a klientek v případech násilí v psané podobě (kdo je zodpovědný za podporu, o jaký druh podpory jde...).
- Všeobecný bezpečnostní plán v psané podobě, který obsahuje instrukce co dělat v situaci ohrožení, poskytnutí informací o bezpečnostním plánu.
- Naplánování implementace bezpečnostního plánu na všech úrovních.

2. Prevence násilí a implementace bezpečnostního plánu

- Technická bezpečnostní opatření (bezpečnostní dveře, video, přímá linka na policii atd.).
- Monitorování každodenních bezpečnostních opatření (Např. kdo může vstupovat do organizace/instituce? Kdy jsou dveře otevřené a kdy uzamčené? Kdo musí přijmout jaká opatření?)
- Pravidelná instruktáž nových zaměstnanců ohledně bezpečnostních opatření na pracovišti.
- Pravidelná kontrola bezpečnostních opatření, prodiskutování opatření se všemi, jichž se týkají.
- Včasný výstražný systém: v případě bezprostředního ohrožení (např. násilník se dožaduje vstupu, vyhrožuje či zastrahuje pracovníky pomáhající instituce).

3. Postup po výskytu násilí

- Naplánujte, co se musí udělat bezprostředně po násilí: Kdo udělá co a kdy (zavolá policii/vydá hlášení, využije „zákaz organizace“ pro klientky, uspořádá bezpečnostní schůzi atd.).
- Podpořte přímo zasažené lidi (určete jejich potřeby, připravte a užitje podpůrné prostředky atd.).
- Určete potřeby ostatních zaměstnanců, připravte a užitje podpůrné prostředky (např. supervize).
- Proberte proces plánování bezpečí (co fungovalo, co ne?).
- Je-li to nutné, inovujte bezpečnostní plán.

Úvahy pro vytvoření bezpečnostního plánu

- Jaké nebezpečné situace se mohou objevit v naší instituci?
- Jaké druhy násilí by se mohly objevit?
- Od koho? Proti komu? Obzvláště kdy? Obzvláště kde?
- Co potřebujeme/co musíme udělat v následujících oblastech, abychom se vyhnuli nebezpečným situacím:
 - srozumitelnost
 - dohoda/pravidla
 - technické vybavení/podmínky

- Bezpečnostní plán pro každodenní život: Kdo musí udělat co a kdy? Bezpečnostní plán pro případ ohrožení.
- Postup po násilí: jaké druhy podpory jsou pro zaměstnance dostupné (např. právník, supervize, volno atd.)? Jaké druhy podpory jsou dostupné pro zasažené klientky? Jaké pro ostatní zaměstnance?
- Kdo je odpovědný za to, co zahrnuje bezpečí? Kdo je odpovědný za pokračující implementaci bezpečnostních plánů? Jak je to zajištěno?

Příloha – Modely a příklady spolupráce

MODELY PREZENTOVANÉ NA WORKSHOPECH PROJEKTU BRIDGING GAPS V RÁMCI PROGRAMU DAPHNE: ZPRÁVY PRO PROJEKT BRIDGING GAPS

Kulatý stůl o domácím násilí v Gladbecku, Německo

Ženské poradenské centrum v Gladbecku je členem celostátní asociace programů pro ženy v Severním Vestfálsku: ta zahrnuje 53 poradenských programů pro ženy, 63 azylových domů pro ženy, 34 krizových linek pro znásilněné ženy, dva azylové domy pro dívky a dva programy pracující pro ženy a děti, které mají zkušenost se zneužitím v dětství (Wildwasser). Na federální úrovni je ženské poradenské centrum v Gladbecku členem Federální asociace Poradenských programů pro ženy a Programů krizových linek pro znásilněné. Ženy, které přijdou do Ženského poradenského centra v Gladbecku, hledají pomoc a podporu ve velmi odlišných oblastech: domácí násilí, znásilnění, zneužití v dětství, šikana na pracovišti, sledování a problémy spojené se strukturálním násilím, jako je nezaměstnanost, otázka ubytování atd.

Kulatý stůl o domácím násilí byl zahájen v roce 2002 Ženským poradenským centrem v Gladbecku, jako reakce na zavedení nového civilního práva zahrnujícího ochranu proti domácímu násilí. Účastníky tohoto kulatého stolu jsou: městská administrativa – odbor státní sociální podpory, odbor sociálně-právní ochrany dětí, migrační kancelář, kancelář pro rovné příležitosti, soudní úředníci, státní zastupitelství, policie, advokát, představitel místní asociace lékařů, poradenský program charity a hosté z různých oblastí.

První pracovní fáze: Během první pracovní fáze byl probrán cíl kulatého stolu a obecná pravidla. Účastníci představili svou profesionální kvalifikaci a seznámili se s prací ostatních organizací. Co se týká spolupráce, byly analyzovány body průniku mezi jednotlivými organizacemi, stejně tak jako dohody o spolupráci mezi dotčenými organizacemi.

Druhá pracovní fáze: Byla provedena evaluace, aby se zjistilo, zda se spolupráce dotýká potřeb obětí, zda byly identifikovány a vyplněny mezery v poskytovaných službách, zda byla iniciována nová spolupráce, např. zda byli osloveni partneři, aby se připojili, a zda se prodiskutovala nová témata (zdravotní systém, děti, násilníci atd.). Nakonec se dosáhlo shody ohledně obecné prezentace (žádná tisková prohlášení ve jménu skupiny bez předchozí diskuze).

Pracovní postup: Čtyřikrát do roka proběhnou setkání, která budou reflektovat na procesy a nové způsoby potírání domácího násilí. Důraz bude kladen na intervenční procesy a evaluaci toho, co pro oběti nejvíce funguje a co ne. Mezi setkáními organizace úzce spolupracují.

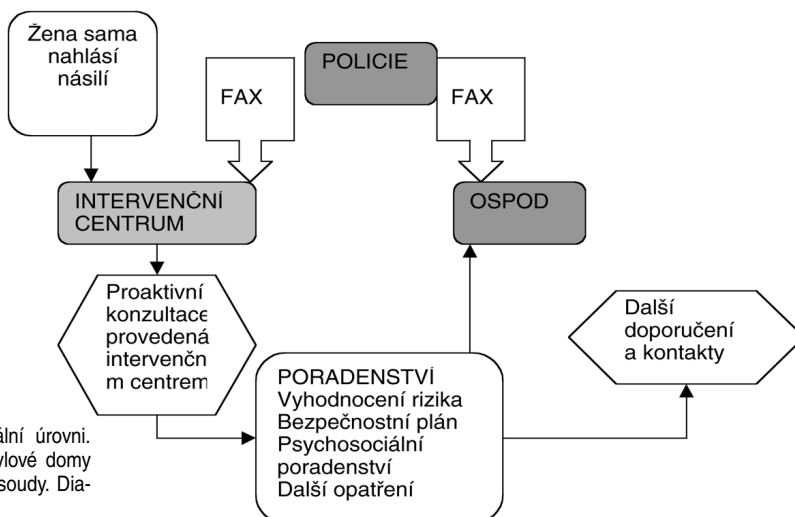
Příklad: Jestliže policie obdrží oznámení o domácím násilí, může násilníka vykázat z domu na deset dní. Policie zašle data o ženě do Programu Ženského poradenského centra v Galdbecku (ta musí dát souhlas, ale nemusí podepsat písemné prohlášení). Jestliže jsou v domácnosti děti, je informován odbor sociálně-právní ochrany dětí. Ženské poradenské centrum v Gladbecku zavolá ženu během následujících 24 hodin a nabídne jí schůzku v rozmezí následujících 24 – 48 hodin. Jestliže nechce schůzku, jsou jí telefonicky sděleny informace o jejích právech a o tom, co může dělat (bezpečnostní plán). Dále jsou ženě zaslány informační materiály ve čtyřech jazycích (němčině, angličtině, turečtině a ruštině). Zjišťuje se, zda potřebuje doprovod k soudu, aby vyplnila žádost o ochranná opatření. U soudu jsou dva úředníci specializovaní na domácí násilí (participují na kulatých stolech). Jestliže žena v době, kdy žádá u soudu o ochranné opatření, zatím nekontaktovala Ženské poradenské centrum, jsou jí předány informační letáky a úředníci soudu ji povzbudí, aby centrum kontaktovala. Stejný postup následuje na policejní stanici, sociálním odboru atd. (u všech účastníků kulatého stolu). Tento postup je efektivní, protože mnoho žen se cítí ztracených, jsou-li v kontaktu s byrokracií samy. Některé ženy, které nechtějí kontaktovat Ženské poradenské centrum na počátku intervenčního procesu, přicházejí do programu o týden, někdy i měsíce později, jen aby hovořily o svých zkušenostech a dostaly pomoc a podporu. Proces na odboru sociálně-právní ochrany dětí: tento odbor současně kontaktuje útočnicka (ne matku, jak tomu bylo v těchto případech dříve) a konfrontuje ho s jeho selháním, které demonstroval tím, že bije matku dětí. Pracovníci odboru rovněž kontaktují děti, aby zjistili míru jejich traumatizace.

PROVINČNÍ SPOLUPRÁCE MEZI STÁTNÍMI INSTITUCEMI A NEVLÁDNÍMI ORGANIZACEMI V MEKLENBURSKU – HORNÍM POMOŘANSKU, NĚMECKO

Modelový projekt CORA probíhal v Rostocku od roku 1998 do roku 2001. V roce 2001 bylo založeno pět intervenčních center, protože provinční akční plán pro rok 2001 byl zaměřen na intervence ve spojení s domácím násilím. Intervenční centra jsou plně financována provincií, ale jsou provozována nevládními organizacemi. Staly se součástí existující policejní, soudní a místní struktury. Došlo k pozměňovacím návrhům v uplatnění provinčního práva a nařízení Ministerstva vnitra. Současně byla naplánována aktualizace Provinčního akčního plánu, s novým zaměřením na násilí proti ženám a dětem.

Struktura spolupráce na regionální úrovni – „Intervenční řetězec“

Interdisciplinární spolupráce byla iniciována na regionální úrovni. Účastníky jsou policie, státní zastupitelství, OSPOD, azylové domy pro ženy, intervenční centra, komisaři pro rovná práva, soudy. Diagram ukazuje strukturu spolupráce.

RAKOUSKÉ ZÁKONY TÝKAJÍCÍ SE DOMÁCIHO NÁSILÍ A MODEL INSTITUCIONALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Zahrnuje tři základní body:

1. Okamžité vykazání násilníka z domu na dobu 10 dnů, až maximálně 20 dnů (policejní zákon - *Sicherheitspolizeigesetz* § 38a SPG – policejní omezující nařízení)
2. Zákaz přiblížení ve formě dočasněho soudního příkazu na dobu tří měsíců a déle (občanské právo – *Exekutivonsordnung* § 382 EO)
3. Služby oběti: Intervenční centra s proaktivním přístupem (policejní zákon – *Sicherheitspolizeigesetz* § 38a SPG).

Policejní omezující nařízení

Podmínky: Nebezpečný útok proti životu, zdraví nebo svobodě osoby (preventivní).

Kdo je chráněn: Jakákoliv osoba žijící v domě/bytě, není požadován rodinný vztah, vlastnictví domu/bytu nebo pronájem není rozhodující.

Opatření (využitá policií bez konzultace s obětí): Okamžité vykazání nebezpečné osoby.

Omezující nařízení: Vykázaná osoba se nesmí vrátit do domu nebo jeho okolí po 10 dnů, jestliže si oběť zažádá o zákaz přiblížení během 10 dnů, omezující nařízení platí 20 dnů, končí každopádně po uplynutí 20 dnů.

Postupy policie při užívání omezujícího nařízení:

- Policie musí zúčastněné vyslechnout odděleně.
- Policie musí odebrat nebezpečné osobě klíče od domu.
- Policie musí zúčastněné informovat o intervenci a jejich právech.
- Porušení nařízení je trestné pod pokutou až 380 eur.
- Oběť nesmí vzít vykázanou osobu zpět do domu.
- Policie musí kontrolovat dodržování příkazu během tří dnů.

Ochranné opatření občanského soudu – dočasný soudní zákaz:

Podmínky: Fyzické napadení, hrozba, chování, které vážně poškozuje psychické zdraví.

Kdo je chráněn: Každá osoba, která žije nebo žila v rodině nebo nějakém společenství.

Ochrana: Pachatel se nesmí přiblížit ke specifikované lokalitě, jako je dům/byt, jeho okolí a další místa, jako pracoviště ženy, mateřská škola atd. Zákaz styku se zvažuje v případech, kdy platí policejní omezující nařízení, rozhodnout se musí v rámci 20 dnů. Nařízení je platné po dobu tří měsíců, a pokud je podána žádost o rozvod, tak do konce rozvodového řízení nebo do konce jiného řízení.

Institucionalizovaná spolupráce: Tři hlavní aktéři:

1) Policie musí poslat zprávu:

- Do místního intervenčního centra, ve všech případech, během 24 hodin faxem.
- Na odbor sociálně-právní ochrany dětí, a to ve všech případech, jsou-li v rodině děti.
- K soudu, jestliže oběť žádá o ochranné opatření, nebo když pachatel ochranné opatření porušuje, policie musí k soudu poslat též klíče.

2) Soud musí:

- Informovat policii, jestliže oběť žádá o ochranné opatření.
- Nařídit policii uplatnit rozhodnutí, kdykoliv si to oběť vyžádá.
- Poslat rozhodnutí policii.

3) Intervenční centra mají:

- Podporovat oběť a pomoci jí zažádat o ochranné opatření.
- Klást bezpečnost oběti na první místo.
- Informovat policii, jestliže násilník porušuje ochranné opatření (ale není to požadavkem).
- Informovat policii, soud, státní zastupitelství a další relevantní instituce o jakémkoliv ohrožení oběti (v písemné podobě).
- Podporovat a posilovat oběť, aby nahlásila násilí justičnímu systému.

Úzká spolupráce mezi všemi aktéry je zásadní, aby byla ochráněna oběť a zabráněno se dalšímu násilí (systém intervencí). Jakýkoliv chybějící článek v řetězci intervencí (např. v Rakousku, kriminální justiční systém) představuje riziko pro oběť.

KRÁTKÝ POPIS DALŠÍCH MODELŮ SPOLUPRÁCE PREZENTOVANÝCH PARTNERY BRIDGING GAPS (další informace viz adresy partnerů v příloze)

ČESKÁ REPUBLIKA: PROJEKT „KOALICE ORGANIZACÍ PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ – KOORDONA“

KOORDONA je koalice 12 nevládních organizací z různých částí České republiky. Organizace začaly spolupracovat při Kampani proti domácímu násilí na ženách v roce 2003. Ženská nezisková organizace ROSA koordinovala kampaň a po ukončení kampaně se organizace rozhodly pokračovat ve spolupráci. Pravidelně jednou za dva měsíce probíhají schůzky. Kromě obecných setkání byly vytvořeny pracovní skupiny, aby se oslovily různé cílové skupiny. Koalice informuje sociální odbory o službách, které její členové nabízejí, zapojuje se do mnoha aktivit a rovněž lobbuje za lepší právní ochranu obětí a další otázky týkající se podpory obětí. KOORDONA vytvořila webové strán-

ky, které informují o domácím násilí, cílech a práci koalice, stejně jako o událostech a akcích.

ESTONSKO:

PROJEKT „ŠKOLENÍ A SPOLUPRÁCE STÁTNÍCH ZÁSTUPCŮ A SOUDCŮ O NÁSILÍ NA ŽENÁCH“

Ženský azylový dům v Tartu ve spolupráci se státním zastupitelstvím pro jižní region zahájil v roce 2005 projekt interdisciplinárního školicího programu pro státní zástupce a soudce. Programu se zúčastnili zástupci estonského ministerstva sociálních věcí, nezisková organizace Centrum pro sociální programy, univerzita v Turku, Open Society Institute a policie. Kontakt mezi azylovým domem pro ženy v Tartu a státním zastupitelstvím existoval již téměř tři roky. Cílem bylo lépe informovat státní zástupce a soudce, kteří často sehrávají klíčovou roli v řešení případů domácího násilí, ale dříve neprošli téměř žádným školením. Dosud proběhla dvě informativní a simulační školení, další jsou plánována.

MAĎARSKO:

„DEVÁTÝ BUDAPEŠŤSKÝ OBVOD PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ“

Projekt koordinovaný organizací NANE je součástí projektu Daphne II pro rok 2004. Jde o směs školení a propojení poskytovatelů služeb, institucí a představitelů, kteří pravidelně řeší případy domácího násilí v rámci celého obvodu. Projekt byl zahájen v roce 2005. Účastníky jsou: zástupce kanceláře starosty devátého obvodu, neziskové organizace z Rakouska, Slovenska a Bulharska, NANE, městské instituce a další místní služby. Cíle projektu jsou:

- Rozšíření horizontu osob pracujících v oblasti se zvláštním zřetelem na očekávané změny v maďarské legislativě a metodologii týkající se domácího násilí.
- Posílení místní interdisciplinární spolupráce v případech domácího násilí na základě metodologie a individuálního přístupu.
- Posílení teorie, že zahrnout neziskové organizace pracující s týranými ženami na základě genderového přístupu je nezbytné pro dosažení dlouhodobého řešení tohoto problému.

LITVA:

NÁRODNÍ KONZULTAČNÍ ŽENSKÉ FÓRUM

Národní konzultační ženské fórum bylo založeno litevským Parlamentem v roce 2003. Jeho cílem je na institucionální úrovni posílit Komisi národního konzultačního ženského fóra, která vznikla jako skupina permanentně působící v litevském Parlamentu. Je tvořena nejaktivnějšími ženskými neziskovými organizacemi zkušenými v politickém lobbingu. Otázka násilí na ženách je hlavní prioritou fóra. Národní konzultační ženské fórum bylo organizováno z iniciativy ženských neziskových organizací a ve spolupráci s poslankyněmi. Fórum připravilo společnou vizi neziskových organizací o vytvoření rovnostářské společnosti v Litvě v nadcházejících 10 letech s cíli, které napomohou ženám k pokroku. Fórum v roce 2005 uspořádalo Čtvrtý kongres litevských žen, který shrnul současnou situaci litevských žen ve všech regionech země 15 let poté, co země znovuzískala nezávislost (situace byla hodnocena s ohledem na Pekingskou platformu).

SLOVENSKO:

PRACOVNÍ SKUPINA PRO DOMÁCÍ NÁSILÍ VE ZDRAVOTNICTVÍ

Asociace SOS linek pro ženy a děti iniciovala pracovní skupinu v oblasti zdravotnictví a ošetrovatelství, aby zajistila nejlepší možnou péči pacientům. Školení pro zdravotní sestry sloužilo k vzájemné výměně informací o práci s problematikou domácího násilí tak, aby se zvýšilo povědomí a zajistily lepší znalosti o domácím násilí mezi zdravotním personálem, lékaři a psychiatry. Obzvláště v psychiatrii nejsou potřeby žen, obětí násilí, adekvátně rozpoznány a určeny. Psychiatři obvykle pracují s momentálním psychickým stavem (deprese, poruchy příjmu potravy, pokusy o sebevraždu atd.) a ne s reálným problémem násilí v rodině. Pracovní skupina připravila dva protokoly jak pracovat s domácím násilím a uspořádala kampaň ke zvýšení povědomí mezi zdravotnickým personálem. Pravidelně šíří informace o službách pro oběti násilí.

POLSKO:

PRACOVNÍ SKUPINA PRO LEGISLATIVU O DOMÁCÍM NÁSILÍ

Pracovní skupina pro legislativu o domácím násilí je tvořena vládními a neziskovými organizacemi. Funguje jako poradní rada při ministerstvu rovných příležitostí. Jeho angažovanost vyústila v akce a výzkumné iniciativy místní varšavské vlády. Dále byl přijat zákon o domácím násilí. Avšak zákon a jeho implementace není optimální a velmi závisí na zapojení různých jednotlivců. Nicméně byly učiněny první kroky a snad budou následovat i další akce. Cílem je vyvinout minimální standardy pro řešení případů domácího násilí, poskytovat adekvátní právní služby pro ženy a přinést novelizaci zákonů a zlepšení jejich implementace.

Příloha – Další zdroje a odkazy

Evropská komise

rue de la Loi, 200
1040 - Bruxelles

http://ec.europa.eu/index_en.htm

Daphne Program of the European Commission:

http://ec.europa.eu/justice_home/funding/daphne/funding_daphne_en.htm

Evropský parlament

rue Wiertz

Wiertzstraat

B-1047 Bruxelles

<http://www.europarl.europa.eu/>

Rada Evropy

Avenue de l'Europe

67075 Strasbourg Cedex

Tel. +33 (0)3 88 41 20 00

http://www.coe.int/t/e/Human_Rights/Equality/

ODKAZY NA WEBOVÉ STRÁNKY S VÝZKUMY

Federální ministerstvo pro rodinné záležitosti, seniory, ženy a mládež BMFSF (2004): Zdravotní, sociální a osobní bezpečí pro ženy v Německu. Reprezentativní studie o násilí na ženách v Německu – souhrn výsledků centrálního výzkumu, Berlín

<http://www.wibig.uni-osnabrueck.de/wibig1.htm> (27. června, 2006)

Ministerstvo vnitra, Oddělení vědy, výzkumu a statistiky

<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/violencewomen.html/> (27. června, 2006)

Praxis International – Bezpečnostní audit

Praxis přizpůsobilo metodu analýzy známou jako institucionální etnografie práce, která činí právní organizace a sociální instituce citlivějšími k potřebám žen a dětí. V oblasti domácího násilí je tato metoda známa jako Audit bezpečnosti a zodpovědnosti.

<http://www.praxisinternational.org/> (27. června, 2006)

KAMPANĚ

16 akčních dnů proti genderovému násilí

<http://www.cwgl.rutgers.edu/16days/home.html> (27. června, 2006)

Kampaň Nulová tolerance, Skotsko

<http://www.zerotolerance.org.uk/> (27. června, 2006)

Příloha – Kontaktní adresy

ADRESY PARTNERŮ WAVE A BRIDGING GAPS:

WAVE Women Against Violence Europe

Evropské informační centrum proti násilí

Bacherplatz 10/4

A-1050 Vídeň, Rakousko

telefon: +43-1-548 27-20

fax: +43-1-548 27 20 27

e-mail: office@wave-network.org

<http://www.wave-network.org>

ROSA, o.s.

Podolská 25

147 00 Praha 4, Česká republika

telefon: +420 2 4143 2466

fax: +420 2 4143 2466

e-mail: info@rosa-os.cz

<http://www.rosa-os.cz/>

Ženský azylový dům v Tartu

Räni Põik 11

50403 Tartu, Estonsko

telefon: +372 55 949496

e-mail: info@naistetugi.ee

Intervenční projekt CORA – Contra Gewalt gegen Frauen und Mädchen in Mecklenburg Vorpommern

Heiliggeisthof 3

18055 Rostock, Německo

telefon: +381 401 02 29

email: interventionsprojektcora@hotmail.com

<http://www.fhf-rostock.de/FhF-homepage/html/>

Frauenberatungsstelle Gladbeck –

Ženské poradenské centrum, Gladbeck

Hochstraße 28

45964 Gladbeck, Německo

telefon: +49 204 366 699

fax: +49 204 392 9795

e-mail: fbstgladbeck@aol.com

<http://www.frauenberatungsstelle-gladbeck.de/>

NANE – Asociace ženských práv

PO Box 502
H-1447 Budapešť, Maďarsko
telefon: +36 1 3372865
fax: +36 1 2674900
e-mail: info@nane.hu
<http://www.nane.hu>

Vilnius- Dům pro ženy/Krizové centrum pro ženy

Pilies 36 - 10
2009 Vilnius, Litva
telefon: +370 5 2616380
fax: +370 5 2615366
e-mail: vmotnam@delfi.lt

Centrum Praw Kobiet

ul. Wilcza 60 lok.19
P-00-679 Varšava, Polsko
telefon: +48 22 6520117
fax: +48 22 6522117
e-mail: temida@cpk.org.pl
<http://free.ngo.pl/temida>

Asociace SOS linek pro ženy a děti

P.O. Box 2726
SLO-1001 Ljubljana, Slovinsko
telefon: +386 1 5443513
fax: +386 1 5241993
e-mail: drustvo-sos@drustvo-sos.si
<http://www.drustvo-sos.si>

Federální ministerstvo vnitra

Kriminalprävention, Opferhilfe
Schlickplatz 6
1090 Vídeň, Rakousko
telefon.: +43 1 531 26-0
post@bmi.gv.at
www.bmi.gv.at/prävention

L.O.K.K. – Celonárodní krizové centrum pro uprchlíky/

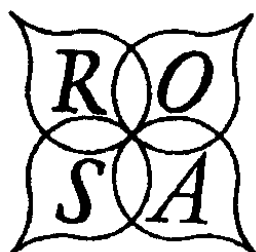
LandsOrganisation for Kvinde Krisecentre
Appleby's Plads, 3 Sal
DK-1411 Kodaň, Dánsko
phone: +45 3295 9019
fax: +45 3295 9069
e-mail: sekretariat@lokk.dk
<http://www.lokk.dk>

FNSF - Fédération National Solidarité Femmes

32-34, rue des Envierges
F-75020 Paříž, Francie
telefon: +33 1 40338090
fax: +33 1 40331214
e-mail: fnsf@wanadoo.fr

FENESTRA – zájmové sdružení žen

P.O. Box F-12
042 92 Košice, Slovensko
telefon: +421 55 7297504, + 421 905 344 588
fax: +421 55 7297505
e-mail: fenestra@fenestra.sk
<http://www.fenestra.sk>

ROSA – Informační a poradenské centrum pro ženy - oběti domácího násilí

Podolská 242/25
147 00 Praha 4
Tel. 241 432 466
SOS linka 602246 102
e-mail info@rosa-os.cz
www.rosa-os.cz <<http://www.rosa-os.cz/>>

Publikace byla vydána za podpory Open Society Fund Praha

